

Nr 254.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.; given Stockholms slott den 20 juli 1914.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att

dels antaga härvid fogade förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med ett aktiebolag, avsett att i enlighet med de i bilagda förslag till stiftelseurkund angivna grunder bildas under benämning aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och med bolagsordning i huvudsaklig överensstämmelse med härvid fogat förslag till dylik ordning, träffa överenskommelse angående utövandet av svenska statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med närlagda förslag till sådan överenskommelse.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Vennersten.

Förslag
till
förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I Kap.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Rättighet att i riket tillverka eller låta tillverka tobaksvaror tillkommer uteslutande staten (monopolrättighet).

Staten eller den, åt vilken staten upplåter utövändet av monopolrättigheten, benämnes i denna förordning *monopolets utöväre*.

Med tobaksvara förstås i denna förordning varje vara, som är tillverkad av tobak eller däri tobak i någon form ingår, såvitt varan är avsedd eller ägnad till förbrukning av människor.

Såsom tillverkning av tobaksvara anses, utom varje bearbetning av tobak, jämväl utstyrsel eller förpackning av tobaksvara eller åsättande därå av namn eller beteckning, ägnad att utmärka densamma såsom särskild vara.

2 §.

Införsel till riket av tobak och tobaksvaror må äga rum endast för monopolets utöwares räkning utom i de fall, varom i 9, 21 och 22 §§ förmäles.

3 §.

Odling av tobak för annat ändamål än till prydnad må inom riket ske allenast i den ordning här nedan i II kap. sägs.

4 §.

Tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara må icke utan tillstånd av Kungl. Maj:t inom riket innehavas av annan än monopolets utöware.

Utän hinder härav må dock tobaksodlare under viss tid förvara sin tobaksskörd, enligt vad i II kap. sägs.

5 §.

Handeln med tobaksvaror är fri, under iakttagande av de i denna förordning meddelade föreskrifter jämte vad i övrigt gäller angående handel med tobaksvaror.

Monopolets utöware låter på lämpligt sätt tillhandahålla såväl inom riket tillverkade som ock importerade tobaksvaror.

6 §.

Specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror likasom cigarrettpapper och cigarretthylsor må till riket införas endast med Kungl. Maj:ts tillstånd eller för monopolets utöwares räkning, dock med det i 21 § nämnda undantag beträffande cigarrettpapper.

Specialmaskiner och specialverktyg, varom här är fråga, må ej heller, utom i fall som i 7 § avses, innehavas av annan än monopolets utöware.

7 §.

Tillverkning inom riket av i 6 § omförmälda specialmaskiner och specialverktyg samt av cigarrettpapper och cigarretthylsor må äga rum endast för monopolets utöwares räkning eller med Kungl. Maj:ts tillstånd för export.

8 §.

Utän hinder av det i 1 § stadgade förbud mot tillverkning av tobaksvaror må enskild person för eget bruk förfärdiga cigarretter.

9 §.

På prövning av Kungl. Maj:t ankommer, om varor, i vilka tobak ingår men som icke äro avsedda eller ägnade till förbrukning av människor, må inom riket tillverkas. När sådant tillstånd lämnas, bestämmer Kungl. Maj:t tillika de villkor, under vilka tillverkningen må äga rum.

Den, som äger idka tillverkning, varom här är fråga, må efter tillstånd av Kungl. Maj:t till riket införa för tillverkningen erforderlig tobak.

II Kap.

Om tobaksodling.

10 §.

Den, som vill inom riket odla tobak för annat ändamål än till prydnad, skall varje år, då sådan odling ifrågakommer, före den 1 juli till kontrollstyrelsen eller den, som enligt tillkännagivande är dess ombud i orten, ingiva skriftlig anmälan i två exemplar enligt av kontrollstyrelsen fastställt formulär, med noggrann uppgift på storleken och belägenheten av varje särskild för ändamålet använd eller avsedd jordlott ävensom på de för den skördade tobakens förvaring under torkningen avsedda lokaler.

Varje inskränkning i området för anmäld tobaksodling skall jämväl, på sätt nu är sagt, anmälas hos kontrollstyrelsen eller dess ombud. Ombyte av torkrum skall på enahanda sätt i förväg anmälas.

Det ena exemplaret av ovan omförmälda anmälningar skall återställas till den, som gjort anmälan, försett med anteckning om dagen, då anmälan skett; det andra exemplaret användes av kontrollstyrelsen för att läggas till grund för kontrollen och efterföljande granskning av de lämnade uppgifternas riktighet.

Sedan tiden för odlingsanmälningars ingivande utgått, skall kontrollstyrelsen till Kungl. Maj:ts befallningshavande i län, inom vilket odlare blivit anmäld, lämna uppgift angående odlarna inom länet.

11 §.

Erforderlig kontroll över tobaksodlingen i riket anordnas av kontrollstyrelsen, som jämväl handhar överinseendet å denna kontroll.

Kontrollpersonalen skall äga obehindrat tillträde till samtliga tobaksodlingar och torkrum samt hava rätt att av odlarna erhålla alla för kontrollens utövande nödiga upplysningar.

Kontrollen bekostas av monopolets utövare, dock att inom län, där icke tobak odlas å minst fem hektar, odlarna själva få vidkännas kontrollkostnaden i förhållande till odlingens storlek.

12 §.

All skördad tobak skall förvaras i de anmälda torkrummen.

13 §.

Tobaksodlare må icke inom riket försälja av honom skördad tobak till annan än monopolets utövare. Tobak, som icke försäljes till monopolets utövare, må av odlaren exporteras under den kontroll, som av Kungl. Maj:t föreskrives.

Efter den 1 mars året efter skörden må tobaksodlare ej utan därom före nämnda dag gjord anmälan till kontrollstyrelsen eller dess ombud i orten innehava tobak.

14 §.

Svettning av tobak må icke av odlare företagas med mindre kontrollstyrelsen därtill givit tillstånd. Den särskilda kontroll, som kontrollstyrelsen må anse därvid erfordras, bekostas av odlaren.

15 §.

Tobaksodlare är skyldig ställa sig till efterrättelse de ytterligare kontrollbestämmelser, som kunna bliva av Kungl. Maj:t utfärdade, ävensom de föreskrifter, kontrollstyrelsen eller vederbörande kontrollpersonal i enlighet med denna förordning eller nämnda bestämmelser meddelar.

16 §.

Åger annan än den, som gjort odlingsanmälan, del i den odlade tobaken eller övertages tobaksplantering före skörden av annan än den, som gjort anmälan, äro i förra fallet samtliga delägare i odlingen och i

fall, där tobaksplantering övertagits av annan än den ursprungliga odlaren, såväl odlaren som den nye innehavaren i lika mån ansvariga för fullgörandet av skyldigheter, som enligt denna förordning åligga tobaksodlare.

III Kap.

Om beskattning och försäljning av tobaksvaror.

17 §.

Det pris, som tobaksvara skall betinga vid försäljning till allmänheten (priskurantpriset), äger monopolets utövare bestämma i enlighet med vad i denna förordning stadgas jämte av Kungl. Maj:t godkända grunder.

18 §.

I varje tobaksvaras priskurantpris skall skatt ingå med ett belopp, som motsvarar nedanstående procent av priskurantpriset, nämligen:

för cigarrer och cigarrcigarretter	15 %
„ cigarretter	20 „
„ karvad tobak	10 „
„ spinn-, press- och rulltobak	10 „
„ snus.....	15 „

19 §.

Tobaksvaras priskurantpris skall utsättas å varje förpackning.

20 §.

1 mom. Tobaksvara må förekomma till försäljning inom riket endast i originalförpackning, försedd genom monopolets utövares försorg med av Kungl. Maj:t fastställd kontrollstämpel.

Ur sådan förpackning må även större eller mindre del av innehållet försäljas; dock att cigarretter må säljas i mindre kvantitet än hel förpackning, endast i fall dylik kontrollstämpel finnes anbragt å varje cigarrett.

2 mom. Tobaksvara må icke vare sig i hel förpackning eller såsom del av innehållet i förpackning till allmänheten försäljas efter annat pris än det å förpackningen utsatta priskurantpriset.

IV Kap.

Om enskildes import av färdiga tobaksvaror.

21 §.

1 mom. Utan hinder av vad i 2 § stadgas må färdiga tobaksvaror till riket införas för Konungens och medlems av det kungl. huset räkning. Ävenså må utländska, här ackrediterade sändebud för eget behov hit införa färdiga tobaksvaror.

2 mom. Resande, som ankommer från utrikes ort, må för eget bruk tullfritt medföra färdiga tobaksvaror och cigarrettpapper intill viss mindre, av Kungl. Maj:t fastställd kvantitet.

3 mom. Medför resande tobaksvaror i större kvantitet än nu är sagt, må han, emot erläggande av stadgad tull, för eget bruk därav införa så stor kvantitet, som av Kungl. Maj:t för dylikt fall fastställts.

4 mom. Medför resande för eget bruk tobaksvaror i större kvantitet än vad i 3 mom. avses, skall för sålunda överskjutande kvantitet erläggas dubbelt högre tullavgift än för den i nämnda mom. angivna kvantitet.

5 mom. Tobaksvara, som av resande införes mot tullavgift, skall vara förpackad; och skall förpackningen, innan varan utlämnas av tullverket, förses med stämpel, utmärkande varan såsom importerad för importörens eget bruk.

6 mom. Prov å färdiga tobaksvaror, som medföras av vederbörigen legitimerad handelsresande, må till riket införas i vanlig ordning, dock att därvid belöpande tullungälder skola beräknas i enlighet med vad i 4 mom. är stadgat beträffande kvantitet, som överskjuter i 3 mom. omförmäld kvantitet.

22 §.

1 mom. Handlande med tobaksvaror må, utan hinder av vad i 2 § stadgas, till riket införa dylika varor.

2 mom. För tobaksvara, importerad till tullinlandet enligt denna paragraf, skall, vare sig varan direkt förtullas eller uttages från tullager, jämte den å varan enligt tulltaxan belöpande tull, erläggas en licensavgift, som utgöres av den å varan enligt 18 § belöpande skatt även-

som av ett belopp, motsvarande vad monopolets utövare pålägger tobaksvara med samma priskurantpris för täckande av sina omkostnader och vinst.

Till omkostnader hänföres i detta hänseende alla utgifter, som monopolets utövare i och för rörelsen får vidkännas med undantag beträffande egna fabrikat av råmaterialets värde och arbetslöner och beträffande importerad vara av inköpspris, frakt och tull.

Priskurantpriset bestämmes av monopolets utövare till det belopp, importören önskar erhålla för varan; skolande licensavgiften inberäknas i priskurantpriset.

Licensavgiftens belopp uträknas av monopolets utövare efter framställning av importör i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes. Anser importör, att licensavgiften beräknats för hög, äge han att hos Kungl. Maj:t begära fastställande av avgift.

3 mom. Tobaksvara, som av handlande enligt denna paragraf till riket införes, skall vara förpackad. Innan förpackningen på importörens bekostnad försetts med kontrollstämpel och åsatts priskurantpris, varom i III kap. förmäles, samt importören visat, att han behörigen erlagt den på varan belöpande licensavgiften, äge importören icke att förfoga över dylik vara.

23 §.

1 mom. Finnes å tobaksvara eller å förpackning för sådan vara, avsedd till införsel i riket enligt 22 §, anbragt varumärke, som är för monopolets utövare registrerat eller erbjuder så stor likhet med dylikt varumärke, att, oaktat skiljaktigheter i vissa delar, märkena i sin helhet lätt kunna förväxlas, må sådan tobaksvara eller förpackning icke av annan än monopolets utövare till riket införas.

2 mom. I den mån närmare kontrollföreskrifter rörande enskildes import av tobaksvaror kunna finnas erforderliga, utfärdas sådana av Kungl. Maj:t.

V Kap.

Ansvarsbestämmelser.

24 §.

Den, som olovligen tillverkar tobaksvaror, straffes med böter från och med 100 till och med 5,000 kronor eller med fängelse i högst sex månader.

Äro omständigheterna synnerligen förmildrande, må straffet ned-sättas, dock ej under 10 kronors böter.

Då olovlig tillverkning skett, vare den tillverkade varan ävensom vid tillverkningen brukad redskap förbrutna.

25 §.

Till riket inkommen vara, som enligt denna förordning icke må införas, må, därest den icke är att enligt tullstadgan anse såsom olov-ligen införd, av varuägaren återutföras. Sker ej återutförelse, skall med varan förfaras på sätt Kungl. Maj:t förordnar.

26 §.

Den, som utan anmälan, varom i 10 § sägs, odlar tobak för annat ändamål än till prydnad, straffes med böter från och med 10 till och med 500 kronor.

27 §.

1 mom. Försäljer tobaksodlare av honom skördad tobak inom riket till annan än monopolets utöfvare eller innehar han sådan tobak å otillåten tid, straffes med böter från och med 25 till och med 1,000 kronor, och vare skördad tobak, som av honom innehaves, förbruten.

2 mom. Vägrar tobaksodlare kontrolltjänsteman tillträde till tobaksodling eller för skördens torkning använda rum eller undandrager han sig skyldigheten att efter tillsägelse lämna för kontrollens utövande nödig upplysning, straffes med böter från och med 10 till och med 200 kronor.

3 mom. Tobaksodlare, som förvarar av honom skördad tobak i annan än vederbörligen anmäld lokal, böte från och med 5 till och med 100 kronor.

4 mom. Uraktlåter tobaksodlare att ställa sig till efterrättelse vad som enligt denna förordning honom åligger eller de kontrollbestäm-melser, som av Kungl. Maj:t utfärdas, eller föreskrifter, som kontrollstyrelsen eller vederbörande kontrollpersonal i enlighet med denna förordning eller nämnda bestämmelser meddelar, straffes, där ej särskilt ansvar här förut är bestämt, med böter från och med 5 till och med 100 kronor.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 2

28 §.

Befinnes någon, utan att jämlikt bestämmelserna i denna förordning vara därtill berättigad, innehava tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara, dömes, där han icke är förfallen till straff enligt 24 § eller 27 § 1 mom., till böter från och med 10 till och med 1,000 kronor.

Vara, som sålunda olovligen innehaves, vare förbruten.

29 §.

Överträder någon det i 7 § givna förbud eller befinnes någon, utan att jämlikt denna förordning vara därtill berättigad, innehava specialmaskin eller specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror, vare underkastad enahanda straff och påföljd, som i 28 § sägs.

30 §.

1 mom. Saluhåller någon tobaksvara, som icke är försedd med behörig kontrollstämpel, eller ändrar någon det å tobaksvara anbragta priskurantpriset, straffes med böter från och med 25 till och med 5,000 kronor eller med fängelse, varförutom varan skall dömas förbruten.

2 mom. Överträder någon vad i 20 § är föreskrivet, straffes, där ej 1 mom. av denna paragraf är tillämpligt, med böter från och med 10 till och med 1,000 kronor.

Lag samma vare, om någon försäljer tobaksvara, som av enskild person enligt bestämmelserna i 21 § till riket införts.

31 §.

Den, som utan Kungl. Maj:ts tillstånd eller i strid mot de vid meddelande av tillstånd givna föreskrifter idkar tillverkning, som i 9 § avses, straffes med böter från och med 10 till och med 1,000 kronor.

32 §.

Gods, som förklarats jämlikt denna förordning förbrutet, skall behandlas på sätt Kungl. Maj:t förordnar.

33 §.

För överträdelse av denna förordning, som med husbondes vetskap begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, vare husbonden ansvarig, liksom vore överträdelsen begången av honom själv.

34 §.

1 mom. Böter, som enligt denna förordning ådömas, skola, om tillgång till deras gäldande brister, förvandlas enligt allmän strafflag.

2 mom. Böter, som enligt denna förordning ådömas, ävensom värdet av tobak eller annan egendom, som jämlikt denna förordning är att anse såsom förbruten, tillfalle med en tredjedel kronan och med två tredjedelar åklagaren. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel. Sådan del tillkomme dock ej angivare, då angivelsen skett av föräldrar mot barn, barn mot föräldrar, makar eller syskon mot varandra, annan skyldeman mot den, hos vilken han njuter kost eller underhåll, fosterbarn mot fosterföräldrar eller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

35 §.

Lands- och stadsfiskaler, kronobetjante samt de personer, vilka särskilt förordnas att vaka över denna förordnings efterlevnad, åligger att åtala förbrytelser, som i densamma äro med straff belagda; och äge dylik åklagare att anställa undersökning om sådan förbrytelse ävensom att verkställa beslag å gods, som anses jämlikt förordningens bestämmelser förbrutet.

36 §.

Åtal för överträdelse av föreskrifterna i denna förordning anhängiggöres vid allmän domstol.

37 §.

Finnes för överträdelse av denna förordning stadgad särskild påföljd, skall densamma tillämpas även i det fall, att den felaktige för överträdelsen dömes till ansvar enligt allmän strafflag.

Övergångsstadganden.

38 §.

Denna förordning träder i kraft den 1 november 1914.

39 §.

Utan hinder av vad i 2 § av denna förordning stadgas, må tobaksfabrikant, som hos monopolets utövare visar sig hava före den dag, förslaget till denna förordning förelades Riksdagen, träffat bindande avtal angående inköp från utlandet av oarbetad tobak, mot företeende av bevis härom införa sålunda inköpt råvara före den 1 juli 1915 mot erläggande av den å varan belöpande tull.

Sålunda införd tobak må icke till annan överlåtas och skall betraktas, såsom hade den vid tiden för monopolets ikraftträdande tillhört fabrikantens lager; skolande vad i denna paragraf är stadgat gälla även sådan oarbetad tobak, som fabrikant vid tiden för monopolets ikraftträdande har liggande å tullager här i riket.

40 §.

Färdig tobaksvara, som vid tiden för monopolets ikraftträdande finnes å tullager här i riket, må till tullinlandet införas; och skall varan därvid behandlas på sätt i 22 § 2 mom. stadgas.

41 §.

1 mom. Lager av råttobak eller halvfabrikat ävensom specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror, vilka vid monopolets ikraftträdande innehavas av tobaksfabrikanter och handlande, må utan hinder av det i 4 § och 6 § 2 stycket stadgade förbud, fortfarande av dem inom riket innehavas intill dag, som av Kungl. Maj:ts bestämmes.

2 mom. Sortering och förpackning samt annat arbete, som erfordras för att bringa i försäljningsfärdigt skick vara, vilken är färdigarbetad vid tiden för monopolets ikraftträdande, må verkställas av fabrikanten under högst en månad, räknat från nämnda tidpunkt.

42 §.

1 mom. Envar tillverkare av tobaksvaror ävensom envar annan, som saluhåller tobaksvaror, är skyldig att, i den ordning härnedan sägs, med särskilt stämpelmärke låta förse varje tobaksvara, som efter mono-polets ikraftträdande av honom säljes eller eljest utlämnas, där varan icke redan, på sätt i 19 och 20 §§ eller 22 § 3 mom. sägs, blivit försedd med priskurantpris och kontrollstämpel.

Senast den 1 december 1914 skola alla hos tillverkare och försäljare befintliga dylika tobaksvaror vara försedda med stämpelmärke, som nu är sagt.

Stämpelmärkena tillhandahållas genom statskontorets och Kungl. Maj:ts befälningshavandes försorg till ett pris av 1 krona för 100 stycken.

2 mom. Senast den 1 april 1915 skola alla hos annan försäljare av tobaksvaror än tillverkare befintliga dylika varor, vilka icke, på sätt ovan sägs, åsatts priskurantpris samt kontrollstämpel, vara försedda med ytterligare stämpelmärke till belopp av 5 kronor för förpackning, innehållande cigarrer och cigarrcigaretter, samt 1 krona för förpackning, innehållande tobaksvara av annat slag.

Stämpelmärkena tillhandahållas på sätt i 1 mom. av denna paragraf stadgas.

Försäljare, som icke vill erlægga i detta mom. omförmäld stämpelavgift, äge att med mono-polets utövare träffa avtal om övertagande av sålunda stämpelpliktiga varor.

3 mom. Stämpelmärke skall åsättas varje förpackning på sådant sätt, att varan icke kan åtkommas, utan att stämpeln brytes. I avseende å rätt att sälja i denna paragraf avsedda tobaksvaror i mindre kvantitet än hel förpackning skola gälla enahanda bestämmelser, som i 20 § för där avsett fall meddelats.

Övriga erforderliga bestämmelser i avseende å stämplingsskyldigheten och kontrollen över dess fullgörande utfärdas av Kungl. Maj:t.

43 §.

Efter ingången av januari månad 1915 må tillverkare av tobaksvaror icke försälja eller eljest utlämna tobaksvara, med mindre han till mono-polets utövare för densamma erlagt licensavgift, som i 22 § 2 mom. sägs, samt varan åsatts priskurantpris och kontrollstämpel.

44 §.

Underlåter tillverkare eller försäljare av tobaksvara att fullgöra den i 42 § stadgade skyldighet att stämpelbelägga inneliggande lager av tobaksvaror, straffes med böter från och med 10 till och med 1,000 kronor och gälde dessutom å varan belöpande stämpelavgift.

Lag samma vare, där tillverkare eller försäljare av tobaksvaror, innan nyssberörda skyldighet inträtt men dock efter monopolets ikraftträdande, säljer eller eljest utlämnar tobaksvara, utan att den är försedd med sådant stämpelmärke, som i 42 § 1 mom. sägs.

Överträder tillverkare vad i 43 § stadgats, straffes med böter från och med 10 till och med 1,000 kronor och gälde dessutom å varan belöpande licensavgift.

De i 33—36 §§ meddelade föreskrifterna skola äga tillämpning jämväl vid brott mot dessa övergångsstadganden.

Förslag

till

förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I Kap.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Till följd av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket skall det åligga staten att i enlighet med här nedan angivna grunder

a) *dels* inlösa tobaksfabrikant tillhöriga specialmaskiner för tillverkning av tobaksvaror, vissa andra inventarier samt lager av oarbetad tobak och halvfabrikat m. m., ävensom utgiva ersättning för värdeminskning å vissa inventarier,

b) *dels* till tobaksfabrikant utgiva ersättning för värdeminskning å fabriksfastighet och vissa därtill hörande inventarier,

c) *dels* till tobaksfabrikant utgiva ersättning för förlorad näringsverksamhet,

d) *dels ock* utgiva ersättning för förlorad anställning inom tobakstillverkningen.

2 §.

Med tobaksfabrikant förstås i denna förordning envar tillverkare av tobaksvaror, vilken vid tiden för monopolets ikraftträdande inom riket för egen räkning idkar dylik tillverkning såsom självständig förvärvsgren.

3 §.

1 mom. För uppskattning av värdet å inventarier och lager, som skola av staten inlösas, samt för bestämmande av annan ersättning, som staten skall utbetala, tillsättas särskilda kommissioner med den sammanfattning och befogenhet, som här nedan stadgas.

Dessa kommissioner skola utgöras av dels en för hela riket gemensam centralkommission dels ock av lokala kommissioner, tillsatta en för varje särskilt företag.

Centralkommissionen skall bestå av ordförande och fyra ledamöter, vilka samtliga jämte erforderligt antal suppleanter utses av Kungl. Maj:t. Bland ledamöterna böra statens och tobakstillverkningens intressen städse vara till lika antal företrädda.

Lokalkommission skall bestå av ordförande, tillsatt av centralkommissionen, samt två ledamöter, av vilka en utses av statskontoret och en av vederbörande tobaksfabrikant.

Mot medlem av kommission gälla samma jäv, som i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 äro stadgade beträffande jäv mot skiljeman.

2 mom. Lokalkommission har att handlägga alla de ersättningsfrågor, som väckas av vederbörande företags ägare samt av den vid företaget anställda personal.

Lokalkommissionernas beslut skola underställas centralkommissionen och, så fort ske kan, genom rekommenderat brev med allmänna posten delgivas kronans ombud och vederbörande enskilde sakägare.

Över lokalkommissions beslut må av kronans ombud och av enskild sakägare besvär kunna anföras hos centralkommissionen inom 20 dagar, räknat från det underrättelsen om beslutet blivit till vederbörande avsänd.

3 mom. Centralkommissionen har till huvudsaklig uppgift att organisera lokalkommissionernas arbete och därvid särskilt tillse, att enhetliga uppskattningsgrunder av nämnda kommissioner tillämpas; samt

att efter prövning av lokalkommissionernas beslut och däröver anförda besvär slutligt fastställa inlösnings- och ersättningsbelopp samt i övrigt träffa slutligt avgörande angående inlösnings- och ersättningsfrågor.

Centralkommissionens beslut skola, så fort ske kan, till Kungl. Maj:t ingivas och genom rekommenderat brev med allmänna posten delgivas vederbörande enskilde sakägare.

Mot centralkommissionens beslut må klagan icke föras.

4 mom. Kronans rätt skall inför kommissionerna bevakas av ombud, som av Kungl. Maj:t förordnas.

Enskild sakägare vare obetaget att vid behandlingen av hans inlösnings- och ersättningsanspråk inför kommissionerna själv eller genom ombud bevaka sin rätt.

Envar, som påfordrar inlösnings av egendom eller gör anspråk på ersättning enligt denna förordning, vare, för åtnjutande av rätt till dylik inlösnings eller ersättning, skyldig att efter anmaning tillhandahålla kommissionerna erforderliga handlingar och upplysningar ävensom att, där så finnes nödigt, på kallelse inställa sig inför kommissionerna för att meddela muntliga upplysningar.

Hava flera självständig del i ledningen av affärsföretag, som i denna förordning avses, åligga nu nämnda skyldigheter envar av dem.

Kommission äger att i mån av behov tillkalla eller rådfråga sakkunniga personer; dock må dessa ej deltaga i kommissionens beslut.

Kostnaden för kommissionernas arbete bestrides av statsverket.

5 mom. Närmare föreskrifter angående kommissionernas verksamhet utfärdas av Kungl. Maj:t.

4 §.

1 mom. Envar tobaksfabrikant, som påfordrar inlösnings eller gör anspråk på ersättning enligt denna förordning, åligger att inom en månad efter monopolets ikraftträdande till centralkommissionen härom ingiva skriftlig anmälan enligt av centralkommissionen fastställt formulär, vid äventyr att eljest icke ifrågakomma till dylik förmån.

2 mom. Är tobaksfabrikant skyldig att föra handelsböcker, åligger honom därjämte vid enahanda äventyr att till centralkommissionen inom samma tid, såvida icke kommissionen medgivit uppskov, insända sina handelsböcker för de mellan den 1 januari 1907 och den 31 december 1913 fallande verksamhetsåren ävensom vederbörligen avslutat fullständigt bokslut för januari—oktober månader 1914, så specificerat att vid blivande inventering bokföringens riktighet kan bedömas.

3 mom. Ersättning för förlorad näringsverksamhet må icke åtnjutas, med mindre tobaksfabrikant inom en månad från monopolets ikraftträdande dels tillhandahåller monopolets utövare tillverkningsrecept och eljest erforderliga upplysningar, som sätta monopolets utövare i tillfälle att framställa enahanda varor, som av fabrikanten tillverkats, dels till monopolets utövare avlämnar en till vederbörande registreringsmyndighet ställd behörig anmälan, att han upphört med sin rörelse och förty begär, att de för hans rörelse använda och registrerade varumärken varda

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 3

ur registret avförda, dels ock till monopolets utövare avlämnar förbindelse, varigenom han medgiver, att monopolets utövare må för sin räkning registrera de i fabrikantens rörelse inom riket använda varumärken, även om i desamma ingå fabrikantens namn eller firma eller namn på fabrikanten tillhörig fast egendom.

4 mom. Den, som gör anspråk på ersättning enligt 9 §, är skyldig att, vid det i 1 mom. stadgade äventyr, enligt av centralkommissionen fastställt formulär därom göra anmälan till centralkommissionen inom en månad efter monopolets ikraftträdande.

Vad nu är sagt skall jämväl äga tillämpning på den, som vill bevara den i 9 § 2 mom. d) för visst fall stadgade rätt att framdeles åtnjuta ersättning för förlorad anställning, och har kommissionen, där dylik anmälan göres, att bestämma det belopp, med vilket full ersättning i sådant fall skall utgå.

5 §.

1 mom. Å inlösnings- och ersättningsbelopp, som av centralkommissionen fastställts, erlägger staten fem procent ränta, räknat från och med dagen för monopolets ikraftträdande till utbetalningsdagen; dock att å ersättningsbelopp, varom i 9 § 2 mom. d) förmäles, ränta beräknas från och med den dag, den ersättningsberättigade skildes från sin anställning hos monopolets utövare.

2 mom. Angående utbetalning av fastställda inlösnings- och ersättningsbelopp förordnar Kungl. Maj:t på vederbörandes framställning.

II Kap.

Särskilda bestämmelser angående inlösnings- och ersättning.

6 §.

1 mom. Tobaksfabrikant skall äga påfordra, att staten inlöser:

1) specialmaskiner för den tillverkning av tobaksvaror, som fabrikanten vid tiden för monopolets ikraftträdande utövar, oavsett om de äro hänförliga till lös eller till fast egendom, samt lösa inventarier, utslutande eller huvudsakligen användbara för sådan tillverkning; allt dock endast försåvitt maskinerna och inventarierna äro i fabrikantens ägo vid tiden för monopolets ikraftträdande och bevisligen varit sedan minst ett år därförut regelbundet i bruk för tobakstillverkning inom riket;

2) fabrikanten tillhörigt, inom riket befintligt (fritt disponerat eller å tullager liggande) lager av oarbetad tobak och halvfabrikat även-

som av förbrukningsartiklar uteslutande användbara för tobakstillverkningen, varvid iakttages att inlösningsskyldigheten omfattar endast:

- a) fullgod vara; samt
- b) så stort lager, som med hänsyn till den största årstillverkning, som fabrikanter haft under de mellan den 31 december 1906 och den 1 januari 1914 fallande verksamhetsåren, kan anses motsvara normala behovet.

Inlösningspriset för egendom, som i detta mom. avses, bestämmes efter vad egendomen av kommissionerna prövas skäligen vara värd, med hänsyn tagen till dess fortsatta användbarhet för tillverkning av tobaksvaror. Vid värdering av lager av oarbetad tobak användes inköpspriset såsom utgångspunkt utan hänsyn till mer eller mindre tillfälliga prisfluktuationer.

2 mom. Åtnöjes tobaksfabrikant icke med inlösningspris, som fastställts å utländsk förtullad råtabak, äger han att vid återutförsel av varan under behöriga tullkontroller erhålla restitution av erlagd tull.

Hos fabrikant eller hos annan inneliggande lager av utländsk råtabak, som det icke enligt vad ovan sagts åligger staten att inlösa och som ej heller genom frivillig överenskommelse övertages för monopolets räkning, må även exporteras med rätt för ägaren att erhålla restitution av erlagd tull.

3 mom. Därest för tobakstillverkningen använda inventarier, som icke jämlikt 1 mom. äro föremål för inlösen, kunna anses komma att undergå värdeminskning till följd av upphörandet av fabrikantens tillverkning, skall fabrikanten äga påfordra ersättning för denna värdeminskning. Ersättning för värdeminskning enligt detta moment utgår endast om inventarierna icke enligt lag äro hänförliga till fast egendom och om de äro i fabrikantens ägo vid tiden för monopolets ikraftträdande samt bevisligen varit sedan minst ett år därförut regelbundet i bruk för tobakstillverkning inom riket.

Ersättning för värdeminskning utgår med högst ett belopp, motsvarande skillnaden mellan vad egendomen av kommissionerna prövas skäligen vara värd och det pris, som under normala förhållanden kan antagas vara påräkneligt vid egendomens försäljning.

4 mom. Därest monopolets utöware genom frivillig överenskommelse med ägaren förvärvar inventarier, som i 3 mom. avses, förfaller ägarens rätt till ersättning enligt sagda mom.

7 §.

1 mom. Därest tobaksfabrikant tillhörig och för hans tobakstillverkning använd fabriksfastighet kan anses komma att undergå värde-

minskning till följd av upphörandet av fabrikantens tillverkning, skall fabrikanten äga påfordra ersättning för denna värdeminskning.

Vederbörande kommission har vid prövning av anspråk, som här avses, att uppskatta det saluvärde, som, under förutsättning av tobakstillverkningens upphörande, må anses belöpa å fastigheten eller den del därav, som användes för den ifrågavarande tillverkningen.

Skulle det sålunda uppskattade saluvärdet understiga, vad som motsvarar 15 gånger den omkostnad (beräknad hyra), varom i 8 § 2 mom. förmäles, skall skillnaden anses såsom värdeminskning och gottgöras fabrikanten.

Vid värdeuppskattning, som här avses, tages jämväl hänsyn till inventarier, vilka enligt lag äro hänförliga till fast egendom, dock med undantag av sådana som jämlikt 6 § 1 mom. blivit föremål för inlösen.

2 mom. Idkar aktiebolag tobakstillverkning i förhyrd fastighet, och äges denna fastighet av innehavare av aktiemajoriteten i bolaget, må ersättning för värdeminskning enligt nu angivna grunder tillkomma fastighetens ägare.

3 mom. Därest monopolets utövare genom frivillig överenskommelse med ägaren förvärvar fastighet, som i denna § avses, förfaller ägarens rätt till ersättning enligt denna §.

Ersättning för värdeminskning utgår icke för fastighet, som till den ersättningsberättigade överlätits efter utgången av juni månad 1913, för såvitt icke fastigheten redan vid nämnda tidpunkt användes för tobakstillverkning.

4 mom. Idkas tobakstillverkning i förhyrd lokal, skall, därest 2 mom. av denna paragraf icke kommit till tillämpning, monopolets utövare vara förpliktad övertaga fabrikantens hyreskontrakt angående sådan lokal, så framt detsamma upprättats eller förnyats senast den 30 juni 1913 och vid monopolets ikraftträdande fortfarande äger gällande kraft.

8 §.

1 mom. Tobaksfabrikant, vilken enligt lag varit skyldig att föra handelsböcker och som sedan den 1 januari 1909 idkat oavbruten tillverkning av tobaksvaror, äge att, på sätt här nedan förmäles, erhålla ersättning för förlorad näringsverksamhet.

2 mom. Sålunda ersättningsberättigad tobaksfabrikant, som företer lagligen förda handelsböcker över tillverkningen, äger erhålla ersättning till belopp motsvarande högst *tolv och en halv* gånger medeltalet av den

handelsvinst, som tobakstillverkningen enligt nedan angivna grunder befinnes hava givit för de mellan den 31 december 1906 och den 1 januari 1914 fallande verksamhetsåren, därvid dock det bästa och det sämsta årsresultatet icke medräknas (*medelhandelsvinsten*).

Ersättningen utgår för verksamhetstiden 1 januari 1909—31 oktober 1914 med ett belopp motsvarande *en* gång medelhandelsvinsten, vilket ersättningsbelopp ökas med:

<i>en</i> medelhandelsvinst för varje helt kalenderår företaget varit			
		i verksamhet såsom tobaks-	
		fabrikant under åren.....	1906—1908
<i>en halv</i>	d:o	d:o » »	1899—1905
<i>en femtedels</i>	d:o	d:o » »	1889—1898
<i>en tiondedels</i>	d:o	d:o före år	1889;

varvid dock iakttages, att därest verksamheten varit nedlagd minst ett år i följd, hänsyn icke tages till därförut liggande verksamhetstid.

Vid bedömande av frågan, huru länge fabrikanter, på sätt i denna § avses, idkat tobakstillverkningen, bortses från sådan ändring i äganderätten till företaget, vilken ej kan anses hava inneburit bildande av nytt affärsföretag.

Såsom handelsvinst respektive förlust å rörelsen upptages vad vederbörande kommission vid undersökning av affärens handelsböcker finner utgöra årsresultatet av rörelsen, sedan affären, i den mån det icke förut skett, belastats med 5 procent ränta å det egna kapital, som enligt kommissionernas uppskattning under året i verkligheten använts i affären.

Vid undersökning av handelsböckerna och beräkning av handelsvinsten skall särskilt tillses,

att tillgångar och skulder ävensom vinster och förluster, vilka icke hava något direkt eller indirekt samband med fabriksrörelsen, fränskiljas;

att tillgångarna under perioden upptagits till sitt verkliga värde, alltså varken för lågt eller för högt;

att skulderna under perioden upptagits i enlighet med verkliga förhållandet;

att, ifall egen fabriksfastighet använts, hyra eller därmed jämförlig kostnad för fastigheten påförts till minst så stort belopp, som motsvarar skälig hyra för fastigheten eller den del därav, som använts för tobakstillverkningen, därvid iakttages, att såsom med hyra jämförlig kostnad skall anses 5 procent ränta å det av kommissionerna uppskattade fastighetsvärdet jämte skälig underhållskostnad och avskrivning;

att skatter vederbörligen påförts;

att ifall fabriksrörelsen icke belastats med lön till verkställande direktör, disponent eller motsvarande ledare, sådan omkostnad avräknas till det belopp, som prövas skäligt i jämförelse med motsvarande omkostnad vid företag av liknande omfattning;

att nödiga avskrivningar ägt rum under perioden; samt

att i övrigt inga åtgärder vidtagits, vilka obehörigt inverkat på årsresultatet.

3 mom. Har ersättningsberättigad tobaksfabrikants handelsvinst under åren 1907—1913 visat ökning eller minskning, som ej kan anses vara av tillfällig natur, må kommissionerna kunna efter sig företeende omständigheter öka eller minska det enligt 2 mom. fabrikanten tillkommande ersättningsbeloppet med högst 5 procent; dock att nämnda ersättningsbelopp icke i något fall må överstiga tolv och en halv gånger medelhandelsvinsten.

4 mom. Enligt 1 mom. ersättningsberättigad tobaksfabrikant, som ehuru lagligen skyldig att föra handelsböcker icke kan förete sådana, äger erhålla ersättning enligt de i 2 mom. stadgade grunder efter av kommissionerna för varje särskilt fall verkställd uppskattning.

5 mom. Därest i 1 mom. avsedd tobaksfabrikant icke under den i 2 mom. omförmälda sjuårsperioden haft att uppvisa någon medelhandelsvinst å sin rörelse och sålunda icke kommer i åtnjutande av ersättning enligt 2 eller 4 mom., skall han i stället äga utbekomma ersättning med ett belopp, motsvarande en tjugonedel av medeltalet av årliga nettoförsäljningsvärdet å av honom försålda tobaksvaror av egen tillverkning under de mellan den 1 januari 1907 och den 31 december 1913 fallande verksamhetsåren, därvid dock det bästa och det sämsta året icke medräknas (*medelnettoförsäljningsvärdet*).

6 mom. Skulle den enligt 2, 3 eller 4 mom. fabrikant tillkommande ersättningen uppgå till lägre belopp än en tjugonedel av medelnettoförsäljningsvärdet, så beräknat som i 5 mom. sägs, äger han i stället åtnjuta ersättning enligt sistberörda moment.

7 mom. Tobaksfabrikant, vilken drivit sin rörelse i så ringa omfattning, att han icke varit skyldig att föra handelsböcker, äger att erhålla personlig ersättning efter vad i 9 § sägs.

9 §.

1 mom. Personlig ersättning skall tillkomma:

a) verkställande direktör eller disponent, fabriksledare, verkmästare, förman eller arbetare, vilken vid tiden för monopolets ikraftträdande är, i

sin egenskap av inom tobakshanteringen yrkesutbildad, hos tobaksfabrikant stadigvarande anställd, härunder även inbegripna på enahanda sätt anställda tobaksarbetare, som för fabrikants räkning arbeta i hemmet (hemarbetare);

b) tobaksfabrikant, som i 8 § 2 eller 4 mom. avses, försåvitt bland affärens omkostnader ingått eller vid handelsvinstens uppskattande enligt samma mom. beräknats avlöning till honom såsom ledare av företaget;

c) tobaksfabrikant, som i 8 § 7 mom. avses;

d) yrkesutbildad handelsresande i tobaksvaror, vilken vid tiden för monopolets ikraftträdande är fast anställd hos tobaksfabrikant;

e) person, vilken, utan att vara i tobakshandling yrkesutbildad, vid tiden för monopolets ikraftträdande är fast anställd vid fabrik, kontor, lager eller fabriksbod, använda av tobaksfabrikant för hans tobakstillverkning.

2 mom. Såsom villkor för erhållande av dylik ersättning gäller:

a) att personen allt sedan den 1 januari 1912 varit svensk medborgare;

b) att personen vid tiden för monopolets ikraftträdande uppnått minst 21 års ålder;

c) att personens inkomst av arbete under tiden den 1 januari 1910—31 oktober 1914 uteslutande eller till väsentlig del härflutit av inom riket utövad sådan verksamhet, som i 1 mom. avses; samt

d) att personen icke erhållit och icke kunnat erhålla någorlunda motsvarande anställning hos monopolets utövare; dock att den, som erhållit anställning hos monopolets utövare, skall äga utbekomma hela det av centralkommissionen fastställda ersättningsbeloppet, därest han inom två år från tiden för monopolets ikraftträdande blivit utan eget förvållande skild från anställningen, samt tre fjärdedelar av samma belopp, därest han inom fem år från nämnda tid blivit utan eget förvållande från anställningen skild.

3 mom. Ersättningen utgår, på sätt här nedan sägs, med vissa gånger medeltalet av den vederbörligen styrkta årsinkomst (*medelårsinkomst*), vilken för åren 1912 och 1913 verkligen åtnjutits eller i det i 1 mom. b) avsedda fall, såsom avlöning beräknats. Härvid tages ej hänsyn till sådan förbättring av avlöningsvillkoren, vilken inträtt under åren 1912 och 1913, för så vitt ej enligt kommissionernas beprövande giltiga skäl för dylik förbättring förelegat.

4 mom. Till de i 1 mom. a) och b) och c) omförmälda personer utgår ersättning för verksamhetstiden den 1 januari 1910—31 oktober 1914 med ett belopp motsvarande *en* medelårsinkomst. För varje tidigare helt

verksamhetsår utgår ersättningen med *två femtedels* medelårsinkomst, dock endast i den mån varje sådant verksamhetsår motsvaras av två ersättningstagarens levnadsår utöver fyllda 21 år. Ersättningen må icke i något fall utgå med högre belopp än *fem* gånger medelårsinkomsten.

5 mom. Till handelsresande, som i 1 mom. d) avses, utgår ersättning för verksamhetstiden den 1 januari 1910—31 oktober 1914 med ett belopp motsvarande *en halv* medelårsinkomst. För varje tidigare helt verksamhetsår utgår ersättningen med *en femtedels* medelårsinkomst, dock endast i den mån varje sådant verksamhetsår motsvaras av två ersättningstagarens levnadsår utöver fyllda 21 år. Ersättningen må icke i något fall utgå med högre belopp än *två och en halv* gånger medelårsinkomsten.

6 mom. Till person, som i 1 mom. e) avses, utgår ersättning med *en halv* medelårsinkomst, beräknad på sätt i 3 mom. här ovan angivits.

10 §.

Beträffande aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker skola i avseende å inlösning och ersättning gälla följande särskilda bestämmelser:

1 mom. Vad i 6 § 1, 3 och 4 mom. är stadgat angående inlösen av vissa maskiner och lösa inventarier samt om ersättning för värdeminskning å vissa inventarier skall äga tillämpning ej blott beträffande dylika maskiner och inventarier, vilka under minst ett år före monopolets ikraftträdande regelbundet varit i bruk i någon bolaget tillhörig fabrik, utan även beträffande sådana, som av bolaget övertagits från något i bolaget ingående företag och vilka under minst ett år före övertagandet regelbundet varit i bruk inom någon av bolaget inlöst fabrik, men vid tiden för monopolets ikraftträdande icke vidare av bolaget användas; skoland, därest sådana maskiner eller inventarier före den 1 juni 1914 äro av bolaget realiserade till lägre pris än det, till vilket de av bolaget övertagits, bolaget äga rätt till gottgörelse för den härigenom lidna förlusten.

2 mom. Likaledes skall vad i 7 § 1 och 3 mom. är stadgat angående ersättning för värdeminskning å vissa fastigheter äga tillämpning ej mindre å bolaget tillhörig fastighet, som vid monopolets ikraftträdande är i bruk för tobakstillverkning, än även å fastighet, som av bolaget övertagits från något i bolaget ingående företag samt därvid av den i 7 § 1 mom. angivna anledning undergått värdeminskning; och skall, därest dylik fastighet före den 1 juni 1914 av bolaget avyttrats

till lägre pris än det, till vilket fastigheten av bolaget övertagits, bolaget äga rätt till gottgörelse för den härigenom lidna förlusten.

3 mom. Ersättning för förlorad näringsverksamhet skall utgå enligt de i 8 § angivna grunder, så jämkade, som här nedan sägs.

1:o) Bolagets handelsvinst under åren 1907—1913 skall beräknas sålunda att, sedan för vart och ett av de företag, som uppgått i bolaget och för åren 1907—1911 haft att uppvisa medelhandelsvinst, handelsvinsten respektive förlusten å rörelsen för vart av åren 1907—1911 uträknats, med ledning härav beräknas årsresultatet av samtliga ifrågavarande företags rörelse, betraktade såsom om de utgjort *en* affär, varefter bland de sålunda erhållna årsresultaten jämte bolagets egna årsresultat för åren 1912 och 1913 det bästa och det sämsta uteslutas. Medeltalet av de fem återstående årsresultaten anses utgöra bolagets medelhandelsvinst.

2:o) För bestämmande av det antal gånger medelhandelsvinsten, varmed ersättningen till bolaget skall utgå, uträknas först för varje i bolaget ingående särskilt företag det ersättningsbelopp, som med hänsyn till företagets medelhandelsvinst för åren 1907—1911 och företagets ålder, beräknad såsom om företaget fortfarande ägde bestånd den 31 oktober 1914, skulle hava utgått enligt de i 8 § angivna grunder. Förhållandet mellan summan av dessa ersättningsbelopp och summan av de särskilda företagens nyss berörda medelhandelsvinster anger det tal, varmed bolagets på ovan under 1:o) angivet sätt beräknade medelhandelsvinst skall multipliceras för erhållande av det ersättningsbelopp, som till bolaget skall utgå.

4 mom. Har i anledning av bolagets bildande bolaget före den 1 juni 1914 utbetalat eller med bindande verkan utfäst sig att utbetala ersättning i penningar för förlorad anställning till person, förut anställd hos något av de särskilda i bolaget ingående företagen och tillhörande någon av de i 9 § 1 mom. omförmälda kategorier av ersättningsberättigade, skall bolaget av staten äga utbekomma gottgörelse härför till belopp, motsvarande vad bolaget betalt eller utfäst sig att betala, dock högst med det belopp, som skulle hava utgått till samma person enligt de i 9 § angivna grunder, så jämkade, som här nedan sägs.

Gottgörelse till bolaget beräknas endast under förutsättning:

a) att den person, som av bolaget tillerkänts ersättning, fortfarande är i livet,

b) att personen icke är ersättningsberättigad enligt 9 § i denna förordning,

c) att personen allt sedan den 1 januari 1912 varit svensk medborgare;

d) att personen vid den tid, då han av bolaget tillerkändes ersättning, uppnått minst 21 års ålder;

e) att personens inkomst av arbete under tiden den 1 januari 1908—31 maj 1912 uteslutande eller till väsentlig del härflutit av inom riket utövad sådan verksamhet, som i 9 § 1 mom. avses; samt

f) att personen icke erhållit någorlunda motsvarande anställning hos bolaget.

Vid fastställandet av gottgörelsens storlek skall i stället för den i 9 § 3 mom. omförmälda årsinkomsten för åren 1912 och 1913 tagas årsinkomsten för åren 1910 och 1911; och skall vid tillämpning av vad i 9 § 4 och 5 mom. stadgas i stället för tidsperioden 1 januari 1910—31 oktober 1914 tagas till utgångspunkt tidsperioden den 1 januari 1908—31 maj 1912.

5 mom. Utöver vad här förut i denna § är stadgat äger bolaget av staten åtnjuta ersättning jämväl för kostnader av förut ej avsedd art, vilka bolaget i och för fabrikationens koncentrerings bevisligen fått vidkännas, dock allenast i den mån det kan visas, att monopolets utövare av de vidtagna åtgärderna har nytta samt besparing i kostnad.

III Kap.

Angående understöd.

11 §.

Har någon genom monopolets införande förlorat förut innehavd anställning eller sysselsättning inom tobakstillverkningen och är han ej enligt här ovan givna regler berättigad till ersättning härför, må, där skäligen anledning är att antaga, att han till följd härav kommer att sakna utväg att sig försörja, skäligen understöd av härtill anslagna medel kunna en gång för alla honom tilldelas.

Vill någon komma i åtnjutande av understöd, varom här är stadgat, ingive ansökan härom till Konungen inom ett år från monopolets ikraftträdande.

Denna förordning träder i kraft genast efter utfärdandet.

Förslag

till

kontrakt mellan svenska staten och aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Emellan svenska staten samt aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommelse träffad:

§ 1.

Mom. A. Staten upplåter till bolaget för den tid, detta kontrakt gäller, den jämlikt förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket staten tillkommande rätten:

att inom riket tillverka tobaksvaror,
att till riket införa tobak och tobaksvaror,
att till riket införa specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror likasom cigarrettpapper och cigarretthylsor,
att inom riket tillverka dylika specialmaskiner och specialverktyg samt cigarrettpapper och cigarretthylsor,
att innehava tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara samt att innehava oförmälda specialmaskiner och specialverktyg, allt med iakttagande av de undantag och de begränsningar, som i nyssnämnda förordning stadgas.

Mom. B. Staten överlåter till bolaget den egendom, som staten förvärvar i enlighet med förordningen om vad iakttagas skall vid införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

§ 2.

För vad staten enligt § 1 upplåter och överlåter erlägger bolaget likvid med belopp, motsvarande vad staten på grund av bestämmelserna

uti den i § 1 mom. B angivna förordning får utbetala i inlösen, ersättning och understöd så ock i kostnader för de i förordningen omförmälda kommissionernas arbete ävensom vad staten får vidkännas i kostnader för bolagets bildande.

I likviden skall ingå stamaktier till parikurs till belopp av 18,000,000 kronor; dock att, där hela likvidsumman överstiger 40,000,000 kronor, staten skall vara skyldig att ytterligare mottaga stamaktier till parikurs för det belopp, varmed likvidsumman överstiger 40,000,000 kronor. Det övriga av likvidsumman skall erläggas kontant, i den mån som utbetalning från statsverket ägt rum.

§ 3.

För fullgörande av den i § 2 omförmälda kontanta likvid upptager bolaget ett obligationslån å 20,000,000 kronor, löpande med 5 procents årlig ränta. Lånet skall kunna konverteras efter 10 år och skall amorteras under 20 år, räknat från den tid konverteringsrätten börjar. Skulle staten begagna sin i § 14 stadgade rätt att uppsäga detta kontrakt, skall staten övertaga betalningsansvaret för obligationslånet från och med dagen för kontraktets utlöpande.

§ 4.

Kostnaden för anskaffande av det i § 3 omförmälda obligationslån skall gäldas av staten och hänföras till sådan kostnad för bolagets bildande, varom i § 2 sägs. Vad nu är sagt skall ock gälla beträffande kostnaden för stämpel å obligationerna samt å de i § 2 omförmälda stamaktier, därest sådan stämpelkostnad varder uttagen.

§ 5.

Bolaget förbinder sig att noggrannt uppfylla de förpliktelser, som enligt förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket åligga monolets utövare.

För att för tullmyndigheterna möjliggöra utövandet av kontroll över efterlevnaden av vad i 23 § 1 mom. av nämnda förordning stadgas åligger det bolaget att tillhandahålla generaltullstyrelsen, för att utdelas till rikets tullkamrar, erforderligt antal exemplar av med avbildningar försedda uppgifter om de varumärken, som inregistrerats för bolagets räkning.

§ 6.

För alla de tobaksvaror, vare sig av bolagets egen tillverkning eller importerade, vilka av bolaget försäljas eller eljest utlämnas, ävensom för alla tobaksvaror, som enligt 22 § i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket importeras för försäljning, skall bolaget till staten erlägga skatt till belopp, motsvarande de enligt nämnda förordning å varje tid gällande procentsatser.

Före utgången av varje månad skall bolaget till statskontoret inleverera de skattebelopp, som belöpa å de tobaksvaror, vilka bolaget under nästföregående månad levererat, eller för vilka bolaget uppburit den i 22 § i nyssnämnda förordning stadgade licensavgift.

Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och skall varje inleverering till statskontoret vara åtföljd av på nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar av verkställande direktören avgiven samt till riktigheten styrkt av den utav Kungl. Maj:t utsedde jourhavande direktören och en av de utav Kungl. Maj:t utsedda revisorerna i bolaget.

§ 7.

Det åligger bolaget för vinnande av största möjliga besparing i omkostnader att å alla områden av dess verksamhet anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt ävensom att vid fastställande av tobaksvaras priskurantpris iakttaga, att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag.

§ 8.

Utdelning till aktieägarna må ej ske, innan nedan stadgade avskrivningar och avsättning ägt rum.

Å byggnader skall årligen avskrivas 2 procent och å inventarier 10 procent.

Till reservfonden skall årligen avsättas 10 procent av årsvinsten. Sedan reservfonden uppgår till 10 procent av aktiekapitalet, skall vidare avsättning till reservfond ej äga rum.

Till pensionsfond må genom bolagsstämmans beslut avsättning äga rum av vinstmedel, som återstå, sedan till aktieägarna utdelats 6 procent.

I övrigt skall avsättning till fonder ej äga rum.

Å det värde, till vilket de i § 1 mom. A omförmälda rättigheter i bolagets ingående balanskonto upptagits, skall avskrivning ej äga rum.

Skulle den enligt nu angivna regler till utdelning tillgängliga årsvinst ej förslå till 4 $\frac{1}{2}$ procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 6 influtna skattemedel före ordinarie bolagsstämman tillhandahålla bolaget så stort belopp, som erfordras, för att utdelning å preferensaktierna av 4 $\frac{1}{2}$ procent må kunna ske.

§ 9.

Bolaget förbinder sig att i så stor utsträckning som möjligt bereda anställning för personer, som eljest skulle vara ersättningsberättigade enligt förordningen om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Erfordras för mottagande av sådan anställning hos bolaget flyttning till annan ort än personens dittillsvarande verksamhetsort, skall bolaget bestrida nödig flyttningskostnad.

§ 10.

Det åligger bolaget att enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t utfärdas, inlösa tobak, tobaksvaror, specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror ävensom cigarrettpapper och cigarretthylsor, som förklarats förbrutna eller till kronan överlåtit enligt § 27 mom. 1 tullstadgan eller eljest skolat enligt tullstadgan genom tullverkets försorg å auktion försäljas.

§ 11.

Det åligger bolaget att anordna fullt tillfredsställande sifferrevision.

§ 12.

Skulle tvist uppstå mellan staten och bolaget rörande rätta tolkningen av detta kontrakt, skall dylik tvist avgöras enligt gällande lag om skiljemän. Skiljemännen skola vara tre till antalet och tillsättas på det sätt, att vardera parten utser en och överståthållarämbetet i Stockholm den tredje.

§ 13.

De rättigheter, som på grund av detta kontrakt tillkomma bolaget, må icke utan statens samtycke å annan överlåtas.

§ 14.

Detta kontrakt gäller till utgången av år 1924 samt förlänges sedermera för tio år i sänder, där ej från statens sida uppsägning sker. Uppsägning skall ske minst 6 månader före kontraktets utlöpande.

Från bolagets sida är kontraktet ouppsägbart.

§ 15.

Begagnar staten sin rätt att uppsäga kontraktet, skall staten vara skyldig att vid kontraktstidens utgång inlösa samtliga preferensaktier i bolaget till nominella värdet med tillägg av den å aktierna belöpande vinst för sista räkenskapsåret.

Förslag

till

stiftelseurkund för aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Undertecknade, samtliga i Sverige bosatta svenska undersåtar, hava överenskommit att för här nedan nämnda ändamål stifta ett aktiebolag enligt bestämmelserna i 1910 års lag om aktiebolag och hava för detta bolag förenat oss om följande huvudgrunder.

1:o.

Bolagets namn skall vara aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet. Det skall hava till ändamål att utöva svenska statens monopol å tobakstillverkningen inom riket ävensom idka handel med tobaksvaror.

2:o.

Aktiekapitalet skall utgöra lägst 17,000,000 kronor och högst 51,000,000 kronor.

3:o.

Aktie skall lyda å 100 kronor, och skola aktiebrevens ställas till viss man.

4:o.

Bolagets styrelse skall hava sitt säte i Stockholm.

5:o.

Aktiebrevens skola utfärdas i två serier, betecknade med litt. A. och litt. B., och utgöres serien A. av preferensaktier samt serien B. av stamaktier, med särskild nummerföljd inom vardera serien.

Preferensaktie kan ägas endast av svenska staten eller av svensk undersåte och stamaktie endast av svenska staten eller av svensk undersåte, som därtill erhållit Kungl. Maj:t tillstånd.

Preferensaktiekapitalet skall utgöra 17,000,000 kronor.

Alla andra aktier skola vara stamaktier. Rätt till teckning av stamaktier vare sig vid bolagets bildande eller vid ökning av aktiekapitalet skall tillkomma endast svenska staten.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill 6 procent å preferensaktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej lämnats, av följande årens vinster bekomma vad däri brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Härefter skola å stamaktierna utdelas intill 6 procent.

Giver bolagets rörelse utdelningsbar vinst utöver 6 procent å aktiekapitalet, skall den överskjutande vinsten sålunda fördelas, att för varje $\frac{1}{8}$ procent, som härav tillfaller stamaktie, $\frac{1}{8}$ procent skall tillfalla preferensaktie, intill dess varje preferensaktie erhållit tillhopa 7 procent, varefter återstående vinst fördelas så, att för varje $\frac{9}{10}$ procent å stamaktie $\frac{1}{10}$ procent skall tillfalla preferensaktie.

Upplöses bolaget, skall innehavare av preferensaktie hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av aktiens nominella värde jämte 6 procent utdelning, i den mån sådan ej guldits.

• 6:o.

Bolagets styrelse skall bestå av sex eller åtta ledamöter med en suppleant för varje styrelseledamot.

Halva antalet styrelseledamöter jämte suppleanter för dem skola utses av Kungl. Maj:t, och skall av de sålunda utsedda styrelseledamöterna en tillika vara jourhavande direktör. Övriga styrelseledamöter jämte suppleanter för dem skola väljas av preferensaktieägarna, och skall av dessa styrelseledamöter en tillika vara bolagets verkställande direktör.

Såväl ledamöter som suppleanter skola väljas för tre år i sänder,

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 5

dock skola de av preferensaktieägarna utsedda ledamöterna och suppleanterna första gången väljas för allenast ett år. Avgående styrelseledamot och suppleant skall kunna återväljas.

Styrelsen skall vara beslutför när minst två tredjedelar av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedde ledamöterna eller deras suppleanter, äro närvarande.

Ordförande vid styrelsesammanträde skall alltid vara en av de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

7:o.

Vid bolagsstämma må envar röstberättigad rösta för fulla antalet aktier, som han äger eller för vilka han har att såsom ombud föra talan, dock må vid val av styrelse och revisorer rösträtt utövas endast för preferensaktierna.

8:o.

Kallelse till bolagsstämma ävensom andra meddelanden till aktieägarna skola kungöras i Post- och Inrikestidningar samt i minst en annan i Stockholm utkommande daglig tidning. Kungörelse angående bolagsstämma skall vara införd i nämnda tidningar senast två veckor före stämman.

9:o.

För tecknade aktier skall betalning erläggas å de tider, som i teckningslistorna kungöras, med iakttagande av att full betalning för desamma skall erläggas sist inom två år från den dag, då bolaget bildas.

10:o.

Efter utgången av år 1924 må aktiekapitalet nedsättas genom preferensaktiernas inlösen till nominella värdet med tillägg av den å aktierna belöpande vinst för sista räkenskapsåret.

Förslag

till

bolagsordning för aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

§ 1.

Detta bolag, vars firma är aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, är grundat på aktier med begränsad ansvarighet enligt bestämmelserna i 1910 års lag om aktiebolag.

§ 2.

Bolaget har till ändamål att utöva svenska statens monopol å tobakstillverkningen inom riket ävensom idka handel med tobaksvaror.

§ 3.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst 17,000,000 kronor och högst 51,000,000 kronor.

§ 4.

Aktie skall lyda å 100 kronor, och skola aktiebrevens ställas till viss man.

§ 5.

Bolagets styrelse har sitt säte i Stockholm.

§ 6.

Aktiebrevens utfärdas i två serier, betecknade med litt. A. och litt. B., och utgöres serien A. av preferensaktier samt serien B. av stamaktier, med särskild nummerföljd inom vardera serien.

Preferensaktie kan ägas endast av svenska staten eller av svensk undersåte och stamaktie endast av svenska staten eller av svensk undersåte, som därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd.

Preferensaktiekapitalet skall utgöra 17,000,000 kronor.

Alla andra aktier skola vara stamaktier. Rätt till teckning av stamaktier vare sig vid bolagets bildande eller vid ökning av aktiekapitalet tillkommer endast svenska staten.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill 6 procent å preferensaktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej lämnats, av följande årens vinster bekomma vad däri brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Härefter skola å stamaktierna utdelas intill 6 procent.

Giver bolagets rörelse utdelningsbar vinst utöver 6 procent å aktiekapitalet, skall den överskjutande vinsten sålunda fördelas, att för varje $\frac{7}{8}$ procent, som härav tillfaller stamaktie, $\frac{1}{8}$ procent skall tillfalla preferensaktie, intill dess varje preferensaktie erhållit tillhoppa 7 procent, varefter återstående vinst fördelas så, att för varje $\frac{9}{10}$ procent å stamaktie $\frac{1}{10}$ procent skall tillfalla preferensaktie.

Upplöses bolaget, skall innehavare av preferensaktie hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av aktiens nominella värde jämte 6 procent utdelning, i den mån sådan ej guldits.

§ 7.

Bolagets styrelse består av sex eller åtta ledamöter med en suppleant för varje styrelseledamot.

Kungl. Maj:t utser halva antalet styrelseledamöter jämte suppleanter för dem, och skall av de sålunda utsedda styrelseledamöterna en tillika vara jourhavande direktör. Övriga styrelseledamöter jämte suppleanter för dem väljas av preferensaktieägarna, och skall av dessa styrelseledamöter en tillika vara bolagets verkställande direktör.

Såväl ledamöter som suppleanter väljas för tre år i sänder; dock

skola de av preferensaktieägarna utsedda ledamöterna och suppleanterna första gången väljas för allenast ett år. Avgående styrelseledamot och suppleant kan återväljas.

Styrelsen är beslutför när minst två tredjedelar av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedde ledamöterna eller deras suppleanter, äro närvarande.

Ordförande vid styrelsesammanträde skall alltid vara en av de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

§ 8.

Bolagets firma tecknas av den eller dem, som styrelsen därtill inom eller utom styrelsen utser.

§ 9.

För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper utses årligen fyra revisorer jämte lika många suppleanter för dem. Av dessa utser Kungl. Maj:t två revisorer och två suppleanter. Övriga revisorer och suppleanter utses av preferensaktieägarna.

§ 10.

Ersättningarna till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

§ 11.

Bolagets räkenskaper skola den 31 december varje år i fullständigt bokslut sammanföras. Bokslutet skall vara verkställt senast den 1 april påföljande år, då räkenskaperna jämte tillhörande handlingar ävensom av styrelsen avgiven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för senaste räkenskapsåret skola för granskning överlämnas till de utsedda revisorerna, vilka senast den 1 maj böra över granskningen avgiva skriftligt utlåtande, däri ansvarsfrihet för styrelsen bestämt tillstyrkes eller avstyrkes.

§ 12.

Ordinarie bolagsstämma skall hållas i Stockholm en gång om året inom maj månads utgång.

Å denna stämma skall styrelsen framlägga förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret tillika med revisorernas utlåtande över den av dem verkställda granskningen.

Utom övriga frågor, vilka i behörig ordning till stämmans avgörande hänskjutas, skola därjämte å densamma följande ärenden till behandling förekomma, nämligen:

1:o) fastställande av balansräkningen,

2:o) fråga om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelsen för den tid revisorernas utlåtande avser,

3:o) fråga om användningen av den vinst, som å bolagets rörelse uppkommit, samt därest vinstutdelning beslutes, när densamma får av aktieägarna lyftas,

4:o) bestämmande av arvoden åt de styrelseledamöter och revisorer, vilka väljas av preferensaktieägarna,

5:o) val av de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter samt de revisorer och revisorssuppleanter, vilka väljas av preferensaktieägarna.

§ 13.

Vid bolagsstämma må envar röstberättigad rösta för fulla antalet aktier, som han äger eller för vilka han har att såsom ombud föra talan, dock må vid val av styrelse och revisorer rösträtt utövas endast för preferensaktierna.

§ 14.

Kallelse till bolagsstämma ävensom andra meddelanden till aktieägarna kungöras i Post- och Inrikestidningar samt i minst en annan i Stockholm utkommande daglig tidning. Kungörelse angående bolagsstämma skall vara införd i nämnda tidningar senast två veckor före stämman.

§ 15.

Efter utgången av år 1924 må aktiekapitalet nedsättas genom preferensaktiernas inlösen till nominella värdet med tillägg av den å aktierna belöpande vinst för sista räkenskapsåret.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 juli 1914.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för finansdepartementet statsrådet Vennersten anförde:

Då frågan om finansieringen av den föreslagna och sedermera beslutade allmänna pensionsförsäkringen den 4 april 1913 för Kungl. Maj:t anmäldes, hänvisade min företrädare i ämbetet för täckande av därigenom eventuellt uppkommande budgetsbrister å en hittills i jämförelsevis ringa grad utnyttjad skattekälla, i det han nämligen förordade införandet av en effektiv tobaksbeskattning, varigenom med det beskattningssystem, som lades till grund för beräkningarna, statsverket skulle kunna tillföras en så småningom till 12,000,000 kronor om året uppgående inkomstökning. Enligt vad av riksdagens skrivelse den 28 maj 1913

nr 160 framgår, har riksdagen icke gjort någon erinran mot det sålunda ifrågasatta rationellare utnyttjandet av tobaken såsom skatteobjekt. I den till riksdagen i januari månad innevarande år avlåtna statsverkspropositionen upptogs ock av min företrädare, i överensstämmelse med hans sålunda uttalade uppfattning om tobakens lämplighet såsom skatte-källa, bland beräknade statsinkomster för år 1915 tobaksskattemedel till ett belopp av 6,000,000 kronor; och tillkännagavs, att förslag till reglering av tobaksbeskattningen framdeles skulle föreläggas riksdagen. Då jag sedermera själv hade att uppgöra förslag till budget för år 1915, fann jag icke anledning frångå vad av min företrädare i nu ifrågasvarande avseende föreslagits, utan ansåg jag mig, såsom av den senast till riksdagen avlåtna statsverkspropositionen framgår, böra för fyllande av statens inkomstbehov för år 1915 under ovanberörda skattetitler upptaga enahanda belopp, som av min företrädare beräknats, d. v. s. 6,000,000 kronor.

Förslag till reglering av tobaksbeskattningen har därför inom finansdepartementet utarbetats; och anhåller jag nu att för Eders Kungl. Maj:t få anmäla detsamma.

Historik.

Till en början anser jag mig därvid böra i korthet erinra om de omfattande utredningar, som särskilt under det senaste årtiondet genom tillkallade sakkunniga verkstälts för utfinnande av det lämpligaste sättet att ordna den nu föreliggande beskattningsfrågan.

Sedan i anledning av en inom Första kammaren väckt motion 1902 års Riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t, dock utan att ingå på frågan om införande av statsmonopol å tobak, ville taga under överbägande på vad sätt och i vad mån ökad beskattning å tobak och tobaksfabrikat skulle kunna bereda statsverket större inkomster, samt därefter, när sådant funnes vara av statsverkets behov påkallat, till Riksdagen inkomma med förslag till dylik beskattning i den form, som kunde finnas ändamålsenlig, tillkallades den 4 februari 1903, för biträde inom finansdepartementet med åstadkommande av utredning och avgivande av förslag i det av Riksdagen angivna syfte, såsom sakkunniga dåvarande ledamoten av Första kammaren grosshandlaren J. Rettig, dåvarande byråchefen i generaltullstyrelsen A. Hammarström, dåvarande byråingenjören Å. G. Ekstrand, lantbrukaren O. Persson i Rinkaby och ledamoten av Första kammaren fabriksidkaren C. J. G. Swartz, vilka den 26 januari 1904 avgåvo betänkande och förslag i ämnet. Efter en utförlig redogörelse för olika beskattningsmetoder m. m. hemställde de sakkunniga — dock endast i valet mellan de beskatt-

ningsformer, som lågo inom området för deras på grund av riksdags-skrivelsen begränsade uppdrag — att tobaksbeskattningen måtte ordnas genom en blandad tull- och accisbeskattning sålunda, att gällande tullsatser å råtabak och tobaksfabrikat höjdes samt för all inom riket odlad tobak stadgades en accis uppgående till i regel 35 öre per kilogram. Tobaksbeskattningen, på dylikt sätt reglerad, skulle enligt kommitterades på importen under åren 1898—1902 grundade beräkningar lämna staten en inkomst av sammanlagt 7,000,000 kronor om året emot under samma tid i genomsnitt årligen influtna 4,500,000 kronor, d. v. s. 2,500,000 kronor utöver vad staten med gällande tullsatser å tobak uttagit.

Det av de sakkunniga sålunda utarbetade förslaget föranledde emellertid tillsvidare ingen annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att vederbörande myndigheters yttranden däröver inhämtades. Först år 1909 ansåg sig dåvarande departementschefen Swartz, som förutsåg, att för lösningen av åtskilliga på dagordningen stående viktiga spörsmål anspråk komme att ställas på statskassan av alldeles särskilt stor ekonomisk räckvidd, böra till närmare övertvägande upptaga frågan angående tobaksbeskattningens effektiva reglerande. I anförande till statsrådsprotokollet den 27 maj 1909, då frågan härom för Kungl. Maj:t anmäldes, yttrade bemälda departementschef bl. a., att han vid sådant förhållande till en början funne nödvändigt att avgöra, huruvida vid en reglering av sagda beskattning det i sådant avseende redan utarbetade kommittéförslaget skulle kunna följas. Hans egen ställning till denna fråga vore emellertid på förhand given. Ty utan att ingå i granskning av de grunder för beskattningen, som kommittén följt, bleve under förhandenvarande förhållanden för honom avgörande skatteregleringens resultat. En reglering av tobaksbeskattningen, som icke bringade statsverket större vinst än omkring 2,500,000 kronor, motsvarade icke på långt när de förväntningar, som man med hänsyn till förestående skattekrav och tobakens egen skattekraft vore berättigad att ställa å en dylik reglering. Av dessa och andra orsaker ansåg departementschefen ytterligare utredning i frågan erforderlig, innan densamma till slutligt avgörande företoges. Särskilt vore detta fallet, enär enligt departementschefens åsikt ett fullt tillvaratagande av skattekraften hos tobaken säkerligen icke stode att vinna annorledes än genom monopollagstiftning. Denna mening hade jämväl delats av 1904 års kommitté. Ehuru det icke ingått i dennas uppdrag att verkställa utredning rörande statsmonopol, uttalade nämligen kommittén såsom sin åsikt, att, därest man i avsevärt högre grad, än kommittén då haft direkt anledning att förut-sätta, ville begagna sig av tobaken såsom skatteobjekt, det knappast

syntes återstå annan utväg än att anlita monopolbeskattningen. Under sådana förhållanden och i betraktande av det skattepolitiska läget kunde därför näppeligen en utredning rörande tobaksbeskattningens reglering anses fullständig, om densamma icke även omfattade utredning om statsmonopol. För egen del fann departementschefen denna fråga så viktig, att han ansåg, att även om de, åt vilka den nya utredningen anförtroddes, skulle vid uppgörandet av förslag i ämnet stanna vid en reglering, som lämnade tobakshanteringen åt den enskilda företagsamheten, förslag för åstadkommande av ett statens tobaksmonopol ändock borde utarbetas, naturligen under förutsättning att icke av en eller annan anledning avgörande hinder för en dylik anordning mötte. Departementschefen fann sig därför böra hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning och uppgöra förslag till reglering av tobaksbeskattningen i syfte att vinna ett effektivare skatteresultat än det, som det av 1904 års sakkunniga avgivna förslaget enligt gjorda beräkningar skulle lämna, samt därvid särskilt undersöka möjligheterna för ett statens tobaksmonopol och eventuellt uppgöra förslag i sådant syfte.

Denna hemställan bifölls av Kungl. Maj:t, varefter det ifrågasatta utredningsarbetet den 11 juni samma år av departementschefen överlämnades åt dåvarande byråchefen i generaltullstyrelsen A. Hammarström, direktören Th. Jeansson, dåvarande ledamoten i bankinspektionen A. F. Lambert-Meuller och ingenjören P. Nordenfelt. Dessa avgåvo den 2 september 1911 betänkande i ämnet, innefattande alternativa förslag till införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt till tobaksbeskattningens reglerande utan statsmonopol genom stämpelskatt å cigarretter och cigarrettobak jämte höjda tullar å tobak och tobaksfabrikat ävensom accis å inom landet odlad tobak. Enligt det förra förslaget, som förutsatte statsmonopolisering av tillverkningen och importen av tobak och tobaksvaror men lämnade såväl odlingen av tobak som handeln med tobaksfabrikat fria att liksom förut utövas av var och en eljest därtill behörig, beräknades den årliga inkomstökningen för staten, under förutsättning av i stort sett oförändrade prislägen å tobaksvarorna, till omkring 15 miljoner kronor, därifrån dock borde för visst antal år avdragas ränta och amortering å det för monolets införande erforderliga kapitalet. Ett antagande av det senare förslaget åter beräknades, med utgångspunkt från de av kommitterade förordade stämpelsamt tull- och accissatserna, vilka tilltagits så, att de torde kunna anses närma sig gränsen för tobakens skattebelastning på denna väg, tillföra staten en ökad årlig inkomst av omkring 6,500,000 kronor. Över det

av kommitterade avgivna betänkandet inhämtades därefter utlåtande från vederbörande verk och myndigheter, varjämte tillfälle bereddes för sammanslutningar av inom tobakshanteringen arbetande personer samt andra intresserade att däröver avgiva yttrande.

Enär vid ett eventuellt genomförande av det av kommitterade uppgjorda monopolförslaget vissa ytterligare bestämmelser och föreskrifter krävdes utöver dem, som innehölls i de utarbetade författningsförslagen, uppdrog dåvarande departementschefen, jämlikt nådigt bemyndigande den 29 september 1911, åt förutnämnde Lambert-Meuller och Nordenfelt att verkställa ytterligare erforderlig utredning av frågan angående ett statens tobaksmonopol samt av andra frågor rörande reglering av tobaksbeskattningen, vilkas utredande kunde under arbetets fortgång finnas önskvärt.

Med tillhjälp av dessa sakkunniga utarbetades sedermera, såsom av förutvarande departementschefen vid anmälan av frågan om folkpensioneringens finansiering; påpekades, inom finansdepartementet ytterligare ett förslag rörande tobaksbeskattningens reglering. Detta förslag, vars utarbetande närmast föranletts av det förändrade läge, vari den svenska tobaksindustrien kommit genom viss under de senaste åren inom densamma inträffad omläggning i riktning mot trustbildning och stordrift, åsyftade införande av stämpelskatt för alla inom riket tillverkade samt dit importerade tobaksfabrikat i sammanhang med tobaksindustriens sammanförande i ett företag; och var det detta förslag, som, ehuru sedermera av min företrädare i ämbetet frånträtt, av honom lades till grund för beräkningarna angående de genom en blivande effektiv tobaksbeskattning för folkpensioneringen tillgängliga medlen.

Då det så gällde att slutligen taga ställning till frågan, vilket av de olika av de sakkunniga utarbetade beskattningssalternativen, som lämpligen borde läggas till grund för den blivande regleringen av tobaksbeskattningen i vårt land, ansåg man sig till en början kunna helt bortse från de förslag, vilka — sedan statsverkets anspråk på inkomst under denna skattetitel åtminstone närmelsevis kunde överblickas — icke gävo ett däremot svarande, statsfinansiellt tillfredsställande resultat. Då tobaksskattefrågan nu skulle erhålla sin lösning, framstod det nämligen såsom synnerligen viktigt, att detta komme att ske på ett sätt, som innebar ett ur olika synpunkter rationellt utnyttjande av tobakens skattekraft, och i varje fall, även om det icke skulle finnas nödigt att omedelbart begagna sig av tobakens hela förmåga att tåla skattebelastning, under sådana former, att, i den mån tobaken måste än ytterligare tagas i anspråk

såsom skatteobjekt, detta kunde ske utan omläggning av hela beskattningssystemet. Redan av denna anledning kunde någon tillämpning av det år 1904 framlagda förslaget till blandad tull- och accisbeskattning eller av 1909 års kommitterades alternativa förslag till dylik beskattning, kombinerad med en särskild stämpelskatt å cigarretter, icke ifrågakomma. Ty ehuru enligt berörda båda förslag, såsom särskilt i 1904 års betänkande framhålles, tull- och skattesatserna tilltagits så höga, att de närmade sig den punkt, vilken icke kunde överskridas utan att detta medförde så väsentligt minskad konsumtion, att den avsedda statsfinansiella effekten av skatteförhöjningarna motverkades, hade kommitterade icke på denna väg lyckats komma upp till större inkomstökning än respektive 2 1/2 och 6 1/2 miljoner kronor om året — ett skatteresultat, vilket, då detsamma icke genom skattesatsernas höjning syntes kunna i mån av behov i någon avsevärd grad förbättras, givetvis icke kunde, ens med hänsyn till nära föreliggande anslagskrav, anses ur statsfinansiell synpunkt tillfyllest.

Under sådana omständigheter och då av skäl, till vilka jag nedan skall återkomma, det av 1909 års kommitterade utarbetade monopolförslaget icke ansågs kunna utan vidare upptagas, låg det närmast till hands att — i anslutning till vad av min företrädare till förut omförmälda statsrådsprotokoll den 4 april 1913 vid anmälandet av frågan om folkpensioneringens finansplan yttrats angående den till synes lämpligaste formen för tobaksbeskattningens ordnande — söka lösa frågan med utgångspunkt från det av de senast tillkallade sakkunniga inom finansdepartementet utarbetade förslaget angående tillverkningskatt å tobaksfabrikat. Emellertid hade i såväl 1904 som 1911 års kommittébetänkanden allvarliga anmärkningar framställts mot ifrågavarande beskattningsform, därvid kommitterade särskilt fäst sig vid de i betänkandena utförligt framlagda svårigheterna att, så länge tobaksindustrien såsom hittills vore splittrad i en massa större och mindre företag, kunna åstadkomma en tillfredsställande kontroll över skattens behöriga utgörande ävensom svårigheten att vid en sådan beskattningsform kunna vederbörligen skydda de små företagen. En genomförd koncentration av tobaksindustrien i en hand ansågs sålunda utgöra den nödvändiga förutsättningen för att fabrikatskattesystemet framgångsrikt skulle kunna läggas till grund för den blivande lagstiftningen i ämnet. Detta har jämväl av riksdagen beaktats, i det nämligen i riksdagens förenämnda skrivelse den 28 maj 1913 såsom en viktig förutsättning för tillämpning av fabrikatskattesystemet framhölls, att rikets hela tobaksindustri vore i huvudsak koncentrerad inom en enda

ekonomisk sammanslutning. Vid den tidpunkt, då min företrädare gjorde sitt ovan anmärkta yttrande till statsrådsprotokollet angående fabrikkattförslaget såsom till synes mest lämpligt att läggas till grund för tobakslagstiftningens ordnande, förelågo emellertid omständigheter, som gävo anledning till förhoppning, att den för fabrikkattsystemets tillämpning nödiga koncentrationen inom tobaksindustrien genom på privat väg åstadkommen sammanslutning skulle komma till stånd. Ett fyrtiotal av de inom tobaksindustrien arbetande fabrikanterna hade nämligen då sammanslutit sig till ett större företag, aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, och åtskilliga tecken tydde på, att sammanslutningen så småningom skulle drivas än längre, så att densamma slutligen kunde komma att omfatta hela den svenska tobaksindustrien. Därest så blivit fallet, skulle givetvis de av föregående tobaksskattekommittéer framställda anmärkningarna mot fabrikkattsystemet i väsentlig mån hava förfallit och tobaksindustrien hava kommit i ett läge, som icke endast gjort en fabrikkatt möjlig utan direkt hänvisat å ett dylikt beskattningssystem såsom varande en lämplig form för att förskaffa staten den ökade inkomst, som tobaken såsom skatteobjekt borde kunna lämna.

Emellertid kom saken åter i ett i viss mån förändrat läge, ity att det nämligen visade sig icke vara möjligt att på privat väg åstadkomma den förutsatta koncentrationen inom tobaksindustrien. De undersökningar, som i sådant hänseende verkställdes av de senast tillkallade sakkunniga, gävo nämligen vid handen, att en dylik koncentration icke kunde komma till stånd på för staten antagliga villkor eller på ett sätt, som kunde vinna statsmakternas godkännande. Mer än halva antalet av de vid tidpunkten för ovanberörda sammanslutning inom riket befintliga företagen inom sagda industri föredrogo nämligen att stanna utanför sammanslutningen, och åtskilliga nya företag tillkommo därefter, så att antalet tobaksfabriker kunde sägas hava tendens snarare att ökas än att minskas. De mot fabrikkattsystemet framställda anmärkningarna kvarstodo därför, om man utgick från det förhandenvarande läget inom tobaksindustrien, alltjämt med oförminskad giltighet; och var det därför nödvändigt att söka utfinna andra vägar för lösningen av den föreliggande beskattningsfrågan än de, som angåvos i och sammanhängde med det utarbetade fabrikkattförslaget.

Vid sådant förhållande trädde frågan om införande i en eller annan form av statsmonopol inom tobakshandlingen självfallet åter i förgrunden. Att utan vidare upptaga det av 1909 års kommitterade utarbetade monopolförslaget ansågs emellertid icke lämpligt. Ty ehuru det, på sätt såväl av de särskilda kommittéerna som år 1909 av dåvarande departements-

chefen framhållits, torde vara obestridligt, att statsmonopolet såväl ur statsfinansiell som skatteteknisk synpunkt besitter avsevärda företräden framför varje annan beskattningsform, torde det icke kunna förnekas, att med monopolet — åtminstone då det ordnas i enlighet med 1911 års kommittéförslag — jämväl äro förenade olägenheter, som måste tillmätas betydelse, då det gäller att taga ställning till berörda förslag. I de yttranden, som av myndigheter, handelskamrar och industriella sammanslutningar avgivits i anledning av 1911 års monopolförslag hava ock vissa av dessa olägenheter med skärpa framhållits. Även om det torde kunna förutsättas, att den svårlösta frågan om ordnandet av övergången från fri yrkesutövning till statsmonopol samt bestämmandet av de ersättningar, vilka i samband härmed skäligen må böra av staten utgivas till dem, som genom monopolets införande lidit intrång, skall kunna tillfredsställande ordnas samt man sålunda anser sig kunna tillsvidare bortse från de anmärkningar, som närmast hava avseende å därmed sammanhängande förhållanden, kvarstå dock vissa invändningar av mera principiell natur. Jag syftar härvid på de från åtskilliga håll påpekade olägenheter, som otvivelaktigt måste anses förenade med statsdrift inom en stor industri. De affärsföretag, som hittills bedrivits för det allmänna genom statsförvaltningen, äro, såsom av Stockholms handelskammare i dess yttrande över 1911 års kommittébetänkande framhålls, huvudsakligen kommunikationsföretag eller företag för tillgodogörande av naturliga kraftkällor, vilka till sin art icke äro jämförliga med affärer för tillverkning eller försäljning av handelsvaror. Därutöver idkar staten industriell verksamhet endast för framställande av varor, som den uteslutande använder för eget behov. Vid ett tillverkningsmonopol, utövat av staten själv, vore det enligt kommittéförslaget åter meningen, att staten skulle på ett område, som hittills varit enskilda förbehållet, uppträda såsom industriell företagare i stor stil och samtidigt såsom försäljare av en av de bland allmänheten mest spridda förbrukningsartiklarna. Staten kan emellertid i sin verksamhet givetvis icke begagna sig av lika fria former som den enskilde näringsutövaren och lärer knappast kunna lika smidigt som denne anpassa sig efter konsumenternas krav. Det torde icke kunna förnekas, att det ligger sanning i vad Stockholms handelskammare i sitt ovannämnda utlåtande i nu ifrågorande avseende anfört, nämligen att, där det personliga intresset för ett företags utveckling förminskas, de skiftande impulserna, initiativet och arbetsintensiteten ofta nog försvagas. »Statstjänstemannen vågar icke», fortsätter handelskammaren, »på samma sätt som en enskild affärsidkare bära risken för den spekulation, som både vid inköp och försäljning är en nödvändig förutsättning för den rationella driften av ett affärsföre-

tag.» Härtill kommer — och detta är enligt mitt förmenande icke det minst viktiga — att det ur statens synpunkt icke kan anses önskligt, att staten, på sätt som föreslagits, inträder såsom ensam arbetsgivare och producent inom en stor industrigren och sålunda kanske mot sin vilja såsom part intvingas i sociala stridigheter, vilka staten i sådan egenskap helst bör hålla sig utanför.

Då det sålunda visade sig lika litet vara möjligt att upptaga 1909 års kommitterades alternativa förslag till statsmonopol, drivet och utövat av staten själv, som förutnämnda, av de inom finansdepartementet senast tillkallade sakkunniga utarbetade fabrikatskatteförslag, uppdrog min företrädare i ämbetet åt nyss omförmälda sakkunniga — herrar Lambert-Meuller och Nordenfelt — att uppgöra förslag till ordnandet av den föreliggande beskattningsfrågan genom en kombination av de principer, som i sistberörda båda förslag kommit till uttryck. Ett dylikt förslag fanns ock vid mitt tillträde till ämbetet till sina huvuddrag utarbetat; och är det detta, som ehuru visserligen med åtskilliga ändringar och modifikationer lagts till grund för det förslag, som jag nu går att framlägga. Enligt detsamma skall, sedan staten genom monopollagstiftning bragt tobaksindustrien i sina händer och sålunda åstadkommit den för tillämpningen av fabrikatskattesystemet nödiga koncentrationen, sagda beskattningssystem läggas till grund för uttagandet av den inkomst, som staten vill ur tobaksfabrikationen erhålla. Utövningen av statsmonopolet skall för dylikt ändamål anförtros åt ett enskilt, av staten kontrollerat bolag, vilket har att till staten redovisa den skatt, som staten kan finna skälig att ur tobaksfabrikationen uttaga. I detta bolag skall enligt förslaget staten själv ingå såsom delägare, och skall vinstfördelningen så ordnas, att sedan de enskilda aktieägarna och därefter staten erhållit viss skälig ränta å sina penningar, återstående till utdelning disponibel årsavkastning mellan staten och de enskilda aktieägarna så fördelas, att staten, efter grunder, som kunna finnas lämpliga, alltid erhåller utdelning efter högre procenttal än de enskilda aktieägarna. Genom en dylik anordning, avseende att genom monopollagstiftning möjliggöra uttagande av skatt, beräknad i visst förhållande till fabrikatens saluvärde, torde det bliva möjligt icke blott att undvika den med statsmonopolet i dess av kommitterade föreslagna form förenade olägenheten av en statens direkta företagareverksamhet på ett stort industriområde utan även att på ett vida mer effektivt sätt, än om den för tillämpningen av skattesystemet nödiga koncentrationen åstadkommits på privat väg, till statens bästa utnyttja det privata initiativet och det personliga affärsintresset.

*Statsmonopol
eller icke.*

Härtill kommer emellertid ytterligare, att den föreslagna kombinationen av monopol och fabrikatskattesystem otvivelaktigt skulle komma att medföra åtskilliga av de fördelar av skattepolitisk och annan natur, som, enligt vad ovan antytts, måste anses förenade med det rena monopolsystemet, sådant detsamma utvecklats i det av 1909 års kommitterade avgivna förslaget. Jag torde därför lämpligen böra här anföra något av vad de kommittéer, som haft utredningsarbetet i den föreliggande frågan sig anförtrott, yttrat angående monopolsystemet och dess företräden i förhållande till andra beskattningsformer. Redan i 1904 års kommittébetänkande lämnas en utförlig redogörelse i dylikt hänseende, därvid kommittén bl. a. yttrar följande:

»Skulle man nu i avsevärt högre grad, än kommitterade för närvarande haft direkt anledning att förutsätta, vilja begagna sig av tobaken såsom skatteobjekt vare sig av skattepolitiska eller utslutande av statsfinansiella hänsyn, synes det, då det föreslagna systemet enligt kommitterades åsikt icke kan antagas ägnat att tillföra statskassan ytterligare nämnvärd ökning i inkomster utöver den nu beräknade och då den jämförelsevis obetydliga ökning därutöver, som enligt vad ovan anförts, skulle vinnas genom en fabrikatskatt, icke lär kunna anses uppvägas av därmed förenade olägenheter, knappast återstå annan utväg än att anlita monopolbeskattningen, vare sig en sådan skulle komma att avse allenast fabrikationen eller jämväl försäljningen av de färdiga fabrikaten. Att på denna väg ojämförligt större inkomster skulle kunna beredas statskassan än vid vilken annan skattereform som helst, lär icke behöva särskilt framhållas, lika litet som att man endast därigenom kan åstadkomma en efter konsumenternas skatteförmåga fullt avpassad och förty fullt rättvis beskattning.»

»Till förmån för monopoliet kan ytterligare framhållas, att detta tobakshandlingens samlande i en hand bereder tillfälle till genomförandet av besparingar i driften, vilka eljest icke äro tänkbara. I detta hänseende vilja kommitterade endast påpeka, hurusom inköpen av de för monopolförvaltningens tillverkning erforderliga kvantiteter utländsk råtabak kunna ske i så stor skala, att redan därå en avsevärd vinst är att påräkna; vidare att de agenter av olika slag, som äro för de privata fabrikanternas avsättning av tillverkningarna nödvändiga, försvinna, och att därmed de högst avsevärda belopp, som åtgått till provisioner och resekostnader, inbesparas till vinst för statskassan; att förhållandet skulle bliva enahanda med de olika slags reklamkostnader, som för närvarande till följd av den stora konkurrensen icke kunna undgås; att en monopolförvaltning icke är utsatt för att genom köparens irakade obestånd åsamkas förluster, då monopolförvaltningen icke av konkurrenshänsyn föranledes att på kredit utlämna tobaksfabrikat till köparne; samt att handeln med tobaksfabrikat jämväl i andra avseenden än ovan berörts kan ordnas på sådant sätt, att kostnaderna för fabrikatens tillhandahållande åt konsumenterna nedbringas.

Härvid plägar dock anmärkas, att, när vid den monopoliserade rörelsen ej det egna intresset förefinnes, de möjligheter till besparingar i tekniskt hänseende, som erbjuda sig, icke tillvaratagas i samma utsträckning som vid enskild affärsverksamhet. I avseende härå må emellertid erinras om det förhållande, att exempel-

vis i Frankrike av monopolförvaltningen årligen anslås avsevärda belopp till ändamål, som åsyfta möjliggörandet av mera ekonomisk drift, såsom experiment, undersökningar och provning med nya maskiner m. m.»

»Slutligen bör och påpekas det företräde hos monopolbeskattningen, att skatten här kan mera direkt uttagas hos konsumenten än vid andra arter av konsumtionsbeskattning.»

I samma riktning uttala sig jämväl 1909 års kommitterade, vilka därvid bl. a. framhålla, hurusom monopolet, på grund av dess allmänt erkända effektivitet, då det gäller att rationellt och på ett för statsfinanserna förmånligt sätt utnyttja tobaken såsom skatteobjekt, måste erhålla en framträdande plats vid varje utredning angående det lämpligaste sättet för tobaksbeskattningens effektiva ordnande. Denna mening delades också, såsom redan förut framhållits, av 1909 års departementschef, vilken till ovan omförmälda statsrådsprotokoll den 27 maj 1909 såsom sin åsikt uttalade, att ett fullt tillvaratagande av skattekraften hos tobaken säkerligen icke stode att vinna annorledes än genom monopollagstiftning.

För egen del anser jag mig, naturligen utan att förbise de olägenheter, vilka från andra synpunkter kunna vara förenade med införande av statsmonopol och vilka av mig förut berörts, i huvudsak kunna instämma i här ovan återgivna uttalanden angående monopolets företräden, och finner jag mig därutöver allenast böra framhålla, hurusom statsmonopolet, jämväl i den modifierade form, varuti detsamma av mig upptagits, förutom den nödiga elasticiteten, som möjliggör en successiv stegring av avkastningen i mån av statsverkets behov av ökade inkomster, ur skatteteknisk synpunkt besitter jämväl den fördelen framför andra beskattningsformer, att det för samma utgift från den konsumerande allmänhetens sida för tobaksförbrukningen lämnar staten den största inkomsten. Vid ett statsmonopol förefinnes ock i vida högre grad än vid varje annat beskattningssystem möjlighet att till den konsumerande allmänhetens förmån reglera priserna å tobaksvaror, eller, därest monopolet icke utövas av staten själv, i allt fall tillfälle att genom normerande bestämmelser till allmänhetens trygghet influera å prissättningen, så att priserna å tobaksvaror icke sättas oskäligt höga.

Till de skäl, som sålunda ur statsfinansiella och andra synpunkter tala till förmån för statsmonopolet i en eller annan form, har nu kommit ytterligare en omständighet, som i mycket väsentlig grad är ägnad att verka i samma riktning. Jag syftar härvid på den fara, vilken, ehuru vidden av densamma ännu icke torde kunna med visshet bedömas, otvivelaktigt hotar den inhemska tobaksindustrien från den utomordent-

ligt kapitalstarka engelsk-amerikanska tobakstrustens sida. Det vore enligt mitt förmenande kortsynt, därest man icke nu, medan tid är, ordnade tobaksbeskattningen på sådant sätt, att det icke beredes rum för övermäktiga utländska trustintressen att i strid mot statens önskningsförrycka tobakshanteringen och därmed sammanhängande förhållanden (arbetarna, handlandena, konsumenterna). Allmänt känt är, hurusom denna trust, sedan den efter den häftigaste kamp slagit under sig så gott som hela Förenta staternas tobaksindustri med undantag av cigarrfabrikationen samt bragt såväl tobaksodlare som detaljhandlare under sitt beroende, för ett tiotal år sedan började rikta sina ansträngningar på att vinna insteg jämväl i den europeiska tobaksmarknaden samt alltsedan dess oavlåtligt och utan att sky vare sig besvär eller omkostnader arbetat i detta syfte. I England kröntes dess ansträngningar jämförelsevis snart med sådan framgång, att den lyckades tillskansa sig ett avgörande inflytande å landets tobaksindustri, och sedan trusten i Amerika år 1911 formellt blivit upplöst samt dess tyngdpunkt i anledning härav förlagts till London, ledes därifrån trustens aktion mot tobakshanteringen å den europeiska kontinenten. I Tyskland har trusten trots det mest förbittrade motstånd redan lyckats slå under sig omkring $\frac{1}{4}$ av landets hela cigarrettfabrikation, och allmänt uttalas farhågor för att det, oaktat den kraftiga »antitruströrelse» som från både fabrikanter och handlande igångsatts, icke skall stanna därvid, utan att enda utvägen att freda sig mot trustens överhandtagande inflytande är införande av statsmonopol å tobaken i en eller annan form. Även i flera andra europeiska länder såsom exempelvis Norge, Danmark, Finland och Ryssland har trusten gjort betydande landvinningar, och snart sagt överallt har frågan om skydd för den inhemska handeln och industrien mot trustens inträngande å marknaden blivit aktuell. Hos oss äger trusten sedan ett antal år tillbaka aktiemajoriteten i en av landets största cigarrettfabriker, vilken i alltjämt stegrad omfattning jämväl verkat såsom trustens importagent, och ehuru det, tack vare den hemlighetsfullhet varmed trusten städse går tillväga, icke är lätt att bilda sig någon bestämd uppfattning om dess åtgärder, torde så mycket med visshet kunna sägas, att tecken icke saknats, som tyda på att planer äro eller varit å bane till ytterligare utvidgningar på den inhemska industriens bekostnad. I allt fall torde frågan om den från trustens sida hotande faran vara en så betydelsefull faktor vid det slutliga reglerandet av tobaksbeskattningen inom riket, att jag icke kunnat undgå att i detta sammanhang beröra densamma; och anser jag mig därvid särskilt böra framhålla, att den av mig ovan skisserade lösningen av tobaksskattefrågan, likaväl som det rena stats-

monopolet, erbjuder den inhemska tobakshanteringen nöjaktigt skydd i berörda hänseende och är ägnad att förhindra, att genom varornas fördyring allmänhetens skatteförmåga i strid mot statens intresse minskas.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för innehållet i det föreliggande förslaget, anser jag mig böra nämna, att medan detsamma inom finansdepartementet utarbetades, tanken på möjligheten att kunna ordna tobaksbeskattningen efter det rena fabrikskattesystemet ånyo på sina håll framträdde. Ett utkast till förslag i dylik riktning, under-tecknat av vissa fabrikanter, handlande och importörer inom tobaksbranschen blev i april månad innevarande år till mig ingivet. Då det givetvis måste vara av intresse, att innan definitivt avgörande träffades i den förevarande frågan, erhålla närmare kännedom om, huru ett förslag, grundat på de i ovanberörda utkast angivna principer, skulle gestalta sig, lämnades tillfälle åt några representanter för industrien att på grundvalen av de idéer, som i meranämnda utkast kommo till uttryck, söka åstadkomma ett antagligt förslag till tobaksbeskattningens ordnande; och har i anledning härav från berörda personer till mig sedermera ingivits en promemoria, i vilken något utförligare redogöres för huru med den givna utgångspunkten enligt deras mening tobaksskattefrågan borde lösas.

Vid en granskning av innehållet i ifrågavarande promemoria faller det genast i ögonen, att det i densamma skisserade förslaget till fabrikskatt å tobaksvaror grundväsentligt skiljer sig från det förslag till enahanda beskattning, som, enligt vad förut nämnts, på uppdrag av min företrädare i ämbetet utarbetats av särskilda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga. Medan sistnämnda förslag utgick från nödvändigheten att genom en effektiv, under hela tillverkningsproceduren fortsatt kontroll säkerställa skattens behöriga utgörande samt förty för sin tillämplighet förutsatte en långt driven koncentration inom tobaksindustrien, har man i den till mig ingivna promemorian, för att kunna bibehålla tobaksindustrien vid dess nuvarande läge och sålunda undvika den svårighet, som genomförandet av en verklig koncentration inom sagda industri skulle medföra, ansett fordringarna på en dylik effektivt verkande, minutiös tillverkningskontroll kunna eftergivnas och i överensstämmelse härmed nöjt sig med att förorda vissa allmänna kontrollanordningar, såsom exempelvis särskild bokföringsskyldighet för fabrikanter och handlande, årligen återkommande inventeringar, tobaksförpackningarnas förseende med behöriga stämpelmärken, dock utan någon särskild kontroll vid fabriken över stämplingsskyldighetens fullgörande, samt granskning av fabrikanternas böcker genom en särskild centralbyrå m. m.

De föreslagna kontrollanordningarna äro, såsom ock i promemorian påpekas, i huvudsak överensstämmande med dem, som i enahanda avseende gälla i Nordamerikas förenta stater, där fabrikatbeskattning å tobaksvaror är rådande; och framhålles i promemorian, hurusom det amerikanska kontrollsystemet syntes vara det, som i vårt land lämpligen borde komma till tillämpning.

Mot det amerikanska såväl som mot varje annat beskattningssystem utan fullt betryggande kontrollanordningar hava emellertid såväl i vårt land som annorstädes, där tobaksskattefrågan varit föremål för uppmärksamhet, framställts synnerligen grava anmärkningar. 1903 års tobaksskattekommitterade, som vid fullgörandet av sitt uppdrag utarbetat bland annat ett förslag till stämpelskatt å tobaksvaror, avsett att kunna tillämpas utan någon genomförd koncentration inom tobaksindustrien och därför byggt på kontrollanordningar, som, ehuru avsevärt strängare än den amerikanska tobakslagstiftningens, dock måste anses relativt lindriga, funno sig sålunda, på grund av att den ifrågasatta kontrollen måste betraktas såsom otillfredsställande, icke själva kunna förorda förslaget antagande. Den år 1878 tillsatta tyska tobaksskattekommissionen, som genom särskilda kommissarier på ort och ställe studerade de amerikanska anordningarna i avseende å tobakskontrollen, förklarade sig ock finna berörda kontrollanordningar behäftade med mycket stora brister. Sålunda framhöll kommissionen, att det i Förenta staterna icke ens kunde vara tal om någon fabrikskontroll i egentlig mening; att det enda något så när verksamma momentet i den amerikanska kontrollen vore föreskriften om skyldighet att vederbörligen stämpelbelägga tobaksvarorna; att denna föreskrift dock icke i och för sig på långt när vore tillräcklig för att säkerställa statens skatteintresse; samt att omfattande underslev därför syntes och också i verkligheten visat sig vara oundvikliga. Också förklarade kommissionen sig anse det amerikanska systemet olämpligt för europeiska förhållanden. I de sedermera vid olika tillfällen i Tyskland utarbetade, på fabrikatskattesystemet grundade förslagen till tobaksbeskattningens ordnande hava ock i enlighet med denna uppfattning synnerligen stränga kontrollbestämmelser blivit upptagna.

I själva verket torde det, därest man icke liksom i Förenta staterna anser sig böra utan vidare finna sig i den med det amerikanska systemet förenade risken av omfattande skatteunderslev, vara omöjligt att införa fabrikatbeskattning å tobaksvaror utan att samtidigt meddela föreskrifter om en effektiv fabrikskontroll, fortgående under hela tillverkningsproceduren och utövad av särskilda vid varje fabrik anställda

kontrolltjänstemän. I avseende å den med tobaken närmast jämförliga, beskattning underkastade konsumtionsartikeln, nämligen sockret, har en dylik effektiv kontroll ansetts oeftergivlig, och samma fordran torde med ännu större skäl böra uppställas beträffande tobakstillverkningen, där risken av skatteunderslev, på grund av den större skattebelastningen per viktsenhet, torde vara avsevärt större. Även om vid låga skattesatser denna risk icke torde vara alltför betydande, växer densamma helt naturligt i den mån skattebelastningen ökas och blir vid högre skattesatser, då varornas försäljningspris vida överstiger tillverkningsvärdet, givetvis synnerligen stor. Om det ock vore möjligt att med de skattesatser, som vid en fabrikatbeskattning skulle erfordras för att tillföra statsverket den för år 1915 beräknade statsinkomsten av tobaksskattemedel, 6,000,000 kronor, åtnöjas med det amerikanska systemets lindriga kontrollanordningar — något som jag emellertid för egen del icke anser mig kunna tillstyrka — torde det i allt fall icke råda något tvivel om, att berörda kontrollanordningar, därest det skulle bliva nödvändigt att ur tobaken uttaga någon mera avsevärt ökad statsinkomst och således i någon betydligare mån höja skattesatserna, skulle visa sig alldeles otillfredsställande. Och, såsom redan förut framhållits, måste det, då tobaksskattefrågan nu skall erhålla sin lösning, framstå såsom önskligt, att detta sker på ett sådant sätt, att, i den mån tobaken måste ytterligare tagas i anspråk såsom skatteobjekt, sådant kan ske utan omläggning av hela beskattningssystemet.

Att i avseende å tobaksvavar svårigheten att vid en fabrikatbeskattning för rimliga kostnader kunna åstadkomma en effektiv kontroll ställer sig avsevärt större, än vad eljest i allmänhet är fallet vid en sådan skatteform, beror, såsom 1903 års kommitterade framhålla, dels därpå, att tobakens förarbetande — i motsats till vad förhållandet är vid framställning av åtskilliga andra under konsumtionsbeskattning vanligen inbegripna industrier såsom exempelvis brännvins- och öltillverkningen — till så stor del sker för hand, dels ock därpå, att, även där maskinmässig tillverkning äger rum, man icke såsom i avseende å nyssnämnda tillverkningar kan begagna sig av mekaniska hjälpmedel för kontrollens anordnande (automatiska kontrollapparater, självregistrerande vågar etc.). En effektiv kontroll skulle därför i avseende å tobakstillverkningen komma att medföra så dryga kostnader, att den, såsom redan är nämnt, svårligen skulle låta sig anordna under annan förutsättning än en fullständig omläggning till stordrift av hela den nu till stor del av mindre företag utövade tobaksindustrien. Att i avseende å sockertillverkningen en dylik effektiv kontroll hos oss kunnat införas är givetvis beroende

på, att sockerindustrien är koncentrerad å ett fåtal större företag. Blevet tobaksindustrien på enahanda sätt koncentrerad, skulle givetvis någon svårighet att anordna den för fabrikatskattesystemets tillämpning erforderliga kontrollen icke föreligga. Att med bibehållande av tobaksindustriens nuvarande läge för något så när rimliga kostnader anordna en tillfredsställande kontroll över det behöriga utgörandet av en eventuell fabrikatskatt synes mig däremot knappast låta sig göra.

Såsom ett skäl för obehörligheten av strängare kontrollföreskrifter vid en eventuell stämpelskatt å tobaksvaror har i den till mig ingivna promemorian bland annat framhållits, att de alltsedan år 1896 gällande bestämmelserna angående särskild stämpelavgift vid försäljning av punsch, arrak och rom visat sig fungera till belåtenhet, ehuru kontrollen över skattens behöriga utgörande vore skäligen knapphändig och under alla omständigheter vida mindre rigorös än den i promemorian föreslagna. Häremot anser jag mig allenast — utan att närmare ingå på de olikheter, som i övrigt i ifrågavarande avseende föreligga — bära erinra om den i punschstämpelförordningen intagna, i kontrollhänseende synnerligen effektivt verkande bestämmelsen om absolut förpackningstvång vid försäljning av de i förordningen avsedda drycker. Dessa få nämligen enligt förordningen försälas endast i vissa slags närmare angivna, vederbörligen stämpelförsedda kärl, ur vilka sålunda någon del av innehållet icke får för sig avyttras. Ett så kategoriskt förpackningstvång åter torde åtminstone för vissa slag av tobaksvaror, såsom exempelvis cigarrer och snus, svårigen låta sig genomföra och har icke heller i promemorian förutsatts.

Icke ens med det i promemorian föreslagna, enligt min mening otillfredsställande kontrollsystemet torde det emellertid vara möjligt, att, såsom på vissa håll antagits, helt undgå det med en monopollagstiftning förenade inlösnings- och ersättningsförfarandet. Då vid varje av en fabrikatbeskattning å tobaksvaror föranlett kontrollsystem, huru lindriga kontrollföreskrifterna i övrigt än må göras, åtminstone måste uppställas den fordran, att tillverkningen skall bedrivas i särskilda för ändamålet avsedda lokaler samt vara förenad med bokföringsskyldighet, måste tydligen i främsta rummet den i vissa trakter av landet såsom hantverk och hemindustri bedrivna tobakstillverkningen upphöra. Till belysande av, i huru stor utsträckning dylik hantverksmässig och hemindustriell tobakstillverkning bedrives, må nämnas, att en av kommerskollegium i sammanhang med 1909—1911 års kommittéutredning verkställd undersökning av tillverkningsförhållandena inom tobaksbranschen bl. a. omfattade ett 90-tal dylika näringsidkare. I det nu föreliggande förslaget hava ock för ifrågavarande kategorier av tobakstillverkare

ersättningar för förlorad näringsverksamhet beräknats till ett belopp av 450,000 kronor; och torde staten, i händelse av införande av fabrikatbeskattning å tobaksvaror svårligen kunna undandraga sig motsvarande ersättningskyldighet. — Men icke blott för dessa hantverkare och hemindustriidkare utan även för ett icke ringa antal i fabriksmässig omfattning drivna företag inom tobakstillverkningen skulle den av fabrikatbeskattningen föranledda oundgängliga kontrollen, huru lindrig den än komme att ställas, säkerligen förorsaka betydande svårigheter. Jämväl av dessa företag driva nämligen, enligt vad av kommerskollegii ovan nämnda undersökning framgår, åtskilliga tillverkningen i så ringa omfattning eller befinna sig eljest i så svag ekonomisk ställning, att de svårligen skulle kunna bära ens de relativt mindre betydande kostnader, som ett kontrollsystem, ordnat efter amerikanskt mönster, skulle komma att medföra; och med skäl torde kunna ifrågasättas, huruvida icke även till dylika företag, vilkas verksamhet genom fabrikatbeskattningen ointetgjordes, ersättning av statsmedel billigtvis borde utgå. Vissa av de med en monopollagstiftning förenade svårigheterna skulle alltså komma att föreligga jämväl vid införandet av en fabrikatbeskattning, även om kontrollen anordnades så, att den bleve så litet som möjligt betungande.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att det i meranämnda promemoria skisserade förslaget till tobaksbeskattningens ordnande lika litet som förut omförmälda inom finansdepartementet utarbetade fabrikat-skatteförslag synes mig kunna läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Den enda antagliga lösning av tobaksskattefrågan, som för närvarande erbjuder sig, synes mig vara den av min företrädare antydda kombinationen av monopol och skattesystem; och är det, såsom redan antytts, på denna kombination, som det föreliggande förslaget är byggt.

I avseende å uppställningen av det förslag, som här framläggas, har det varit möjligt att i huvudsak följa det av 1909 års kommitterade utarbetade monopolförslaget, vilket emellertid i anledning av den förändrade anordningen i avseende å sättet för monolets utövning i väsentliga punkter omarbetats och modifierats. Jämväl i övrigt har förslaget med tillhjälp av förut omförmälda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga överarbetats och reviderats, därvid all möjlig hänsyn tagits till de mot kommittéförslaget från olika håll framställda erinringarna.

Över förslaget har kommerskollegium den 10 innevarande juli avgivit infordrat utlåtande, varjämte generaltullstyrelsen, statskontoret och kontrollstyrelsen samma dag på grund av nådig remiss var för sig

yttrat sig över de delar av förslaget, som angå frågor, berörande vederbörande ämbetsverks förvaltning.

Till en början skall jag nu lämna en kortfattad resumé över huvuddragen i det framlagda förslaget för att sedermera utförligare redogöra för dess innehåll och slutligen paragrafvis till närmare behandling upptaga de stadganden, som kunna anses kräva närmare motivering eller förtydligande.

Kort redogörelse för förslaget's huvudpunkter.

De i anledning av den förestående regleringen av tobaksbeskattningen erforderliga författningsbestämmelserna hava sammanförts i två olika författningsförslag, nämligen förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förslag till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. Den grundläggande monopolbestämmelsen återfinnes i 1 § av den förstnämnda förordningen, varest stadgas, att rättighet att inom riket tillverka eller låta tillverka tobaksvaror uteslutande skall tillkomma staten. I motsats mot åtskilliga utländska monopollagstiftningar lämnar förslaget däremot såväl odlingen av tobak som handeln med tobaksfabrikat inom riket fria att liksom hittills utövas av var och en eljest därtill behörig, dock under iakttagande av vissa av tillverkningsmonopolet föranledda lindrigare kontrollföreskrifter. Det föreslagna monopolet är sålunda ett s. k. partiellt monopol, avseende allenast tillverkningen av tobaksvaror men icke odlingen av tobak eller handeln med tobaksfabrikat.

Såsom konsekvens av tillverkningsmonopolet har staten emellertid, enligt 2 § i monopolförfattningen, måst med ett obetydligt undantag förbehållas uteslutande rätt att till riket införa oarbetad tobak. Beträffande importen av färdiga tobaksvaror har jag däremot ansett lämpligt att, med avvikelse från de av 1909 års kommitterade föreslagna, starkt restriktiva bestämmelserna, söka genom särskilda beskattnings- och därav föranledda kontrollåtgärder träffa sådana anordningar, att den genom tobakshandlandena hittills bedrivna importen av dylika varor fortfarande trots tillverkningsmonopolet skall kunna lämnas fri. Enskildas import av tobaksfabrikat måste däremot enligt förslaget upphöra; dock har i detta hänseende bl. a. gjorts undantag för från utrikes ort ankommande resande, vilka tillåtits att på sätt förslaget närmare angiver medföra tobaksvaror för eget bruk, ävensom för vederbörligen legitimerade handelsresande, vilka medgivits rätt att mot tulldeposition införa prov å färdiga tobaksvaror.

Då efter monopolets ikraftträdande all annan verksamhet å tobakstillverkningens område skall upphöra än den, som bedrivs av monopolets utövare, måste staten, såsom förut antytts, uppenbarligen vara beredd

att ikläda sig ersättningsskyldighet i viss omfattning gentemot sådana enskilda personer och bolag, vilka genom monopollagstiftningen förbjudas fortfara med utövning av sin hittills drivna verksamhet. Utom det att staten inlöser eller till tobakstillverkarna utgiver ersättning för värdeminskning å deras för tillverkningen använda fasta och lösa egendom, läser sålunda, på sätt nedan skall vidare utvecklas, viss ytterligare ersättning, bestämd i förhållande till affärernas handelsvinst eller omsättningssummor, böra beredas tillverkarna för den av monopolets införande orsakade förlusten av näringsverksamhet. På enahanda sätt torde i viss utsträckning ersättning till större eller mindre belopp böra utgå jämväl till andra inom tobaksindustrien för närvarande sysselsatta personer, så framt de icke hos monopolets utövare erhållit eller kunnat erhålla någorlunda motsvarande anställning. Därjämte torde staten, i fall, då dylik ersättning av en eller annan anledning icke kan beviljas, böra, då så kan finnas av omständigheterna påkallat, genom beviljande av särskilda understöd träda hjälpande emellan.

De närmare föreskrifterna rörande det ersättnings- och inlösningsförfarande, som sålunda skulle komma i fråga, återfinnas i förordningen om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, i vilken författning utförliga stadganden lämnas såväl i avseende å omfattningen av ersättnings- och inlösningskyldigheten som ock beträffande gången av själva uppskattningsförfarandet samt beräkningen av ersättnings- och inlösningsbeloppen.

Sedan staten sålunda genom monopollagstiftning bragt tobaksindustrien i sina händer, skall emellertid, såsom redan förut framhållits, enligt det föreliggande förslaget utövningen av monopolet jämte allt vad staten genom ovan omförmälda inlösningsförfarande från enskilda förvärvat av staten överlämnas åt ett enskilt, av staten kontrollerat aktiebolag, i vilket staten ingår såsom delägare. Rättsförhållandet mellan staten och bolaget regleras genom kontrakt, som från bolagets sida är ouppsägbart men av staten kan uppsägas efter tio år. Begagnar staten sin rätt att uppsäga kontraktet, skall staten emellertid vara skyldig att vid kontraktstidens utgång inlösa samtliga av enskilda personer innehavda aktier i bolaget till nominella värdet med tillägg av den å aktierna belöpande andel i vinsten för sista räkenskapsåret.

Förslag till kontrakt mellan staten och bolaget ävensom till bolagsordning och stiftelseurkund för bolaget hava inom finansdepartementet blivit upprättade, och torde desamma böra åtfölja den proposition till riksdagen, som i ämnet kan komma att avlätas.

Enligt kontraktet upplåter staten till bolaget med vissa undantag

de enligt monopolförfattningen staten utslutande tillkommande rättigheterna i avseende å tobakshanteringen inom riket, varemot bolaget förbinder sig att månadsvis för alla av bolaget inom riket tillverkade eller dit importerade tobaksvaror ävensom för alla enligt 22 § i monopolförfattningen av enskilda handlande importerade tobaksfabrikat till staten erlägga skatt till belopp, motsvarande de enligt 18 § i nyssnämnda förordning stadgade procentsatser. Då bolaget sålunda i förhållande till staten blir ensam skattebetalare, behöver för skatteuppbörden något stämpelförfarande icke ifrågakomma, utan kunna skattebeloppen helt enkelt uträknas med ledning av bolagets böcker och där- efter av bolaget till statskontoret inlevereras.

Bolaget grundas å aktier, vilka utfärdas i två serier, serien Litt. A omfattande preferensaktier och serien Litt. B, omfattande stamaktier. Preferensaktieserien, som skall utgöra 17,000,000 kronor, är avsedd att tecknas av allmänheten, stamaktieserien däremot att innehavas av staten; och kommer stamaktieserien, enligt vad av de upprättade förslagen till kontrakt och bolagsordning framgår, under alla förhållanden att uppgå till mer än hälften av hela aktiekapitalet.

För vad staten till bolaget upplåter och överlåter skall bolaget erlägga likvid med belopp, motsvarande vad staten för monopolets införande får utbetala i inlösning, ersättningar, understöd och särskilda kostnader ävensom vad staten får vidkännas i kostnader för bolagets bildande. I likviden skall ingå stamaktier till parikurs till belopp av 18,000,000 kronor; dock att, därest hela likvidsumman överstiger 40,000,000 kronor, staten skall vara skyldig att ytterligare mottaga stamaktier till parikurs för det belopp, varmed likvidsumman överstiger 40,000,000 kronor. Det övriga av likvidsumman skall erläggas kontant, i den mån utbetalning från statsverket äger rum.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill 6 procent å aktiebeloppet, varefter och sedan jämväl å stamaktierna utdelats 6 procent, överskjutande vinstmedel skola så fördelas mellan de båda aktieserierna, att för varje $\frac{7}{8}$ procent, som härav tillfaller stamaktie, $\frac{1}{8}$ procent skall tillfalla preferensaktie, intill dess varje preferensaktie erhållit tillhoppa 7 procent, varefter återstående vinst fördelas så, att för varje $\frac{9}{10}$ procent å stamaktie $\frac{1}{10}$ procent skall tillfalla preferensaktie. Härvid är emellertid att märka, att enligt det upprättade kontraktförslaget staten skall garantera $4\frac{1}{2}$ procent utdelning å preferensaktiekapitalet och sålunda, därest de tillgängliga vinstmedlen icke förslå till så stor utdelning å nyssberörda kapital, tillhandahålla bolaget vad som utöver intjänta vinstmedel erfordras för

att utdelning å preferensaktierna av 4 ½ procent må kunna ske. Styrelseledamöter och revisorer i bolaget ävensom suppleanter för dem utses till lika antal av Kungl. Maj:t och preferensaktieägarna; och skall en av de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna tillika vara jourhavande direktör, medan däremot preferensaktieägarna ensamma skola äga utse den verkställande direktören i bolaget.

Genom den av mig nu föreslagna, till sina grunddrag härövan angivna anordningen av tobaksbeskattningen undviks, såsom förut antytts, olägenheten av en statens direkta företagareverksamhet inom tobaksindustrien. Med monopolets ifrågasatta upplåtande till enskilt bolag är emellertid därjämte förenad en fördel, som icke i det föregående närmare berörts, nämligen att för dylikt fall statens kapitalanskaffning för monopolets genomförande icke behöver taga så stor omfattning som i händelse av monopolets utövande genom statsdrift. Medan staten för sistnämnda fall måste vara beredd att genom upplåning eller eljest anskaffa såväl hela det kapital, som i form av ersättnings- och inlösningsbelopp vid monopolets genomförande skall till enskilda utgivnas, som ock erforderligt driftkapital för monopolets utövning, kan, i den händelse monopolets utövande, på sätt som föreslagits, anförtros åt ett enskilt bolag, det från statens sida för monopolets genomförande erforderliga kapitalet inskränkas till ett belopp, motsvarande det nominella värdet av de stamaktier, som staten övertager i bolaget; och torde den utdelning, som staten å stamaktierna kan påräkna, kunna antagas väl komma att förslå till förräntning och amortering av statens i bolaget sålunda bundna kapital.

Vad beträffar bolagets kapitalbehov i övrigt har detsamma, såsom av ovannämnda kontraktsförslag framgår, ansetts lämpligen kunna, i den mån det icke fylles genom det inbetalda preferensaktiekapitalet, täckas genom upptagande av ett obligationslån å 20,000,000 kronor, löpande med 5 procent ränta och konvertibelt efter 10 år. I likhet med vad om preferensaktierna stadgats och särskilt av den anledningen, att ändamålet med obligationslånets upptagande är att bereda bolaget de medel, som erfordras för fullgörande av förberörda kontanta likvid till staten, har i kontraktsförslaget intagits en bestämmelse om skyldighet för staten att i händelse av kontraktets upphörande övertaga betalningsansvaret för obligationslånet.

För bildandet och finansieringen av det tilltänkta monopolbolaget i enlighet med ovanberörda grunder har jag preliminärt försäkrat mig om medverkan från ett konsortium av privata bankinrättningar inom landet.

Efter denna kortfattade resumé över förslaget huvudgrunder övergår jag nu till att utförligare redogöra för dess innehåll.

Såsom redan förut framhållits, vilar förslaget till sina väsentligaste delar å det av 1909 års kommitterade utarbetade alternativ I, innefattande förslag till tobaksbeskattningens ordnande genom införande av statsmonopol. På grund av den förändrade anordningen i avseende å sättet för monopolets utövning har emellertid, såsom redan antytts, kommitterades förslag i åtskilligt omarbetats, därvid författningsbestämmelserna emellertid erhållit en sådan avfattning, att de utan avsevärdare ändringar torde kunna bibehållas, även om det efter hand skulle visa sig ändamålsenligt att från det av mig föreslagna systemet övergå till statsdriften såsom form för monopolets utövning.

Till en början skall jag nu till närmare behandling upptaga stadgandena i själva monopolförfattningen och därmed sammanhängande förhållanden i avseende å monopolets organisation och utövning för att sedermera övergå till beskrivning av det med monopolets införande förenade ersättnings- och inlösningsförfarandet.

Monopolets omfattning.

Beträffande först monopolets omfattning ansluter sig det nu föreliggande förslaget, på sätt förut angivits, nära till det av 1909 års kommitterade utarbetade monopolförslaget. Det statsmonopol, som nu föreslås till införande, är sålunda i likhet med det av kommitterade förordade ett s. k. partiellt monopol, avseende allenast tillverkningen av tobaksvaror inom riket men däremot icke odlingen av tobak eller handeln med tobaksvaror. I fråga om de synpunkter, som varit avgörande för min åsikt, att monopolet i vårt land icke borde genomföras i vidare omfattning än ovan angivits, tillåter jag mig återropa, vad kommitterade i detta hänseende å sid. 70 och följande i sitt betänkande yttrat. Efter att först hava framhållit, hurusom kommitterade, i likhet med vad som gjorts gällande vid utarbetandet av ett år 1895 i Schweiz framlagt förslag till partiellt statsmonopol å tobak, funnit angeläget, att införandet av ett eventuellt tobaksmonopol icke måtte medföra större förändring i förutvarande förhållanden, än som erfordrades för att nå det genom reformen önskade statsfinansiella resultatet, fortsätta kommitterade:

Monopolets ställning till tobaks-handeln.

»Huruvida även handeln med tobaksvaror borde föras in under statsmonopolet, har därför synts väsentligast böra bero på, om sådant kan anses erforderligt för tillbörlig avkastning av monopolet å den viktigare näringsgrenen, fabrikationen. I sådant hänseende hava kommitterade ej mindre av den för kommitterades behov av kommerskollegium verkställda utredningen än även genom egna undersökningar erhållit den uppfattning, att, sådan den svenska handeln med tobaksvaror för när-

varande är ordnad, densamma i stort sett erbjuder en ur berörda synpunkt lämplig organisation i och för förmedlandet av ett eventuellt fabriktionsmonopols varuförsäljning.

Enligt kommerskollegii utredning uppgick antalet handlande (enskilda personer) å landsbygden år 1908 till 14,468. av vilka det övervägande flertalet kunde antagas sälja jämte andra varor även tobaksvaror i större eller mindre kvantiteter. Ett ingalunda obetydligt antal av städernas s. k. diversehandlande kan ock antagas idka dylik försäljning. Utom nu nämnda kategorier av tobaksförsäljare samt restauranter m. fl. serveringsställen, där tobaksvaror tillhandahållas, finnas de egentliga tobaksaffärerna, vilkas antal år 1908 i kommerskollegii utredning, dock utan anspråk på full exakthet, uppskattades till 1,670. Jämväl dessa affärer liksom även engros-handlandena i tobak idka i regel försäljning av andra varor jämte tobak.

Såsom av dessa uppgifter framgår, är handeln med tobaksvaror redan under nuvarande förhållanden så spridd, att ett motsvarande antal försäljare kan antagas bereda även monopolets varor all önskvärd spridning. Å andra sidan torde, därest monopolet skulle utsträckas att omfatta även handeln med tobaksvaror, och därest sålunda särskilda koncessionerade försäljare skulle av monopolet anställas, antalet icke i det hela kunna beräknas bliva mindre än det nuvarande antalet tobaksförsäljare. I ett land som vårt, där folkmängdstätheten är låg och så väsentligt understiger folkmängdstätheten i monopolländerna, måste man nämligen beräkna, att antalet koncessionerade tobaksförsäljare skulle bliva relativt stort. Det ligger givetvis ej mindre i monopolets än i allmänhetens intresse, att möjligheten att köpa tobaksvaror icke försvåras genom allt för långa avstånd till försäljaren. Skulle även försäljningen monopoliseras, komme därför säkerligen största delen av de nuvarande tobaksförsäljarna att behöva fortfarande anlitas för tobaksfabrikatens spridande bland allmänheten och skulle de alltså endast i den förändrade egenskapen av koncessionerade försäljare komma att fortsätta med den tobakshandel, de hittills drivit. Det kan i detta sammanhang förtjäna framhållas, att i Rumänien antalet koncessionerade tobaksförsäljare år 1902 uppgick till 46,227 å en befolkning av 6,081,000 invånare.

Motsvarar sålunda den nuvarande tobakshandeln i riket, vad antalet försäljare beträffar, de fordringar, som skulle behöva ställas på monopolets försäljningsorganisation, torde ej heller ur andra synpunkter vara nödvändigt att förvandla den nuvarande försäljarkåren till koncessionerade försäljare, d. v. s. utsträcka monopolet till att omfatta även handeln. I alla länder, som hava fullständigt monopol, strävar man efter och har även genomfört den anordningen att så mycket som möjligt kombinera utförsäljningen av tobaksvarorna med försäljning av andra artiklar, detta givetvis i syfte att bringa ned försäljningskostnaderna. Sålunda finner man i monopolländerna minuthandeln med tobak förenad med försäljning av andra monopoliserade artiklar, av tidningar, stämpel- och frimärken, lottsedlar o. s. v. ävensom, i vissa länder med mindre restriktiv lagstiftning beträffande alkoholhaltiga drycker än hos oss, av vin och spirituosa. Även nu berörda förutsättning för åstadkommande av billiga försäljningskostnader föreligger redan inom den svenska tobakshandeln. Den i ämnet verkställda utredningen visar nämligen, att detaljförsäljningen av tobak i Sverige i alldeles övervägande grad sker genom försäljare, vilka för tobaksaffärens upprätthållande i större eller mindre mån äro beroende av den försäljning, de i övrigt och i kombination med tobakshandeln idka.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden hava kommitterade funnit det vara

obehövt att, för ernående av ett statsfinansiellt tillfredsställande resultat av tobaksmonopol å tillverkningen, monopolisera även handeln med tobaksvaror. I vad mån statens inkomst av monopolet skulle kunna ökas genom att redan från början därunder indroges även handeln med tobaksvaror, torde i betraktande av de ytterligare ersättningsbelopp, vilka därvid kunde för staten ifrågakomma att utgiva, vara ganska tvivelaktigt och i varje fall icke lätteligen kunna på förhand utredas. Så mycket torde emellertid vara givet, att kostnaden för monopolets införande skulle genom en sådan anordning betydligt ökas.»

Ehuru vad kommitterade sålunda anført närmast har avseende å ett monopol, utövat av staten själv, anser jag de av kommitterade framhållna synpunkterna i allt väsentligt tillämpliga jämväl för det fall, att, såsom det föreliggande förslaget innebär, utövningen av monopolet kommer att anförtros åt ett bolag, däri staten ingår såsom delägare; och finner jag mig därför kunna instämma i kommitterades härövan återgivna uttalanden. Särskild vikt har jag därvid funnit mig böra fästa vid det av kommitterade anmärkta förhållandet, att den ifrågasatta begränsningen av monopolets omfattning skulle medföra en avsevärd besparing för staten i kostnaden för monopolets införande. Kommitterade anföra i detta hänseende bland annat följande:

»Även om antalet koncessionerade tobaksförsäljare i det hela beräknas bli lika stort som de nuvarande tobaksförsäljarna, kan man nämligen icke tänka sig, att en övergång till monopoliserad tobakshandel kunde försiggå utan en omreglering i sådan riktning, att antalet försäljare å somliga orter minskades, medan å andra orter antalet finge ökas. Härvid komme med säkerhet åtskilliga försäljare att få upphöra med sin dittillsvarande tobakshandel. Vid dylikt förbud mot fortsatt idkande av näring torde, såsom nyss nämnts, det bli svårt för staten att motsätta sig att i en eller annan form lämna viss ersättning åt dem, som finge upphöra med sitt näringsfång, och, ehuru det icke lärer vara möjligt att med någon grad av tillförlitlighet angiva det totala belopp, vartill ersättningen i sådant fall komme att uppgå, är det likväl kommitterades uppfattning, att betydande summor bleve för ändamålet erforderliga. Till de förut anförda skälen kommer sålunda ytterligare det argumentet för monopolets begränsning i angiven omfattning, att man ock därigenom skulle i avsevärd grad kunna begränsa kostnaden för monopolets införande, utan att försvaga monopolets effektivitet såsom skatteform och utan att kränka några berättigade enskilda intressen.»

I likhet med kommitterade har jag sålunda funnit för våra förhållanden mest lämpat ett monopol, som lämnar handeln med tobaksvaror såsom hittills till fri utövning och allenast binder densamma genom sådana ordnings- och kontrollföreskrifter, som måste anses vara för tillverkningsmonopolets behöriga utövning oundgängligen nödvändiga. Sålunda stadgas i 20 § 2 mom. av monopolörfattningen, att tobaksvaror icke må försäljas till allmänheten till annat pris än det av monopolets utövare å varan utsatta priskurantpriset — ett stadgande som icke i samma form

återfinnes i kommittéförslaget och till vilket jag nedan skall återkomma — och i 1 mom. av samma paragraf meddelas vissa närmast för handlandena avsedda, av tillverkningsmonopolet föranledda föreskrifter angående tobaksvarornas saluhållande i vederbörligen kontrollstämplade originalförpackningar m. m. I ett hänseende har jag till och med ansett mig kunna bereda handlandena en ännu friare ställning än kommittéförslaget innebär, i det jag nämligen, i samband med införandet av ovanberörda bestämmelse om skyldighet att till allmänheten försälja varorna till det åsatta priskurantpriset, funnit mig kunna avstå från att i förslaget upptaga den av kommitterade med hänsyn till statsdriften föreslagna bestämmelsen därom, att handlande skulle vara skyldig att vederbörligen låta inregistrera sig såsom försäljare av tobaksvaror.

Vad beträffar importhandeln och dess ställning till monopolet skall frågan härom liksom ock vissa andra, detaljhandeln i allmänhet rörande spörsmål i det följande göras till föremål för närmare behandling.

Dessförinnan övergår jag emellertid till att, alltjämt i nära anslutning till kommitterades framställning i ämnet, redogöra för den ifrågasatta lagstiftningens förhållande till den inhemska tobaksodlingen.

Efter att jämväl i detta sammanhang hava framhållit, hurusom kommitterade vid utarbetande av sitt förslag haft till ögonmärke, att monopolet borde så litet som möjligt inverka störande och föranleda ändring i nuvarande förhållanden, anföra kommitterade i nu ifrågasvarande hänseende å sid. 73—75 i sitt betänkande följande:

»I monopolländerna är tobaksodlingen såväl i avseende å rätten att överhuvudtaget odla som beträffande kontroll och i övriga hänseenden en strängt reglerad näring. Odling får sålunda företagas endast inom vissa av myndigheterna bestämda distrikt och efter erhållen koncession. Dyliga inskränkande bestämmelser hava kommitterade ansett icke vara för vårt land behöfliga. Till följd av klimatiska och andra förhållanden har tobaksodlingen hos oss icke vunnit någon mera avsevärd utbredning. Såväl 1904 års utredning som den nu av kommerskollegium verkställda utvisar, att tobaksodlingen i stort sett är koncentrerad i tre huvudorter, Stockholmstrakten, Åhustrakten och Landskronastrakten, och någon mera allmän spridning av tobaksodling till andra trakter torde för framtiden vara att vänta endast under förutsättning att tullen å råtabak bleve väsentligt höjd utan motsvarande beskattning av den inom landet odlade tobaken. Med hänsyn härtill bör frågan om kontrollen över tobaksodlingen vid ett monopol i vårt land ställa sig vida enklare än i monopolländerna med deras långt mer omfattande odling.

Under sådana omständigheter och jämväl med hänsyn till den svenska tobakens relativt låga kvalitet, som gör dess användning mycket begränsad såsom enbart råmaterial vid tobakstillverkning, hava kommitterade funnit sig kunna förorda, att även under ett eventuellt monopol odlingen av tobak inom riket fortfarande måtte

*Monopolets
ställning till
tobaks-
odlingen.*

få förbliva en fri näring, med till och med mindre ingripande kontrollföreskrifter än vad, på sätt framgår av 1904 års kommittébetänkande, skulle bliva nödvändigt vid vare sig ett accis- eller ett fabrikatskattesystem.

Enligt kommitterades förslag skulle alltså vem som helst blott efter föregående anmälan hos monopolförvaltningen, äga att odla tobak. Då en blivande monopollagstiftning självfallet måste innefatta förbud för varje annan än monopolet att inom riket förarbeta tobak och tillverka tobaksvaror, och då försäljning till utlandet av den svenska tobaken icke läter vara möjlig i nämnvärd omfattning på grund av dess nyssnämnda låga kvalitet, blir följaktligen också monopolet den ende köpare av den inhemska tobaken, som egentligen kan ifrågakomma. Till monopolet såsom denna enda köpare skulle all odlad och skördad tobak hembjudas inom viss tid till följd av det vid varje monopollagstiftning likaledes nödvändiga förbudet för enskild att inneha råttobak. Någon olägenhet för odlaren av detta förhållande, att konkurrens om den inhemska tobaken icke kan äga rum vid monopol, har ej förspotts och icke ens av monopolets motståndare inom 1878 års stora tyska tobakskommitté befarats. För övrigt är att märka, att, även om monopol icke kommer att införas, odlarna ingalunda kunna för framtiden vara säkra om att vid försäljning av tobaken hava att räkna med konkurrens olika köpare emellan. Man synes nämligen kunna förutsätta, att en sammanslutning mellan tobaksfabrikanterna i riket kommer att genomföras, därest tobakshandlingen fortfarande blir en fri näring. Även i sådant fall hade tobaksodlarna att räkna med endast en köpare, varvid följaktligen den garanti, som anses för närvarande ligga i den fria konkurrensen, komme att försvinna. Vid tillämpningen av kommitterades nu refererade förslag beträffande tobaksodlingen under ett tobaksmonopol i vårt land torde man kunna antaga, att odlingen i regel komme att företagas efter träffad överenskommelse med monopolet om kvantitet, pris m. m. I monopolets intresse låge naturligen därvid att få så god vara som möjligt, för vilket måls vinnande mer effektivt medel icke lär stå till buds, än att tillförsäkra odlarna ett tillfredsställande pris för tobaken, jämte medverkan till åtgärder för tobaksodlingens höjande. Det nu angivna systemet synes för tobaksodlarna i allmänhet och särskilt för småbrukarna, vilka utgöra det övervägande antalet av rikets tobaksodlare, böra bliva tilltalande, då det erbjuder dem en säker köpare, som utan mellanhänder snarast möjligt efter skörden övertager och betalar tobaken.

Med avseende å den svenska tobaksodlingen föreligger vidare en särskild omständighet, som ansetts kräva beaktande. Den nuvarande införseltullen å oarbetad tobak, ehuru till sin natur och syftning uteslutande en finanstull, har nämligen i viss mån kommit att verka såsom en skyddstull för den inhemska tobaksodlingen och saknar förvisso ej betydelse i sådant hänseende. I vilken grad råttobakstullen övat inflytande i fråga om bibehållande eller påbörjande av tobaksodlingen inom landet har visserligen icke kunnat av kommitterade bestämt utrönas. Detta oaktat och även om man icke kan bortse från, att såväl fortgående prisstegring å utländsk råttobak som ock den under de senare åren, kanske mest i följd av alltmer ökad snustillverkning inom riket, stigande efterfrågan å svensk tobak väsentligt bidragit till uppehållande av priset å sistnämnda råvara, synes det dock vara med nödig försiktighet överensstämmande, att den inhemska tobaksodlingen även under ett eventuellt tobaksmonopol fortfarande erhåller samma tullskydd som hittills, på det att svårighet icke må uppstå för densammas fortbestånd. Detta skydd skulle vinnas

enklast på det sätt, att monopolet finge i likhet med nuvarande tobaksfabrikanter erlægga införselavgift av 1 krona per kilogram för den importerade råtabaken. Genom en sådan anordning tillförsäkras den inhemska tobaken samma konkurrenskraft gentemot utländsk råtabak, som den för närvarande har, och på sådant sätt kan för odlarna ännu mindre någon olägenhet tänkas uppstå av den omständigheten, att monopolet bleve den enda avnämaren av den svenska råtabaken.

Att monopolet skulle komma att inskränka användningen av svensk tobak vid tillverkningen, är enligt kommitterades åsikt icke att förutse. Särskilt för tillverkning av en stor del av de nu i landet gängse snus- och røktobakssorterna torde nämligen svensk tobak vara nödvändig, för att icke de respektive sorternas smak och karaktär skall förändras. Från monolets synpunkt vore det naturligen oklokt att icke fortfarande tillhandahålla de hos allmänheten redan inarbetade tobaksvarorna, och bland snussorterna äro de, i vilka svensk tobak ingår, föremål för den största omsättningen. Endast en genomgripande förändring av smakriktningen synes därför, vid de av kommitterade föreslagna garantier till skydd för den inhemska odlingen, kunna föranleda till minskad användning av svensk tobak.»

Mot vad kommitterade sålunda anfört i fråga om tobaksodlingens ställning vid ett eventuellt statsmonopol inom tobakshanteringen har jag i huvudsak icke funnit anledning till erinran. Visserligen har det numera visat sig, att den av kommitterade förutsedda sammanslutningen emellan tobaksfabrikanterna inom riket icke kunnat genomföras i så stor utsträckning, att, såsom kommitterade antagit, den fria konkurrensen om den inhemska tobaken även oberoende av monopollagstiftningen kommit att försvinna; och icke heller torde det kunna antagas, att någon dylik fullständig koncentration av hela tobakstillverkningen inom riket under den närmaste framtiden skall komma till stånd utan monopollagstiftning. Ehuru tillverkningsmonopolet sålunda torde komma att såtillvida medföra en förändring i odlarnas nuvarande ställning, att de efter monolets genomförande icke kunna räkna på mer än en köpare av den odlade tobaken, nämligen monolets utövare, anser jag dock i likhet med kommitterade någon olägenhet av detta förhållande icke vara att befara. Såsom kommitterade framhållit, torde det nämligen kunna antagas, att under ett eventuellt monopolsystem odlingen av tobak i regel kommer att ske efter med monolets utövare träffad överenskommelse angående pris och kvantitet, och då särskilt för snustillverkningen svensk råtabak alltjämt torde bliva erforderlig till samma mängd som den nu inom landet producerade, läser monolets utövare, för att försäkra sig om att den behöfliga kvantiteten dylik råtabak städse kommer att stå till monolets förfogande, icke komma att underlåta att vid överenskommelsernas träffande erbjuda odlarna sådana villkor, att dessa finna med sin fördel förenligt att fortfarande i oförminskad omfattning fortsätta med sin tobaksodling.

Då jag sålunda i avseende å anordningen av tobaksodlingen vid
Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 9

ett eventuellt tillverkningsmonopol å tobak i princip ställer mig å kommitterades ovan refererade ståndpunkt, har jag i det föreliggande förslaget kunnat, allenast med en del smärre förändringar, som i huvudsak innebära lindringar i de av kommitterade föreslagna kontrollstadgandena, följa kommittébetänkandet i vad detsamma avser tobaksodlarnas ställning. Tobaksodlingen inom riket lämnas sålunda alltjämt fri och göres liksom i kommittéförslaget beroende allenast av föregående anmälan till vederbörlig myndighet. Då emellertid på grund av omläggningen av sättet för monolets utövning det av kommitterade tilltänkta ämbetsverket för monolets handhavande, monopolstyrelsen, icke behöver inrättas, har jag ansett den befattning med tobaksodlingen inom riket, som enligt kommittéförslaget skulle åligga nämnda styrelse, lämpligen kunna överflyttas å kontrollstyrelsen, vilken myndighet såsom bekant redan förut utövar kontrollen och överinseendet över tillverkningen av såväl socker som maldrycker och brännvin inom riket. Samma personal, som för närvarande står till sagda styrelses förfogande för kontrollen av tillverkningen inom sistberörda näringsgrenar, torde jämväl kunna med fördel användas för utövandet av den ifrågasatta kontrollen över tobaksodlingen inom landet.

För de mindre betydande förändringar i kommitterades förslag, som i övrigt i nu ifrågavarande ämne vidtagits, anser jag mig lämpligen kunna redogöra i den speciella motivering, som nedan skall lämnas för åtskilliga stadganden i det föreliggande förslaget.

Innan jag avslutar redogörelsen för tobaksodlingens ställning, finner jag mig till sist böra betona, att jag, lika med kommitterade, anser det nuvarande tullskyddet för den inhemska tobaksodlingen böra oförändrat bibehållas samt att förslaget sålunda förutsätter, att den nu stadgade tullavgiften för importerad råtabak, 1 krona per kilogram, jämväl skall erläggas av monolets utöware.

Vissa av tillverkningsmonopolet föranledda särskilda stadganden.

Såsom av kommitterade framhålles, förutsätter tillverkningsmonopolet, för att bliva effektivt, förbud för varje annan än monolets utöware jämväl mot varje bearbetning av tobak. Generell bestämmelse härom har därför i förslaget upptagits, varjämte i kapitlet om tobaksodlingen ytterligare föreskrivits, att den särskilda beredningsprocedur, som råtabaken efter torkningen i luften har att genomgå och som är den första under tobakens tillverkningsstadium, den s. k. svettningen, icke får av odlare företagas utan tillstånd av vederbörande kontrollmyndighet. Förändring eller bearbetning av de från monolet till förbrukning utlämnade varorna får icke heller förekomma. I likhet med kommitterade anser jag emellertid sådan rent personlig tillverkning som förfär-

digande av cigaretter för eget bruk icke böra falla under ifrågavarande förbud. Med kommitterade är jag jämväl därutinnan fullt ense, att såsom konsekvens av tillverkningsmonopolet måste stadgas förbud för enskilda att utan vederbörligt tillstånd innehava tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara ävensom förbud att innehava specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror; och hava stadganden av dylikt innehåll fördenskull upptagits i förslaget.

I detta sammanhang anser jag mig böra framhålla, att sådana industrier, som sysselsätta sig med fabrikation av för tobakstillverkningen erforderliga utensilier, såsom cigarrlådor, cigarettpapper, etiketter och dylikt, givetvis icke komma att falla under monopollagstiftningen. Då från vissa håll uttalats farhågor för att de inom dessa industrier arbetande företagen på grund av tobakstillverkningens monopolisering skulle komma att bringas i svårigheter, torde det vara nog att erinra om, att det tilltänkta monopolbolagets organisation och särskilt bestämmelserna om styrelsens sammansättning synas innebära tillfyllestgörande garanti för att monopolbolaget i detta såväl som i andra avseenden skall taga all skäligen hänsyn till andra personers berättigade intressen.

I avseende å prissättningen å monopolets varor samt övriga förhållanden, som avhandlas i tredje kapitlet av kommitterades förslag till monopolförordning, har den av mig föreslagna fullständiga omläggningen av grunderna för den monopoliserade tobaksindustriens utövning och drift självfallet måst medföra genomgripande omgestaltningar. Enligt kommittéförslaget, vilket, såsom förut flera gånger framhållits, utgår från förutsättningen av statsdrift såsom form för monopolets utövning, skulle statens vinst å monopolet komma att utgöras av skillnaden mellan det pris, till vilket tobaksvarorna skulle från monopolet försälas, samt alla i och för varornas anskaffande, tillverkning och försäljning uppkommande kostnader; och skulle denna vinst uttagas genom en i monopolförfattningen till vissa procent å priskurantpriset bestämd skattebelastning. Priskurantpriset skulle alltså komma att bestämmas sålunda, att till monopolets självkostnadspris, vilket borde upptaga samtliga å varan belöpande anskaffnings-, tillverknings- och administrationskostnader jämte ränta och amortering av det för monopolet disponerade kapitalet, skulle läggas skattebelastningen jämte en likaledes till viss procent å priskurantpriset beräknad andel i monopolets försäljningskostnader. Med det av kommitterade förordade systemet hade det sålunda varit möjligt att redan i själva författningen till den konsumerande allmänhetens skydd mot varornas fördyring meddela utförliga föreskrifter rörande bestämmandet av priserna å de av monopolet saluhållna varorna.

Ang. prissättningen av monopoletsvaror, detaljförsäljningspris och rabatter m. m.

Något sådant låter sig däremot svårligen göra, för den händelse man i enlighet med mitt förslag anfördror driften av den monopoliserade tobaksindustrien till ett enskilt bolag, organiserat på sätt förut beskrivits, utan torde man för dylikt fall få lita till andra utvägar för att säkerställa sig mot tobaksvarornas onödiga fördyring med ty åtföljande nedgång i konsumtionen samt risk för minskning i statsinkomsterna. I monopolförfattningen, sådan densamma lyder enligt mitt förslag, hava därför några närmare bestämmelser angående prissättningen å monopolbolagets varor icke meddelats utan stadgas allenast, att priskurantprisen må bestämmas av bolaget självt, som endast har att för varje vara såsom skatt till statsverket inleverera vissa i monopolförfattningen fastställda procent å de av bolaget sålunda åsatta priserna. Däremot har i det upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och bolaget intagits en allmän bestämmelse, varigenom bolaget tillförbundits att för vinnande av största möjliga besparing i omkostnader å alla områden av dess verksamhet anordna driften på mest rationella och effektiva sätt ävensom att vid fastställande av tobaksvaras priskurantpris iakttaga, att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag. Den säkraste garantien mot tobaksvarornas oskäligen fördyring eller andra missförhållanden vid varornas prissättning ligger emellertid i det sätt, varpå enligt mitt förslag det tilltänkta monopolbolaget organiserats. Sålunda kommer, såsom redan förut påpekats, stamaktieserien, vilken i sin helhet skall övertagas av staten, att utgöra mera än hälften av aktiekapitalet, varjämte i det uppgjorda förslaget till bolagsordning föreskrivits, att vid bolagsstämma envar röstberättigad må rösta för fulla antalet av honom innehavda aktier. Det inflytande i avseende å bolagets förvaltning, som härigenom tillförsäkrats staten, ökas ytterligare genom de redan förut refererade bestämmelserna angående styrelsens sammansättning samt utseende av revisorer och revisorssuppleanter; särskilt torde de styrelseledamöter, som av staten skola utses, bliva i tillfälle att i de fall, då sådant kan befinnas nödigt, vid handhavandet av bolagets angelägenheter på ett verksamt sätt tillvarataga statens och det allmännas intresse samt över huvud taget verka för driftens centralisering och bolagets rationella skötsel. För övrigt torde den föreslagna anordningen i avseende å fördelningen av den å bolagets rörelse uppkommande vinsten mellan stamaktierna och de av enskilda innehavda preferensaktierna i hög grad vara ägnad att verka därhän, att de enskilda aktieägarnas intressen beträffande bolagets förvaltning i allmänhet komma att sammanfalla med vad som för staten och det allmänna kan anses nyttigt och ändamålsenligt. Det torde sålunda i lika mån ur statens och de enskilda aktieägarnas synpunkt

vara önskligt, att prissättningen sker efter sådana principer, att icke genom tobaksvarornas obehöriga fördyring konsumtionen kommer att nedgå och bolagets vinst sålunda minskas.

Det pris, som tobaksvara skall betinga vid försäljning till allmänheten, skall alltså enligt det föreliggande förslaget, på sätt ovan sagts, bestämmas av monopolbolaget. Å de sålunda fastställda detaljprisen skola emellertid, såsom naturligt är, återförsäljarna vid sina inköp äga tillgodonjuta rabatt, avsedd att täcka deras försäljningskostnader och bereda dem vederbörlig försäljningsvinst. Rabattförhållandena liksom ock övriga frågor rörande utförsäljningen till allmänheten skola, i likhet med vad för närvarande äger rum, ordnas genom frivilliga överenskommelser mellan tillverkare och återförsäljare, och handeln med tobaksvaror skall alltså liksom för närvarande få fritt gestalta sig i de former, som av omständigheterna betingas. I den mån mellanhänder visa sig behöfliga mellan monopolbolaget och minuthandlarna skola dylika äga att fritt utöva sin verksamhet, medan å andra sidan minuthandlarna skola kunna göra sina inköp direkt hos monopolbolaget liksom nu hos fabrikanter och importörer. Under framhållande härav yttra kommitterade å sid. 77 i sitt betänkande följande, som jag jämväl efter den av mig föreslagna omläggningen av monopolsystemet finner tillämpligt och därför tillåter mig här citera:

»Vad monopolet emellertid såväl i statens som i allmänhetens intresse måste tillse, är, att tillgången på tobaksvaror blir i möjligaste mån jämn och likformig över hela landet. Detta krav torde kunna lämpligen tillgodoses därigenom att monopolet å skilda orter håller tillräckligt antal fabrikslager och depåer, från vilka återförsäljarna lätt kunna fylla sitt behov av varor.

För att emellertid samma detaljförsäljningspris må kunna upprätthållas över hela riket, måste det bliva monolets uppgift att vare sig genom hållande av lager å lämpliga ställen eller genom fraktfri leverans till återförsäljarna tillse, att fraktförhållandena bliva i möjligaste mån utjämnade inom riket. Den avsedda försäljningsvinsten skulle eljest för återförsäljare i mera avlägsna belägna orter kunna bliva avsevärt minskad till följd av höga transportkostnader.»

Angående önskvärdheten av enhetliga detaljförsäljningspris å tobaksvaror över hela riket yttra kommitterade å sid. 78—79 i sitt betänkande vidare följande:

»Det synes böra ligga i handlandenas eget intresse att genom hållande av enhetliga detaljförsäljningspris söka mildra den säkerligen mindre sunda konkurrens, som för närvarande äger rum dem emellan och som tagit sig uttryck, bland annat, i beviljande åt allmänheten av avsevärda rabatter även vid obetydliga inköp. Åtgärder avsedda att begränsa konkurrensen och därigenom åstadkomma mera stadgade förhållanden å hithörande områden hava redan på frivillighetens väg vidtagits medelst de överenskommelser angående inskränkande av rabatter åt konsumenterna

m. m., vilka genomförts av sammanslutningar mellan tobakshandlandena inom flera av rikets större städer. Det borde därför vara en för handlandena önskvärd utveckling till införande av sundare handelsförhållanden, att fixa detaljförsäljningspris bleve rådande och att försäljningsvinsten på detaljhandeln enbart bleve beroende av det inköpspris, varom handlandena kunde överenskomma med monopolet. Vid upphörande av det mycket utbredda förhållandet, att större eller mindre rabatt lämnas enskilda konsumenter vid inköp, skulle handlandena, som sålunda finge odelat tillgodonjuta den av monopolet beviljade rabatten, tillföras en avsevärd vinst. Den mindre kapitalstarka allmänheten, som blott har råd att köpa för dagsbehov, bleve ock likställd med den, som kan köpa större kvantitet.»

I vad kommitterade sålunda anfört anser jag mig helt kunna instämma. Däremot torde man enligt mitt förmenande icke lämpligen böra åtnöjas med de anordningar, som av kommitterade föreslagits för uppnående av det av kommitterade sålunda uttalade önskemålet, utan har jag, såsom redan i det föregående påpekats, ansett mig i nu ifrågavarande hänseende böra gå något utöver vad kommittéförslaget innebär. Kommitterade hava nämligen icke ansett nödigt att, såsom i flertalet monopolländer är fallet, genom stadgande av straffpåföljder för priser- nas över- eller underskridande göra de för varorna bestämda detaljhandelspriserna för handlandena absolut bindande utan under återopande bland annat av förhållandena inom den svenska bokhandeln funnit för uppnående av det angivna syftmålet tillräckligt att stadga, att de av monopolet avsedda detaljhandelspriserna skulle utsättas å varje tobaksförpackning. Därjämte hava kommitterade i samband med införande av föreskrift om inregistreringsskyldighet för handlande, som önska vid inköp från monopolet erhålla rabatt å priskurantprisen, ansett sig kunna stadga förbud för dylika inregistrerade tobakshandlande att sälja sina varor till högre pris än de å varorna utsatta vid äventyr att bliva avförda från förteckningen över inregistrerade tobakshandlande och därmed förlora rätten att erhålla rabatt vid inköp hos monopolet. Andra tobakshandlande skulle däremot såsom nu äga sälja sina varor till vilket pris de behagade. Den av kommitterade sålunda föreslagna anordningen skulle enligt kommitterades mening stå bäst i överensstämmelse med principen om handelns frihet.

För egen del har jag, såsom redan antytts, ansett lämpligt att taga steget fullt ut och sålunda föreslå uttryckligt förbud för handlandena att sälja sina varor till annat pris än det å varorna utsatta priskurantpriset. Det synes mig nämligen, som om det av kommitterade föreslagna systemet med rabatter allenast till inregistrerade tobakshandlaude, vilka skulle vara skyldiga att vid försäljningen icke överskrida de åsatta priserna, medan övriga handlande skulle vara oberoende av priskurantprisen men i stället icke få åtnjuta rabatt vid inköp från

monopolet, i varje fall med det nu ifrågakända sättet för monopolets utövande vore föga praktiskt och knappast heller stode bättre i överensstämmelse med principen om handelns frihet än ett system med fixa detaljförsäljningspris. För övrigt är att märka, att då, såsom enligt det föreliggande förslaget är avsett, statens inkomst av tobaken skall uttagas genom användande av en form av värdebeskattning, så ordnad, att skatten beräknas utgå i vissa procent av det pris, som konsumenterna för varorna betala, en fixering av priserna uppåt med nödvändighet betingas av beskattningsformens egen natur, i det nämligen för dylikt fall ett överskridande av det för en vara bestämda priskurantpriset skulle innebära, att staten komme att undandragas en del av den skatt, som för varan rätteligen borde utgå. Då det sålunda varit nödvändigt att meddela uttryckligt förbud mot *överskridande* av de bestämda priskurantpriserna, har jag ansett så mycket större skäl föreligga att genom stadgande av förbud jämväl mot försäljning *under* berörda priser göra de fastställda utförsäljningspriserna ovillkorligen bindande, som det sedan gammalt varit ett önskemål inom tobakshandlandekretsar, att genom bestämmande av minimipris kunna begränsas den osunda konkurrens, som på ifrågavarande område gjort sig gällande. Till vad jag sålunda föreslagit har jag haft så mycket större anledning, som, efter det kommittébetänkandet avgavs, genom privat initiativ ytterligare ett flertal överenskommelser i dylikt syfte numera åvägbragts mellan de enskilda tobakshandlandena och fabrikanterna. I åtskilliga av de yttranden, som av korporationer och enskilda avgivits i anledning av kommittébetänkandet, hava ock önskingar av enahanda innebörd mer eller mindre tydligt kommit till uttryck. Så förklarar sig exempelvis Göteborgs handelskammare anse samma påföljd, som enligt kommittéförslaget stadgats för överskridande av priskurantpriset, lämpligen böra inträda jämväl i händelse av försäljning till lägre pris än det åsatta priskurantpriset, och i liknande riktning uttala sig bland andra Gävle handelskammare och landsföreningen för Sveriges tobakshandlande. Jag har sålunda trott mig tillmötesgå de önskingar, som hysas av de i frågan närmast intresserade, då jag i förslaget upptagit förbud mot försäljning till annat pris än det fastställda priskurantpriset samt föreslagit straffpåföljd för överträdelse av detta förbud. Enligt mitt förslag skola sålunda alla handlande vara berättigade att vid inköp från monopolets utövare tillgodonjuta rabatt å priskurantprisen till belopp, varom de äga att i varje särskilt fall med monopolets utövare träffa överenskommelse, men i stället vara skyldiga att hålla de av monopolbolaget bestämda utförsäljningspriserna; och är det liksom enligt kommittéförslaget avsett, att rabatterna såsom

nu må variera efter förhållandena, så att desamma till exempel för återförsäljare, boende å platser, där handlandenas försäljningskostnader äro särskilt stora, eller i mera avlägset belägna trakter, dit transportkostnaderna äro höga, vid behov skola göras relativt större, för att deras försäljningsvinst, även då de uttryckligen äro bundna att vid försäljningen hålla sig till de å varorna utsatta priskurantprisen, icke till följd av de för dem särskilt ogynnsamma förhållandena skall behöva bliva mindre än vad eljest skulle hava varit fallet.

I sitt den 10 innevarande juli på grund av nådig remiss avgivna yttrande över det inom finansdepartementet utarbetade monopol- och beskattningsförslaget har kommerskollegium bland annat anmärkt, att detsamma icke gäve någon ledning beträffande de kreditförhållanden och rabattsatser, vilka monopolbolaget skulle tillämpa vid uppgörelse med detaljhandlarna. Då bolaget komme att intaga en maktställning gentemot de enskilda handelsidkarna, som lätt kunde tänkas utnyttjad så, att handlandenas nuvarande vinstmöjligheter bleve väsentligt avkortade, borde enligt kommerskollegii mening, trots de garantier mot ett sådant maktmissbruk, som kunde tänkas ligga bl. a. i styrelsens sammansättning, vissa bestämmelser rörande kreditmöjlighet och minimirabatt inryckas i författningarna till verksamt skydd för idkarna av ifrågavarande slag av handelsrörelse.

Enligt min mening torde emellertid några generella författningsbestämmelser av nu ifrågavarande slag svårligen kunna meddelas. Såväl kredit- som rabattförhållandena äro nämligen å olika orter och av olika anledningar så varierande, att det knappast torde låta sig göra och i varje fall icke kan anses lämpligt att efter enhetliga grunder ordna berörda förhållanden, utan torde dessa, såsom redan förut antytts, lämpligast böra få fritt gestalta sig i de former, som av omständigheterna betingas. Vad särskilt beträffar fastställandet av en viss minimirabatt, torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke en dylik åtgärd skulle vara snarare till skada än till gagn, då nämligen härigenom lätt kunde framkallas den uppfattningen, att den sålunda fastställda rabatten vore den, som i allmänhet skulle komma att tillämpas — något som givetvis skulle vara ägnat att uppväcka oro hos sådana handlande, som hittills kommit i åtnjutande av större rabatter. Ett fullt tillfredsställande korrektiv mot möjliga missförhållanden i nu ifrågavarande hänseenden torde emellertid ligga i det sätt, varpå enligt förslaget bolagets styrelse skall vara sammansatt. Betydelsen av den garanti mot möjliga maktmissbruk från bolagets sida, som härigenom erbjuder sig, torde, ehuru visserligen av kommerskollegium beaktad, likväl i viss mån hava blivit av kollegium underskattad. De av staten utsedda styrelseledamöterna, vilka på

grund av ordförandens utslagsröst alltid kunna förskaffa sig majoritet i styrelsen, äro givetvis ansvariga för, att bolaget icke låter några dylika maktmissbruk komma sig till last utan i förhållande till de enskilda handlandena liksom ock eljest i sina göranden och låtanden förfar på ett sätt, som kan anses stå fullt i överensstämmelse med billighetens fordringar. Den synnerligen skarpa statskontroll, varunder bolaget sålunda enligt förslaget är ställt, torde enligt min uppfattning vida bättre än några allmänt hållna författningsbestämmelser om rätt till kredit och minimirabatt vara ägnad att erbjuda de enskilda handelsidkarna det skydd, varav de efter monopollagstiftningens genomförande till äventyrs kunna vara i behov.

Jag övergår nu till att redogöra för tobaksimportens ställning enligt det föreliggande förslaget, vilket i denna del högst väsentligt skiljer sig från 1911 års kommittébetänkande.

*Tobaks-
importens
ställning.*

Såsom kommitterade anmärkt, framstår det såsom en naturlig konsekvens av det av dem föreslagna tillverkningsmonopolet, att monopolets utövare jämväl förbehålles uteslutande rätt att till riket importera icke blott oarbetad tobak utan ock, i den mån konsumtionsbehovet av tobaksfabrikat icke fylles genom monopolets egen tillverkning, färdiga tobaksvaror av utländskt fabrikat. Stadgande härom har ock i kommittéförslaget intagits, därvid emellertid beträffande färdiga tobaksvaror gjorts tvenne undantag, avseende att fortfarande i viss utsträckning för enskilda möjliggöra import av tobaksvaror för eget bruk. Sålunda innefattar kommittéförslaget rätt för resande att för dylikt ändamål från utlandet medföra tobaksvaror intill viss mindre kvantitet tullfritt och därutöver intill viss mängd mot erläggande av särskild tullavgift. Därjämte skulle enligt förslaget inom landet bosatta personer, vilka önskade för eget bruk genom direkt import förskaffa sig någon viss, här ej tillgänglig tobaksvara, äga att efter av monopolförvaltningen meddelat tillstånd importera dylik vara, därvid emellertid utöver tullavgiften skulle erläggas en särskild så kallad licensavgift, så högt tilltagen, att den jämte tullen å varan innebure tillräckligt skydd för de tobaksvaror, som tillhandahölles av monopolet. Den nu bedrivna egentliga importhandeln, försåvitt den icke komme att innefatta allenast agentur- eller kommissionsverksamhet i och för försäljning till monopolet, skulle däremot upphöra; och skulle i anledning härav i samband med monopolets införande ersättning för intrång i näringsverksamheten, bestämd på sätt i ersättningsförordningen närmare angåves, utgå till innehavarna av importaffärer med utländska tobaksvaror, dock endast för såvitt verksamheten utövades för egen räkning (ej i kommission eller såsom agent) samt uteslutande eller till

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 10

huvudsaklig del bestått i försäljning engros, ävensom till de hos sålunda ersättningsberättigade importhandlande fast anställda handelsresande.

Mot de av kommitterade sålunda ifrågasatta anordningarna i avseende å tobaksimportens ställning vid ett eventuellt statsmonopol inom tobakshanteringen hava emellertid i de i anledning av kommittébetänkandet avgivna yttrandena allvarliga invändningar, särskilt från tobakshandlarenhåll, blivit framställda. Även om jag är benägen att anse de befarade olägenheterna av kommittéförslaget i denna del icke oväsentligt överdrivna, måste det dock enligt min uppfattning medgivas, att vissa av de anmärkningar, som framställts mot förslagets anordningar i avseende å tobaksimporten, icke alldeles sakna fog. Det lärer sålunda svårligen kunna förnekas, att det av kommitterade föreslagna förbudet mot import av tobaksvaror, avsedda för försäljning, ehuru i sig självt fullt överensstämmande med monopolets idé, dock innefattar en avsevärd begränsning i handlandenas fria näringsverksamhet och sålunda i viss mån innebär ett avsteg från den i övrigt av kommitterade konsekvent fullföljda principen att lämna handeln med tobaksfabrikat oberörd av monopolet. Ty ehuru förslaget ju ingalunda innebär, att handlandena för framtiden skulle vara uteslutna från möjligheten att tillhandahålla sina kunder importerade tobaksvaror utan endast nödgar dem till att låta sin import förmedlas av monopolet, torde det med skäl kunna sägas och har också från handlandehåll med skärpa framhållits, att handeln i själva verket knappast kan anses fri, därest handlandena vid sina inköp — den ingalunda oviktigaste delen av detaljhandlarnas verksamhet — bliva uteslutande hänvisade att hålla sig till monopolets utövare såsom den enda engrosförsäljaren av tobaksvaror. Det har vidare, såsom det vill synas med skäl, framhållits, hurusom i anledning av tobakshandlens säregna karaktär den föreslagna begränsningen av detaljhandlarnas inköpsmöjligheter för dessa skulle medföra alldeles särskilt ogynnsamma verkningar. Tobakshandeln är nämligen i vida högre grad än de flesta andra grenar av handelsverksamhet för sitt framgångsrika utövande beroende av tillgången på vissa i marknaden inarbetade märken. För en tobakshandlande är det därför av den allra största betydelse att, sedan han en gång lyckats göra ettärke omtyckt och efterfrågat av allmänheten, icke blott vara i tillfälle att fortfarande tillhandahålla varor av sammaärke utan även att såvitt möjligt alltjämt få förbliva den ende försäljaren av dylika varor. Även om det med det av kommitterade föreslagna systemet bleve möjligt för importhandlandena att genom monopolets försorg förskaffa sig de av dem nu förda, väl inarbetade utländska märkena — något som emellertid icke kunnat garanteras i förslaget — bleve de i allt fall, för att kunna erhålla dessa märken,

nödgade att för monopolets utövare yppa sina förbindelser i utlandet och sålunda utsatta för risken av konkurrens från monopolets eller enskilda handlandes sida med avseende å märken, om vilka de förut varit ensamma. Att detta för handlandena skulle vara en avsevärd olägenhet, torde lätt inses.

Då jag sålunda icke kunnat undgå att finna det av kommitterade föreslagna kategoriska förbudet för handlandena att till riket införa tobaksvaror, avsedda för försäljning, särskilt ur handlandenas egen synpunkt mindre tillfredsställande, har jag ansett mig böra i denna del frångå kommitterades förslag och i stället söka utfinna någon anordning, som bättre än kommittéförslaget tillgodoser handlandenas berättigade intressen. Att låta importhandeln få fortgå under samma fullt fria former som hittills är emellertid, om den av mig föreslagna beskattningsformen kommer till användning, av naturliga orsaker fullkomligt otänkbart. För att det åsyftade beskattningsresultatet icke må förryckas, måste sålunda givetvis i främsta rummet tillses, att den skattebelastning, som enligt monopolförfattningen skall påläggas alla av monopolbolaget tillverkade och importerade tobaksvaror, jämväl kommer att åvila alla sådana utländska, för försäljning avsedda tobaksfabrikat, som av enskilda handlande må till riket införas. Men icke nog härmed. Då staten, såsom förut sagts, skall ingå såsom delägare i monopolbolaget och sålunda får ett omedelbart intresse av att bolaget kommer att giva ett tillfredsställande ekonomiskt utbyte, är det — särskilt med hänsyn till de stora kapitalutlägg, som staten måste underkasta sig för genomförande av den nödiga koncentrationen inom tobaksindustrien — för staten av största vikt, att monopolbolaget genom lämpliga anordningar sättes i stånd att upptaga kampen med den utländska konkurrens, som, därest möjlighet till importhandel med tobaksvaror i större eller mindre utsträckning fortfarande lämnas öppen, tvivelsutan kommer att göra sig kännbar, icke minst så tillvida, att bolaget till följd av densamma nödgas underkasta sig betydande kostnader för annonser, reklamer, resande o. d., vilka eljest kunnat i väsentlig mån besparas. Jag tänker härvid närmast på de faror, som i händelse av bristande skydd för den inhemska, av monopolbolaget bedrivna tobakstillverkningen givetvis komme att hota densamma från den förut omtalade engelsk-amerikanska tobakstrustens sida ävensom från den särdeles livskraftiga, av effektiva tull- och skatterestitutioner understödda tyska cigarrindustrien och den likaledes med stora utvecklingsmöjligheter utrustade finsk-ryska cigarrettfabrikationen. Därest man icke, i likhet med kommitterade, anser sig böra förbjuda all annan import av färdiga tobaksvaror än den, som bedrivs genom monopolbolaget, lärer det sålunda bliva

nödvändigt att, utöver stadgad tull, pålägga den genom enskilda handlande utövade importen en särskild avgift, så hög, att den icke blott kommer att innefatta den jämväl för monopolbolagets tillverkning och import utgående skatten utan även erbjuder monopolets varor ett effektivt skydd mot att överflyglas av den utländska konkurrensen, som, därest icke särskilda åtgärder av här ovan angiven eller annan art vidtagas, lätt torde kunna bliva monopolbolaget och därmed också statsintresset övermäktig.

I överensstämmelse med de principer, jag ovan utvecklat, har i det nu föreliggande förslaget importhandelns ställning blivit ordnad. Varje firmaregistrerad tobakshandlande skall sålunda äga att i obegränsad omfattning till riket införa tobaksvaror av utländskt fabrikat.

I det inom finansdepartementet senast utarbetade, till vederbörande myndigheter remitterade förslaget hade i själva monopolförfattningen såsom förutsättning för dylik importrätt stadgats behörigt tillstånd av monopolets utövare, varjämte, för att trygga handlandena mot godtycke från monopolbolagets sida, i det upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och bolaget inryckts en bestämmelse om skyldighet för bolaget att på ansökan meddela dylikt tillstånd till varje handlande med tobaksvaror, endast med undantag av sådana, som gjort sig skyldiga till vissa i kontraktsförslaget närmare angivna förseelser. I sitt i anledning av remissen den 10 innevarande juli avgivna yttrande har emellertid kommerskollegium framhållit önskvärdheten av att ovillkorligt medgivande om dylik importrätt inrymdes i själva monopolförfattningen; och har jag, ehuru de enligt det remitterade förslaget träffade anordningarna för handlandenas skyddande i nu ifrågavarande avseende enligt mitt förmenande måste anses fullt betryggande, funnit mig böra tillmötesgå det av kommerskollegium sålunda uttalade önskemålet och i anledning härav vidtagit erforderliga omredigeringar i såväl monopolförfattning som kontraktsförslag. Efter dessa omredigeringar är handlandenas rätt att till riket införa färdiga tobaksvaror författningens fastslagen och sålunda oberoende av varje tillstånd från monopolbolagets sida.

För alla av enskilda handlande importerade tobaksvaror skall emellertid, innan varorna utlämnas till respektive importörer, förutom stadgad tullavgift, erläggas en för den särskilda varan av monopolets utövare uträknad s. k. licensavgift, innefattande dels den å varan enligt 18 § i monopolförfattningen belöpande skatten, dels ock ett belopp, motsvarande vad monopolets utövare pålägger vara med samma priskurantpris för täckande av sina omkostnader samt vinst. Till omkostnader skola i detta hänseende, efter vad av 22 § framgår, hänföras alla utgifter, som

monopolets utövare i och för rörelsen får vidkännas med undantag beträffande egna fabrikat av råmateriallets värde och arbetslöner och beträffande importerad vara av inköpspris, frakt och tull.

I sitt ovannämnda den 10 innevarande juli angivna yttrande har kommerskollegium — under framhållande av att handlandenas fria importrätt enligt kollegii åsikt utgjorde ett betydelsefullt regulativ på monopolets arbetssätt, produkter och prissättning samt att det därför vore av vikt, att importrätten icke kringgärdades med så starka begränsningar, att densamma bleve illusorisk — ifrågasatt, huruvida icke i själva monopolorfattningen borde intagas mera preciserade bestämmelser angående sättet för licensavgifternas beräkning samt storleken av den vinst, som därvid skulle påläggas; och har kollegium i sistberörda hänseende framkastat tanken på möjligheten att kunna begränsa denna vinst till exempelvis 6 procent å inbetalt aktiekapital.

Ehuru jag givetvis tillfullo delar kollegii åsikt om vikten av att icke genom alltför starka begränsningar importrätten göres illusorisk, anser jag mig dock icke kunna förorda bifall till vad av kollegium sålunda föreslagits — detta så mycket mindre, som enligt min övertygelse jämväl med den avfattning, förslaget nu erhållit, någon fara för nyss berörda eventualitet icke föreligger. Den närmare redogörelsen för sättet för licensavgifternas beräkning torde enligt mitt förmenande lämpligare böra meddelas i motiveringen än i själva författningstexten; och skall jag här nedan återkomma till detta ämne. Beträffande åter den ifrågasatta begränsningen av den vinstbelastning, som skall påläggas de av enskilda handlande importerade tobaksvarorna, står en dylik begränsning icke i överensstämmelse med den grundprincip, som varit ledande vid utarbetandet av bestämmelserna om den enskilda importhandelns ställning under monopolsystemet, nämligen att monopolets utövare å alla av enskilda handlande importerade tobaksvaror skall erhålla samma vinst, som om de importerats av monopolets utövare själv. Att avvika från denna princip synes mig icke tillrådligt; och har jag därför icke ansett mig kunna biträda kommerskollegii förslag i nu ifrågavarande hänseende.

Uträknandet av licensavgifternas belopp har jag tänkt mig böra tillgå ungefärligen på följande sätt. Bolaget har först att med stöd av vunnit erfarenhet göra en överslagsberäkning rörande det omsättningsbelopp, i priskurantpris räknat, till vilket hela försäljningen inom riket av tobaksvaror, såväl av bolagets egen tillverkning som importerade, under året kan antagas komma att belöpa sig. Därefter har bolaget att på enahanda sätt beräkna, huru stort belopp, som kan anses behöfligt för

att täcka bolagets samtliga årsomkostnader, inberäknat nödiga avskrivningar och ränteutgifter, men frånräknat, beträffande egna fabrikat, tillverkningsvärdet eller närmare bestämt värdet av för tillverkningen behöflig tobak och annat råmaterial jämte utgivna arbetslöner samt, beträffande importerade varor, anskaffningsvärdet, det vill säga varornas inköpspris jämte å desamma belöpande frakt och tull. Sedan det sålunda uppskattade omkostnadsbeloppet ökats med den för året beräknade vinsten å bolagets aktiekapital, undersökes, huru många procent det sålunda erhållna omkostnads- och vinstbeloppet utgör å ovan omnämnda omsättningsbelopp. Summan av detta procenttal samt av den i 18 § av monopolförordningen stadgade skatteprocenten angiver då det procenttal å varje varas priskurantpris, med vilket licensavgift skall utgå.

Det torde utan vidare vara självklart, att i bolagets ovanberörda omkostnader icke böra inräknas de försäljningsrabatter, som av bolaget beviljas detaljhandlare och engrossister. Såsom avsedda att täcka handlandenas utgifter samt bereda dem vederbörlig försäljningsvinst, äro dessa rabatter, ehuru de ingå i priskurantpriset, givetvis icke jämförliga med bolagets övriga kostnader. Däremot böra bland dylika omkostnader givetvis inräknas sådana utgifter för försäljningen, som bolaget självt får vidkännas, till exempel löner till resande, försäljningschefer och lagerpersonal samt hyra och kostnader för försäljningsdepåer och dylikt.

Då en handlande vänder sig till monopolets utöfvare för att få fastställt priskurantpriset å en viss tobaksvara, som han importerat eller ämnar importera, har han alltså att göra reda för sig, huru mycket han vid försäljning av varan behöver betinga sig för att täcka sina omkostnader för varans inköp och försäljning jämte tull och frakt för densamma med mera, ävensom för att erhålla önskad försäljningsvinst, varefter priskurantpriset bestämmes till det belopp, importören sålunda för egen del anser sig behöva beräkna å varan, ökat med vad som för varan skall utgå i form av licensavgift. Givetvis böra vid tillämpning i praktiken av ovan beskrivna förfaringssätt nödiga jämkningar och avrundningar i priserna kunna göras, för att varorna må komma i ett av handlandena själva önskat och för allmänheten lämpligt prisläge.

Licensavgifterna skola inbetalas till monopolbolaget, vilket har att till statsverket månadsvis inleverera de i licensavgifterna ingående skattebeloppen men äger att för egen del behålla återstoden därav, vadan bolaget sålunda, efter vad redan förut nämnts, kommer att å alla av enskilda handlande importerade tobaksvaror erhålla samma vinst, som om importen skett för bolagets egen räkning. För bolaget är det sålunda ekonomiskt likgiltigt, till huru stor del importen till riket av färdiga tobaks-

varor kommer att ske genom enskilda handlande. Detta torde, såsom förut antytts, utgöra ett oeftergivligt villkor för att trots monopol-systemet fri rätt att från utlandet införa tobaksvaror fortfarande skall kunna medgivas handlandena.

Jämväl å de av handlandena införda tobaksvarorna skall priskurant-priset utsättas, varjämte desamma, på sätt som gäller om de av monopol-bolaget tillhandahållna varorna, skola förses med behörig kontrollstämpel. I händelse av missnöje med det sätt, varpå licensavgiften beräknats, äger importör i ansökningsväg underställa frågan härom Kungl. Maj:ts prövning — en anordning, som gör det lätt för importören att utan tidsutdräkt vinna nödig rättelse.

Under iakttagande av de av mig ovan beskrivna beskattnings- och kontrollanordningarna har jag sålunda ansett mig kunna förorda bibehållandet jämväl under ett eventuellt monopolsystem av tobakshandlandenas — såväl engrossisters som detaljisters — fria rätt att från utlandet införa färdiga tobaksvaror för försäljning här i riket. Däremot har jag, såsom redan antytts, ansett den enligt 34 § i kommittéförslaget enskilda personer medgivna rätten att i viss ordning själva importera tobaksvaror för eget bruk, med hänsyn till den ytterst ringa förekomsten av dylik import, utan olägenhet kunna upphöra. Jag har trott mig hava så mycket mindre anledning att i förslaget upptaga något stadgande om import-rätt för andra enskilda personer än resande, som det, därest tobakshandlandenas fria importrätt bibehålles, icke lär möta svårighet för enskilda personer, som önska från utlandet erhålla viss tobaksvara, att genom anlitande av någon tobakshandlandes bemedling förskaffa sig densamma.

I avseende å den importrätt, som enligt kommitterades förslag skulle tillkomma från utrikes ort ankommande resande, innebär det föreliggande förslaget vissa lättnader i jämförelse med kommitterades. Enligt förslaget tillåtes liksom enligt kommittébetänkandet dylik resande att för eget bruk tullfritt medföra tobaksvaror intill viss mindre kvantitet och därutöver intill viss myckenhet mot erläggande av en i tulltaxan fastslagen högre tullavgift, beräknad så, att densamma kan anses innebära tillräckligt skydd för monopolets varor i genomsnittliga prislägen. I motsats mot kommittéförslaget har jag däremot icke funnit nödigt att, därest resande medför tobaksvaror för eget bruk i större kvantitet än den nyss sagda, förbjuda införandet härav, utan har jag i stället valt den utvägen att för dylikt fall såsom villkor för införandet stadga erläggandet av dubbel tullavgift — ett stadgande, som i allmänhet torde komma att väl fylla det därmed avsedda tvåfaldiga ändamålet och sålunda

på samma gång bereda möjlighet för resande att utan omgång, ehuru visserligen med större kostnader, kunna få från utlandet medföra tobaksvaror efter sin personliga smak och samtidigt förebygga, att enskilda personer, såsom eljest särskilt i gränstrakterna kunde komma att bliva fallet, finna med sin fördel förenligt att i någon större omfattning på dylikt sätt från utlandet medföra sitt behov av tobaksvaror.

Slutligen anser jag mig böra framhålla, hursom det nu föreslagna systemet med bibehållandet av tobakshandlandenas fria importrätt samt införandet av särskilda licensavgifter för de av dem importerade tobaksvarorna visserligen torde komma att medföra en viss fördyring av importörernas varor — något som emellertid torde bliva följderna av varje av statsfinansiella orsaker företagen ändring av tull- och beskattningsförhållandena — men däremot icke kommer att försäkra något intrång i deras näringsverksamhet. Vid sådant förhållande kan någon ersättning vare sig till importörerna själva eller till de hos dem anställda handelsresandena givetvis icke ifrågakomma, varför ock de i kommittéförslaget intagna stadgandena härom i det föreliggande förslaget uteslutits.

*Föreslagna
ändringar i
tulltaxan.*

I sammanhang med frågan om tobaksimportens ställning enligt det föreliggande förslaget anser jag lämpligt att något närmare beröra vissa ändringar i tulltaxan, som i anledning av den tilltänkta nya tobakslagstiftningen ansetts böra ifrågakomma. I avseende å de tillägg och ändringar i nämnda taxa, som föranledas av de för resandes import av tobaksvaror föreslagna särskilda tullsatserna, anser jag mig emellertid kunna inskränka mig till att hänvisa till vad härom i det föregående blivit nämnt. Jag erinrar jämväl om, hursom, efter vad redan tidigare blivit framhållet, enligt det föreliggande förslaget den nu utgående tullen å råtabak, 1 krona per kilogram, skall bibehållas oförändrad, ävensom därom, att det enligt förslaget är avsett, att tull vid import av färdiga tobaksvaror fortfarande såsom nu skall erläggas av varje importör, således efter monopollagstiftningens genomförande såväl av monopollaget som av de enskilda handlandena.

Däremot torde det vara lämpligt att vid detta tillfälle, då en fullständig reglering av tobaksbeskattningen är avsedd att komma till stånd, tillmötesgå de från såväl industriidkar- som arbetarhåll vid upprepade tillfällen framställda önskingarna om avsevärt ökat tullskydd för färdiga tobaksvaror; och anser jag mig därför böra föreslå en höjning av tullsatserna för dylika varor med 50 procent. Tullen skulle sålunda komma att höjas å cigarrer, cigarreigarretter och cigarrer från 4 till

6 kronor per kilogram och på färdiga tobaksvaror av andra slag från 1 krona 20 öre till 1 krona 80 öre för kilogram.

Särskilt i avseende å cigaretter torde en dylik tullförhöjning vid det nu ifrågasatta beskattningssystemet vara oundgängligen av behovet påkallad. De för den nu föreliggande beskattningsfrågan inom finansdepartementet senast tillkallade sakkunniga hava nämligen under gången av det av dem bedrivna utredningsarbetet kommit till den uppfattningen, att den för berörda vara nu gällande tullsatsen icke efter monopollagstiftningens genomförande skulle erbjuda tillräckligt skydd för den av monopolbolaget drivna cigaretttillverkningen. Såsom redan förut antytts, hotas nämligen den inhemska cigaretttillverkningen av en synnerligen skarp konkurrens såväl från den meromnämnda engelsk-amerikanska tobakstrusten, vilken i Europa förnämligast inriktat sig just på denna gren av tobakshandlingen, som ock från den särdeles livskraftiga finsk-ryska cigarettindustrien. Därest, såsom föreslagits, möjlighet till importhandel med tobaksvaror alltjämt lämnas öppen, lär det därför kunna befaras, att i händelse av oförändrad tullsats å cigaretter den inhemska av monopolbolaget bedrivna cigarettindustrien trots det ytterligare skydd, som erbjudes densamma genom de föreslagna licensavgifterna, kan komma att få kämpa med allvarliga svårigheter, vilka småningom kunna bliva densamma övermäktiga. En särskild anledning till den ifrågasatta tullförhöjningen ligger däri, att det med skäl torde kunna antagas, att de icke så fåtaliga utländska cigarettbolag, som för undgående av importtullen å tobaksfabrikat under de senare åren anlagt egna fabriker i Sverige, komma att, sedan de till följd av monopollagstiftningen nödgats överlåta sin i Sverige utövade tillverkning å staten, med alla medel sträva efter att genom en i stor utsträckning bedriven import från sina fabriker i utlandet bibehålla den marknad i Sverige, som de lyckats förskaffa sig genom vissa av dem saluhållna och av allmänheten mycket efterfrågade fabrikat. En dylik i stor skala bedriven import är givetvis ägnad att uppväcka allvarliga betänkligheter särskilt i sådana fall, där staten för att komma i besittning av den av ett utländskt företag i Sverige utövade tillverkningen nödgats underkasta sig ersättningsskyldighet enligt de i ersättningsförordningen angivna grunder, då ju för dylikt fall staten, i händelse företaget alltjämt lyckas bibehålla sin marknad i Sverige oförändrad, i själva verket icke erhåller behörig valuta för sina kapitalutlägg. Det är sålunda i händelse av monopollagstiftningens genomförande av allra största vikt, att cigaretttullen sättes så hög, att den tillsammans med den för varorna utgående licensavgiften verkligen erbjuder monopolbolagets tillverkning ett skydd, som med hänsyn till

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 11

de särskilda förhållanden, som i nu ifrågavarande hänseende föreligga, kan anses fullt effektivt. En tullförhöjning av 2 kronor för kilogram torde, sedd i sammanhang med den av mig jämväl föreslagna, här nedan omförmälda övergången från netto- till bruttoförtullning, såvitt nu kan bedömas, vara tillfyllest för att nå ovan åsyftade önskemål.

Beträffande härefter cigarrer och cigarrcigarretter torde det knappast råda mer än en mening om, att den för dylika varor nu stadgade tullen av 4 kronor per kilogram, i betraktande av den skarpa utländska konkurrens, som jämväl på detta tillverkningsområde gör sig gällande, måste anses lågt tilltagen. Såsom redan förut i förbigående antytts, har den svenska cigarrtillverkningen sedan lång tid tillbaka haft att kämpa en hård kamp för sin tillvaro särskilt mot den synnerligen konkurrenskraftiga och med betydligt lägre tillverkningskostnader arbetande tyska cigarrindustrien. Att den nu gällande tullsatsen å cigarrer icke är tillräcklig för att vederbörligen skydda den inhemska industrien framgår bl. a. därav, att cigarrimporten under de senare åren, trots alla de ansträngningar, som gjorts från de inhemska fabrikanternas sida för att möta den utländska konkurrensen, befunnit sig i en rask och oavbruten stegring. Inom fabrikantkretsar har det ock varit ett sedan gammalt närt önskemål, att cigarrtullen måtte avsevärt höjas; och hava dessa önskemål särskilt kommit till uttryck i vissa av de i anledning av 1911 års kommittébetänkande avgivna yttrandena. Jämväl från arbetarhåll hava upprepade gånger, såväl i de yttranden, som avgåvos i anledning av berörda betänkande som ock vid andra tillfällen, särskilt i samband med behandlingen av deras löne- och avtalsfråga, framhållits behovet av ökat tullskydd för färdiga tobaksvaror, speciellt cigarrer; och torde det, med hänsyn till de tryckta förhållanden, under vilka den inhemska cigarrindustrien för närvarande arbetar, icke råda något tvivel om att det för arbetarna inom sagda industri, vare sig densamma blir föremål för statsmonopolisering eller icke, är av det allra största intresse, att en dylik tullförhöjning kommer till stånd. I en till mig inkommen, den 16 sistlidna april dagtecknad skrift har t. o. m. från importörshåll visst berättigande tillerkänts de sålunda av fabrikanter och arbetare samstämmigt framställda kraven om ökat tullskydd i nu ifrågavarande hänseende. Det synes mig därför lämpligt att, då, såsom ovan framhållits, en höjning av cigarrettullen från 4 till 6 kronor per kilogram i samband med monopollagstiftningens genomförande måste anses av särskilda omständigheter oundgängligen påkallad, i sammanhang därmed till samma belopp, 6 kronor per kilogram, höja jämväl den för cigarrer och cigarrcigarretter gällande tullen; och är jag av

den uppfattningen, att en dylik tullförhöjning i förening med de enligt monopolförfattningen för de av enskilda handlande importerade tobaksvarorna stadgade licensavgifterna samt den föreslagna övergången från netto- till bruttoförtullning skall visa sig tillfyllest för att bereda den inhemska cigarrtillverkningen det ytterligare skydd mot utländsk konkurrens, varav densamma otvivelaktigt torde vara i behov.

Vad här ovan sagts angående cigarrett- och cigarrindustriens behov av ökat tullskydd, torde, om än icke i fullt samma grad, gälla även beträffande tobaksvaror av andra slag; och har jag därför, såsom förut nämnts, jämväl i avseende å dessa föreslagit en tullförhöjning av 50 procent.

Förutom den sålunda omförmälda höjningen av tullsatserna å färdiga tobaksvaror, har jag, såsom antytts, ansett mig böra föreslå ändring i nu rådande tullförhållanden i avseende å dylika varor jämväl därutinnan, att, medan enligt gällande tulltaxa nettoförtullning äger rum och således emballage, i vilket till införsel bestämda tobaksvaror äro förpackade, får tullfritt införas, enligt mitt förslag bruttoförtullningssystemet skall komma till tillämpning. Med rätta har nämligen mot det nu rådande nettoförtullningssystemet anmärkts, att genom detsamma importörer av tobaksvaror obehörigen gynnas framför inhemska tillverkare av dylika varor, vilka ofta äro nödsakade att särskilt importera de förpackningar, i vilka varorna skola saluhållas. Importörerna av tobaksvaror få nämligen på grund av nettoförtullningen förpackningarna tullfritt införda, medan däremot de inhemska tillverkarna, i den mån de äro hänvisade till utlandet för att erhålla lämpliga förpackningar, för dessa äro nödsakade att erlagga särskild tullavgift. Olägenheterna av nu anmärkta förhållanden hava särskilt på senaste tiden i stegrad grad framträtt, beroende på det från utlandet härstammande, alltmera tilltagande bruket att tillhandahålla tobaksvarorna åt allmänheten i smärre, elegant utstyrda och dyrbara förpackningar såsom bleckaskar o. d. Att en ändring är av behovet påkallad läser sålunda vara ställt utom varje tvivel, och önskemål härom hava ock från industriidkarhåll upprepade gånger blivit framställda. Däremot torde man kunna hysa olika meningar om på vad sätt en dylik ändring lämpligast bör åvägbringas. En utväg att undvika ovan anmärkta olägenheter är givetvis att stadga särskild tullavgift för emballaget, en annan att införa bruttoförtullning, så att vid tullbehandlingen vikten av emballaget (utom den yttre lådan) kommer att inräknas i vikten av den till införsel anmälda varan. För egen del har jag med hänsyn till föreliggande förhållanden ansett mig böra

giva mitt förord åt sist omnämnda system, då jag funnit detsamma ur tullbehandlingssynpunkt enklast och i fullt lika hög grad som den först omnämnda av ovannämnda utvägar erbjudande den fördelen, att det driver importörerna till minskad användning av de små och dyrbara förpackningarna, något som ur kostnadssynpunkt givetvis måste anses vara för allmänheten förmånligt.

Att den av mig nu föreslagna övergången från netto- till bruttoförtullning i viss mån kommer att verka såsom en förhöjning av tullen för tobaksfabrikat torde, med hänsyn till vad förut sagts angående den inhemska tobaksindustriens behov av skydd mot utländsk konkurrens, icke vara ägnat att ingiva några som helst betänkligheter.

Av monopollagstiftningen föranledas jämväl ett par mindre ändringar i § 4 f) samt § 5 av tulltaxeförordningen, vilka emellertid icke torde vara av beskaffenhet att påkalla närmare omnämnande.

De föreslagna höjningarna av gällande allmänna tullsatser å färdiga tobaksvaror ävensom bestämmelsen om bruttoförtullning av dylika varor äro avsedda att träda i kraft snarast möjligt å dag, som av Kungl. Maj:t torde få bestämmas; övriga ändringar i tulltaxa och tulltaxeförordning däremot synas böra lända till tillämpning från tiden för monopollagstiftningens ikraftträdande.

Rörande de sålunda ifrågasatta ändringarna i gällande tulltaxa och tulltaxeförordning torde särskild proposition böra till riksdagen avlätas.

Vissa bestämmelser i bolagsordning och stiftelseurkund.

Redan förut har jag, med ledning av det uppgjorda förslaget till bolagsordning och stiftelseurkund för det bolag, som avses skola övertaga driften av den monopoliserade tobaksindustrien, ävensom det likaledes upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och bolaget, i huvudsak redogjort för de tilltänkta anordningarna i avseende å bolagets organisation och väsentligaste funktioner samt för rättsförhållandet mellan staten och bolaget. Innan jag går att med en redogörelse för de verkställda beräkningarna rörande statens inkomst av tobaksskattemedel samt kapitalutlägg för monopolets genomförande avsluta motiveringens allmänna del, anser jag mig emellertid böra, utöver vad sålunda nämnts, något utförligare uppehålla mig vid ett par punkter i ovanberörda förslag, vilka måhända kräva ett närmare omnämnande. Det torde sålunda förtjäna anmärkas, att den i såväl bolagsordning som stiftelseurkund intagna bestämmelsen därom, att Kungl. Maj:t för staten såsom innehavare av stamaktierna i bolaget har att utse halva antalet styrelseledamöter och revisorer ävensom suppleanter för dem, medan övriga styrelseleda-

möter, revisorer och suppleanter skola utses av preferensaktieägarna, liksom ock bolagsordningens stadgande därom, att ersättningarna till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och revisorererna skola bestämmas av Kungl. Maj:t, möjligen kan anses innebära viss inskränkning i aktieägares rösträtt och alltså icke stå i full överensstämmelse med stadgandena i 79 § aktiebolagslagen, enligt vilket lagrum aktieägares rösträtt å bolagsstämma icke må inskränkas i annan mån än att rösträtt ej må utövas för aktie, å vilken icke fullgjorts förfallen inbetalning eller i fråga om vilken ej, där sådant skolat ske, avlämnats i 29 § aktiebolagslagen omförmäld förbindelse. Enligt vad jag hos patent- och registreringsverket inhämtat, lära dock de föreslagna bestämmelserna icke komma att utgöra hinder för bolagets registrering. Vid sådant förhållande och då jag finner kravet på att staten bör äga utse vissa av bolagets styrelseledamöter och revisorer ur kontrollsynpunkt oeftergivligt samt stadgandet om att ersättningarna till dessa styrelseledamöter och revisorer skola bestämmas av Kungl. Maj:t torde framstå såsom en praktisk konsekvens härav, har jag ansett mig icke endast oförhindrad utan bestämt föranlåten att i förslagen upptaga ovan antydda bestämmelser. Beträffande sistberörda stadgande om Kungl. Maj:ts rätt att bestämma arvoden till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och revisorererna vill jag i detta sammanhang särskilt framhålla, att detta torde äga betydelse icke blott såsom utgörande en måhända behövlig garanti mot att dessa arvoden sättas oskäligt låga utan också och kanske än mer sätillvida, att därigenom uteslutes varje tänkbar risk för att dessa personer, vilka ju komma att utöva en väsentligen kontrollerande verksamhet, genom alltför rikligt av bolaget anvisade arvoden kunde komma att i någon mån förlora sin självständiga ställning gentemot de privata intressena inom bolaget.

Ett annat stadgande i bolagsordning och stiftelseurkund, vilket på enahanda grund torde förtjäna påpekas, är bestämmelsen om att preferensaktie kan ägas endast av svenska staten eller av svensk undersåte och stamaktie endast av svenska staten eller av svensk undersåte, som därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd.

Jag anser mig vidare böra fästa uppmärksamheten å bestämmelsen om att de av preferensaktieägarna utsedda styrelseledamöterna och suppleanterna, vilka i allmänhet skola väljas för tre år i sänder, första gången dock skola utses för allenast ett år. Anledningen härtill är uppenbarligen den, att, då det torde kunna antagas, att flertalet preferensaktier vid tidpunkten för första styrelsevalet ännu befinner sig hos

det bankkonsortium, som, enligt vad som är avsett, skulle komma att övertaga bildandet och finansieringen av det nya bolaget, det ausetts lämpligt att så snart som möjligt, sedan aktierna kunna förmodas hava genom teckning kommit i allmänhetens händer, låta de nya aktieägarna själva besluta angående styrelsens sammansättning. I detta sammanhang torde lämpligen böra påpekas, hurusom vid bestämmande av ersättning till de av preferensaktieägarna utsedda styrelseledamöterna rösträtt må utövas jämväl för stamaktierna. Staten kan alltså såsom innehavare av den städse till minst preferensaktieseriens belopp uppgående stamaktieserien genom att, där så kan finnas erforderligt, begagna sig av den rösträtt, som tillkommer stamaktierna, utöva ett avgörande inflytande vid bestämmandet av arvodena åt de av de privata aktieägarna valda styrelseledamöterna och sålunda, om så skulle befinnas nödigt, förhindra, att arvodena sättas alltför höga.

En paragraf i bolagsordning och stiftelseurkund, som givetvis är ägnad att ådraga sig ett större och mera allmänt intresse, är den, som innehåller föreskrifterna om fördelning mellan preferens- och stamaktier av den å bolagets rörelse uppkommande vinsten. Redan förut har jag varit i tillfälle att i korthet utveckla, huru enligt det föreliggande förslaget den ifrågavarande vinstfördelningen skall ske. Den ledande tanken vid utarbetandet av bestämmelserna härom samt vid de förberedande förhandlingarna med det bankkonsortium, som, enligt vad förut är nämnt, avses skola övertaga finansieringen av det tilltänkta monopolbolaget, har varit, att vinstfördelningen må komma att äga rum efter sådana principer, att på samma gång det privata intresset för företagets utveckling hålles vederbörligen uppe och statsnyttan behörigen tillgodoses.

Utöver vad nu och i det föregående sagts, torde de i bolagsordning, stiftelseurkund och kontrakt intagna bestämmelserna icke vara av beskaffenhet att påfordra närmare förklaring eller förtydligande.

*Inkomst-
beräkning.*

I båda de till riksdagen innevarande år avlätna statsverkspropositionerna har, efter vad förut antytts, bland statsverkets inkomster för år 1915 av tobaksskattemedel beräknats ett belopp av 6,000,000 kronor. Såsom redan framhållits, skall enligt förslaget den ökade inkomst, som den nu ifrågasatta regleringen av tobaksbeskattningen sålunda avser att tillföra statsverket, uttagas genom en till vissa procent å tobaksvarornas priskurantpris bestämd skatt, som av monopolbolaget månadsvis till statskontoret inlevereras. De i 18 § av monopolförfattningen angivna skattesatserna äro följaktligen tilltagna så, att de, under förutsättning att monopoldriften kommer i gång å avsedd tid, kunna beräknas för år

1915 tillföra statsverket den ovannämnda inkomstökningen av 6,000,000 kronor. Jag skall nu i korthet redogöra för de med biträde av förut omförmälda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga verkställda inkomstberäkningarna, av vilka framgår, att de föreslagna skattesatserna böra kunna anses tillräckliga för att för år 1915 förskaffa statsverket den ifrågavarande inkomstökningen.

Genom kommerskollegii försorg hava infordrats vissa uppgifter från tobaksfabrikanterna i riket rörande deras verksamhet under åren 1909—1912; och har med ledning av de sålunda inkomna uppgifterna utarbetats en utredning, vilken i sammandrag torde få såsom bilaga A åtfölja protokollet i detta ärende.

De för den följande beräkningen erforderliga utgångsvärdena äro hämtade från de i nämnda utredning sammanförda uppgifterna, och stödja sig i övrigt beräkningarna på innehållet i den av kommerskollegium verkställda utredning, som återfinnes i Del II av 1911 års kommittébetänkande.

För utrönande av storleken av de skattebelopp, som kunna antagas komma att inflyta till statsverket, har det gällt att beräkna först och främst den antagliga kvantiteten tobaksvaror, för vilken skatt skall utgå, och därefter dessa tobaksvarors värde.

En lämplig utgångspunkt för beräkningen av den beskattningsbara kvantiteten tobaksvaror torde erhållas, om man utgår från den mängd dylika varor, som i medeltal kan antagas hava försålts inom riket under åren 1909—1912. Hit höra då i främsta rummet alla de under nämnda år av de inhemska tobaksfabrikanterna försålda varorna, rörande vilka erforderliga uppgifter lämnats i ovannämnda till kommerskollegium inkomna meddelanden, vidare de från hantverk och hemindustri härrörande tobaksvarorna, rörande vilka emellertid i brist på senare uppgifter den av kommerskollegium i 1911 års kommittébetänkande lämnade utredningen måst anlitas, och slutligen de under ovanberörda fyra år till riket importerade tobaksvarorna. Härvid bör emellertid anmärkas, att vid beräkandet av de av den inhemska tobaksindustrien försålda varorna avdrag bör göras för vad som till utlandet exporterats.

Vid beräkningen av värdet å de under år 1915 för beskattning disponibla tobaksvarorna har jag — då det icke torde kunna förutsättas, att prislägena å tobaksvaror skola sänkas samtidigt med att statens inkomst ur tobaken såsom skatteobjekt skall ökas — ansett mig kunna utgå från att priskurantprisen å tobaksvaror komma att hållas ungefärligen vid samma bruttoprislägen, som för närvarande i detaljhandeln äro rådande i avseende å dylika varor. Härvid är emellertid en sak

att märka. Såsom redan framhållits, förutsätter förslaget fixa detaljförsäljningspris å tobaksvaror. Härav följer bland annat, att tobaksvaror hädanefter komma att till allmänheten försälas till samma pris vare sig försäljningen sker styckevis eller i större eller mindre partier, d. v. s. med andra ord att t. ex. en 10-öres cigarr skall kosta 10 öre, oavsett om konsumenten köper 1, 10 eller 100 stycken, samt att på enahanda sätt för snus och andra tobaksvaror, som försälas efter vikt, samma pris per viktsenhet skall beräknas, oavsett om större eller mindre mängd av varan på en gång köpes eller säljes. De i följande tabeller upptagna bruttoförsäljningsvärdena för medelkonsumtionen under åren 1909—1912 äro därför, för att kunna läggas till grund för de för år 1915 gällande kalkylerna, beräknade såsom om varorna blivit försälda efter på ovan angivet sätt uppskattade bruttoförsäljningsvärden (priskurantpris).

*Av inom riket tillverkade tobaksvaror försäldes i medeltal under åren
1909—1912:*

	tobaksfabri- kanter	hantverk och hemindustri	export (avgår)	hela industriens försäljning inom riket	
	vikt kg.	vikt kg.	vikt kg.	vikt kg.	bruttoförsälj- ningsvärde kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter	679,049	48,330	112	727,267	14,149,225
Cigarretter	219,142	1,218	519	219,841	5,009,036
Röktobak	339,424	—	115	339,309	1,127,180
Tuggtobak	569,962	—	2,982	566,980	2,453,795
Snus	6,082,985	2,500	39,173	6,046,312	10,587,003
Summa	7,890,562	52,048	42,901	7,899,709	33,326,239

*I medeltal under åren 1909—1912 till riket importerade tobaksvaror
(tull enligt nu gällande tulltaxa):*

	vikt kg.	bruttoförsäljningsvärde kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	159,377	4,781,359
Cigarretter	248,092	6,766,213
Röktobak	58,439	603,882
Tuggtobak.....	9,085	63,091
Snus	2,015	11,754
	477,008	12,226,299

Under åren 1909 till och med 1912 har således den årliga medelkonsumtionen inom landet utgjort 8,376,717 kg. tobaksvaror till ett på ovan angivet sätt beräknat bruttoförsäljningsvärde av 45,552,538 kronor.

I förestående tabell hava bruttoförsäljningsvärdena för de till riket importerade tobaksvarorna beräknats med hänsyn till nu gällande tullbestämmelser. Då det föreliggande förslaget emellertid innefattar dels vissa förändringar i tullförhållandena beträffande färdiga tobaksvaror och dels föreskrifter angående viss särskild licensavgift för de genom enskilda handlande till riket införda tobaksvarorna, vilket allt kommer att öva inflytande på bruttoförsäljningsvärdena å importerade tobaksfabrikat, kunna de i ovanstående tabell angivna värdena, i vad de avse dylika fabrikat, icke utan vidare användas såsom utgångspunkt för beräkningarna rörande statsverkets inkomster av tobaksskattemedel för år 1915. Förslaget innebär, såsom redan är nämnt, att tullsatserna å färdiga tobaksvaror skola höjas med 50 procent samt att bruttoförtullning skall tillämpas. Att angiva ett medelvärde på den höjning i tullavgifterna, som en övergång från netto- till bruttoförtullning skulle medföra, torde icke vara möjligt, men torde man komma sanningen nära, om man i och för inkomstberäkningarna antager, att tullavgifterna efter en dylik övergång skulle komma att utgå med en tredjedel högre belopp än med tillämpning av nettoförtullningssystemet. De ovan angivna ändringarna i tulltaxan skulle alltså i verkligheten medföra en fördubbling av tullen för färdiga tobaksvaror. Som skatt enligt förslaget icke skall utgå för de kvantiteter tobaksvaror, som enligt 21 § i monopolförfattningen kunna komma att importeras av från utrikes ort ankommande resande, kunde det synas som om vid inkomstberäkningarna hänsyn icke borde tagas till dessa kvantiteter; men som de för dylika varor föreslagna tullsatserna blivit satta så höga, att de komma att utöver vanlig tull lämna staten en mot skatten svarande inkomst, torde man i detta sammanhang kunna bortse ifrån, att varorna ifråga äro undantagna från beskattning. Vad slutligen beträffar bestämmelserna i monopolförfattningens 22 § angående särskilda licensavgifter för de av enskilda handlande importerade tobaksvarorna är det givetvis att förutse, att priskurantprisen å varor, för vilka licensavgift skall erläggas, komma att sättas högre än det bruttoförsäljningsvärde, som framgår av enbart tullförhöjningen. Att i någon mån beräkna, huru stor del av importen, som fortfarande kommer att utövas av de enskilda handlandena och som således kommer att drabbas av licensavgift, är emellertid synnerligen vanskligt, och torde därför frågan om licensavgifternas inflytande å

priskurantprisen lämpligen böra lämnas utanför beräkningarna. Detta torde så mycket hellre kunna ske, som det fel i beräkningarna, som därigenom kan uppstå, i slutresultatet verkar därhän, att den beräknade skatteinkomsten kommer att understiga den verkliga, vadan avskiljandet av denna fråga således endast innebär införandet av en säkerhetsmarginal i beräkningarna.

I följande tabell angives bruttoförsäljningsvärdet å de i medeltal under åren 1909—1912 till riket importerade tobaksvarorna, beräknat på samma sätt som i föregående tabell, med den ändringen allenast, att tullen förutsatts hava utgått i enlighet med de föreslagna ändringarna i tulltaxan.

*I medeltal under åren 1909—1912 till riket importerade tobaksvaror
(tull enligt föreslagen ändrad tulltaxa):*

	vikt kg.	bruttoförsäljningsvärde kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	159,377	5,418,867
Cigarretter.....	248,092	7,758,581
Röktobak	58,439	674,009
Tuggtobak	9,085	73,993
Snus	2,015	14,172
	477,008	13,939,622

Tages alltså hänsyn till berörda ändringar i tulltaxan skulle bruttoförsäljningsvärdet av den årliga medelkonsumtionen av 8,376,717 kg. tobaksvaror hava utgjort 47,265,861 kronor.

Då det emellertid här i första hand gällt att uppskatta, huru konsumtionen kan komma att ställa sig under år 1915 eller det första året efter den nya beskattningens införande, torde det vara nödvändigt att räkna med lägre siffror än de ovan angivna. Man torde nämligen böra förutse en nedgång i försäljningen dels på grund av den störning i förhållandena, som varje genomgripande beskattningsreform till en början förorsakar, och dels på grund av de lager, som man lär böra förutsetta, att handlande och även allmänheten komma att i förväg inköpa.

Det torde i första hand bliva de importerade varorna, som bliva föremål för spekulation och vilka följaktligen komma att under år 1915 visa den största nedgången i försäljning. Vad beträffar inom landet tillverkade varor är det egentligen endast cigarrer, cigarrcigarretter och cigarretter, som kunna bliva föremål för förköp, medan däremot rök- och

tuggtobak endast i obetydlig grad samt snus, som ej tål längre lagring, knappast alls torde lämpa sig för dylika förköp. Under dylika förhållanden torde försiktigheten bjuda, att man beräknar, att omsättningen av tobaksvaror för år 1915 kommer att stanna, vad importerade tobaksvaror beträffar, vid 75 procent, beträffande inom landet tillverkade cigarrer, cigarrcigarretter och cigarretter vid 80 procent och i avseende å övriga tobaksvaror vid 90 procent av medelkonsumtionen för åren 1909—1912.

Den för år 1915 för beskattning beräkneliga kvantiteten tobaksvaror och dessa varors bruttoförsäljningsvärde (priskurantpris) skulle sålunda utgöra:

	Vikt kg.	Priskurantpris kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter	701,347	15,383,530
Cigarretter	361,942	9,826,165
Röktobak	349,207	1,519,969
Tuggtobak	517,096	2,263,911
Snus	5,443,192	9,538,932
	<hr/> 7,372,784	<hr/> 38,532,507

Summan av priskurantprisen för de tobaksvaror, vilka kunna beräknas försålda under år 1915 och för vilka skatt skall utgå, kan således uppskattas till i runt tal 38,530,000 kronor. För att härav erhålla ett skattebelopp av 6,000,000 kronor erfordras, att genomsnittliga skattesatsen utgör cirka 15.6 procent. Med tillämpning av de i 18 § i monopolförordningen angivna skattesatserna skulle skattebeloppen fördela sig å de olika tobaksvarorna på följande sätt:

	Skattesats %	Priskurantpris kr.	Skattebelopp kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	15	15,383,530	2,307,530
Cigarretter	20	9,826,165	1,965,233
Röktobak	10	1,519,969	151,997
Tuggtobak	10	2,263,911	226,392
Snus	15	9,538,932	1,430,839
		<hr/> 38,532,507	<hr/> 6,081,991

De 6,000,000 kronor, som efter vad förut sagts, för år 1915 äro beräknade av tobaksskattemedel, torde alltså kunna av bolaget till statsverket inlevereras utan annan fördyring av de inom riket tillverkade tobaksvarornas detaljhandelspris än den, som innefattas däri, att tobaksvaror, vare sig de till allmänheten avyttras i större eller mindre kvantiteter, enligt förslaget komma att försäljas till de åsatta priskurantprisen, vilka, såsom redan antytts, i och för beräkningarna förutsättas bestämda till i stort sett samma pris, som tobaksvaror för närvarande i detaljhandeln betinga vid styckeförsäljning eller annan därmed jämförlig försäljning i mindre kvantiteter. Med avseende å importerade tobaksvaror kommer emellertid härtill den fördyring, som torde bliva en följd av de föreslagna ändringarna i tulltaxan. De rabatter eller prisnedsättningar, som förut kommit kunderna till godo vid köp av tobaksvaror i större kvantiteter (i det följande benämnda konsumentrabatter) komma sålunda att försvinna. Genom undersökning av det sätt, på vilket prisnedsättningen för närvarande sker, ävensom av försäljningsförhållandena ej endast i städerna utan även på landsbygden har utrönt, att de så kallade konsumentrabatterna torde kunna uppskattas till i runt tal de procental å priskurantprisen, som angivas i nedanstående tabell. Å de för 1915 års omsättning beräknade priskurantprisen skulle sålunda de så kallade konsumentrabatterna hava uppgått till följande belopp:

	Konsumentrabatter i procent av priskurantpriset	Konsument- rabatternas belopp kr.
	%	
Cigarrer och cigarrcigarretter	15	2,307,530
Cigarretter	17	1,670,448
Röktobak	8	121,598
Tuggtobak	8	181,113
Snus	12	1,144,672
		<hr/>
		5,425,361

De så kallade konsumentrabatter, som kunna beräknas motsvara den för år 1915 förutsedda beskattningsbara konsumtionen, kunna alltså uppskattas till omkring 5,425,000 kronor.

Skillnaden mellan den å samma konsumtion belöpande skatten, cirka 6,082,000 kronor, och detta rabattbelopp, eller omkring 657,000 kronor, kan säkerligen utan svårighet täckas genom de besparingar å

omkostnader av skilda slag, som genom tobaksnäringens monopolisering böra kunna åstadkommas.

I kommittébetänkandet av år 1911 angivas med ledning av kommerskollegii utredning över tobakshanteringen under år 1908 en del belopp, vilka på dylikt sätt torde kunna i större eller mindre utsträckning inbesparas. Hit höra förlusterna på varudebitorer och diskontoräntor, vilka år 1908 tillsammans uppgingo till 530,249 kronor och vilka, i den mån kreditsystemet omlägges, alltmera böra kunna undvikas, kostnader för reklamer och annonser, för år 1908 beräknade till 223,231 kronor, samt resekostnader och försäljningsprovisioner, år 1908 uppgående till 992,652 kronor — de båda sistnämnda kostnadsposterna likaledes av den natur, att de så småningom böra kunna minskas. I den mån kreditsystemet omlägges, bortfalla även kassarabatter, för år 1908 uppskattade till 89,239 kronor, varjämte den utländska råtabaken torde kunna billigare inköpas och en besparing sålunda uppstå, i 1911 års betänkande uppskattad till 5 procent eller 220,977 kronor. Nu nämnda belopp utgöra tillsammans något över 2 miljoner kronor. Vidare böra avsevärda besparingar kunna åstadkommas genom tillverkningens och administrationens centralisering, genom varornas billigare utstyrsel och förpackning samt genom försäljningens enhetliga ordnande.

År 1915 torde emellertid böra betraktas såsom ett organisationsår, under vilket de omläggningar, som erfordras för att åstadkomma nämnda besparingar, ännu ej kunnat fullt genomföras och än mindre haft tid att helt visa sin verkan. Försiktigheten bjuder därför att för detta år ej räkna med mer än ovannämnda 657,000 kronor i besparingar. Vad därutöver må kunna vinnas, tillfaller bolagets aktieägare i form av utdelning, varav staten får sin andel såsom innehavare av stamaktierna.

Utöver den ökade statsinkomst, som härrör från fabrikatbeskattningen, bör ökad inkomst för staten redan under år 1915 i viss mån kunna påräknas jämväl genom den av mig föreslagna, förut omförmälda höjningen i tullsatserna å färdiga tobaksvaror ävensom genom den ävenledes av mig förordade övergången från netto- till bruttoförtullning. Att i siffror angiva, vad dessa ändringar i tulltaxan kunna tillföra statsverket, torde emellertid vara vanskligt, då ändringarna göras i samband med en i övrigt så ingripande omläggning av tobaksbeskattningen, som nu föreslås. — I den mån ändringarna i tulltaxan komma att öka tullinkomsterna, torde för övrigt dessa böra beräknas bidra till utjämning av den minskning i tullinkomst, som eljest vore att förutse för år 1915 på grund av den import utöver årsbehovet, som till följd av den nya tobakslagstiftningen kan förväntas komma att äga rum under år 1914.

De verkställda beräkningarna giva sålunda vid handen, att den av mig nu föreslagna regleringen av tobaksbeskattningen torde komma att lämna det för år 1915 önskade statsfinansiella resultat. Det återstår emellertid att undersöka, huruvida och i vad mån för de närmast därpå följande åren någon ytterligare ökning av statsinkomsterna kan vara att påräkna till följd av den föreslagna regleringen av tobaksbeskattningen.

Beträffande först året 1916 torde det knappast råda något tvivel om att de inflytande tobaksskattemedlen då skola uppgå till högre belopp än år 1915. I andra länder har nämligen vid ökad beskattning av tobak eller höjning av tobakstullen kunnat iakttagas, att en nedgång i förbrukningen till en början inträtt men att förhållandena i regel efter ett eller högst två år åter kommit i normalt läge. Det torde därför icke vara förmätet att förutsätta, att konsumtionen år 1916 skall hava stigit så, att den uppgår till det bruttoförsäljningsvärde av omkring 45,500,000 kronor, som motsvarar medelkonsumtionen under åren 1909—1912.

I nedanstående tabell angives den beskattningsbara medelkonsumtionen av de olika slagen av tobaksvaror under åren 1909—1912 ävensom de skattebelopp, som med tillämpning av de i monopolförfattningen angivna skattesatserna skulle hava utgått för bruttoförsäljningsvärdet av denna konsumtion.

	konsumtion	priskurantpris	skattebelopp
	vikt kg.	kr.	kr.
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	886,644	18,930,584	2,839,588
Cigarretter	467,933	11,775,249	2,355,050
Röktobak	397,748	1,731,062	173,106
Tuggtobak	576,065	2,516,886	251,689
Snus	6,048,327	10,598,757	1,589,814
	8,376,717	45,552,538	7,209,247

Jag anser mig sålunda med fullt fog kunna antaga, att statsinkomsterna å tobaksbeskattningen år 1916 med oförändrade skattesatser skola hava ökats till omkring 7,200,000 kronor. Jämväl för de därpå följande åren torde man emellertid i mån av tobakskonsumtionens naturliga tillväxt kunna räkna på en årlig stegring av de i form av tobaksskattemedel till statsverket inflytande beloppen. Av näringsstatistiken framgår nämligen, att tobakstillverkningen i riket och importen av tobaksvaror sedan en längre tid tillbaka varit stadda i stadig ökning. Så uppingo de t. ex. år 1892 tillsammans till 5,937,451 kilogram men

hade år 1912 stigit till icke mindre än 8,675,387 kilogram.*) Den nu företagna undersökningen rörande förhållandena under åren 1909—1912 utvisar ock, att, därest man beräknar tobakskonsumtionens värde efter det på förut angivet sätt uppskattade bruttoförsäljningsvärdet (priskurantpris) av de under dessa år inom landet konsumerade tobaksvarorna, detta värde stigit med omkring 2,250,000 kronor per år för vart av åren 1910—1912, vilket skulle motsvarat en årlig ökning av skattebeloppet med nära 400,000 kronor, på sätt framgår av tabellen å sid. 96:

*) Näringsstatistikens uppgifter rörande inom riket tillverkade och dit importerade färdiga tobaksvaror.¹

År	Cigarrer, cigarrcigarretter, cigarretter ²		Röktobak kg.	Tuggtobak kg.	Snus kg.	Färdiga tobaksvaror, annat slag ³ kg.	Summa kg.
	kg.	kg.					
1892	556,034		342,180	1,182,935	3,834,211	22,091	5,937,451
1893	596,289		316,577	1,133,108	3,800,371	21,546	5,867,891
1894	587,323		436,461	1,112,365	4,101,203	24,067	6,261,419
1895	650,395		430,323	904,502	4,145,393	25,365	6,155,978
1896	676,990		396,124	895,876	4,349,031	25,458	6,343,479
1897	808,344		419,121	894,579	4,423,650	26,309	6,572,003
1898	877,186		420,462	901,843	4,549,470	27,461	6,776,422
1899	921,515		408,849	867,936	4,714,419	26,739	6,939,458
1900	922,281		384,636	850,243	4,886,894	28,144	7,072,197
1901	987,549		372,296	795,514	4,938,779	32,392	7,126,530
1902	1,012,915		389,612	791,340	5,111,670	36,144	7,341,681
1903	1,073,679		414,125	771,010	5,261,302	33,783	7,553,899
1904	1,142,763		419,274	754,348	5,416,235	36,302	7,768,922
1905	1,149,103		367,025	939,935	5,493,437	35,539	7,985,039
1906	1,323,261		372,504	690,639	5,778,087	35,482	8,199,973
	Cigarrer och ⁴ cigarrcigarretter	Cigar- retter					
1907	991,313	354,878	377,152	671,910	5,915,160	3,492	8,313,905
1908	830,175	421,704	346,959	619,577	5,928,611	2,128	8,149,154
1909	784,124	438,264	419,034	629,997	6,066,606	2,114	8,340,139
1910	874,487	491,797	437,939	600,428	6,222,240	2,389	8,629,280
1911	839,369	500,257	418,422	575,895	6,230,195	1,930	8,566,068
1912	858,517	544,774	410,595	563,430	6,295,216	2,855	8,675,387

¹ I ovanstående uppgifter har hänsyn ej tagits vare sig till hantverk och hemindustri eller till export.

² Vid överförandet från stycketal till vikt av inom riket tillverkade cigarrer och cigarrcigarretter synes för högt relationstal hava blivit använt för åren före 1908, varför de för åren 1892—1907 angivna värdena böra anses vara för stora.

³ Under beteckningen tobaksvaror "annat slag" inbegripes t. o. m. år 1906, vad importen beträffar, röktobak, tuggtobak och snus. Från och med år 1907 angives däremot importen fördelad på de olika varuslagen med undantag av en mindre kvantitet, för vilken varuslaget ej kunnat bestämmas.

⁴ I handelsstatistikens uppgifter rörande importerade tobaksvaror göres före år 1907 ej skillnad på cigarrer och cigarrcigarretter å ena sidan och cigarretter å den andra.

*Totala kvantiteten av de av den inhemska tobaksindustrin försålda
och de till riket importerade tobaksvarorna (konsumtionen)
under åren 1909 och 1912.*

	Konsumtion				Ökning eller minskning per år under åren 1910, 1911 och 1912		
	vikt		priskurantpris		vikt kg.	priskurant- pris kr.	skattebelopp kr.
	1909 kg.	1912 kg.	1909 kr.	1912 kr.			
Cigarrer och ci- garrecigarretter	830,530	919,832	17,688,804	19,873,940	+ 29,767	+ 728,379	+ 109,257
Cigarretter	386,758	566,434	10,193,555	13,794,627	+ 59,892	+ 1,200,357	+ 240,071
Röktobak	401,549	405,678	1,640,288	1,934,410	+ 1,376	+ 98,041	+ 9,804
Tuggtobak	601,108	559,365	2,645,145	2,403,976	- 13,914	- 80,390	- 8,039
Snus.....	5,846,984	6,285,286	10,168,765	11,078,899	+ 146,100	+ 303,378	+ 45,507
	8,066,929	8,736,595	42,336,557	49,085,852	+ 223,222	+ 2,249,765	+ 396,600

Även om man icke i medeltal för tiden efter år 1916 vågar räkna med en så betydande årlig ökning i tobakskonsumtionens värde och därmed följande ökning av skatteinkomsterna, som i berörda tabell angives, torde det likväl få betraktas såsom i hög grad sannolikt, att konsumtionen alltjämt under den närmaste tiden kommer att visa en så starkt uppåtgående tendens, att den årliga ökningen av skatteinkomsterna i allt fall torde bliva avsevärd.

Härtill kommer emellertid, att staten till följd av den förestående regleringen av tobaksbeskattningen jämväl på annat sätt torde komma att tillföras ökade inkomster. Sålunda läser det kunna antagas, att statsverket kommer att erhålla *dels* ökade tullinkomster såväl å råttobak på grund av konsumtionens successiva stegring som möjligen även å tobaksfabrikat i anledning av de föreslagna ändringarna i tulltaxan och *dels*, i den mån monopolbolagets drift anordnas på möjligast rationella sätt, ökad utdelning å de av staten innehavda aktierna i bolaget.

Utan att nu ingå på några vidare beräkningar rörande de inkomstökningar, som sålunda under den närmaste framtiden kunna förväntas komma statsverket till godo i anledning av den föreslagna tobakslagstiftningen, anser jag mig alltså kunna helt allmänt uttala den förmodan, att de inflytande tobaksmedlen, därest driften av monopolbolaget skötes på fullt rationellt sätt, jämväl efter år 1916 komma att åtminstone

under en tid framåt, utan höjning av de i 18 § av monopolförfattningen angivna skattesatserna, tillföra statsverket årligen ökade inkomster till ganska betydande belopp.

Jag övergår nu till att undersöka, huru stort kapital som bör be- *Kapitalbehov.*
räknas komma att erfordras för monopolets införande och utövning. Det torde därvid vara lämpligt att skilja mellan å ena sidan det kapital, som av staten skall utbetalas och som kan anses motsvara förutom värdet av vissa materiella tillgångar, som av statsverket skola inlösas, även värdet av själva monopolrätten, samt å andra sidan det kapital, som bolaget såsom monopolets utövare därutöver behöver för anskaffning av vissa andra materiella tillgångar samt för monopolets drift.

Det kapital, som genom statsverket skall utbetalas, utgöres dels av *Belopp, som statsverket skall utbetala.*
de inlösnings- och ersättningsbelopp, som i enlighet med den för monopoliseringen tillsatta centralkommissionens utslag skola erläggas på grund av bestämmelserna i förordningen om vad iakttagas skall vid införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, och dels av ett belopp, motsvarande de särskilda kostnader, som staten kan få vidkännas för uppskattningskommissionernas arbete och det blivande monopolbolagets bildande. Huru samtliga dessa belopp äro avsedda att av statsverket utbetalas, skola de enligt det föreslagna kontraktet mellan staten och bolaget till staten återgäldas i form av till fullo inbetalda stamaktier i bolaget och i kontanta medel, så att statens slutliga utlägg för monopolet kommer att begränsas till ett belopp, motsvarande det av staten tecknade stamaktiekapitalet.

Vad beträffar storleken av ifrågavarande belopp har detsamma beräknats med ledning av tobaksskattekommitterades betänkande av år 1911, för vilket kommerskollegii undersökning över förhållandena inom tobakshanteringen år 1908 legat till grund, samt kommerskollegii och sakkunnigas fortsatta undersökningar rörande förhållandena under de efter 1908 följande åren.

Härnedan följer en redogörelse för huru ersättningsbeloppen enligt de i författningsförslaget angivna grunder beräknats komma att fördela sig på de i författningsförslagets olika paragrafer omförmälda ersättningsgrupper.

A. *Inlösen av specialmaskiner och lösa inventarier jämte värdeminskning å lösa inventarier* (se 6 § 1 och 3 mom. och 10 § 1 mom. i författningsförslaget).

De av kommerskollegium införskaffade uppgifterna rörande förhållandena under åren 1909—1912 giva vid handen, att vid årsskiftet

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 13

1911—1912 inventariernas värde vid samtliga fabriker uppgick till minst 1,958,417 kronor. Då vissa större fabrikanter torde hava sina inventarier bokförda under verkliga värdet och de av kommerskollegium införskaffade värdeuppgifterna därför måste anses väl låga samt de enligt författningsförslaget utgående ersättningarna för värdeminskning å inventarier i allt fall lära komma att uppgå till ganska avsevärda belopp, torde det för nu ifrågavarande ändamål erforderliga kapitalet skäligen böra upptagas till **2,000,000** kronor.

B. *Inlösen av lager av oarbetad tobak och halvfabrikat samt av förbrukningsartiklar* (se 6 § 1 mom. i författningsförslaget).

I kommerskollegii undersökning upptages tobaksfabrikanternas lager vid årsskiftet 1911—1912 till 11,885,342 kronor, varifrån emellertid bör dragas värdet av färdiga varor, som uppskattas till 2,106,340 kronor. Hänsyn måste emellertid tagas till vissa större fabrikanter låga bokföringsvärden, varför det för inlösningsen erforderliga kapitalet ej bör upptagas till lägre belopp än **10,500,000** kronor.

Även om det torde kunna antagas, att vissa fabrikanter för närvarande äro innehavare av osedvanligt stora lager av råttobak, saknar detta i allt fall betydelse för beräkandet av inlösningssummans storlek, då staten enligt författningsförslaget icke har skyldighet att inlösa större lager än som kan anses motsvara vederbörande fabrikanter normala behov. Skulle monopolbolaget, såsom väl är antagligt, anse med sin fördel förenligt att inköpa dylika lageröverskott, har bolaget givetvis självt att anskaffa härför erforderliga medel, som sålunda i alla händelser icke böra beräknas under nu ifrågavarande post.

C. *Ersättning för fabriksfastigheters värdeminskning* (se 7 § och 10 § 2 mom. i författningsförslaget).

I 1911 års förslag uppskattades denna post till 1,300,000 kronor.

På grund av de under utredningsarbetet vunna erfarenheterna anser jag emellertid det för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppet numera böra uppskattas något högre och upptager jag det därför till **1,700,000** kronor.

D. *Ersättning för förlorad näringsverksamhet till tobaksfabrikanter, vilka varit skyldiga att föra handelsböcker* (se 8 § och 10 § 3 mom. i författningsförslaget).

Undersökningen rörande tobaksfabrikationens avkastning under åren 1909—1912 (i vissa fall 1908—1911) giver vid handen, att med tillämpning av de i författningsförslagets 8 § och 10 § 3 mom. angivna grunder ersättningen, beräknad efter uppskattade medelhandelsvinster

och medelomsättningar för nämnda år, skulle uppgå till ett sammanlagt belopp av 12,297,547 kronor.

Någon ökning av nämnda belopp på grund av de i 8 § 3 mom. meddelade bestämmelserna om höjning respektive sänkning i vissa fall av de ersättningar, som eljest skulle utgå, torde icke behöva beräknas. Då året 1913 för tobaksindustrien i allmänhet synes hava varit ett gott år samt en viss osäkerhet vidlåder uppgifterna från en del företag med stor handelsvinst, synes försiktigheten emellertid kräva, att det under denna titel erforderliga ersättningsbeloppet uppskattas något högre än nyss är sagt. Jag anser mig därför böra i nu ifrågavarande hänseende räkna med ett belopp av **12,600,000** kronor.

E. *Ersättning till tobaksfabrikanter, som icke varit skyldiga att föra handelsböcker* (se 8 § 7 mom. i författningsförslaget).

Med stöd av kommerskollegii utredning för år 1908 beräknades i 1911 års betänkande, att ersättningen skulle uppgå till 387,647 kronor; och uppskattades i beräkningarna det erforderliga beloppet till 450,000 kronor. Samma belopp eller **450,000** kronor torde böra upptagas även i denna beräkning.

F. *Personlig ersättning till förvaltningspersonal, tobaksarbetare m. fl.* (se 9 § och 10 § 4 mom. i författningsförslaget).

Förberörda undersökning i vad den avser förvaltningspersonal och arbetare, som varit anställda i tobaksindustrien under år 1912, jämte de avlöningsförmåner, som tillkommit dem under samma tid — för aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker hänföra sig uppgifterna till kalenderåret 1913 — har givit det resultat, som framgår av nedanstående tablå:

	antal:	lönebelopp:
Affärsledare, disponenter, verkställande direktörer m. fl. ...	76 stycken	437,344 kronor.
Verkmästare	70 »	205,799 »
Resande och platsförsäljare ...	125 »	331,923 »
Kontors- och lagerpersonal ...	264 »	442,130 »
Arbetare	4,333 »	3,140,039 »
Summa	4,868 stycken	4,557,235 kronor.

I ovanstående tablå äro icke upptagna sådana affärsledare, för vilka icke särskild avlöning inräknats i affärens omkostnader. Enär avlöning till dem icke alltid kunnat, på sätt som enligt författningsförslaget bort ske, vid beräkning av företagens handelsvinst avdragas, har emellertid det under D här ovan omförmälda ersättningsbeloppet blivit så högt,

att i detsamma jämväl torde inrymmas de å dylika affärsledare belöpande personliga ersättningarna.

För att nu med ledning av ovanstående tablå kunna uppskatta erforderligt ersättningsbelopp är det nödvändigt att söka bedöma, huru stor del av ifrågavarande förvaltningspersonal och arbetare, som icke kan beräknas få anställning hos monopolbolaget eller som utan eget förvållande kan antagas bliva från dylik anställning skild under sådan tid, att de i allt fall bliva ersättningsberättigade. — Då man vid en uppskattning som den föreliggande bör så vitt möjligt hålla sig på den säkra sidan, torde lämpligen böra förutsättas, att vad beträffar i tobakshanteringen yrkesutbildade verkställande direktörer eller disponenter, fabriksledare, verkmästare och förmän ett antal motsvarande ungefär två tredjedelar av lönebeloppet eller 430,000 kronor och med avseende å resande och platsförsäljare ett antal motsvarande tre fjärdedelar av lönebeloppet eller 250,000 kronor bliva i en eller annan form berättigade till ersättning för förlorad anställning. I båda fallen torde man här böra räkna med högsta ersättningsbeloppet i förhållande till lönen. Beträffande kontors- och lagerpersonal synes man kunna utgå från, att ersättning, motsvarande en halv årslön kommer att utgå till personal med en sammanlagd lönesumma av 240,000 kronor. Vad slutligen arbetarna beträffar torde sysselsättning hos monopolbolaget kunna beredas för dem alla. Man måste dock förutsätta, att en del av dem, särskilt gamla personer, icke befinnas lämpliga att förflyttas, då tillverkningen överföres från en fabrik till en annan, varför ett ersättningsbelopp här bör förutses; och torde efter den erfarenhet, som vunnits från den centralisering, som av aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker redan genomförts, 1,300,000 kronor vara för ändamålet tillfyllest.

Under ovannämnda förutsättningar skulle ersättningarna för den personal, som finnes upptagen i föregående tablå, kunna uppskattas till följande belopp, nämligen:

Arbetsledare, disponenter, verkstadsdirektörer och verkmästare	2,150,000 kronor.
Resande och platsförsäljare	625,000 »
Kontors- och lagerpersonal	120,000 »
Arbetare	1,300,000 »
	<hr/>
	Summa 4,195,000 kronor.

Härtill kommer den särskilda gottgörelse, som enligt 10 § 4 mom. skall utbetalas till aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, och

som med ledning av tillgängliga uppgifter beräknats komma att uppgå till omkring 670,000 kronor. Hela det ersättningsbelopp, som för nu ifrågasvarande ändamål skall utgå, torde alltså kunna uppskattas till 4,865,000 kronor eller i runt tal till **4,900,000** kronor.

G. *Understödsfonden* (se 11 § i författningsförslaget).

Till följd av de ändringar i kommitterades förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen inom riket, som jag ansett mig böra vidtaga dels med avseende å importen av tobaksvaror och dels genom att tillerkänna icke yrkesutbildad personal, sysselsatt inom tobakstillverkningen, ersättning för förlorat arbetstillfälle, har understödsfonden kunnat beräknas avsevärt lägre än i 1911 års förslag. För avsättning till denna fond torde ett belopp av **350,000** kronor vara tillräckligt.

H. *Ytterligare kapitalbehov.*

Såsom redan antytts, torde statsverket, utöver vad här ovan under A—G beräknats, få vidkännas vissa med monopolets införande förbundna kostnader, för vilka medel böra förutses. Hit höra t. ex. arvoden till central- och lokalkommissionerna samt till sakkunniga, räkenskapsgranskare och värderingsmän m. m., vilka kostnader torde kunna uppskattas till c:a 200,000 kronor, ävensom de i 4 § av det upprättade kontraktsförslaget omförmälda kapitalanskaffnings- och stämpelkostnader, här förslagsvis upptagna till 700,000 kronor.

Vidare torde böra hit hänföras vad som åtgår för fullgörandet av den i 5 § 1 mom. av ersättningsförordningen stadgade skyldigheten för staten att utgiva ränta å fastställda inlösnings- och ersättningsbelopp. Då dessa belopp under A—F här ovan upptagits till tillhoppa 32,150,000 kronor och det i detta sammanhang torde vara lämpligt att räkna med en genomsnittstid av ett år för räntas åtnjutande, skulle med den i ovannämnda författningsrum stadgade räntefoten av 5 procent för nu ifrågasvarande ändamål erfordras ett belopp av 1,607,500 kronor eller i runt tal 1,600,000 kronor.

Härtill kommer ytterligare det belopp, som enligt 10 § 5 mom. i ersättningsförordningen kan komma att utbetalas till aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker. Av uppgifter, som bolaget lämnat angående sina organisationskostnader för åren 1912 och 1913, framgår, att av dessa organisationskostnader endast poster till ett sammanlagt belopp av 249,000 kronor äro av den art, att de över huvud taget kunna ifrågakomma till gottgörelse enligt ovannämnda författningsrum. Till vilket belopp dylik gottgörelse i verkligheten kan komma att utgivas torde emellertid vara omöjligt att exakt uppskatta utan tillgång till de hand-

lingar och det bevismaterial, som komma att stå kommissionerna till buds. Jag har därför ansett mig böra i beräkningarna medtaga det högsta belopp, som i dylikt hänseende kan ifrågakomma eller i runt tal 250,000 kronor.

Med hänsyn till att de under A—F här ovan verkställda beräkningarna grunda sig å uppgifter, vilkas tillförlitlighet icke kunnat på alla punkter kontrolleras, och vilka i vissa hänseenden äro bristfälliga, torde försiktigheten härjämte bjuda, att ett ganska betydande belopp beräknas för täckande av de eventuella felkalkyler, som, trots att beräkningarna utförts med största möjliga noggrannhet, kunna förefinnas. Denna säkerhetsmarginal synes enligt min mening lämpligen kunna sättas till 10 procent av summan av de här ovan under A—G angivna beloppen eller till 3,250,000 kronor, vilket belopp, tillsammans med förutnämnda poster å 200,000 kronor, 700,000 kronor, 1,600,000 kronor och 250,000 kronor, utgör **6,000,000** kronor.

En sammanställning av de belopp, som det åligger statsverket att utbetala, giver följande resultat:

A. Inlösen av specialmaskiner m. m.	2,000,000 kronor
B. d:o av lager	10,500,000 »
C. Ersättning för värdeminskning å fastigheter.....	1,700,000 »
D. d:o till tobaksfabrikanter	12,600,000 »
E. d:o till hantverk och hemindustri	450,000 »
F. Personliga ersättningar	4,900,000 »
G. Understödsfond	350,000 »
H. Ytterligare kapitalbehov och säkerhetsmarginal ...	6,000,000 »
	Summa 38,500,000 kronor

Det kapital, som för monolets införande genom statsverket skall utbetalas, kan alltså uppskattas till **38,500,000** kronor, varav emellertid, såsom förut antytts, staten endast behöver vara beredd att själv anskaffa så mycket, som motsvarar värdet av de av staten övertagna stamaktierna i det tilltänkta monopolbolaget.

*Ytterligare
erforderligt
kapital.*

Utöver ovanstående belopp av 38,500,000 kronor erfordras ytterligare medel för anskaffning av fabrikslokaler och en del inventarier för bolagets drift, för beredande av erforderligt förlagskapital åt bolaget samt för täckande av bolagets organisationskostnader.

Storleken av dessa belopp torde kunna uppskattas på sätt som följer:

a. *Fastigheter.* I 1911 års betänkande gjordes en beräkning av monopolets fastighetsbehov, grundad på den golvareal, som 1908 användes av tobaksindustrien, ökad med 25 procent för beräknad successiv stegring i tillverkningen, samt på en byggnadskostnad av 15 och i vissa fall 19 kronor per kubikmeter och ett tomtvärde av 20 kronor per kvadratmeter. Denna beräkning slutade på ett belopp av 8,214,000 kronor. Huruvida och i vad mån bolagets behov av lokaler kan tillgodoses medelst inköp av inom tobaksindustrien för närvarande använda fastigheter, torde i detta sammanhang vara utan betydelse. Likaså torde man kunna bortse ifrån, huruvida verksamheten kommer att utövas i bolagets egna eller i förhyrda fastigheter, ty även om under den första tiden förhyrda lokaler i allmänhet komma att användas, lär man böra förutse, att verksamheten efter viss övergångstid kommer att utövas i för bolagets räkning inköpta eller uppförda fabrikslokaler. Vid bedömandet av kostnaden för anskaffande av dylika lokaler torde vara lämpligt lägga uppskattningen på samma sätt som i 1911 års kommittébetänkande och beräkna kapitalbehovet lika med det då funna eller till **8,214,000** kronor.

b. *Inventarier.* Såsom redan anmärkts, uppgick enligt de av kommerskollegium infordrade uppgifterna värdet av de inom tobaksindustrien vid årsskiftet 1911—1912 använda inventarierna till 1,958,417 kronor. Då de specialmaskiner och övriga inventarier, vilka i anledning av monopoliseringen skola av staten inlösas, av staten kontraktsenligt skola överlämnas till monopolbolaget, kommer bolagets behov av inventarier härigenom delvis att fyllas. Det synes emellertid uppenbart, att om tillverkningen skall rationellt bedrivas, endast fullt moderna och arbetsbesparande maskiner böra komma till användning. En stor del av de inlösta inventarierna torde därför komma att bli oanvändbara och realiserats, varvid endast en ringa del av deras värde lär kunna återvinnas. Som emellertid å andra sidan tillverkningens centralisering möjliggör minskning i mängden av inventarier, torde det vara tillräckligt att för nyanskaffning av dylika, utöver vad som må kunna inflyta genom realisationen av de av staten inlösta, förutse ett belopp av **1,200,000** kronor.

c. *Förlagskapital.* Enligt den verkställda undersökningen skulle inneliggande lager av färdiga varor hos fabrikanterna vid årsskiftet 1911—1912 hava uppgått till ett värde av omkring 2,100,000 kronor.

För att bolaget skall kunna hålla ett lika stort lager måste sålunda beräknas ett förlagskapital av samma storlek. Då man emellertid lär böra förutse, att handlandena, i den mån kreditgivningen inskränkes, komma att minska sina inneliggande lager, torde det, för att tillräcklig

mängd färdiga tobaksvaror alltid skall finnas tillgänglig inom landet, för bolaget bliva nödvändigt att hålla sig med betydligt större lager än den nuvarande tobaksindustrien; och har jag av denna orsak ansett mig böra räkna med ett förlagskapital som med 1,000,000 kronor överstiger det ovan angivna värdet av ineliggande lager. — Då det dessutom icke för närvarande med visshet kan bedömas, huru hastigt jämkningar i de nu vanliga långa krediterna kunna genomföras, torde det vara nödvändigt att såsom förlagskapital beräkna ytterligare ett tämligen rundligt tilltaget belopp, förslagsvis 2,500,000 kronor. Skulle ytterligare medel erfordras, torde bolaget utan svårighet i form av bankkredit eller på annat sätt kunna fylla ett dylikt kapitalbehov; och har jag därför ansett mig kunna vid beräkningarna begränsa förlagskapitalet till summan av förut antydda belopp d. v. s. till **5,600,000** kronor.

d) *Ytterligare kapitalbehov.* Vid bildandet av varje nytt företag liksom ock vid omorganisation av äldre sådana förekomma under övergångstiden vissa extraordinära utgifter, varjämte rörelsen under den tid, omläggningen pågår, får vidkännas kostnader för inköp, tillverkning och försäljning, som överstiga de normala. För att bolaget må äga medel för täckande av dylika s. k. organisationskostnader samt av kapitalbehov av sådan natur, att det icke kunnat närmare bestämmas, ävensom för att lämna en säkerhetsmarginal för de ovan angivna beloppen, torde böra medtagas en post, som utgör omkring 10 procent av summan av under a, b och c angivna belopp men som för jämnande av slutsumman upptagits till **1,486,000** kronor.

En sammanställning av förestående poster giver följande resultat:

a) fastigheter	8,214,000 kronor
b) inventarier	1,200,000 »
c) förlagskapital	5,600,000 »
d) ytterligare kapitalbehov och säkerhetsmarginal	1,486,000 »

Summa 16,500,000 kronor.

Utöver förutnämnda belopp av 38,500,000 kronor erfordras sålunda för driften av den monopoliserade tobaksindustrien ett kapital av **16,500,000** kronor.

Hela det för monopolets införande och utövning erforderliga kapitalet utgör således **55,000,000** kronor, och är enligt förslaget avsett, att detta skulle anskaffas på så sätt, att bolaget upptager ett obligationslån på 20,000,000 kronor, att staten mot stamaktier i bolaget bidrager

med ett belopp av 18,000,000 kronor och att resten, 17,000,000 kronor, i form av preferensaktier utbjudes till teckning av allmänheten.

Det belopp, motsvarande stamaktiekapitalet, som staten för sin del måste vara beredd att för monolets genomförande hava disponibelt, torde böra anskaffas genom anlåtande av lånevägen.

Vad beträffar preferensaktiekapitalet har jag tänkt mig, att ersättningsberättigade personer och företag skulle erhålla företrädesrätt vid teckningen. Härigenom vinnes, dels att dessa personer erbjudas en omedelbar och förmånlig placering för de penningar, som de genom ersättningsförfarandet få lösgjorda, och dels att omflyttning av kapital från en näring till en annan i möjligaste mån undvikas.

För bildandet och finansieringen av det tilltänkta monopolbolaget har jag, såsom redan förut omnämnts, träffat preliminärt avtal med ett konsortium av privata banker. Enligt avtalet åtager sig konsortiet att för monolets utövande ombesörja bildandet av ett aktiebolag, organiserat i huvudsaklig överensstämmelse med de i de upprättade förslagen till bolagsordning och stiftelseurkund angivna grunder ävensom svara för teckningen av preferensaktiekapitalet och obligationslånet, allt under förutsättning att, sedan bolaget blivit bildat och inregistrerat, utövningen av statsmonolet i enlighet med det upprättade kontraktsförslaget upplåtes åt bolaget.

Ansvar för monolets rätta utövning kommer sålunda att åvila det ifrågavarande bolaget, i vilket statens och allmänhetens intressen närmast komma att bevakas av de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna; och är jag övertygad om att de bestämmelser, som enligt de upprättade förslagen äro avsedda att inflyta i kontrakt och bolagsordning, skola visa sig så avvägda, att, på samma gång som utrymme lämnas för det enskilda intresset och initiativet, statens rätt och allmänhetens bästa behörigen tillvaratagas.

Specialmotivering.

Jag övergår nu till att paragrafvis behandla de stadganden i författningsförslagen, vilka i ett eller annat hänseende kunna kräva närmare motivering eller förtydligande.

Förslaget

till

förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

1 §.

Denna paragraf motsvarar 1 och 9 §§ i kommittéförslaget, med vilka den till sitt innehåll i huvudsak överensstämmer.

Det i första stycket meddelade stadgandet, att endast staten skall hava rätt att inom riket tillverka tobaksvaror, innefattar, såsom kommitterade framhålla, den egentliga begränsningen av monopolets omfattning. Staten monopoliserar direkt endast tobakstillverkningen.

Av lämplighetsskäl har den av kommitterade meddelade definitionen å tobaksvaror ändrats därhän, att till dylika varor i monopolförordningen icke komma att räknas de i 9 § omnämnda varor, i vilka tobak ingår men som icke äro avsedda eller ägnade till förbrukning av människor. Ändringen är emellertid av rent formell innebörd.

2—4 §§.

De i 2 och 4 §§ införda stadgandena äro att betrakta såsom kompletterande bestämmelser till det i 1 § meddelade tillverkningsförbudet.

I avseende å innehållet i 2 § torde allenast böra erinras om, att frågan om tobaksimportens ställning enligt det föreliggande förslaget redan i det föregående blivit, såsom utgörande en av förslagets huvudpunkter, föremål för utförlig behandling.

Förbudet i 4 § för annan än monopolets utövare att innehava tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara är, såsom kommitterade framhålla, ur kontrollsynpunkt nödvändigt. I kommittébetänkandet — där, i förbigående sagt, beteckningen »monopolet» genomgående användes såsom benämning å staten i egenskap av monopolets utövare — yttras härom vidare följande:

»Förekomsten av oarbetad tobak inom riket i annans ägo än monopolets skulle givetvis alltid innebära fara för och frestelse till tobaksvarors tillverkning i strid mot 1 §. Kontrollen över att dylik tillverkning icke förekommer, underlättas i väsentlig mån genom stadgande, som förbjuder obehörigt innehavande av råvaran. Då monopolet utgör den ende tobaksfabrikanten i riket, förefinnes ej heller behov för någon annan av tillgång till oarbetad tobak eller icke konsumtionsfärdig tobaksvara. Odlare av inhemsk tobak måste dock beredas möjlighet att innehava sin tobaksskörd så lång tid, som erfordras för att få den i det skick, vari den vanligen säljes av odlarna.»

6 och 7 §§.

I avseende å innehållet i ifrågakvarande författningsrum, vilka motsvara och i huvudsak överensstämma med 7 och 8 §§ i kommittéförelslaget, yttra sig kommitterade på följande sätt:

»Såsom redan i den allmänna motiveringen omförmälts skulle specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror varken få importeras eller innehavas av annan än monopolet. Behövligheten ur kontrollsynpunkt av ett sådant förbud såsom komplement till förbudet mot tillverkning av tobaksvaror torde utan vidare inses.

Vilka föremål äro att anse såsom specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror lära få bliva beroende på avgörande av vederbörande tullmyndigheter vid fråga om import och eljest på domstols prövning i varje särskilt fall, då överträdelse mot förevarande §§ ifrågasättes. Någon uttömmande och för längre tid giltig förteckning å dylika maskiner och verktyg torde nämligen icke kunna upprättas, bland annat av det skäl att teknikens utveckling på detta område kan antagas medföra förändringar. Då emellertid frågan om omfattningen av begreppet specialmaskiner och specialverktyg har betydelse även i annat sammanhang, nämligen enligt 7 § av kommitterades förslag till ersättningsförordning, hava Svenska tobaksfabrikantföreningen och Svenska cigarrfabrikantföreningen på därom av kommitterade framställd begäran var för sig avgivit yttrande i ämnet, vilka yttranden torde kunna tjäna till ledning vid bedömandet av förevarande spörsmål och i sådant syfte fogats såsom särskild bilaga vid detta betänkande.¹

Cigarrettpapper och cigarretthylsor äro en så integrerande beståndsdel av cigarretterna, att de äro att anse såsom en med tobaken jämförlig råvara för cigarrettillverkningen. Kommitterade hava därför funnit det nödvändigt ur kontroll-

¹ Återfinnas såsom bil. B. till statsrådsprotokollet i detta ärende.

synpunkt att föreslå förbud jämväl mot import av cigarrettpapper och cigarretthylsor annat än för monopolets räkning. De varor av nämnda slag, som förbrukas av enskilda rökare i och för förfärdigande av cigarretter till eget behov, böra tillhandahållas genom monopolet.

Enligt kommerskollegii utredning inköpas från utlandet så gott som alla maskiner och sannolikt även större delen av det övriga material, som utgör tobaksindustriens s. k. utensilier. Den inhemska tillverkningen av här åsyftade specialmaskiner och specialverktyg torde därför vara mycket ringa, om ens någon. Enligt vad kommitterade inhämtat, lära t. o. m. redskap av så enkel beskaffenhet som cigarrformar huvudsakligen hit införas från utlandet. Tillverkning av cigarrettpapper förekommer icke inom riket. Till sådant papper är nämligen icke att hänföra s. k. munstyckspapper, vilken artikel lär numerera tillverkas vid en eller två inhemska pappersfabriker.

Man torde sålunda icke genom förbudet mot tillverkning av här åsyftade varor träffa någon mera avsevärt utvecklad inhemsk verksamhet å hithörande områden. Monopolet torde emellertid böra, liksom statens övriga organ, söka i möjligaste mån tillgodose den inhemska industrien vid inköp av förnödenheter. Möjligheten av tillverkning för export bör därjämte hållas öppen.»

Mot vad kommitterade sålunda anfört torde någon erinran icke rimligtvis kunna framställas. Jag anser mig därför kunna inskränka mig till att fästa uppmärksamheten å ett par mindre avvikelser från kommittéförslaget, som av mig på tillstyrkan av de senast tillkallade sakkunniga vidtagits. Så har nämligen nu föreslagits, att specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror likasom cigarrettpapper och cigarretthylsor må kunna till riket införas icke endast för monopolets räkning utan även eljest, där Kungl. Maj:t därtill lämnat tillstånd. Anledningen till det föreslagna tillägget är den, att jag velat möjliggöra för dem, som önska till monopolets utövare försälja maskiner eller varor av ovannämnda slag, att låta till riket införa prov å de av dem salubjudna artiklarna. Vidare har från det i 6 § stadgade förbudet mot införsel till riket av cigarrettpapper undantagits från utrikes ort ankommande resande, vilka, efter vad av 21 § närmare framgår, ansetts skäligen böra få, på samma sätt som de skola äga att intill viss myckenhet tullfritt medföra färdiga tobaksvaror, till riket för eget bruk medtaga cigarrettpapper intill viss mindre, av Kungl. Maj:t fastställd kvantitet.

8 §.

Stadgandet i denna paragraf har, såsom redan i den allmänna motiveringen påpekats, tillkommit, för att icke på grund av det i 1 § stadgade förbudet mot tillverkning av tobaksvaror hinder skulle möta för rökare att själv rulla sina cigarretter.

9 §.

Angående anledningen till det i denna paragraf införda stadgandet, vilket till sitt väsentliga innehåll återfinnes i 10 § 2 mom. av kommittéförlaget, yttra kommitterade bland annat följande:

»Detta stadgande har tillkommit närmast av den anledning, att vissa tobakspreparat användas till förgörande av skadliga insekter å bänk- och drivhusväxter, till borttagande av ohyra å husdjur m. m. Huruvida dylika preparat för närvarande tillverkas inom riket känna kommitterade icke. Ett svenskt aktiebolag har emellertid i skrivelse till kommitterade förklarat sig ämna börja fabriksmässig tillverkning av preparat för ovan först nämnda ändamål. Bolaget uppger vidare, att dylika preparat blivit för vårt lands trädgårdsodlare ofta nog en nödvändighetsartikel samt att de lära importeras till värde av flera tiotusental kronor. Preparaten förklaras lätt kunna genom lämplig denaturering göras oanvändbara såsom njutningsmedel. Hänsyn till nu påpekade förhållanden synes kommitterade böra tagas, i den mån det föreslagna stadgandet angiver.»

10—16 §§.

Såsom redan i den allmänna motiveringen framhållits, ansluta sig förslagets stadganden angående tobaksodlingen på det närmaste till kommittébetänkandet. I likhet med kommitterade har jag sålunda haft till ögonmärke att söka så litet som möjligt vålla rubbning i odlarnas nuvarande ställning samt förty undvika alla sådana bestämmelser, som kunna antagas medföra någon försämring för odlarna i hittillsvarande odlingsmöjligheter. I det nu föreliggande förslaget hava ock de av kommitterade föreslagna kontrollföreskrifter i avseende å tobaksodlingen, vilka i allt fall med nödvändighet föranledas av tillverkningsmonopolet och det därmed sammanhängande förbudet för andra än monopolets utövare att innehava råtabak, kunnat i anledning av den förändrade anordningen i avseende å sättet för monopolets utövning avsevärt mildras.

Den väsentligaste olikheten mot kommittéförlaget ligger, såsom redan antytts, däri, att då det av kommitterade påtänkta ämbetsverket för monopolets utövning, monopolstyrelsen, enligt det föreliggande förslaget icke behöver inrättas, den erforderliga kontrollen över tobaksodlingen i stället lagts under kontrollstyrelsen. Endast i avseende å beivrande av eventuellt företagen odling utan föregången vederbörlig anmälan förutsättes liksom enligt kommittéförlaget medverkan av länsstyrelserna och deras underlydande. I förslaget har därför från kommittébetänkandet upptagits stadgande om skyldighet för kontrollmyndigheten

att, sedan tiden för odlingsanmälningars ingivande utgått, till Kungl. Maj:ts befallningshavande i sådana län, från vilka dylika anmälningar inkommit, lämna uppgift angående odlarna inom länet. Med hänsyn till det ringa antal län, i vilka odling av tobak över huvud taget bedrives, har jag däremot icke ansett nödigt bibehålla det av kommitterade föreslagna stadgandet om skyldighet för kontrollmyndigheten att lämna motsvarande uppgift jämväl till Kungl. Maj:ts befallningshavande i sådana län, från vilka någon anmälan om tillämnad tobaksodling icke inkommit.

För att för odlarna underlätta anmälningsplikten fullgörande har vidare i förslaget den ändringen vidtagits, att odlingsanmälan, där odlare finner sådant för sig bekvämare, må, i stället för till den centrala kontrollmyndigheten, ingivas till den, som enligt vederbörligt tillkännagivande är dess ombud i orten.

De i 11 § meddelade föreskrifterna om, huru den erforderliga kontrollen över tobaksodlingen skall bekostas, äro hämtade ur kommittéförslaget. För att såvitt möjligt undvika särskilda pålagor för odlarna är föreskrivet, att kontrollkostnaderna skola bestridas av monopolets utövare. Från denna bestämmelse har liksom i kommittéförslaget endast gjorts det undantag, att om tobaksodlingen i sin helhet inom ett län icke uppgår till ett visst minimum, fem hektar, kontrollkostnaden skall drabba odlarna och icke monopolets utövare. Denna undantagsbestämmelse torde emellertid hava fullt berättigande. Såsom kommitterade framhålla, är det nämligen genom statistiken ådagalagt, att än i det ena än i det andra länet uppstått odlingar av obetydlig omfattning, vilka snart, kanske redan efter ett år, åter nedlagts. Enär kontroll över dylika kortvariga, obetydliga odlingar i trakter, där tobaksodling eljest ej förekommer, givetvis måste ställa sig jämförelsevis dyr för monopolets utövare, hava kommitterade ansett, att i sådana fall odlarna själva böra bestrida kontrollkostnaden. Häruti instämmer jag till alla delar.

I övrigt hava, såsom redan antytts, bestämmelserna i kapitlet om tobaksodlingen avsevärt förenklats och förkortats. I anledning av den ifrågakända upplåtelsen till ett särskilt bolag av den monopoliserade tobaksindustriens utövning och drift hava sålunda de i kommittéförslaget meddelade utförliga föreskrifterna om skyldighet för odlare att inom viss tid till monopolet hembjuda den skördade tobaken m. m., såsom varande närmast avsedda för ett monopolsystem med statsdrift såsom form för monopolets utövning, uteslutits och ersatts med en mera allmänt hållen bestämmelse, innefattande förbud för tobaksodlare att, i annat fall än då den av honom skördade tobaken under stadgad kontroll exporteras, försälja dylik tobak till annan än monopolets utövare. I praktiken torde,

såsom redan påpekats, tobaksodlingen komma att ordnas genom mellan monopolbolaget och odlarna — eventuellt odlarföreningar eller andra sammanslutningar bland odlare i en viss trakt — träffade avtal angående leverans av tobak med därvid bestämda pris, leveranstider m. m.; och har jag redan tidigare varit i tillfälle att framhålla, hurusom det förhållandet, att odlarna för framtiden icke egentligen kunna räkna på mer än en köpare av den skördade tobaken, i allmänhet torde, långt ifrån att skada tobaksodlarna, snarare komma att lända dem till verkligt gagn. Givetvis låter det emellertid tänka sig, att i något visst fall dylik överenskommelse icke kan träffas. Att så kan bli händelsen har ock förutsetts av kommitterade, vilka i betänkandet härom yttra följande, däri jag anser mig kunna instämma:

»Skulle i särskilt fall överenskommelse icke träffas angående inköp av odlad tobak, måste odlaren under erforderlig kontroll exportera eller ock förstöra tobaken. Tillämpning härav torde kunna tänkas ifrågakomma endast i fall tobaken skulle befinnas alldeles oduglig för varje användning eller inom landet skulle uppstå sådan överproduktion, att monopolet icke kunde finna användning för all den inhemska tobaken. Löses odlingsfrågan, såsom man har anledning antaga, genom fri överenskommelse mellan monopolet och odlarna, lärer sistberörda situation icke behöva inträda.»

Bestämmelsen i 13 § 2 mom. avser att bereda rätt för odlare att under erforderlig tid förvara sin skörd, utan hinder av det i 4 § meddelade generella förbudet mot innehav av tobak i annan form än såsom färdig tobaksvara. I 14 § återfinnes det förut omförmälda särskilda stadgandet därom, att svettning av råttobak, såsom utgörande en akt av tobakens bearbetning, icke må av odlare företagas med mindre kontrollstyrelsen därtill givit sitt tillstånd.

Vad slutligen angår bestämmelsen i 16 §, vilken, ehuru i något ändrad form, hämtats ur kommittéförslaget, tillåter jag mig återgiva kommitterades motivering för densamma.

Stadgandet åsyftar, säga kommitterade,

»att förhindra, att tobaksodlare undandrager sig stadgat ansvar i avseende å fullgörande av de skyldigheter, som enligt författningen åligga honom, och det har i sådant hänseende ansetts nödvändigt att ålägga annan, som kan äga del i den odlade tobaken, lika ansvar med den, som gjort odlingsanmälan. Detta torde särskilt hava betydelse i fråga om hälftenbruk, som rätt allmänt förekommer vid tobaksodlingen här i landet. Vidare avser stadgandet att hindra, att tobaksodlare skulle genom överlåtelse kunna bli fria från nämnda ansvar. Det torde icke kunna anses orimligt, att den, som gjort anmälan om tillämnad odling, under den tid, som förflyter till dess tobaken avlevereras till monopolet, även förblir fortfarande ansvarig. Legitima uppgörelser lära härigenom på intet vis försvåras.»

17 §.

De i kommittéförslagets III och IV kapitel intagna utförliga föreskrifterna om fabrikation, prissättning, beskattning och försäljning av de av monopolet saluhållna varorna hava i anledning av den nu föreslagna omläggningen av sättet för monopolets utövning från stats- till privatdrift måst helt och hållet omarbetas. De nya bestämmelserna, vilka återfinnas i det föreliggande förslagets 17—20 §§, äro helt kortfattade och angiva endast i största allmänhet de huvudgrunder, efter vilka prissättning och beskattning skola ske, varförutom meddelats vissa av tillverkningsmonopolet föranledda kontrollföreskrifter i avseende å försäljningen av tobaksvaror. Närmare stadganden innehållas i vissa hänseenden i det upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och bolaget, där särskilt förfarandet vid skatteuppbörden blivit föremål för reglering. I sakens natur ligger emellertid, att det med den form för monopolets utövning, varå det nu föreliggande förslaget grundar sig, varit omöjligt att i nu ifrågavarande hänseenden meddela ens tillnärmelsevis så detaljerade bestämmelser, som återfinnas i kommittéförslaget.

Särskilt gäller detta frågan om prissättningen av monopolets varor, vilken i det föreliggande författningsförslaget blivit och jämväl måst bliva tämligen summariskt behandlad. Medan, såsom redan förut framhållits, det av kommitterade föreslagna systemet, som grundade sig å statsdriften såsom form för monopolets utövning, möjliggjorde meddelandet i själva författningen av noggranna bestämmelser angående tobaksvarornas prissättning till den konsumerande allmänhetens skydd mot varornas obehöriga fördyring, har det däremot nu varit nödvändigt att söka utfinna andra utvägar för att skydda sig mot en dylik eventualitet. En utförlig redogörelse för de medel, som härutinnan erbjuda sig, har i det föregående blivit lämnad; och torde jag därför icke nu behöva i vidare mån än som skett beröra denna fråga.

Huvudstadgandet om prissättningen av monopolets varor återfinnes i 17 § av författningsförslaget, varest föreskrives, att priskurantprisen skola bestämmas av bolaget självt i enlighet med vad i förordningen stadgas jämte av Kungl. Maj:t godkända grunder. Hänvisningen till vad i förordningen stadgas avser närmast 18 §, som innehåller bestämmelser om, med vilket procenttal av priskurantpriset skatt för de olika slagen av tobaksvaror skall utgå, medan de av Kungl. Maj:t godkända grunder, som i 17 § åsyftas, äro avsedda att innefattas i det

kontrakt, som enligt det föreliggande förslaget skulle komma att avslutas mellan staten och bolaget. I dylikt hänseende är särskilt att erinra om bestämmelsen i 7 § av det uppgjorda kontraktsförslaget därom, att vid bestämmande av tobaksvaras priskurantpris skall iakttagas, att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag. Dessutom har bolaget enligt samma paragraf i kontraktsförslaget ålagts att för vinnande av största möjliga besparing i omkostnader å alla områden av sin verksamhet anordna driften på mest rationella och effektiva sätt.

18 §.

Såsom redan förut framhållits, skall för alla såväl inom riket tillverkade som dit importerade tobaksvaror till staten erläggas en till vissa procent av tobaksvarornas priskurantpris bestämd skatt. I denna paragraf angivas de procenttal, efter vilka skatt för de olika slagen av tobaksvaror på dylikt sätt skall utgå.

Utgångspunkten vid bestämmandet av skattesatsernas storlek har, såsom jag vid redogörelsen för de verkställda inkomstberäkningarna redan antytt, varit den, att statsverket genom skatteregleringen skulle för år 1915 tillföras den i statsverkspropositionen beräknade inkomstökningen av 6,000,000 kronor utan annan i beräkningen medtagen fördyring av tobaksvarornas detaljhandelspris än den, som innefattas i borttagandet av de i det föregående omnämnda så kallade konsumentrabatterna. För att å den för år 1915 förutsedda beskattningsbara konsumtionen av tobaksvaror erhålla ett skattebelopp av 6,000,000 kronor erfordras, såsom vid inkomstberäkningarna redan angivits, att genomsnittliga skattesatsen motsvarar 15.6 procent av priskurantpriset.

Av många skäl har det emellertid ej varit möjligt att använda en och samma skattesats för alla slags tobaksvaror. Användandet av en dylik enhetlig skattesats skulle nämligen leda till, att för vissa dylika varor priserna skulle behöva höjas över de nu gängse, medan för varor av andra slag en prissänkning skulle komma att inträda. Förutom det att häri skulle ligga en orättvisa så tillvida, att vissa konsumenter bleve obehörigen gynnade framför andra, skulle man genom en dylik anordning frånga den förutsättning, varpå inkomstberäkningarna grundats, nämligen att uttaga det behöfliga skattebeloppet utan avsevärdare höjning av nuvarande bruttoprislägen, ävensom avvika från den i övrigt konsekvent fullföljda principen att söka så litet som möjligt inverka störande eller föranleda ändring i nuvarande förhållanden. För att i

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 15

stort sett kunna bibehålla de nuvarande bruttoprislägena oförändrade torde det alltså vara nödvändigt att, med hänsyn till föreliggande förhållanden, inom de gränser, som betingas av en genomsnittlig skattebelastning av 15.6 procent, fastställa särskilda skattesatser för de olika slagen av tobaksvaror. Jag skall nu i korthet redogöra för, huru jag från nyssberörda genomsnittstal kommit till de i 18 § angivna skattesatserna.

Försäljningsprisen å tobaksvaror hava hittills väsentligen bestämts av konkurrensen mellan de inhemska fabrikanterna och importörerna av utländska varor. Har konsumenternas smak gått i riktning av något visst slag av tobaksvaror, hava fabrikanter och importörer sålunda kunnat inhösta större förtjänster och hålla uppe prisen för dessa varor, då de däremot måst nöja sig med mindre förtjänster å andra. Sedan efter monopollagstiftningens genomförande hela tillverkningen koncentrerats på en hand, bör emellertid monopolets utövare beräkna vinsten efter samma grunder för alla tobaksvaror — något som jämväl i det upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och bolaget uttryckligen bestämts. Härigenom blir den beskattningsbara marginalen större för vissa slag av varor än för andra. Så har t. ex. hittills den största och jämnaste förtjänsten kunnat påvisas å snustillverkningen, medan däremot vinsten å cigaretttillverkningen, ehuru stundom synnerligen avsevärd, dock varit mera ojämn, och förtjänsterna å övrig tobakstillverkning jämförelsevis ringa. Till belysande av den riktning, i vilken allmänhetens smak synes gå, hänvisas dels till tabellen å sid. 96, varav framgår bland annat, att från år 1909 till år 1912 värdet på konsumtionen av cigaretter ökats med icke mindre än cirka 35 procent, medan ökningen i avseende å övriga tobaksvaror icke varit tillnärmelsevis så stor, och dels till tabellen i noten å sid. 95, varav framgår, att tillverkning och import av tobaksvaror kvantitativt från år 1892 till år 1912 med avseende på cigarrer, cigarrcigaretter och cigaretter tillsammans ökats omkring två och en halv gång, medan däremot konsumtionen av röktoak bibehållit sig i det närmaste oförändrad, tuggtobakskonsumtionen nedgått till ungefär hälften och snuskonsumtionen ökats med cirka 65 procent.

På grund därav att vissa av de besparingar, som efter monopoliseringens genomförande så småningom böra kunna av bolaget åstadkommas, fördela sig olika å de särskilda slagen av tobaksvaror, bliva dessa ock i olika grad i stånd att utan prisförhöjning bära skattebelastning. Så t. ex. kommer den besparing, som kan beräknas uppstå i den mån krediten till handlandena inskränkes och reklamkostnaderna

nedbringas, givetvis i främsta rummet att falla å cigarr- och cigarrett-tillverkningen. Den besparing åter, som kan vinnas genom själva tillverkningens centralisering, torde företrädesvis komma till synes vid framställandet av sådana tobaksvaror, som tillverkas maskinmässigt, framför allt vid tillverkningen av snus och cigarretter. Vid dylik maskinmässig fabrikation i stor skala kunna nämligen med användning av fullt tidsenliga och förbättrade anordningar åstadkommas avsevärda besparingar, vilka ej kunna påräknas, där, såsom i avseende å cigarrer och cigarr-cigarretter, tillverkningen sker nästan uteslutande för hand och tillverkningskostnaden sålunda, oberoende av i vilken skala fabrikationen bedrives, kommer att stiga i proportion till arbetslönernas ökning.

Den viktigaste faktorn vid bedömandet av frågan om skattesatsernas inbördes höjd är emellertid med den ovan angivna utgångspunkten storleken av de så kallade konsumentrabatterna, vilka, såsom redan förut nämnts, skola bortfalla, vadan sålunda ett mot dessa rabatter svarande belopp under alla förhållanden kommer att kunna påräknas för skatteändamål. I inkomstberäkningarna hava dessa så kallade konsumentrabatter upptagits till följande procent av priskurantprisen, nämligen för

cigarrer och cigarrcigarretter	15	procent
cigarretter	17	»
rök- och tuggtobak	8	»
snus	12	» .

Då jag nu sökt att mot varandra väga alla dessa olika faktorer inflytande å beskattningsförhållandena, har jag kommit till det resultatet, att för cigarrer och cigarrcigarretter samt snus skatten bör utgå med ett och samma procenttal å priskurantpriset, varemot, under förutsättning att de olika tobaksvarornas relativa prislägen skola bibehållas oförändrade, cigarretterna torde kunna tåla en något hårdare skattebelastning, medan rök- och tuggtobaken åter lärer böra lindrigare beskattas.

Sättes skatten för cigarrer, cigarrcigarretter och snus till 15 procent av priskurantpriset, medgiver genomsnittstalet 15.6 procent, jämfört med den påräknade beskattningsbara konsumtionen av de olika slagen av tobaksvaror, att skattesatsen för rök- och tuggtobak kan sänkas till 10 procent, under förutsättning att cigarretterna påläggas en skattebelastning av 20 procent. Cigarrettkonsumtionens stora bärkraft i

beskattningsavseende skulle säkerligen i och för sig medgiva en ännu större skattebelastning än den nyss nämnda; men har jag funnit det lämpligast att tills vidare låta skattebelastningen stanna vid ovanberörda siffra.

19 §.

Föreskriften i denna paragraf därom, att tobaksvaras priskurantpris skall utsättas å varje förpackning, återfinnes i kommittéförslaget och torde särskilt vid det av mig, efter vad förut nämnts, nu tillämpade systemet med fixa detaljförsäljningspris ur kontrollsynpunkt vara nödvändig.

20 §.

Jämväl de stadganden, som meddelas i 1 mom. av denna paragraf äro — med en mindre ändring, till vilken jag nedan skall återkomma — hämtade ur kommittéförslaget. Efter att hava påvisat, hurusom de i ifrågavarande moment upptagna kontrollbestämmelserna, i jämförelse med det kontrollförfarande, som exempelvis ett fabrikatskattesystem betingar, måste betecknas såsom synnerligen lindriga, yttra kommitterade om nu berörda bestämmelser följande:

»Nämnda bestämmelser innefatta sålunda icke — bortsett från ett enda undantag — något förpackningstvång. Föreskriften att tobaksvaror icke må förekomma till försäljning annorlunda än i monopolets med behörig stämpel försedda originalförpackning kommer föga i strid med vad för närvarande allmänt är brukligt, i det att redan nu tobaksvarorna i regel saluhållas i de förpackningar, vari de levererats från vederbörande fabrikant. En sådan bestämmelse är givetvis nödvändig dels för kontroll över att icke andra tobaksvaror än från monopolet inköpta förekomma i handeln, dels ock till köparens säkerhet att den monopolets vara erhålles, som av honom önskas och som förpackningen angiver. Skulle det stå försäljare fritt att omflytta varorna och sälja dem ur annan förpackning än den ursprungliga, vore det icke uteslutet, att en billigare vara kunde överflyttas i emballage, förut använt för en dyrare, och att såmedelst en illojal prisförhöjning kunde äga rum.

Ur originalförpackning skulle däremot tobaksvarorna få säljas i hur ringa kvantitet som helst. Vid denna med nu rådande försäljningsätt överensstämmande frihet skulle enligt kommitterades förslag endast den inskränkning gälla, att cigaretter icke finge säljas i mindre kvantitet än hel förpackning, såvida icke monopolets stämpel funnes anbragt å varje cigarett. Dylig stämpel torde komma att anbringas å alla av monopolet tillverkade cigaretter, vadan inskränningen endast komme att gälla för sådana utländska cigaretter, beträffande vilka monopolet icke träffat avtal om särskild stämpling vid desammas tillverkning. Man torde kunna förutsätta, att genom tillhandahållande av lämpliga smärre förpackningar om t. ex. 5 å 10 stycken cigaretter monopolet skulle komma att i eget intresse tillse, att ifrågavarande inskränkning icke bleve betungande för allmänheten. Även nu finnas för övrigt exempel på att i den svenska detaljhandeln cigaretter säljas endast i hel förpackning».

Vad kommitterade sålunda anfört torde utgöra tillräcklig förklaring till de i paragrafen i dess av kommitterade föreslagna lydelse införda stadgandena. Såsom ovan antytts, har emellertid paragrafen numera något omredigerats, så att densamma kommit att innehålla föreskrift om att den kontrollstämpel, varmed tobaksförpackningarna och i visst fall jämväl de i förpackningarna förvarade cigarretterna skola förses, skall vara av Kungl. Maj:t vederbörligen fastställd. Denna ändring är föranledd av den nu föreslagna omläggningen av sättet för monopolets utövning från stats- till privatdrift. Därest monopolet, såsom av kommitterade ifrågasatts, kommit att utövas av staten själv, skulle givetvis monopolets stämpel obetingat hava varit att anse såsom en sådan allmän stämpel, som i 12 kapitlet 7 § strafflagen omförmäles, och sålunda varit tillförsäkrad det i sagda lagrum stadgade straffrättsliga skyddet. Då emellertid, såsom nu är avsett, monopolets utövning skall anförtros åt ett särskilt för ändamålet bildat bolag, torde det trots bolagets säregna karaktär åtminstone kunna dragas i tvivel, huruvida dess stämpel utan vidare är att hänföra till dylika allmänna stämplor. För att undanröja varje tvekan i dylikt hänseende och sålunda bereda monopolbolagets stämpel vederbörligt straffskydd mot förfalskning eller annat missbruk, har i paragrafen intagits den ovannämnda bestämmelsen om att stämpeln skall av Kungl. Maj:t fastställas.

Beträffande de skäl, som föranlett mig att i förslaget upptaga det i paragrafens 2 mom. införda stadgandet, hänvisas till vad därom å sid. 70 och 71 i den allmänna motiveringen blivit sagt.

21—23 §§.

Såsom redan förut framhållits, intager det nu föreliggande förslaget i avseende å frågan om tobaksimportens ställning under monopol-systemet en helt annan ståndpunkt än kommittébetänkandet. I den allmänna motiveringen har jag å sid. 73—80 tämligen uttömmande behandlat berörda fråga och därvid utförligt redogjort för de skäl, som föranlett mig att i denna del frångå kommittéförslaget, ävensom för innehållet i de nu föreslagna stadgandena i ifrågavarande ämne. Endast i avseende å ett par punkter torde berörda stadganden, vilka sammanförts i förslagets 21—23 §§, vara av beskaffenhet att påfordra ytterligare omnämmande.

Det torde sålunda måhända förtjäna anmärkas, att bestämmelsen i 21 § 1 mom. om rätt att utan hinder av det i 2 § meddelade förbud till riket införa färdiga tobaksvaror för Konungens och medlems av det

kungl. huset räkning samt om viss liknande importträtt för utländska, här ackrediterade sändebud står i full överensstämmelse med vad i gällande tulltaxeförordning generellt stadgas om tullfrihet vid varuinförsel för ovan omnämnda ändamål.

Att enligt förevarande förslag, i motsats mot vad som gällde enligt kommittébetänkandet, den jämlikt 21 § 2 mom. resande medgivna rätten att till riket tullfritt medföra tobaksvaror intill viss mindre av Kungl. Maj:t fastställd kvantitet, ansetts böra utsträckas till att omfatta jämväl cigarrettpapper, avsett för eget bruk, har redan i motiveringen till författningsförslaget 6 och 7 §§ blivit omnämnt.

Det i 21 § 6 mom. införda stadgandet om rätt för vederbörligen legitimerad handelsresande att till riket i vanlig ordning införa prov å färdiga tobaksvaror samt om beräkningen av därvid belöpande tullumgälder har tillkommit i anledning av en av generaltullstyrelsen i dess den 10 innevarande juli avgivna utlåtande gjord erinran mot det remitterade förslaget. Generaltullstyrelsen yttrar i nu ifrågakvarande hänseende bland annat följande:

»Slutligen anser styrelsen sig icke kunna undgå att beröra frågan om utländska handelsresandes rätt att införa prov å tobaksvaror. Enligt en sträng tolkning av förslaget till monopolförordning torde dylik rätt få anses utesluten. Då styrelsen emellertid är tveksam, huruvida en sådan inskränkning är förenlig med gällande traktater, men det å andra sidan måste anses synnerligen viktigt, att avsikten med monopolets införande icke i någon mån förfelas, har det syntts styrelsen angeläget att söka utfinna någon utväg, varigenom sistnämnda intresse bleve tillgodosett, utan att något intrång i traktatsenligt medgivna rättigheter kunde anses äga rum. Vid överbägande av de åtgärder, som i sådant hänseende kunna ifrågasättas, har styrelsen funnit sig böra föreslå, att i förordningen infördes en uttrycklig bestämmelse om rätt för legitimerade handelsresande att införa prov å tobaksvaror i förening med föreskrift att för sådana prov tullumgälderna skola beräknas efter de högsta tullsatsen, som gälla för av resande för eget behov medförda tobaksvaror.»

Vad av generaltullstyrelsen sålunda anförts synes mig äga giltighet; och har jag därför i 6 mom. av 21 § intagit ett stadgande i nu ifrågakvarande ämne, formulerat på sätt av generaltullstyrelsen föreslagits. I sammanhang härmed har ock till den föreslagna anmärkningen 2 till rubrikerna nr 196 och 197 i tulltaxan gjorts ett tillägg, innefattande föreskrifter om beräkningen av tullen å de av handelsresande införda proven å färdiga tobaksvaror.

Vidare torde böra påpekas, hurusom den stämpel, som enligt 22 § skall åsättas alla av enskilda handlande mot erläggande av licensavgift till riket införda tobaksvaror, är monopolbolagets egen, i 20 § omnämnda

kontrollstämpel, medan däremot den stämpel, varmed enligt 21 § 5 mom. de av resande för eget bruk importerade tobaksvarorna skola förses, är en vanlig tullstämpel, anbragt endast för att utmärka, att varorna äro importerade för eget bruk.

Slutligen må framhållas, hurusom det i 23 § 1 mom. stadgade förbudet för annan än monopolets utövare att till riket införa tobaksvara eller förpackning för sådan vara, å vilken finnes anbragt varumärke, som är för monopolets utövare registrerat eller erbjuder så stor likhet med dylikt märke, att, oaktat skiljaktigheter i vissa delar, märkena i sin helhet lätt kunna förväxlas, givetvis tillkommit för att bereda monopolbolagets tillverkning och import erforderligt skydd mot tilläventyrs hotande illojal konkurrens från enskilda tobaksimportörers sida. I syfte att för tullmyndigheterna möjliggöra utövändet av kontroll över, att varor, försedda med märken av ovan antydd beskaffenhet icke införas av annan än monopolets utövare, har på därom av generaltullstyrelsen i dess utlåtande den 10 innevarande juli gjord framställning i det upprättade förslaget till kontrakt mellan staten och det tilltänkta monopolbolaget inryckts en bestämmelse om skyldighet för bolaget att tillhandahålla generaltullstyrelsen, för att utdelas till rikets tullkamrar, erforderligt antal exemplar av med avbildningar försedda uppgifter om de varumärken, som inregistrerats för bolagets räkning.

24—37 §§.

De i dessa paragrafer meddelade ansvarsbestämmelserna, vilka äro utarbetade på grundvalen av de av kommitterade föreslagna stadgandena i samma ämne, torde i stort sett icke kräva någon särskild motivering. I ett par hänseenden torde dock några erinringar lämpligen böra göras.

Det förtjänar sålunda anmärkas, att de av kommitterade föreslagna straffsatserna ansetts kunna åtskilligt jämkas, huvudsakligen i mildrande riktning. Så har t. ex. i strafflatituden för olovlig tillverkning av tobaksvaror, vilket brott enligt kommittébetänkandet under vissa omständigheter skulle kunna förskylla straffarbete intill två år, berörda strafform numera uteslutits och straffmaximum i stället, i överensstämmelse med vad som gäller beträffande motsvarande förbrytelse mot brännvinstillverkningsförordningen, satts till fängelse i högst sex månader.

Vidare torde böra påpekas, att i anledning av det föreslagna förbudet mot försäljning av tobaksvaror till annat pris än det åsatta pris-kurantpriset ansvarspåföljd numera enligt förslagets 30 § stadgats såväl

för den, som ändrar det å tobaksvara utsatta priskurantpriset som ock för den, som utan att göra sig skyldig till dylik förbrytelse överträder vad i 20 § sägs, t. ex. försäljer tobaksvara till annat pris än det nyss sagda. En annan nytillkommen straffbestämmelse innehåller 31 §, där överträdelse av de i 9 § meddelade bestämmelserna angående tillverkning av sådana varor, i vilka tobak ingår men som icke äro avsedda eller ägnade till förbrukning av människor, belagts med straff.

Kommittéförslagets 37 § har i anledning av en av generaltullstyrelsen i dess över 1911 års kommittébetänkande avgivna yttrande gjord anmärkning behörigen omredigerats och återfinnes i sin nya avfattning såsom § 25 i det föreliggande förslaget. Enligt berörda paragraf må, därest vara, som enligt monopolförfattningen icke må införas, inkommit till riket utan att vara att anse såsom enligt tullstadgan olovligen införd, densamma av ägaren återutföras. Sker ej återutförelse, skall med varan förfaras på sätt Kungl. Maj:t förordnar. Någon tid, inom vilken återutförelse skall äga rum, har icke ansetts böra i författningen utsättas, utan är det avsett, att föreskrift härom skall av Kungl. Maj:t meddelas i sammanhang med utfärdandet av bestämmelserna om, huru, i händelse återutförelse av varan ej äger rum, med densamma skall förfaras.

Då, efter vad nu är avsett, någon monopolstyrelse icke kommer att inrättas, har vidare i stället för kommittéförslagets stadganden om att gods, som enligt monopolförordningen förklarats förbrutet, skulle överlämnas till monopolstyrelsen, i 32 § av föreliggande förslag helt enkelt stadgats, att med dylikt gods skall förfaras på sätt Kungl. Maj:t förordnar. Enahanda stadgande har ock, såsom nyss är nämnt, i 25 § meddelats i avseende å de i sagda paragraf omförmälda varor, vilka icke av varuägaren bliva ur riket återutförda. I det inom finansdepartementet upprättade till vederbörande myndigheter remitterade förslaget till kontrakt mellan staten och det tilltänkta monopolbolaget hade därjämte inryckts en bestämmelse om skyldighet för bolaget att i enlighet med de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t kunde komma att utfärdas, inlösa såväl gods av här ovan omförmäلت slag som ock sådant gods, som av varuägaren enligt 27 § 1 mom. tullstadgan överlämnats till kronan eller enligt samma författning förklarats förbrutet. Den i tullstadgan föreskrivna auktion å abandonnerade eller förbrutna förklarade varor skulle alltså, i fall då varorna utgjordes av tobak eller tobaksvaror m. m., icke komma att äga rum. Enligt vad generaltullstyrelsen i sitt förutnämnda, den 10 innevarande juli avgivna yttrande påpekat, förekommer emellertid föreskrift om försäljning å auktion av inkomna varor dessutom i ett stort antal paragrafer av tull-

stadgan — exempelvis §§ 28, 32, 42, 43, 64, 69, 75, 78, 86, 96, 99, 101, 109, 112, 113 och 118 — såsom påföljd för försummelse hos varuägaren att iakttaga vissa bestämmelser i tullstadgan. Då det syntes styrelsen oegentligt, att med tobak eller tobaksvaror skulle förfaras på ett sätt, i händelse de abandonnerats eller dömts förbrutna, men på ett annat sätt, i händelse någon uraktlåtenhet att iakttaga vissa tullstadgans föreskrifter låge varuägaren till last, har styrelsen hemställt, att bolagets inlösningskyldighet måtte utsträckas till att omfatta alla de fall, då enligt tullstadgan dylika varor skulle genom tullverkets försorg försäljas. I anledning av vad generaltullstyrelsen sålunda anmärkt har den föreslagna kontraktsbestämmelsen i ifrågavarande ämne numera behörigen omformulerats i av generaltullstyrelsen antydd riktning.

I händelse av bifall till det föreliggande förslaget är det givetvis, i överensstämmelse med den ovan utvecklade tankegången, avsett, att i tullstadgan skall vidtagas sådan ändring, att gods av nyss omförmält slag kommer att i ovan avsedda fall, i stället för att försäljas å tullauktion, behandlas på sätt Kungl. Maj:t förordnar.

Vad slutligen angår stadgandet i 37 § har detsamma tillkommit av den anledningen, att, då en handling, som innefattar överträdelse av monopolförordningens föreskrifter lätt kan tänkas vara straffbar jämväl enligt allmän strafflag och sålunda kunna komma att bedömas efter sagda lag, det ansetts lämpligt, att jämväl för sådant fall den särskilda påföljd, som för överträdelsen kan vara stadgad i denna förordning, d. v. s. att visst gods skall vara förbrutet, kommer att drabba den skyldige.

38—44 §§.

För att den för år 1915 av tobaksskattemedel beräknade ökningen i statsinkomsterna, 6,000,000 kronor, verkligen skall kunna förväntas under sagda år inträffa, torde det vara nödvändigt att låta monopol-lagstiftningen träda i kraft redan den 1 november innevarande år. Visserligen torde det komma att möta vissa svårigheter att under den relativt korta tid, som, efter det riksdagens beslut i frågan kan komma att fattas, återstår till sagda dag, hinna ordna alla de mångskiftande angelägenheter och vidtaga alla de olika anordningar, som utgöra förutsättningen för att monopolbolaget skall kunna börja sin verksamhet. Då emellertid på grund av de lager av färdiga tobaksvaror, varmed såväl fabrikanter som handlande för närvarande ligga inne, monopolbolagets tillverkning till en början icke behöver taga alltför stor omfattning, lär

det kunna antagas att dessa svårigheter icke skola visa sig oöverkomliga. För övrigt torde det kunna förmodas, att monopolbolaget för att underlätta övergången skall låta sig angeläget vara att söka träffa överenskommelse med någon eller några av de nu inom tobaksindustrien arbetande firmorna om rätt att omedelbart få inträda i deras organisation samt fortsätta tillverkningen i de av dem drivna fabrikena. En dylik anordning vore desto lämpligare, som monopolbolaget, vilket givetvis under alla omständigheter måste vara berett att för sin tillverkning försäkra sig om en stor del av den inom tobaksindustrien för närvarande sysselsatta arbetarstammen, härigenom bleve i tillfälle att låta dessa arbetare utan avbrott fortsätta med sin verksamhet.

Under en tid efter monopolets införande kommer givetvis att i marknaden, såväl hos fabrikanter som hos handlande, finnas tobaksvaror, som icke tillhandahållits genom monopolbolaget och icke heller från utlandet importerats mot erläggande av den i 22 § stadgade särskilda licensavgiften. Givetvis måste det ligga i såväl statens som monopolbolagets intresse, att dylika varor snarast försvinna ur marknaden för att lämna rum för de av monopolbolaget tillhandahållna, beskattning underkastade tobaksvarorna eller åtminstone att de komma att drabbas av enahanda avgifter som de tobaksvaror, vilka jämväl efter monopolagstiftningens genomförande må av enskilda handlande från utlandet införas. Öppenbarligen kräver emellertid billigheten, att fabrikanter och handlande erhålla viss tid, under vilken de utan någon extra beskattning kunna avyttra de ineliggande lagren. Då fabrikanternas lager skola genom handlandena till allmänheten utförsäljas, torde denna tidrymd böra sättas något längre för handlandena än för fabrikanterna. Enligt förslaget är det ock medgivet för fabrikanter intill den 1 januari 1915 och för handlande intill den 1 april samma år att utan erläggande av skatt eller annan extra avgift av någon betydighet försälja hos dem ineliggande lager av tobaksvaror, dock med skyldighet för dem att till kontroll och till särskiljande av dessa varor från monopolbolagets låta förse förpackningarna med ett särskilt stämpelmärke, som genom statskontorets och Kungl. Maj:ts befälningshavandes försorg skall tillhandahållas till ett pris av 1 krona för 100 stycken. I kontrollsyfte är det därjämte föreskrivet, att senast den 1 december 1914 alla hos tillverkare och försäljare befintliga tobaksvaror, vilka icke inköpts från monopolbolaget eller efter monopolets ikraftträdande av enskilda handlande mot erläggande av licensavgift från utlandet införts, och vilka alltså icke blivit åsatta priskurantpris och monopolets kontrollstämpel, skola vara försedda med ovan omförmälda särskilda stämpelmärke.

Den sålunda stadgade tiden under vilken de hos fabrikanterna inneliggande lagren av färdiga tobaksvaror må utan någon extra beskattning avyttras, torde vara mer än tillräcklig för att medgiva utförsäljningen av dylika lager av normal storlek. Enligt den genom kommerskollegium verkställda undersökningen uppgingo nämligen vid årsskiftet 1911—1912 de hos fabrikanterna inneliggande lagren av färdiga tobaksvaror till ett sammanlagt värde av omkring 2,100,000 kronor, vilket, enligt vad en jämförelse med den årliga medelkonsumtionen av de inom landet tillverkade tobaksvarorna utvisar, motsvarar ungefär den kvantitet tobaksvaror, som i genomsnitt kan beräknas av tobaksindustrien försäld under en månad. För övrigt må anmärkas, att den ovan omförmälda, för fabrikanterna uppställda tidsgränsen torde stå väl tillsammans med det i 41 § 2 mom. intagna stadgandet, enligt vilket sortering och förpackning samt annat arbete, som erfordras för att bringa i försäljningsfärdigt skick vara, vilken är färdigarbetad vid tiden för monopollagstiftningens ikraftträdande, må verkställas av fabrikanter inom högst en månad, räknat från nämnda tidpunkt.

Därest tillverkare icke före ingången av januari månad 1915 avyttrat hela sitt inneliggande lager av färdiga tobaksvaror, skall han emellertid vara skyldig att för alla dylika varor, vilka efter nyssberörda tidpunkt av honom försäljas eller eljest utlämnas, erlägga en särskild licensavgift, beräknad på samma sätt som den för importerade tobaksvaror i 22 § stadgade licensavgiften och sålunda innefattande såväl den å varan enligt 18 § belöpande skatt som ock ett belopp, motsvarande vad monopolbolaget pålägger vara med samma priskurantpris för täckande av sina omkostnader och vinst. Detta innebär med andra ord, att såväl staten som monopolbolaget kommer att å dylika varor erhålla samma vinst, som om de tillverkats och försålts av bolaget självt.

I konsekvens härmed borde rätteligen jämväl för andra försäljare av tobaksvaror än tillverkare stadgas skyldighet att vid försäljning efter ovannämnda tidpunkt, den 1 april 1915, av tobaksvaror, som icke inköpts från monopolbolaget och icke heller blivit vederbörligen licensbelagda, utgiva en på enahanda sätt, som ovan sagts, för varorna beräknad licensavgift. Säkerligen skulle det emellertid i praktiken stöta på hart när oöverbanneliga svårigheter att i enlighet med de i 22 § stadgade grunder vederbörligen prissätta, licensbelägga och kontrollstämpla alla de tobaksvaror av ovan antydd art, vilka ännu efter den 1 april 1915 torde komma att finnas i de tusentals över hela landet spridda detaljhandlandenas ägo. Det har därför varit nödvändigt att i avseende å handlandena frångå ovan beskrivna, i

fråga om fabrikanterna träffade anordning; och har jag i stället, i anslutning till kommittébetänkandet, ansett mig böra föreslå ett stadgande, enligt vilket alla sådana tobaksvaror, varom nu är fråga, skola senast ovanberörda dag, den 1 april 1915, vara försedda med ytterligare stämpelmärke till belopp av 5 kronor för förpackning, innehållande cigarrer och cigarrcigarretter, samt 1 krona för förpackning, innehållande tobaksvara av annat slag. Jämväl för nu ifrågavarande tobaksvaror komme sålunda skatt att utgå, ehuru densamma icke kunnat, på sätt som skett beträffande de hos fabrikanterna ineliggande varorna, anpassas direkt efter varornas värde utan måst fixeras till ovanberörda, bestämda skattesatser.

De av mig nu föreslagna anordningarna torde vara ägnade att i viss mån neutralisera verkningarna av den spekulation i uppläggande av osedvanligt stora lager av isynnerhet importerade tobaksvaror, vilken under tiden före monopolets ikraftträdande torde kunna förväntas komma att äga rum, till förfång för det med monopolet avsedda beskattningssyftet.

Slutligen må påpekas, att enligt förslaget färdiga tobaksvaror, som vid tidpunkten för monopolets ikraftträdande finnas å tullager i riket, ansetts böra få till tullinlandet införas, därvid de emellertid skola behandlas på sätt i 22 § 2 mom. stadgas, det vill säga beläggas med licensavgift samt åsättas priskurantpris och monopolets kontrollstämpel.

Bestämmelsen i 39 § angående förfarandet i sådana fall, där avtal rörande inköp från utlandet av oarbetad tobak av tobaksfabrikant blivit ingånget, är med ett par smärre ändringar hämtad ur kommittéförslaget och torde icke kräva någon särskild motivering.

Förslaget

till

förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Detta författningsförslag innehåller de närmare bestämmelserna angående det med monopolets införande förenade inlösnings- och ersättningsförfarandet. I huvudsak är förslaget byggt på samma principer, som kommit till uttryck i det av 1909 års kommitterade utarbetade förslaget i samma ämne, till vilket det i väsentliga delar nära ansluter sig. Åtskilliga betydelsefulla tillägg till och modifikationer i kommittéförslaget hava emellertid av olika anledningar blivit gjorda, varjämte förslaget i redaktionellt hänseende överarbetats och reviderats. I avseende å aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker hava av anledning, för vilken nedan skall redogöras, vissa särskilda bestämmelser i ersättningshänseende måst meddelas; och hava dessa bestämmelser i författningsförslaget sammanförts i en särskild nytillkommen paragraf.

Härnedan följer, i anslutning, så långt ske kunnat, till kommitterades framställning i ämnet, en närmare redogörelse för och motivering till förslagets särskilda stadganden.

1 §.

I denna paragraf meddelas en orienterande sammanfattning av den ersättningsplikt, som i anledning av monopolets införande ansetts böra åligga staten. Ersättningsplikten omfattar enligt det föreliggande förslaget liksom enligt kommittébetänkandet *dels* tobaksfabrikanternas i och för tobakstillverkningen använda materiella tillgångar, *dels* det inmaterie-
ella värde, som de inom tobaksindustrien arbetande företagen såsom

sådana kunna anses representera, dels och gottgörelse i viss omfattning för förlorad anställning inom tobakstillverkningen. I avseende å det förstnämnda slaget av ersättningar, därom stadganden innehållas i 1 § mom. a och b, är att märka, att enligt det föreliggande förslaget full ersättning i form av antingen inlösen eller gottgörelse för värdeminskning skall utgå för all för tobakstillverkningen vid tidpunkten för mono-polets ikraftträdande använd såväl lös som fast egendom efter de i 6 och 7 §§ stadgade grunder och under de i sagda paragrafer närmare angivna förutsättningar. I jämförelse med kommittéförslaget innebära nyssberörda stadganden såtillvida en förbättring i tobaksfabrikanternas ställning i ersättningshänseende, att medan enligt kommittéförslaget i avseende å de för tobakstillverkningen använda lösa inventarierna allenast stadgats inlösningssskyldighet beträffande sådana, som uteslutande eller huvudsakligen vore användbara för tobakstillverkning, i det nu föreliggande förslaget därutöver införts en bestämmelse om rätt för tobaksfabrikant att i avseende å andra dylika inventarier påfordra ersättning för den värdeminskning, som de till följd av tobakstillverkningens upphörande kunna komma att undergå.

Beträffande övriga slag av ersättningar innehålla mom. c och d i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget allmänna stadganden om att till tobaksfabrikant utöver gottgörelsen för materiella tillgångar skall utgå ersättning för förlorad näringsverksamhet samt att ersättning till den, som vederbör, skall utgivas för förlorad anställning inom tobakstillverkningen, allt i enlighet med längre fram i förordningen stadgade grunder.

I detta sammanhang torde böra erinras om att någon gottgörelse, av skäl, för vilka i den allmänna motiveringen redogjorts, icke ansetts böra tillkomma de i kommittéförslagets 12 och 13 §§ omförmälda kategorier av ersättningstagare, varför några mot berörda paragrafer svarande stadganden icke återfinnas i det föreliggande förslaget.

2 §.

I fråga om motivet för det i denna paragraf meddelade stadgandet, vilket hämtats ur kommittéförslaget, tillåter jag mig hänvisa till vad kommitterade därom anført. Kommitterade yttra i detta hänseende följande:

»Det har befunnits nödigt att närmare definiera vad i förordningen bör förstås med tobaksfabrikant, närmast för att kunna använda denna enhetliga be-

teckning i fråga om de olika tillverkare av tobaksvaror, vilka i förordningen avses. Såsom tobaksfabrikant skulle anses envar tillverkare av tobaksvaror, vilken inom riket för egen räkning idkar dylik tillverkning såsom självständig förvärvsgren. Genom denna definition skulle under förordningens ersättningsbestämmelser inrymmas även sådana tillverkare, som utöva näringen för egen räkning men under form av hantverk eller hemindustri och därför icke i dagligt tal eller i den officiella näringsstatistiken betecknas såsom fabrikanter. Genom uttrycket »såsom självständig förvärvsgren» har åsyftats att fränkilja sådan tillverkning i obetydlig skala som exempelvis den redan av 1904 års kommitté påpekade, att i vanliga tobaksbutiker innehavaren tillverkar cigarreigarretter endast för försäljning i butiken. På dylik och likartad tillverkning, utan karaktär av självständig förvärvsgren eller vederbörligen anmäld yrkesutövning, bör ersättningsanspråk icke rättvisligen kunna grundas.»

3 §.

I denna paragraf äro sammanförda bestämmelserna angående det förfaringssätt, som ansetts böra komma till tillämpning vid uppskattandet av värdet å de inventarier och lager, vilka skola inlösas av staten, samt vid bestämmandet av annan ersättning, som av staten skall utbetalas. I avseende å de principer, som ligga till grund för ifrågavarande bestämmelser, ansluter sig förslaget till kommittébetänkandet; endast i fråga om en del detaljer ävensom i fråga om uppställning och formell avfattning hava ändringar av en eller annan orsak vidtagits.

Efter att hava framhållit, att för bestämmande av inlösnings- och ersättningsbeloppen något expropriationsförfarande i vanlig mening icke kan tänkas ifrågakomma yttra kommitterade rörande grunderna för de i paragrafen intagna stadgandena bland annat följande:

»Det gäller här endast att verkställa en uppskattning av förmögenhetsobjekt, vilka staten åtagit sig att inlösa, därest ägaren önskar sådan inlösnings, samt att fastställa ersättningsbeloppen, likaledes efter uppskattning, enligt de grunder, efter vilka staten förklarar sig vilja utgiva ersättning; och detta torde lämpligen kunna utföras av de föreslagna kommissionerna, i vilka jämväl de privata sakägarna ansetts rättvisligen böra bliva representerade. För erforderligt bevakande av ersättningstagarnas intressen likaväl som för nödig sakkunskap vid hithörande frågors behandling torde för övrigt kunna anses sörjt ej mindre genom kommissionernas sammansättning än genom de processuella föreskrifterna rörande kommissionernas verksamhet.»

Kommittéförslagets anordning med särskilt tillsatta kommissioner i två instanser för prövning av uppkommande inlösnings- och ersättnings-

frågor hava i det föreliggande förslaget bibehållits. För berörda ändamål skola sålunda enligt förslaget tillsättas dels en för hela riket gemensam *centralkommission*, vars beslut skola vara i saken avgörande och icke få överklagas, och dels *lokala kommissioner*, vilka skola omhändervärderna förberedande behandling.

I avseende å centralkommissionens sammansättning hava kommittéförslaget stadganden oförändrade upptagits. Centralkommissionen skall sålunda bestå av ordförande och fyra ledamöter, vilka samtliga jämte erforderligt antal suppleanter ansetts böra utses av Kungl. Maj:t. Denna anordning, vilken funnits påkallad huvudsakligen av rent praktiska hänsyn, torde, såsom kommitterade framhålla, icke vara ägnad att väcka betänklighet, då nämligen det i paragrafens 1 mom. föreslagna stadgandet, att bland centralkommissionens ledamöter statens och tobakstillverkningens intressen städse skola vara till lika antal företrädda, torde föranleda till »ej mindre att två ledamöter jämte suppleanter för dem komma att av Kungl. Maj:t utses bland tobaksindustriens män, än även att industrien skall vid varje tillfälle vara fulltaligt representerad inom centralkommissionen».

I fråga om sättet för utseende av ledamöter i lokalkommissionerna ävensom i avseende å dessa kommissioners antal och verksamhetsområden skiljer sig däremot det föreliggande förslaget från kommitterades. Överensstämmelse mellan de båda förslagen råder visserligen därutinnan, att lokalkommissionerna skola bestå av ordförande, vald av opartisk myndighet, samt två ledamöter, representerande den ena statens och den andra ersättningstagarnas speciella intressen. Medan i kommittéförslaget stadgades, att centralkommissionen skulle äga bestämma, huru många lokala kommissioner, som skulle tillsättas, samt dessas verksamhetsområden, förutsätter däremot det nu föreliggande förslaget, att en särskild lokalkommission skall tillsättas för varje särskilt tobaksföretag. Anledningen till den sålunda vidtagna förändringen är den, att jag ansett mig böra frångå kommittéförslaget något invecklade bestämmelser om att den ledamot i lokalkommissionerna, som närmast skulle representera ersättningstagarnas intressen, skulle efter viss angiven röstgrund väljas inför kommerskollegium av samtliga tobaksfabrikanter inom vederbörande kommissions distrikt, och i stället, för att tillmötesgå därom uttalade önskingar samt bringa förfarandet mera i överensstämmelse med expropriationsproceduren, ansett mig böra bereda varje tobaksfabrikant tillfälle att själv utse en särskild ledamot i den kommission, vilken har att handlägga de ärenden, i vilka fabrikanter eller hos honom anställd ersättningsberättigad personal är sakägare.

Den från kommittéförslaget hämtade anordningen, att inga andra ersättningsberättigade än fabrikanter skola äga inflytande å lokalkommissions sammansättning är betingad av praktiska skäl. Därest envar annan eventuellt ersättningsberättigad vid ett visst företag skulle tillerkännas medbestämmanderätt i en eller annan form vid utseendet av den ledamot i lokalkommissionen, som närmast har att representera ersättningstagarnas intressen, eller tilläventyrs erhålla befogenhet att utse en särskild ledamot i kommissionen att deltaga vid bestämmandet av den till honom utgående ersättningen, skulle nämligen krävas en föregående prövning av frågan, huruvida han överhuvudtaget vore ersättningsberättigad eller icke. Egenskapen av tobaksfabrikant kan däremot lätt fastställas med ledning av de statistiska uppgifter, som jämlikt därom utfärdad kungörelse skola avgivas av vissa yrkesidkare. De av tobaksfabrikanterna utsedda ledamöterna måste emellertid, på sätt i kommittébetänkandet framhålles, anses utgöra en för hela tobaksindustrien tillfredsställande representation vid inlösnings- och ersättningsförfarandet, då några konkurrerande intressen därvid icke gärna kunna tänkas förefinnas mellan de enskilda sakägarna. Därtill kommer, att varje sakägare nu liksom enligt kommittéförslaget skall äga att själv eller genom ombud föra talan inför kommissionerna.

Jämväl i avseende å sättet för utseendet av ordföranden och den andra ledamoten i lokalkommissionerna avviker det nu föreliggande förslaget från kommitterades. Sålunda har jag funnit det onödigt att betunga Kungl. Maj:t med utseendet av ordförande i kommissionerna och i stället ansett mig böra föreslå, att bestyret härmed anförtros åt centralkommissionen, vilken myndighet torde besitta härför erforderliga kvalifikationer.

Den ledamot åter, som enligt kommittéförslaget skulle utses av monopolstyrelsen, torde, då under förutsättning av bifall till förevarande förslag någon monopolstyrelse icke kommer att inrättas, lämpligen böra tillsättas av statskontoret såsom närmast företrädande statens ekonomiska intresse vid uppskattningsförfarandet.

De i 2 mom. intagna stadgandena om underställning av och besvär över lokalkommissions beslut äro hämtade ur kommittéförslaget, vilket beträffande motiven för bestämmelserna ifråga innehåller följande uttalande:

»Såsom förut nämnts hava kommitterade ansett lokalkommissionernas beslut i inlösnings- och ersättningsfrågor böra underställas centralkommissionen för slutligt avgörande. Härförutom bör det dock stå parterna — och beträffande inlösnings- och ersättningsförfarandet måste monopolförvaltningen betraktas såsom part

— öppet att jämväl genom besvär hos centralkommissionen framföra de anmärkningar och yrkanden, vartill lokalkommissions beslut kunna giva anledning. Den föreslagna besvärstiden har tillika den betydelse, att därest besvär icke anføres före densamma utgång, vederbörande part anses åtnöjas med lokalkommissionens beslut, något som naturligen icke utgör hinder för centralkommissionen att vid prövningen i underställningsväg av lokalkommissionens beslut däri göra ändring. På grund av den föreslagna bestämmelsen att lokalkommissionens beslut skall genom rekommenderat brev delgivas vederbörande sakägare, synes besvärstiden lämpligen kunna räknas från det underrättelsen om beslutet blivit sålunda avsånd.»

Bestämmelserna i 3 och 4 mom. angående centralkommissionens uppgifter, proceduren inför kommissionerna samt bestridandet av kostnaderna för kommissionernas arbete m. m. överensstämma i huvudsak med kommittéförslagets stadganden i samma ämnen och torde icke tarva någon särskild motivering. Möjligen torde böra påpekas, att den i förslaget intagna bestämmelsen därom, att kronans rätt inför kommissionerna skall bevakas av ett av Kungl. Maj:t utsett ombud, tillkommit för att vid uppskattningsförfarandet bereda Kungl. Maj:t och kronan såsom part samma ställning som enskilde sakägare, vilka, efter vad förut blivit framhållet, skola äga att inför kommissionerna personligen eller genom ombud föra sin talan.

Slutligen torde böra uppmärksammas, att det av kommitterade föreslagna stadgandet om skyldighet för tobaksfabrikant att med ed bekräfta riktigheten av handelsböcker och andra handlingar, vilka åberopas i och för uppskattningen, icke återfinnes i det nu föreliggande förslaget. Då önskvärldheten av edgångsinstitutets minskade användning numera torde vara tämligen allmänt erkänd, har det nämligen icke ansetts lämpligt att i en speciallagstiftning, sådan som den nu ifrågasatta, utsträcka området för edens användbarhet såsom bevismedel utöver vad enligt allmän lag gäller. Detta synes ock i själva verket överflödigt, då i förekommande tivelaktiga fall tillräckligt effektiva medel för utrönande av sanningen även utan något dylikt edgångsstadgande torde komma att stå kommissionerna till buds.

4 §.

I avseende å grunderna för den i paragrafen såsom villkor för ersättnings erhållande stadgade skyldigheten för ersättningssökande att inom viss tid vederbörligen anmäla sitt ersättningsanspråk ävensom i vissa fall ingiva handelsböcker samt behörigen avslutat bokslut yttra kommitterade bland annat följande:

»Inlösnings- och ersättningsfrågornas handläggning av kommissionerna förutsätter uppenbarligen en anmälan av de enskilda sakägarnas anspråk. Likaledes torde utan vidare vara klart, att anmälningsrätten måste begränsas till viss kortare tid. Under förutsättning i enlighet med förslaget till monopolförordning att monopolen skulle träda i kraft den 1 juli 1912, har anmälningstiden ansetts kunna sättas till den 1 påföljande augusti, dock med rätt för centralkommissionen att, där så finnes nödigt, medgiva uppskov med insändandet av handelsböckerna.

Underlaget för beräkning av den ersättning, varav vederbörande näringsidkare skulle komma i åtnjutande, måste givetvis till huvudsaklig del utgöras av deras handelsböcker. Dessa böra för vinnande av enhetlighet vid uppskattningen underkastas granskning, för vilket ändamål det skulle åligga tobaksfabrikant att till centralkommissionen insända sina handelsböcker för de sju år, vilka skulle läggas till grund för den jämlikt 9 § utgående ersättningen för intrång i näringsverksamhet. För att kunna bedöma vederbörande affärs ställning vid tiden för monopolens införande krävdes dock att hava tillgång även till ett vid denna tidpunkt uppgjort bokslut för affären. Detta bokslut, som bör innehålla jämväl ett noggrant inventarium, skulle dessutom tjäna till ledning, bland annat, vid lokal-kommissionernas undersökningar på platsen i och för uppskattning av de inventarier, lager m. m., vilka komme att bli föremål för inlösnings.»

I överensstämmelse med vad i kommittébetänkandet skett har i det föreliggande förslaget anmälningstiden satts till en månad efter den för monopollagstiftningens ikraftträdande avsedda tidpunkten, d. v. s. i detta fall till den 1 december 1914. Till undanröjande av vissa missförstånd, som i en del av de över kommittébetänkandet avgivna yttrandena gjort sig gällande, anser jag mig särskilt böra framhålla, att den sålunda stadgade tiden allenast avser ingivandet av själva anmälningarna, varemot i fråga om insändandet av handelsböcker, där sådant skall ske, centralkommissionen skall äga att i fall, då sådant kan finnas av omständigheterna påkallat, medgiva erforderligt uppskov.

För tobaksfabrikant, vilken vill komma i åtnjutande av ersättning för förlorad näringsverksamhet, har därjämte i 3 mom. stadgats skyldighet att inom en månad från monopolens ikraftträdande *dels* tillhandahålla monopolens utövare tillverkningsrecept och eljest erforderliga upplysningar, som sätta monopolens utövare i stånd att framställa enahanda varor, som av fabrikanten tillverkats, *och dels* att vidtaga erforderliga åtgärder för att de av honom använda varumärkena må få övertagas av monopolbolaget och för detta registreras.

Beträffande först stadgandet om skyldighet att tillhandahålla monopolens utövare tillverkningsrecept m. m. är detsamma, ehuru i något förändrad form, upptaget från kommittéförslaget, där det motiveras på följande sätt:

»Ej mindre i ett blivande statsmonopols än i den konsumerande allmänhetens intresse ligger, att monopolen må kunna bliva i tillfälle att tillgodose den rådande smaken i fråga om olika slag av tobaksvaror. Ett argument, som plägar anföras mot tobaksmonopol, är att varorna skulle försämrast och att den tobaksförbrukande allmänheten under monopol komme att tvingas in i annan smakriktning än förut. Utan att giva något erkännande åt dylika farhågors berättigande hava kommitterade likväl haft sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten att tillvarataga de erforderliga förutsättningarna för att staten må kunna tillhandahålla sådana tobaksvaror, som under den fria konkurrensen vunnit spridning bland allmänheten. Bland åtgärder för detta ändamål torde lämpligen ingå att bereda anställning hos monopolen av sakkunnig personal från den nuvarande industrien men i synnerhet att komma i besittning av erforderliga upplysningar för framställande av enahanda varor, som förut tillverkats.

Värdet av framställningsmetod eller tillverkningsrecept finner uttryck i om sättning och handelsvinst gemensamt, huvudsakligen dock i den senare. I ersättningen enligt 9 § är alltså inbegripen vederbörlig gottgörelse i den mån tobaksfabrikants verksamhet varit baserad å sådant egenartat framställningssätt. Till följd härav bör det ock åligga fabrikant, som erhåller ersättning enligt nämnda paragraf, att till staten överlämna dylika tillverkningsrecept och att i övrigt meddela alla de upplysningar, som erfordras för att monopolen skall kunna framställa samma vara, som den ersättningsberättigade fabrikanten tillverkat.»

Bestämmelsen om skyldighet att vidtaga åtgärder, för att de i rörelsen använda varumärkena må kunna övertagas av monopolbolaget, är däremot nytillkommen. Anledningen till att ett dylikt stadgande nu upptagits i förslaget är väsentligen att söka i de förändrade anordningarna i avseende å tobaksimportens ställning. Medan enligt kommittéförslaget all annan importhandel med tobaksvaror skulle vara förbjuden än den av monopolen bedrivna, är, såsom förut nämnts, enligt det föreliggande förslaget importhandeln lämnad fri och allenast gjord beroende av iakttagandet av vissa särskilda beskattnings- och kontrollanordningar. Nu är det en känd sak, att under de senare åren åtskilliga utländska tobaksbolag, särskilt inom cigarrettindustrien, vilka föra vissa i Sverige mycket efterfrågade märken, härstädes anlagt egna fabriker för att såmedelst undgå den för färdiga tobaksvaror stadgade tullen. Då nu dessa företag till följd av monopollagstiftningens genomförande nödgas upphöra med sin i Sverige bedrivna tobakstillverkning, torde det, därest icke särskilda åtgärder vidtagas, kunna befarias, att de komma att genom en i stor skala från sina utländska fabriker bedriven import av de i Sverige inarbetade märkena lyckas bibehålla den marknad, som de redan förskaffat sig härstädes. Särskilt i sådana fall, då staten för att komma i besittning av deras i Sverige bedrivna tillverkning nödgats till dem utgiva ersättning för förlorad näringsverksamhet enligt de i 8 § angivna grunder, är en dylik i stor skala bedriven import ägnad att

väcka betänklighet, då ju, såsom redan i det föregående antytts, staten under sådana omständigheter riskerar att icke erhålla behörig valuta för sitt sålunda utlagda kapital. Det har därför ansetts nödvändigt att i förslaget intaga ovan omnämnda stadgande om skyldighet för tobaksfabrikant, som vill komma i åtnjutande av ersättning enligt 8 §, att vidtaga åtgärder för att de i hans rörelse använda varumärkena må kunna övertagas av monopolets utövare. Detta stadgande kommer visserligen icke att förhindra import från de utländska fabrikena av enahanda varor, som nu tillverkas vid de utländska företagens i Sverige belägna fabriker, men då varorna för dylikt fall måste förses med andra varumärken än de nu använda och tobakskonsumtionen — speciellt cigarrettförbrukningen, varom nu närmast är fråga — i mycket hög grad, oberoende av pris och kvalitet, är bunden vid vissa i marknaden gångbara märken, torde stadgandet i alla händelser vara väl ägnat att fylla det ändamål, som med detsamma avsetts.

I detta sammanhang bör slutligen anmärkas, att prövningen av, huruvida tobaksfabrikant fullgjort de i 4 § 3 mom. föreskrivna villkor för åtnjutande av ersättning för förlorad näringsverksamhet, torde böra tillkomma centralkommissionen.

I 4 mom. meddelas bestämmelser om anmälningsskyldighet för den, som vill komma i åtnjutande av ersättning för förlorad anställning inom tobakstillverkningen. Anmälningstiden har jämväl i detta fall ansetts böra begränsas till en månad efter monopolets ikraftträdande. Kommitterade hade visserligen, för att för arbetarpersonalen underlätta anmälningspliktens fullgörande, föreslagit att anmälan i fall, varom nu är fråga, alternativt skulle få ingivas till vederbörande lokala kommission senast vid det tillfälle, då kommissionen hade sammanträde i och för uppskattning beträffande det företag, där den ersättningsökande vore anställd. Då denna tidsbegränsning, med hänsyn till vikten av en fix preklusionstid för anspråk av nu ifrågavarande slag, syntes väl obestämd, har stadgandet emellertid fått utgå ur förslaget; och har detta ansetts kunna ske så mycket hellre som det lär kunna betraktas såsom säkert, att en eventuell monopollagstiftning jämväl kommer att för arbetarpersonalen inom tobaksindustrien så snart bli känd, att någon svårighet att medhinna anmälningens fullgörande inom den ovan angivna tiden icke torde uppstå. Vederbörande fackorganisation lär därvid kunna förväntas komma att på ett effektivt sätt tillvarataga arbetarnas rätt och intressen. För övrigt torde på kommissionerna böra ankomma att genom anslag i fabrikena eller annorledes bringa till arbetarnas kännedom vad de hava att iakttaga för att i ersättningshänseende

bevara sin rätt. Erinran härom lärer lämpligen kunna intagas i den instruktion för centralkommissionen, som i händelse av bifall till det föreliggande förslaget av Kungl. Maj:t torde komma att utfärdas.

Den för åtnjutande av personlig ersättning stadgade anmälningsskyldigheten har, såsom av andra stycket av 4 mom. inhämtas, måst utsträckas till att omfatta jämväl sådana personer, vilka vilja bevara den i 9 § 2 mom. d) för visst fall stadgade rätten att framdeles komma i åtnjutande av ersättning för förlorad anställning. Då det i många fall först efter det centralkommissionen kan beräknas hava avslutat sin verksamhet lärer komma att visa sig, huruvida dylik ersättning skall utgå, men ersättningsbeloppets storlek i allt fall bör bestämmas efter uppskattning av centralkommissionen, har det varit nödvändigt att ålägga dem, som vilja bevara sin rätt till ersättning av det slag, varom nu är fråga, samma anmälningsskyldighet som andra ersättningssökande. Centralkommissionen har sedan att för dem, som sålunda anmält sig, reservationsvis beräkna de ersättningar, som framdeles i fall, varom i 9 § 2 mom. d) förmäles, kunna komma att utgå.

5 §.

Då det torde kunna förväntas, att centralkommissionen i åtskilliga fall först efter en relativt lång tid, sedan den börjat sin verksamhet, kommer att kunna slutligt fastställa utgående inlösnings- och ersättningsbelopp, hava de ersättningsberättigade, vilka ju redan vid tiden för monopolets ikraftträdande nödgas upphöra med sin förutvarande verksamhet, ansetts billigtvis böra från sistberörda tidpunkt till utbetalningsdagen komma i åtnjutande av fem procent ränta å de fastställda beloppen. Undantag härifrån har gjorts allenast beträffande sådana ersättningstagare, som erhållit anställning hos monopolets utövare men sedermera blivit från sin anställning skilda under sådan tid, att ersättningsskyldighet gentemot dem i allt fall enligt 9 § 2 mom. d) kommer att åvila staten. Räntan har nämligen i dylika fall ansetts böra beräknas endast från den dag, då de blevo från sin anställning hos monopolets utövare skilda.

Beträffande 2 mom. i paragrafen är detsamma avsett att ersätta 5 § i kommittéförslaget, däri meddelas föreskrifter om successiv utbetalning av fastställda inlösnings- och ersättningsbelopp m. m. Stadgandena ifråga hava ansetts i det föreliggande förslaget lämpligen kunna utbytas mot ett generellt stadgande av innehåll, att på Kungl. Maj:t

skall ankomma att på framställning av vederbörande förordna om utbetalning av inlösnings- och ersättningsbelopp, som av centralkommisionen faststälts.

6 §.

1 och 2 momenten av denna paragraf, vilka innehålla stadganden rörande den staten åliggande inlösningssskyldigheten i avseende å tobaksfabrikant tillhöriga lösa inventarier och inneliggande lager av råtabak, halvfabrikat och förbrukningsartiklar, äro utan några mera betydande ändringar av principiell natur hämtade ur kommittéförslaget. Beträffande de grunder, som följts vid utarbetandet av ifrågavarande bestämmelser, yttra kommitterade bland annat:

»Ledande princip beträffande statens inlösningssskyldighet i sammanhang med monopolets införande bör givetvis vara, att endast sådana förmögenhetsobjekt lösas, vilka till följd av det med monopolet förenade förbud mot utövändet av näring icke vidare kunna i den enskilda ägarens hand komma till användning för tobakshantering. Härav följer först och främst, att, då tobakstillverkningen är den enda näring, som genom monopollagstiftningen förbjudes, allenast beträffande tobaksfabrikanternas tillhörigheter inlösnung kan ifrågakomma. Vidare föranleder principen därtill, att endast sådana tobaksfabrikanternas tillhörigheter böra inlösas, vilka icke kunna tillgodogöras annorledes än för tobakstillverkning. I enlighet härmed är ock i 7 § inlösningssskyldigheten begränsad.

Till förekommande av möjliga missbruk beträffande statens inlösningssskyldighet ävensom för att förhindra att icke andra än de verkliga i användning varande maskinerna och inventarierna bleve föremål för inlösen, har ytterligare viss inskränkning, på sätt momentet utvisar, ansetts nödig.

Vad angår fabrikanternas lager, kan inlösningssskyldigheten icke omfatta färdiga tobaksvaror, vid det förhållande att enligt förslaget handeln med dylika varor fortfarande skulle vara en fri näring.»

»Med avseende å oarbetad tobak och halvfabrikat måste emellertid tillses, att spekulation i monopolets införande i möjligaste mån förhindras. I sådant hänseende har föreslagits, att staten skulle vara *skyldig* att inlösa endast fullgod vara samt så stort lager, som med hänsyn till tillverkningens omfattning under de enligt 9 § till grund för ersättningsberäkningen liggande verksamhetsåren kan anses motsvara det normala behovet vid vederbörande fabrik, d. v. s. vad fabriken i regel brukar inneha vid den årstid, då monopolets ikraftträdande komme att äga rum.

Inlösningspriset bör motsvara vad varan anses skäligen vara värd vid inlösningsstillfället. Vid värdering av maskiner och inventarier bör sålunda hänsyn tagas till dessas fortsatta användbarhet för tillverkning av tobaksvaror. Vid uppskattningen av oarbetad tobak och halvfabrikat synes inköspriset lämpligen böra vara utgångspunkten.

Åt den ifrågavarande inlösnungen kan emellertid icke givas karaktär av tvångsinlösnung, utan det måste lämnas varje tobaksfabrikant frihet att antaga eller

förkasta det av kommissionerna fastställda inlösningspriset. Åtnöjes icke fabrikant med detta pris, bör det därför stå honom öppet att exportera varan, för vilken händelse och därest fråga är om förtullad oarbetad tobak, restitution av erlagd tull skäligen torde böra medgivas.

I följd av den föreslagna begränsningen i statens inlösningskyldighet skulle det kunna inträffa, att beträffande vissa i riket eventuellt befintliga rå tobakslager sådan skyldighet icke skulle föreligga. Så skulle förhållandet bliva, i den mån tobaksfabrikants lager bestode av icke fullgod vara eller vore större än vad som motsvarade fabriken normala behov. Ävenså kunde tänkas inträffa, att annan än tobaksfabrikant vid tiden för mono polets införande innehade lager av utländsk rå tobak. Enligt kommerskollegii utredning finnas dock knappast inom riket några handlande med rå tobak, vilka driva affären i fast räkning, d. v. s. med hållande av eget lager. Den utländska rå tobaken inköpes nämligen till största delen av fabrikanterna själva eller genom agenter. Det har därför befunnits obehöfligt att stadga inlösningskyldighet annat än i fråga om tobaksfabrikanternas lager. En utsträckning av inlösningskyldigheten till andra rå tobakslager skulle också möjligen kunna föranleda till, att härstädes upprättades dylika lager på spekulation, något som givetvis icke kunde vara i statens intresse. Emellertid bör det rimligen stå öppet för innehavare av dylika rå tobakslager, som staten icke skulle hava skyldighet att inlösa och som ej heller genom frivillig överenskommelse inköptes för mono polets räkning, att exportera tobaken med rätt för ägaren att erhålla restitution av erlagd tull.

Viss kontroll lärer erfordras vid beviljande av ifrå gavarande tullrestitution, såsom bland annat utlåtande av sakkunniga att tobaken är av utländskt ursprung. Nödiga föreskrifter i berörda hänseende torde komma att utfärdas av Kungl. Maj:t.»

I vad kommitterade så lunda anfört anser jag mig i huvudsak kunna instämma. I ett hänseende har emellertid avvikelser blivit gjord från kommittéförslaget stadganden, nämligen i fråga om storleken av de lager av rå tobak, halvfabrikat och förbrukningsartiklar, som staten skulle äga skyldighet att av tobaksfabrikant inlösa. Enligt båda förslagen är visserligen, för undvikande av spekulation i mono polets införande, statens inlösningskyldighet i berörda avseende begränsad till att omfatta vad som kan anses motsvara fabrikantens normala behov; men medan enligt kommittéförslaget detta behov skulle beräknas med hänsyn till tillverkningens omfattning i genomsnitt under vissa år, har det nu föreliggande förslaget ansetts böra erhålla en för fabrikanterna så tillvida fördelaktigare avfattning, att vid beräkningen av normala behovet hänsyn skall tagas till den största årstillverkning, som fabrikanten haft under berörda år.

Därest man, såsom riktigast synes vara, utgår ifrån att tobaksfabrikant, som till följd av mono polets införande nödgas upphöra med sin verksamhet, bör antingen i form av inlösen eller ersättning för värdeminskning erhålla full gottgörelse för all sin för tobakstillverkningen använda lösa och fasta egendom, äro emellertid de av kom-

mitterade i avseende å fabrikanternas lösa inventarier föreslagna bestämmelserna icke tillräckliga. Enligt kommittéförslaget föreskrives endast inlösningskyldighet beträffande sådana maskiner och lösa inventarier, som uteslutande eller huvudsakligen äro användbara för tobakstillverkning. Såsom av bland annat Göteborgs handelskammare i dess över kommittébetänkandet avgivna yttrande framhålles, måste det emellertid anses överensstämmande med billighetens fördringar, att ersättning beredes tobaksfabrikant jämväl för den värdeminskning, som andra för tobakstillverkningen använda inventarier till följd av den ifrågavarande tillverkningens upphörande kan komma att undergå. Till dylika inventarier äro särskilt att räkna sådana ångpannor och ångmaskiner, vilka icke äro hänförliga till fast egendom, transmissioner och dylikt, vilket allt visserligen kan användas för annan fabrikation men i varje fall till följd av tobakstillverkningens nedläggande mer eller mindre kommer att minskas i värde. För att täcka den lucka, som kommittéförslaget i nu ifrågavarande avseende företedde, har stadgandet i 3 mom. av sjunde paragrafen tillkommit. Enligt detta författningsrum skall i sådana fall, varom ovan förmäls, tobaksfabrikant äga påfordra ersättning för värdeminskning; och skall denna ersättning utgå med högst ett belopp, motsvarande skillnaden mellan vad egendomen av uppskattningskommisionerna prövas skäligen vara värd och det pris, som under normala förhållanden kan antagas vara påräkneligt vid egendomens försäljning.

Att, såsom i 4 mom. stadgas, dylik ersättning icke bör utgå, därest monopolets utöfvare genom frivillig överenskommelse med ägaren förvärvar de ifrågavarande inventarierna, torde få anses självfallet.

7 §.

I denna paragraf angivas de grunder, efter vilka ersättning till tobaksfabrikant för honom tillhörig fabriksfastighet skall utgå. Mom. 1—3 återfinnas till sitt väsentliga innehåll i kommittéförslaget, varemot mom. 4 är nytillkommet, närmast föranlett av vissa mot kommittébetänkandet i denna del framställda erinringar.

I kommitterades specialmotivering för ifrågavarande bestämmelser anföres bland annat följande:

»Det i och med monopolet inträdande förbudet för enskilde att idka tobakstillverkning föranleder, att tobaksfabrikant, som drivit tillverkningen i honom tillhörig fastighet, icke kan för nämnda ändamål vidare använda denna. Redan i den allmänna motiveringen har uttalats, att staten bör av billighetshänsyn känna sig skyldig att ersätta den värdeminskning, som fastigheten i följd av förbudet till-

äventyrs kan komma att undergå. Skyldighet att inlösa dylik fastighet har däremot icke syntts böra ifrågakomma.

Till utgångspunkt vid bedömandet huruvida värdeminskning överhuvudtaget kan anses inträda, bör tjäna det allmänna saluvärdet å den för tobakstillverkning använda delen av fastigheten d. v. s. denna dels värde i och för sig, oberoende av densammans användning för tobakstillverkning i ägarens hand. Huruvida värdeminskning inträder är beroende av, om detta saluvärde understiger det värde, denna del har för ägaren såsom för hans tobakstillverkning använd fabriksfastighet. Sistnämnda värde utrones genom att kapitalisera det hyresbelopp, en lokal sådan som den ifrågavarande skulle betinga. På sätt i 9 § förmåles skulle också vid uppskattning av handelsvinst för tobaksfabrikant, som använder egen fabriksfastighet, tagas i beräkning ett belopp motsvarande nämnda hyreskostnad. En summa av 15 gånger denna hyreskostnad har ansetts skäligen motsvara fabriksfastighetens eller den därav använda delens värde i ägarens hand såsom av honom utnyttjad lokal för hans tobakstillverkning, vilket motsvarar en kapitalisering efter ungefär 6.6 procent. Denna procent utgör snarare låg än hög bruttoavkastning för en fastighet, som uthyres till fabriksändamål.

Genom jämförelse mellan det uppskattade saluvärdet och det sålunda beräknade hyresvärdet framgår, huruvida värdeminskning skulle uppkomma eller icke. Överstiger saluvärdet nämnda hyresvärde, innebär det att fastigheten, respektive den därav använda delen, icke förlorar något i värde i följd av tobakstillverkningens upphörande. Så blir givetvis förhållandet med exempelvis fabriksfastigheter, centralt belägna i större samhällen och därigenom representerande högt värde såsom byggnadstomter. Understiger däremot saluvärdet hyresvärdet, skall skillnaden anses utgöra den värdeminskning, varför fabrikanten borde få gottgörelse.

I 2 mom. hava kommitterade föreslagit en utsträckning av rätten till ersättning för fabriksfastighets värdeminskning därhän, att dylik ersättning skulle kunna ifrågakomma även med avseende å fastighet, inom vilken aktiebolag idkar tobakstillverkning och som äges av den eller de, vilka tillika äga aktiemajoriteten i bolaget. Med hänsyn till rådande förhållanden inom svenska tobaksindustrien har det syntts av billighet påkallat, att i dylika fall aktiebolaget och aktiemajoritetens innehavare, ehuru juridiskt fristående, likväl i förevarande avseende behandlas såsom ekonomiskt identiska.»

Någon vidare motivering för de i mom. 1 och 2 införda stadganena torde icke erfordras. Jag anser mig endast böra påpeka, att den företagna omredigeringen av sista stycket i 1 mom. icke innebär någon avvikelse i sak från kommittéförslaget utan är av rent formell natur och sammanhänger med det tillägg angående ersättning för värdeminskning beträffande vissa lösa inventarier, som gjorts till 7 § i kommitterades förslag.

I mom. 3 har liksom enligt kommittébetänkandet föreslagits, att ersättning icke skall utgå i fråga om fastighet, som till ägaren överlåtits inom viss kortare tid före monopolets ikrafiträdande, enligt det föreliggande förslaget efter utgången av juni månad 1913. Avsikten

med denna bestämmelse är att förhindra, att ersättningsrätten göres till föremål för spekulation genom i sådant syfte verkställda fastighetsöverlåtelser till tobaksfabrikanter. Därest fastigheten redan vid nämnda tidpunkt användes för tobakstillverkning och äganderätten till densamma sålunda endast överflyttats från en tobaksfabrikant till en annan, har ersättning emellertid ansetts böra utgå jämväl för det fall, att överlåtelsern ägt rum efter utgången av juni månad 1913.

Bestämmelsen i 4 mom. om skyldighet för monopolets utövare att i vissa fall, där tobakstillverkning idkats i förhyrd lokal, övertaga fabrikantens hyreskontrakt angående sådan lokal, har, såsom ovan antytts, närmast föranletts av därom i vissa av de i anledning av kommittébetänkandet inkomna yttrandena uttalade önskingar och har till ändamål att hålla fabrikanterna skadeslösa för den förlust, som för dem skulle uppstå, därest de, sedan de nödgats upphöra med sin tobakstillverkning, likväl vore skyldiga att själva vidbliva sådana av dem i och för tobakstillverkningen ingångna hyreskontrakt, som icke utlöpa förrän efter monopolets ikraftträdande. Förutsättningen för att ersättning skall utgå bör emellertid av skäl, för vilka vid behandlingen av paragrafens tredje moment här ovan redogjorts, vara, att kontraktet upprättats eller förnyats vid någon tidpunkt, icke alltför näraliggande tiden för monopolets ikraftträdande, och har jag jämväl i detta fall såsom lämplig tidsbegränsning föreslagit utgången av juni månad 1913.

8 §.

De hittills behandlade bestämmelserna angående ersättning avse att bereda tobaksfabrikanterna tillfälle att återfå det vid monopolets ikraftträdande i tobaksindustrien nedlagda kapitalet. Därutöver skall emellertid, såsom redan förut framhållits, till tobaksfabrikanterna utgå ersättning för den genom monopolets införande förorsakade förlusten av näringsverksamhet. Bestämmelserna härom, vilka finnas sammanförda i denna paragraf, vila visserligen i huvudsak på samma principer, som i kommittéförslaget kommit till uttryck, men förete i åtskilliga väsentliga punkter betydande avvikelser från berörda förslag.

Vid fastställandet av de grunder, efter vilka den nu ifrågavarande ersättningen till tobaksfabrikanterna skall utgå, har det ansetts nödvändigt att skilja mellan å ena sidan sådana fabrikanter, som idkat tillverkningen i den omfattning, att det jämlikt förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker m. m. ålegat dem att föra handelsböcker, och å andra sidan sådana tobakstillverkare, vilka utövat näringen såsom

hantverk, husslöjd eller i allmänhet i så liten skala, att bokförings-skyldighet enligt nämnda förordning icke förelegat. Ifrågavarande uppdelning av tobaksfabrikanterna med hänsyn till sättet för ersättningens beräknande betingas, såsom kommitterade framhålla, av de faktiska förhållandena. »Inom den förstnämnda kategorien äro», säga kommitterade, »företagen mera fristående från tillverkarens egen person, varemot inom den sistnämnda kategorien tillverkningen är baserad på tillverkarens personliga deltagande i arbetet. Här blir det egentligen fråga om en det personliga arbetets avkastning, icke någon 'handelsvinst'. Även av den anledning måste olika beräkningsgrunder komma till användning, att ersättningen för den sistnämnda kategorien får i saknad av under laga ansvar förda handelsböcker byggas på uppskattning.»

Fabrikanterna av den senare kategorien hava därför enligt det föreliggande förslaget i ersättningshänseende inrangerats bland de i 9 § omnämnda grupperna av personliga ersättningstagare, medan däremot för de bokföringspliktiga fabrikanterna ersättningen ansetts böra bestämmas i förhållande till affärernas på visst närmare angivet sätt beräknade handelsvinster eller omsättningssummor.

8 § mom. 1.

Vad först angår de i 1 mom. avsedda egentliga fabriksföretagen avviker det nu föreliggande förslaget så tillvida från kommitterades, som medan enligt kommittébetänkandet alla dylika företag, vilka eljest uppfyllde de i författningsförslaget stadgade villkor, skulle vara berättigade till ersättning för förlorad näringsverksamhet såväl efter företagets handelsvinst som efter dess omsättningssumma, dylik ersättning, såsom förslaget nu är avfattat, principiellt skall utgå endast efter handelsvinsten; dock att i vissa i paragrafens 5 och 6 mom. närmare angivna fall, i stället för handelsvinsten, omsättningssumman skall läggas till grund vid beräkandet av den nu ifrågavarande, fabrikant tillkommande gottgörelsen. Anledningen till denna avvikelse från kommittéförslaget är att söka däri, att det ansetts lämpligt att efter endera av ovan angivna ersättningsgrunder bereda vederbörande fabrikant all den gottgörelse, som skäligen bör tillkomma honom för den genom monopolets införande förlorade näringsverksamheten, ävensom däri, att de av kommitterade till fabrikanterna föreslagna ersättningarna ansetts kunna tåla någon reduktion. Att handelsvinsten närmast kommit i fråga såsom ersättningsgrund är givetvis beroende därpå, att man från denna utgångspunkt i allmänhet lättast torde komma till ett mot affärernas rätta värde svarande ersättningsresultat. De i förhållande till handelsvinsten utgående ersättningarna hava ock enligt min mening blivit så rikligt

tillmätta, att de i allmänhet kunna sägas fylla alla rimliga anspråk från fabrikanternas sida på gottgörelse för den förlorade näringsverksamheten; och har vid bestämmandet av ersättningsbeloppens storlek vederbörlig hänsyn jämväl tagits till de faktorer, som föranlett den enligt kommittébetänkandet föreslagna särskilda ersättningen efter omsättningssummorna, nämligen underlättandet av avvecklingen av de enskilda näringsidkarnas affärer samt täckandet av de vid varufordringarnas indrivning eller realisation eventuellt uppstående förlusterna.

Till de undantagsfall, då, i stället för handelsvinsten, omsättningssumman skall läggas till grund för bestämmandet av ersättningarna, torde jag nedan få återkomma.

Vare sig nu gottgörelse till fabrikant skall utgå efter den ena eller den andra beräkningsgrunden gäller emellertid, liksom enligt kommittéförslaget, såsom förutsättning för att ersättning över huvud taget skall ifrågakomma, att verksamheten inom tobaksindustrien fortgått i vissa år. Endast för dylikt fall torde nämligen, såsom kommitterade framhålla, böra antagas, att verksamheten kunnat bereda en så säker ekonomisk ställning, att avbrytandet får verkligt ingripande betydelse. I detta hänseende har jag t. o. m. ansett mig böra gå något längre än kommitterade ifrågasatt, i det jag nämligen såsom förutsättning för erhållande av ersättning, varom nu är fråga, föreslagit oavbruten verksamhet alltsedan den 1 januari 1909, d. v. s. i över 5½ år före tiden för monopolets ikraftträdande, medan kommitterade i förevarande avseende nöjt sig med 4½ års dylik verksamhet. Jag anser mig emellertid hava så mycket större fog för en dylik ändring, som på grund av densamma jämte en därav föranledd jämkning i den av kommitterade föreslagna åldersskalan ersättningarna efter handelsvinsten till vissa företag, särskilt de yngre, komma att undergå en visserligen mindre betydande men enligt mitt förmenande i allt fall väl motiverad reduktion.

Beträffande till en början de i visst förhållande till handelsvinsten 8 § mom. 2. utgående ersättningarna hava de i kommittéförslaget angivna principerna för ersättningarnas beräkning i huvudsak blivit följda. Jag anser mig därför, i den mån bestämmelserna äro hämtade ur kommittébetänkandet, kunna inskränka mig till att återgiva kommitterades motivering för desamma. Med avseende å storleken av och sättet för beräkning av ersättningarna yttra kommitterade, efter att hava framhållit, att endast ett medeltal av flera års handelsvinst kunde utgöra en tillförlitlig mätare av ett fabriksföretags avkastningsförmåga, bland annat följande:

»Denna 'medelhandelsvinst' hava kommitterade ansett böra uträknas med ledning av årsresultaten för de sju kalenderår, som närmast föregått monopolets införande, enär man genom att taga en så pass lång period torde undgå att tillfälliga växlingar inom tobaksindustrien komme att influera å ersättningen. Till ytterligare säkerhet härutinnan hava kommitterade föreslagit, att det bästa och det sämsta årsresultatet bland dessa sju skulle utelämnas vid beräkandet av medelhandelsvinsten. Beträffande sådana företag, som icke varit i verksamhet sju år, komme, såsom stadgandets formulering ock angiver, i betraktande det i varje fall föreliggande mindre antalet verksamhetsår.»

»Med avseende å storleken av och sättet för beräkandet av den ersättning, som enligt förevarande mom. skulle utgå till tobaksfabrikant i förhållande till dennes handelsvinst å tobakstillverkningen, hava följande synpunkter gjort sig gällande. Naturligen kunna anspråken på ersättning icke sträckas så långt, att staten skulle betala så mycket, att fabrikanten skulle för all framtid utan arbete eller motsvarande risk hava lika stor avkastning av det erhållna ersättningsbeloppet som hans dittillsvarande medelhandelsvinst. Statens ersättningsplikt kan härvidlag icke sträckas längre, än att tobaksfabrikanten för viss tid framåt tillförsäkras en inkomst motsvarande den förut omförmälda 'medelhandelsvinsten'. Den tidsgräns framåt, som härvid bör sättas, får naturligen liksom alla hithörande bestämmelser fastställas av statsmakterna enligt vad billigheten kan anses kräva.»

»Enligt kommitterades åsikt böra billighetens krav kunna anses väl tillgodosedda, därest denna tidsgräns sättes till högst 20 år för de äldsta företagen och i förhållande därefter för de yngre. Formen för ersättningen bör emellertid icke bliva årlig utbetalning utan ett kapital en gång för alla, vilket är fördelaktigare ej blott för staten utan även för den enskilde, som medelst ett dylikt kapital får större möjlighet att börja annan verksamhet. Vid kapitalisering efter 5 procent skulle en årlig utbetalning under 20 år av en »medelhandelsvinst» motsvara en kapitalutbetalning vid monopolets införande 12 $\frac{1}{2}$ gånger samma belopp.

Ersättningens storlek har såsom nyss antytts ansetts böra stå i förhållande till det antal år, varunder den ersättningsberättigade idkat sin tobakstillverkning; och av 2 mom. framgår i vilken mån kommitterade funnit denna föregående verksamhetstid lämpligen böra tillgodoräknas vid ersättningsbeloppets bestämmande. Enligt den där intagna skalan tillerkännas de olika verksamhetsåren ett graderat ersättningsvärde. Då många företag inom den svenska tobakstillverkningen äga en betydlig ålder, måste denna skala gå relativt långt tillbaka i tiden för att de äldsta och äldre företagen verkligen må komma i åtnjutande av den större ersättning, vartill de böra anses berättigade.»

Kommitterade påpeka vidare, hurusom det vore tydligt, att ålderns inflytande å ersättningens storlek måste på någon punkt upphöra samt att detta i den av kommitterade föreslagna skalan skett år 1867. Skalan vore fallande, så att längre tillbaka i tiden liggande verksamhetsår tillerkänts lägre ersättningsvärde än de i tiden närmare liggande.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad av kommitterade sålunda föreslagits hava i det föreliggande förslaget motsvarande förhållanden blivit ordnade. Den högsta ersättningen har sålunda liksom enligt

kommittéförslaget blivit satt till 12 $\frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten, och kommer denna ersättning att utgå till de äldsta företagen, medan för de yngre ersättningen skall bestämmas i enlighet med en i förordningen intagen åldersskala. Såsom redan förut antytts, har emellertid, i sammanhang med det nu såsom villkor för ersättnings åtnjutande uppställda kravet på över 5 $\frac{1}{2}$ års oavbruten verksamhet inom tobaksindustrien, den förändringen i den av kommitterade föreslagna åldersskalan vidtagits, att vid bestämmandet av ersättningarnas storlek en hel medelhandelsvinst skall beräknas endast för vart och ett av de tre kalenderåren 1906—1908, medan kommittéförslaget i samma hänseende föreskrev beräkning av en hel medelhandelsvinst för vart och ett av de fyra kalenderåren 1904—1907. Förutom den förut omförmälda minskningen i ersättning för vissa, särskilt yngre företag, innebär denna förändring — under förutsättning, att monopolet kommer att träda i kraft å tid, som föreslagits — att den tidsgräns, då ålderns inflytande på ersättningens storlek upphör, flyttas tillbaka till årsskiftet 1858—1859.

Mot de sålunda föreslagna grunderna för ersättningarnas beräkning har kommerskollegium i sitt den 10 innevarande juli avgivna utlåtande framställt åtskilliga anmärkningar. Efter att hava framhållit, att enligt kollegii åsikt full ersättning för den genom monopolets införande orsakade skadan borde tillerkännas de inom tobaksindustrien arbetande företagen, yttrar kollegium i detta hänseende bland annat följande:

»Kollegium har, under fasthållande av denna sin uppfattning i ersättningsfrågan, granskat det föreslagna systemet för ersättning till tobakstillverkare. Därvid har kollegium icke funnit anledning till någon väsentlig erinran rörande de i §§ 6 och 7 upptagna ersättningsgrunderna under det att däremot bestämmelserna om den ersättning, som enligt § 8 skulle tillkomma tillverkare för mistad näringsverksamhet, ådragit sig kollegii särskilda uppmärksamhet. Till grund för sistnämnda ersättning har lagts en uppskattad årsvinst (medelhandelsvinst) och skulle ersättningen, beroende på det antal år, som respektive fabrik varit i verksamhet, kunna uppgå till högst 12 $\frac{1}{2}$ gånger denna medelhandelsvinst. Enligt kollegii uppfattning synes den till grund för denna art av ersättning lagda principen vara så till vida riktig, att inom vissa gränser ett äldre handelsföretag äger ett större värde än ett yngre. En ersättning av 12 $\frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten torde likaledes kunna i och för sig anses vara skälig. Däremot synes icke den för fastställande av ersättning föreslagna skalan lämna ett tillfredsställande resultat. Enligt bilagda tabell skulle full ersättning komma att åtnjutas endast för fabriker, som börjat sin verksamhet år 1859 eller dessförinnan. En fabrik, grundad 1895, skulle erhålla endast 8 $\frac{3}{10}$ gånger medelhandelsvinsten och en fabrik, som grundats 1905 och som sålunda dock varit i verksamhet i 10 år, endast 4 $\frac{1}{5}$ gånger medelhandelsvinsten. I 1911 års kommittébetänkande motiveras denna skala med att »då många företag inom den svenska tobakstillverkningen äga en betydlig ålder, måste denna skala gå

relativt långt tillbaka i tiden för att de äldsta och äldre företagen verkligen må komma i åtnjutande av den större ersättning, vartill de böra anses berättigade. Att ålderns inflytande på ersättningens storlek måste på någon punkt upphöra är tydligt och har detta i den av kommitterade föreslagna skalan skett vid år 1867'.

Den princip, som sålunda lagts till grund för beräkning av skalans stegring, synes kollegium icke tillfredsställande. Kollegium har med hänsyn till den korta tiden för detta utlåtandes avgivande icke hunnit bilda sig en säker uppfattning om, efter vilka grunder skalan bör räknas. Det synes dock kollegium som om orsaken till de äldre fabrikeras rätt till högre ersättning främst beror på att dessa kunna anses hava vunnit större stadga i sin utveckling; men sådan större stadga borde med vår tids snabba utveckling på det industriella området kunna enligt kollegii åsikt uppnås inom relativt få år. Det torde kunna anses, att en fabrik även inom en industri av den art, som tobakstillverkningen är, där handelsvinsten åtminstone för vissa varuslag i hög grad är beroende av inarbetade märken, skall hava erhållit sin fulla stadga och vara berättigad att komma i åtnjutande av full ersättning redan efter väsentligt kortare tid än den, varpå förslaget är byggt. Därvid bör icke heller förbises, att den omständigheten, att en fabrik icke nått full utveckling, kommer till uttryck redan vid beräkningen av medelhandelsvinsten.

Kollegium får därför föreslå, att den ifrågavarande skalan måtte sluta vid år 1895 och stegringen ökas i enlighet härmed. Ett stöd för tillämpningen av en skala omfattande tjugo år synes erbjuda sig bland annat i den tidsbegränsning framåt av tjugo år, som kommitterade uppställt såsom grund för beräkning av nu omhandlade ersättning.»

Kollegium har sålunda intet att erinra mot den föreslagna maximeringsersättningen av $12 \frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten och erkänner jämväl, att den tillämpade ersättningsprincipen så tillvida är riktig, att inom vissa gränser ett äldre företag äger större värde än ett yngre. Där emot anser kollegium, att ett företag rättvisligen bör komma i åtnjutande av full ersättning efter väsentligt kortare verksamhetstid än den, varpå förslaget är byggt, samt att ersättningsskalan i enlighet härmed bör stegras i vida raskare tempo än som föreslagits och sålunda avsevärt förkortas.

De av kommerskollegium framställda anmärkningarna skulle måhända kunna tillerkännas visst fog, därest icke i avseende å tobaksindustrien alldeles särskilda förhållanden föreläge, som enligt min mening bestämt tala för tillämpningen av en ersättningsskala av den i förslaget angivna typen. Det förhåller sig nämligen så, att inom tobaksindustrien de företag, som uteslutande eller huvudsakligen driva snustillverkning, på grund av sin stabilitet och sitt sedan lång tid tillbaka ådagalagda oberoende av tillfälliga inflytelser i allmänhet måste anses äga ett relativt större värde än de företag, som huvudsakligen ägna sig åt den av tullskyddet mer eller mindre beroende fabrikationen av andra slags tobaksvaror, och att de förra företagen därför med skäl torde kunna göra anspråk på att i

ersättningshänseende bliva bättre ställda än de senare. Nu visar det sig, att dessa mera stabila och värdefulla snustillverkande företag i allmänhet äro av gammalt datum, medan däremot de av konjunkturväxlingar och andra dylika omständigheter beroende, oftast mindre värdefulla företagen för tillverkning av andra slags tobaksvaror i regel icke kunna tillgodoräkna sig så lång verksamhetstid. Detta har gjort, att i avseende å tobaksindustrien den föreslagna långa ersättningsskalan, som sålunda får anses baserad icke endast på de särskilda företagens ålder utan till en viss grad omedelbart jämväl på deras av tillverkningens art beroende värde, måste anses erbjuda en mera tillfredsställande måttstock för ersättningarnas bestämmande än den kortare, av kommerskollegium förordade skalan. Jag anser mig emellertid alldeles särskilt böra betona, att jag icke haft någon anledning att undersöka och därför på intet sätt vill yttra mig om, i vad mån den föreslagna ersättningsskalan skulle för andra industrier än tobakstillverkningen giva ett tillfredsställande ersättningsresultat.

Vad beträffar kommerskollegii förslag om en verksamhetstid av endast 20 år såsom förutsättning för erhållande av högsta ersättningen, 12 $\frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten, torde det för övrigt icke råda något tvivel om att den sålunda föreslagna tidrymden är alldeles för kort tilltagen. För att ett företag rimligtvis skall kunna göra anspråk på en ersättning av 12 $\frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten, erfordras nämligen, efter vad förut antytts, vid kapitalisering efter 5 procent, att detsamma skäligen kan antagas komma att för vart och ett av de närmast följande 20 åren i avkastning lämna ett belopp, så stort som den för ersättningens bestämmande använda medelhandelsvinsten. Ett företag, som icke varit i verksamhet längre tid än 20 år lär emellertid i allmänhet icke och allra minst inom tobaksindustrien hava nått den stadga i sin utveckling, att en dylik säker vinstchance för så lång tid framåt kan anses förefinnas. Den föreslagna maximiersättningen av 12 $\frac{1}{2}$ gånger medelhandelsvinsten, vilken i sig själv måste anses synnerligen högt tilltagen, lär alltså böra förbehållas åt de äldsta, verkligt stabila företagen, medan de yngre rimligtvis torde böra få åtnöjas med en något lägre gottgörelse.

De av kommerskollegium i nu ifrågavarande avseende framställda anmärkningarna hava sålunda icke synts mig böra föranleda ändring i förslaget.

I sammanhang med frågan om ersättningarnas storlek finner jag mig särskilt böra framhålla, att jag vid fastställandet av de grunder, efter vilka enligt det föreliggande förslaget gottgörelse för förlorad näringsverksamhet skall beredas fabrikanterna, haft till ögonmärke, att

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256.) 19

de enligt samma grunder utgående ersättningarna verkligen, på sätt kommerskollegium framhållit, må komma att innebära full gottgörelse för hela det immateriella värde, som de respektive företagen representera. Härav följer, att någon särskild ersättning icke kan tillerkännas vederbörande fabrikanter vare sig för kostnader av ett eller annat slag, som de åsamkat sig i och för rörelsen, eller för sådana särskilda åtaganden eller andra förpliktelser, exempelvis i fråga om utgivande av pensioner och understöd åt den hos företaget anställda personalen, som i allmänhet kunna sägas vara föranledda av den bedrivna affärsverksamheten. Gottgörelse härför måste anses ligga i den enligt nu ifrågavarande paragraf till fabrikanterna utgående ersättningen för förlorad näringsverksamhet; och synas särskilt i nu berörda avseende de föreslagna ersättningsgrunderna, enligt vilka företagets ålder starkt influerar å ersättningsbeloppens storlek, vara ägnade att verka rättvist, då det företrädesvis torde vara de äldre och sålunda i allmänhet i ersättningshänseende bäst ställda företagen, vilka hava förpliktelser i fråga om pensioner och dylikt gentemot den hos företagen anställda personalen.

Med avseende å sättet för beräkning av de handelsvinster, som skola läggas till grund vid bestämmandet av ersättningarna, ävensom i fråga om de omständigheter, som därvid ansetts kräva särskilt beaktande, ansluter sig det föreliggande förslaget nära till kommittébetänkandet, vars stadganden i nu berörda hänseenden dock något kompletterats och förtydligats. Då kommitterades motivering för bestämmelserna i nu ifrågavarande ämne alltjämt synes äga giltighet, torde densamma här nedan lämpligen böra återgivas. Efter att hava framhållit, att för fastställandet av affärernas årsresultat handelsböckerna borde granskas av kommissionerna eller särskilt tillkallade experter, yttra kommitterade:

»Vid sådan granskning bör såsom årsresultat för varje särskilt verksamhetsår upptagas den vinst eller förlust, som uppkommer, sedan affären för året belastats med normal ränta, i författningsförslaget beräknad till 5 proc., å det i affären nedlagda kapital, i den mån sådan ränta icke inberäknats bland affärens omkostnader, d. v. s. affären skall belastas med 5 proc. ränta å dess ' eget kapital'. Härvid skall givetvis hela perioden såtillvida betraktas såsom ett helt, att sålunda för ett år påförd ränta, som icke kunnat täckas av samma års vinst, skall balanseras över till nästa år, å vars bokslut den alltså inverkar. Med andra ord, i den mån räntan å det egna kapitalet icke täckes av årets nettovinst, uppföres räntan såsom förlust för året.

Med avseende å kommissionernas bedömande av förevarande ersättningsfråga hava vissa omständigheter ansetts kräva ett särskilt reglerande i författningen.

Sålunda har föreslagits ett stadgande av innehåll, att vid avgörande av frågan huru länge ett fabriksföretag drivit sin verksamhet, bortses från sådan ändring i äganderätten till företaget, vilken ej kan anses hava inneburit bildande av nytt

affärsföretag. Ett företags ombildande till aktiebolag utan vidare förändring bör exempelvis icke skäligen föranleda, att vid beräkandet av ersättning företagets ålder räknas allenast från bolagets bildande. Inom tobaksindustrien existera flera på dylikt sätt uppkomna s. k. familjebolag, vilkas ålder såsom bolag icke är hög, men vilka hava bakom sig en i samme faktiske ägares hand utövad, lång föregående verksamhet inom tobakstillverkningen.

Utom den allmänna föreskrift att granskningen av tobaksfabrikanternas handelsböcker skall innefatta en verklig revision och i erforderliga delar en justering av desamma, hava i 2 mom. givits några speciella föreskrifter i avseende å beräkandet av handelsvinsten, i syfte av likformighet vid dennas fastställande. Den första av dessa föreskrifter innehåller, att i de fall, då tobaksfabrikant för sin tillverkning använt egen fastighet, affären skall påföras ett belopp, motsvarande skälig hyra för den del av fastigheten, som använts för tobakstillverkningen, detta dock under förutsättning, att affären icke i räkenskaperna belastats med dylik hyreskostnad eller av fastighetsinnehavet föranledda räntor, underhållskostnader m. m. till sådant belopp, att detta kan anses svara mot skälig hyreskostnad för liknande fabrikslokal. En dylik utjämning är nödvändig för att i avseende å omkostnader jämnställa sådana företag, som hyra fabrikslokalen, med dem, som använda egen fastighet.

Jämväl i ett annat hänseende erfordras en utjämning. Det förhåller sig nämligen så, att inom åtskilliga företag ägaren icke påfört affären någon utgift i form av avlöning för verkställande direktör, disponent eller motsvarande ledare. Årsresultatet vid dylikt företag blir naturligen till följd härav i samma mån fördelaktigare. Avlöning till affärsledare är emellertid en nödvändig omkostnad, varför i 2 mom. stadgats, att i fall, som här avses, vid handelsvinstens uppskattande affären skall påföras såsom sådan omkostnad ett belopp, som prövas skäligt i jämförelse med motsvarande omkostnad vid företag av liknande omfattning. Den person, för vilken sålunda avlöning såsom affärsledare beräknas, skulle i stället bliva med det beräknade avlöningsbeloppet ersättningsberättigad enligt 11 § 1 mom. b) på samma sätt som verkställande direktörer m. fl. i nämnda § åsyftade, hos tobaksfabrikant anställda befattningshavare.»

De tillägg, som nu gjorts till kommittéförslagets stadganden om handelsvinstberäkningen och vad därvid är att iakttaga, torde icke vara av beskaffenhet att kräva någon närmare motivering. Jag anser mig emellertid böra påpeka, att då numera uttryckligen stadgats att vid påförandet av hyra eller därmed jämförlig kostnad för egen fabriksfastighet, som använts för tobakstillverkningen, såsom med hyra jämförlig kostnad må anses 5 procent ränta å det av kommissionerna uppskattade fastighetsvärdet jämte skälig underhållskostnad och avskrivning, detta skett för att någon tvekan icke må råda om att kommissionerna och de av dem anlitade experterna vid den för handelsvinstberäkningen nödiga revisionen av handelsböckerna äro oförhindrade att, då så kan finnas lämpligt, för bestämmandet av kostnad för egen fabriksfastighet använda sig av ovannämnda ur revisionssynpunkt enklare förfarande.

§ 8 mom. 3.

En anmärkning, som av bl. a. Göteborgs handelskammare i dess i anledning av kommittébetänkandet avgivna yttrande gjorts mot kommittéradens förslag till ersättningsgrunder, är den, att i bestämmelserna angående de i förhållande till handelsvinster utgående ersättningarna ingen skillnad gjorts mellan en fabrik, som visar stadigt uppåtgående rörelse och stigande vinstsiffror, och en fabrik i stillastående eller nedgående med osäkra eller fallande vinster. Enligt handelskammarens mening vore det med rättvisans krav överensstämmande, om den förra fabriken i ersättningshänseende bleve bättre ställd än den senare.

För egen del har jag icke kunnat undgå att finna den mot kommittéförslaget sålunda framställda anmärkningen väl grundad. Det lär obestriddligen få anses vara med rättvisa och billighet fullt överensstämmande, att en gammal och säker affär, vilken under den sjuårsperiod, som skall läggas till grund för beräkandet av medelhandelsvinsten, haft att uppvisa årligen stegrade vinster, tillerkännes proportionsvis något större ersättning än en annan affär, vilken haft att under samma sjuårsperiod anteckna nedåtgående vinstsiffror eller åtminstone visat sig icke kunna lämna lika säkra och jämna vinstresultat. För att avhjälpa den sålunda anmärkta bristen har i det nu föreliggande förslaget införts ett stadgande, enligt vilket, därest ersättningsberättigad tobaksfabrikants handelsvinst under den ovanberörda sjuårsperioden visat ökning, som ej kan anses vara av tillfällig natur, på uppskattningskommissionerna må ankomma att, efter sig företeende omständigheter, öka det fabrikanter enligt 2 mom. tillkommande ersättningsbeloppet med högst 5 procent, därvid emellertid skall iakttagas den begränsningen, att ersättningen icke i något fall må överstiga det bestämda maximibeloppet, 12 1/2 gånger medelhandelsvinsten. Givetvis bör emellertid dylik höjning av ersättningen ifrågakomma endast i fall, där handelsvinstens ökning verkligen är föranledd av sådana omständigheter, att den skäligen kan antagas komma att bli bestående. I analogi med vad sålunda stadgats har det jämväl ansetts lämpligt att föreskriva, att det skall vara kommissionerna obetaget att, då handelsvinsten under ovannämnda sjuårsperiod visat minskning av enahanda natur, sänka ersättningsbeloppet med samma procentsats. En dylik åtgärd kan vara av omständigheterna påkallad icke blott där en affär, enligt vad årsresultaten utvisa, befinner sig i stadigt nedgående, utan även understundom i sådana fall, då en under sjuårsperioden inträffad minskning i vinstsiffrorna kan antagas vara föranledd därav, att affären varit baserad på ett eller annat märke, som på grund av ändringar i smakriktningen icke längre röner samma efterfrågan som förut. Innebörden av det nyss sagda framstår klart, om man betraktar å ena sidan snustillverkningens

sedan lång tid tillbaka ådagalagda oberoende av dylika inflytelser och å andra sidan cigarr- och särskilt cigarrettindustriens stora känslighet i berörda hänseende.

Lika med kommittébetänkandet innehåller förslaget föreskrift om att, för den händelse lagligen förda handelsböcker helt eller delvis icke kunna företes, uppskattning, på sätt i detta mom. angives, i stället skall för varje särskilt fall av kommissionerna verkställas. 8 § 4 mom.

I dessa mom. återfinnas bestämmelserna angående de fall, då i stället för handelsvinsten omsättningssumman skall läggas till grund för bestämmandet av den till fabrikant utgående ersättningen för förlorad näringsverksamhet. Så skall enligt 5 mom. i främsta rummet ske, då tobaksfabrikant icke under den i 2 mom. omförmälda sjuårsperioden haft att uppvisa någon medelhandelsvinst å sin rörelse och sålunda icke kommer i åtnjutande av ersättning enligt 2 eller 4 mom. Det skulle visserligen kunna sägas, att beträffande dylika icke vinstgivande företag alla rimliga anspråk på gottgörelse skulle vara fyllda därmed, att staten enligt vad ovan sagts inlöser eller utgiver ersättning för värdeminskning å de för tillverkningen använda materiella tillgångarna. Såsom kommitterade framhålla skulle emellertid med tillämpning allenast av nyss berörda ersättningsgrunder monopolets införande i åtskilliga fall komma att verka på ett sätt, som komme att framstå såsom i viss mån obilligt. »Man kan nämligen icke förbise», yttra kommitterade, »att genom monopolets införande vissa nyare företag med till synes goda framtidsutsikter, vilka ännu icke haft att uppvisa handelsvinst eller ens nettovinst, betagas möjligheten att återvinna i dem nedlagt kapital, i den mån detta icke blir ersatt genom inlösningen eller gottgörelse för värdeminskning. Andra, äldre företag finnas, vilka tidigare lämnat god avkastning men nu befinna sig i nedgående, till följd av förändrade konjunkturer eller andra orsaker, så att här ifrågavarande ersättning icke skulle erhållas. I dylika fall synes en särskild gottgörelse vara väl motiverad för att avvärja den hårdhet, som tvångsavvecklingen av företagen eljest skulle medföra.» 8 § 5 och 6 mom.

Denna särskilda gottgörelse till de icke vinstgivande företagen har liksom enligt kommittéförslaget synts lämpligen kunna bestämmas i förhållande till den omsättningssumma, som verksamheten i medeltal omfattat under meranämnda sjuårsperiod (medelnettoförsäljningsvärdet); och har ändamålet ansetts bliva väl tillgodosett, om ersättningen bestämdes till $\frac{1}{20}$ av medelnettoförsäljningsvärdet.

Det andra fallet, då ersättning till fabrikant skall utgå efter om-sättningssumman, omförmäles i 6 mom., som stadgar, att därest den enligt 2, 3 eller 4 mom. fabrikanten tillkommande ersättningen skulle uppgå till lägre belopp än $\frac{1}{20}$ av medelnettoförsäljningsvärdet, så beräknat som i 5 mom. sägs, han i stället äger åtnjuta ersättning enligt sistberörda mom.

Att i dylika fall, då man med utgångssynpunkt från medelnettoförsäljningsvärdet kommer till ett för fabrikanten gynnsammare ersättningsresultat än med medelhandelsvinsten såsom ersättningsgrund, ersättningen billigtvis bör få bestämmas efter medelnettoförsäljningsvärdet, torde utan vidare få anses självklart.

§ 7 mom.

I detta mom. meddelas bestämmelser om ersättning till sådana tobaksfabrikanter, vilka drivit sin rörelse i så ringa omfattning, att därmed icke följt skyldighet att föra handelsböcker. »Till nu ifrågavarande kategori ersättningstagare», säga kommitterade, »höra huvudsakligen s. k. cigarmakare och andra utövare av hantverksmässig eller hemindustriell tobakstillverkning. Sådana företag äro icke att betrakta såsom egentliga affärer utan såsom ett av innehavaren personligen utövat yrke, där alltså någon verklig 'handelsvinst' icke kan i saknad av ordnad bokföring bestämt påvisas. Ersättningen erhåller därför här karaktär av en personlig gottgörelse till yrkesidkaren samt har ansetts böra utgå efter dennes uppskattade nettoinkomst.» I det nu föreliggande förslaget hava därför, såsom redan antytts, de nu ifrågavarande tobaksfabrikanterna i ersättningshänseende inrangerats bland de i 9 § omförmälda kategorierna av personliga ersättningstagare.

Att med den avfattning, bestämmelserna angående de icke bokföringspliktiga tobakstillverkarna i det nu föreliggande förslaget erhållit, någon särskild gottgörelse efter omsättningssummorna icke, såsom i kommittéförslaget avsetts, kommer att utöver de personliga ersättningarna utgå, står i full överensstämmelse med vad som, enligt vad ovan sagts, i ersättningshänseende skall gälla beträffande de egentliga tobaksfabrikanterna.

9 §.

Såsom redan i den allmänna motiveringen framhållits, torde staten böra ikläda sig ersättningsskyldighet i viss omfattning jämväl gentemot andra inom tobaksindustrien för närvarande sysselsatta personer än fabrikanterna själva, i den mån sagda personer icke kunna beredas till-

fälle till verksamhet i monopolets tjänst. Enligt kommittéförslaget skulle emellertid ersättningsskyldigheten icke avse andra personer än dem, som på ett eller annat sätt vore inom tobakshanteringen yrkesutbildade. Då ersättningen enligt kommitterades mening avsåge allenast att förmedla övergång till annat yrke för dem, som i följd av monopolets införande hindrades att fortfarande bereda sig utkomst genom sin speciellt förvärvade sakkunskap inom tobaksbranschen men exempelvis för personer med vanlig kontorsutbildning och för andra i tobakshantering icke yrkesutbildade monopolets införande icke behövde förorsaka övergång till nytt yrke, borde någon egentlig ersättning för den mistade anställningen icke tillkomma dem. Därest i något visst fall gottgörelse av en eller annan anledning borde givas åt personer inom dessa kategorier, borde enligt kommitterades åsikt dylik gottgörelse utgå i form av understöd från den i 15 § av kommitterades förslag till ersättningsförordning omförmälda fond.

Mot den begränsning av ersättningspliktens omfattning, som sålunda av kommitterade ifrågasatts, hava emellertid i de i anledning av kommittébetänkandet avgivna yttrandena allvarliga anmärkningar framställts såväl av vissa handelskamrar, såsom exempelvis Stockholms och Göteborgs, som ock från åtskilliga sammanslutningar av inom tobakshanteringen sysselsatt personal och andra föreningar, t. ex. riksförbundet av affärsanställda, tobaksarbetareförbundet, Göteborgs handelsbiträdesförening, kvinnliga kontorist- och expeditföreningen samt mercurii-schartaunerna. Det har sålunda framhållits såsom obilligt, att personer — visserligen utan yrkesbildning — vilka kanske under mycket lång tid varit anställda vid samma tobaksfabrik eller fabrikskontor, skulle gå förlustiga sina platser på grund av monopollagstiftningens genomförande utan att därför erhålla någon som helst ersättning. Det har vidare påpekats, att det för dessa personer, helst då ett större antal av dem över hela landet ungefär samtidigt komme att bliva lediga, bleve svårt att omedelbart skaffa sig ny anställning.

De sålunda framhållna synpunkterna synas mig i stort sett synnerligen beaktansvärda. Billigheten kräver enligt mitt förmenande, att staten jämväl i avseende å den icke yrkesutbildade personalen träder hjälpande emellan. Visserligen skulle detta, såsom kommitterade synas hava åsyftat, kunna ske sålunda, att den ovan omförmälda understödsfonden i stor utsträckning toges i anspråk för nu ifrågavarande ändamål. För egen del anser jag emellertid lämpligare, att jämväl den icke yrkesutbildade personalen i författningen uttryckligen tillerkännes rätt till viss ersättning att utgå, på sätt om den yrkesutbildade per-

sonalen är stadgat, i förhållande till den under de sista åren åtnjutna medelårsinkomsten. Då det emellertid torde ligga i sakens natur, att de icke yrkesutbildade personerna i allt fall vida lättare än de yrkesutbildade böra vara i stånd att skaffa sig en i ekonomiskt hänseende mot deras förra plats någorlunda svarande anställning samt ersättningen till dem därför närmast kommer att erhålla karaktären av ett tillfälligt understöd under en övergående arbetslöshet, torde likväl ersättningsbeloppet böra sättas avsevärt lägre än för den yrkesutbildade personalen.

Möjligen torde det kunna synas, som om för äldre och andra mindre arbetsdugliga personer, vare sig de nu äro yrkesutbildade eller icke, de enligt denna paragraf utgående ersättningarna komme att bliva väl knappa. Det bör emellertid därvid observeras, att, såsom redan förut antytts, vid bestämmandet av storleken av de till fabrikanterna utgående ersättningarna för förlorad näringsverksamhet utgångspunkten varit den, att i desamma skola ligga gottgörelse jämväl för sådana särskilda åtaganden och andra förpliktelser, exempelvis i fråga om utgivande av pensioner och understöd åt den hos företagen anställda personalen, som i allmänhet kunna sägas vara föranledda av den bedrivna affärsrörelsen. Fabrikanterna kunna sålunda genom monopollagstiftningens genomförande icke på minsta vis anse sig fritagna från de förpliktelser av ovan antydd art, som eljest skäligen skulle hava åvilat dem; och är det sålunda icke mot staten utan mot vederbörande fabrikant, som dylika anspråk på pension eller understöd rätteligen böra riktas.

9 § 1 mom.

I första momentet av 9 § meddelas en sammanfattning av de yrkesgrupper, vilka, i enlighet med vad ovan sagts, ansetts böra komma i åtnjutande av ersättning för mistad verksamhet inom tobaksindustrien. I avseende å den första gruppen — omfattande verkställande direktörer, disponenter, fabriksledare, verkmästare, förmän och arbetare, vilka äro inom tobaksindustrien yrkesutbildade — har liksom enligt kommittéförslaget uppställts den särskilda fordran, att de skola vara vid tiden för mono-polets införande just i sin egenskap av yrkesutbildade hos tobaksfabrikant stadigvarande anställda. Tillfälligt anställda eller visserligen yrkesutbildade men i annan egenskap anställda personer tillhöra sålunda icke denna grupp utan böra, därest de överhuvudtaget äro ersättningsberättigade, hänföras till den längre ned i samma paragraf under e) upptagna kategorien av ersättningstagare.

Den andra gruppen omfattar vissa tobaksfabrikanter, nämligen de, å vilka stadgandet i sista stycket av 8 § 2 mom. äger tillämpning, liksom ock de, vilkas avlöning såsom ledare verkligen påförts veder-

börande företag. Till den tredje gruppen höra de i 8 § 7 mom. omförmälda tobaksfabrikanter, vilka drivit sin rörelse i så ringa omfattning, att därmed icke följt skyldighet att föra handelsböcker.

Beträffande de såsom fjärde grupp upptagna yrkesutbildade handelsresande i tobaksvaror har liksom beträffande den första gruppen av ersättningstagare uppställts fordran, att de skola vara vid tiden för monopolets införande fast anställda hos tobaksfabrikant.

Samma fordran har ock uppställts beträffande den nytillkomna femte gruppen, upptagande personer, vilka, utan att vara i tobakshandtering yrkesutbildade, vid nyssberörda tidpunkt äro fast anställda vid fabrik, kontor, lager eller fabriksbod, använda av tobaksfabrikant för hans tobakstillverkning.

I huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget stadgas i 2 mom. ytterligare några villkor för erhållande av ersättning enligt förevarande paragraf. 9 § 2 mom.

Först och främst skall sökanden sedan viss tid tillbaka vara svensk medborgare. Någon ersättning från statens sida till utlänningar, anställda inom tobaksindustrien, lärer icke böra ifrågasättas och erkändes icke heller, enligt vad kommitterade meddelat, i det av tyska regeringen år 1882 framlagda monopolförslaget.

Därjämte skall sökanden vid tiden för monopolets införande hava uppnått minst 21 års ålder.

I kommittéförslaget hade vidare uppställts den fordran, att den ersättningssökandes inkomst av arbete under viss tid före monopolets ikraftträdande uteslutande eller till huvudsaklig del härflutit av inom riket utövad sådan verksamhet, som jämlikt 1 mom. skulle berättiga till ersättning. Enligt kommitterades mening borde endast en under relativt längre tid utövad verksamhet av sådan natur, att den kunde betraktas såsom den ersättningssökandes egentliga näringsfång eller åtminstone såsom en huvudsaklig förvärvskälla, föranleda till erhållande av ersättning. Stadgandet vore enligt kommitterades åsikt så mycket mera behöfligt, som man borde räkna med, att under längre eller kortare tid före monopolets införande tillverkningen komme att forceras med anlåtande av tillfälliga arbetskrafter, något som skulle kunna föranleda till ersättningsanspråk av oberättigad omfattning, därest icke den förevarande begränsningen gjordes.

Mot den tankegång, som ligger till grund för ifrågavarande av kommitterade föreslagna stadgande torde icke vara något att erinra. I likhet med vad som framhållits i vissa av de i anledning av kommitté-

betänkandet avgivna yttrandena har jag emellertid icke kunnat undgå att finna stadgandet i dess av kommitterade föreslagna avfattning ur ersättningstagarnas synpunkt onödigt strängt. Då ändamålet med stadgandet ifråga synes böra vara att förhindra uppställandet av anspråk på ersättning för mistad sysselsättning inom tobaksindustrien i sådana fall, där verksamheten inom sagda industri varit att betrakta mera såsom en bisyssla eller inkomsten av berörda verksamhet i allt fall varit av tillfälligare natur, torde det för uppnående av det avsedda syftet vara tillräckligt, att såsom villkor för erhållande av ersättning föreskriva, att ersättningssökandens inkomst av arbete under den ifrågavarande tiden åtminstone till väsentlig del härflutit av hans inom tobaksindustrien utövade verksamhet. I det föreliggande förslaget har stadgandet mildrats på dylikt sätt, i det nämligen orden »uteslutande eller till huvudsaklig del» utbyttis mot orden »uteslutande eller till väsentlig del».

Slutligen har liksom enligt kommittébetänkandet i 2 mom. d) föreslagits, att den person icke skulle ifrågakomma till ersättning, vilken erhållit eller kunnat erhålla någorlunda motsvarande anställning hos monopolet. Då genom dylik anställning den ersättningsberättigade fortfarande erhåller sin utkomst inom tobakshanteringen, bortfaller, såsom kommitterade framhålla, anledningen till ersättnings utgivande. Att därmed bör likställas det förhållande, att en person haft tillfälle att erhålla men icke velat mottaga anställning hos monopolet, har jag i likhet med kommitterade ansett självfallet.

Från det i 1 mom. d) uppställda villkor för erhållande av personlig ersättning har emellertid gjorts ett undantag. I analogi med vad i kommittéförslagets 6 § stadgats har nämligen föreskrivits, att därest eljest ersättningsberättigad person, vilken erhållit anställning hos monopolets utövare, bliver inom fem år från monopolets ikraftträdande utan eget förvållande från anställningen skild, viss ersättning till honom skall utgå. Då monopolets drift först efter viss tids förlopp torde erhålla en mera definitiv organisation, läser det nämligen böra förutsättas, att en del i sammanhang med monopolets införande i dess tjänst anställda, eljest ersättningsberättigade personer så småningom till följd av koncentration av driften eller andra anledningar bliva överflödiga och därför tid efter annan entledigade. Det har då synts obilligt, att personer, vilka på dylikt sätt blivit utan eget förvållande skilda från sin anställning, icke skulle erhålla något av den ersättning, varav de, i händelse de icke fått anställning hos monopolet, skulle hava kommit i åtnjutande. I likhet med kommitterade har jag därför, såsom ovan antytts, ansett mig böra föreslå, att därest entledigandet äger rum inom de första fem åren efter

monopolets ikraftträdande, inom vilken tidpunkt mono-
polets organisation torde kunna antagas vara avslutad, viss ersättning skall utgå till den entledigade personen. Kommitterade hava ansett denna ersättning under alla omständigheter böra bestämmas till tre fjärdedelar av det ersättningsbelopp, som skulle hava utgått, därest anställning icke erhållits hos mono-
polet. För egen del har jag emellertid funnit med billigheten mera överensstämmande att, om entledigandet sker så gott som omedelbart eller i varje fall inom viss kortare tid efter mono-
polets ikraftträdande, förslagsvis två år, tillerkänna den entledigade personen fulla ersättningsbeloppet. Har han skilts från anställningen efter nämnda tidpunkt men före utgången av ovanberörda fem år, torde däremot gottgörelsen, såsom kommitterade föreslagit, skäligen böra bestämmas till tre fjärdedelar av ifrågavarande belopp.

Redan förut, i specialmotiveringen till författningsförslagets 4 §, har blivit framhållet, att person, som vill bevara sin rätt att framdeles komma i åtnjutande av ersättning av här ovan omfördärd art, är skyldig att därom inom en månad efter mono-
polets ikraftträdande göra anmälan hos centralkommissionen, som sedermera har att reservationsvis bestämma det belopp, med vilket i händelse av anställningens förlust full ersättning till honom skall utgå.

Det torde slutligen böra påpekas, att jämväl dylika framdeles utgående ersättningsbelopp skola till de ersättningsberättigade utbetalas av staten, som emellertid, därest mono-
polets utövande, såsom föreslagits, upplåtes åt ett enskilt bolag, enligt det upprättade kontraktsförslaget skall äga att för dylika ersättningar liksom för andra i och för mono-
polets införande utgivna inlösnings-, ersättnings- och understödsbelopp åtnjuta gottgörelse av bolaget.

I mom. 3, 4 och 5 angivas de grunder, efter vilka ersättning till de i 1 mom. a), b), c) och d) omfördärdade grupper av ersättningstagare skall utgå. Bestämmelserna i ifrågavarande tre moment överensstämma i huvudsak med motsvarande stadganden i kommittéförslaget, dock med den olikhet, som betingas därav, att i anledning av framflyttningen av tidpunkten för monopollagstiftningens ikraftträdande de tidsperioder, vilka skola tagas till utgångspunkt vid beräkandet av medelårsinkomsterna måst vederbörligen ändras. Härjämte har bland de kategorier av ersättningstagare, vilka skola äga åtnjuta ersättning efter de i 4 mom. angivna grunder jämväl upptagits de i 8 § 7 mom. omfördärdade, icke bokföringsskyldiga tobaksfabrikanterna.

9 § 3, 4
och 5 mom.

3 mom.

I fråga om innehållet i 3 mom. yttra kommitterade:

»Ersättningen synes böra beräknas i förhållande till den årsinkomst, som vederbörande ersättningstagare haft av arbetet inom tobakshanteringen under de sista åren. Grundas denna medelårsinkomst på inkomsten för de två sista åren, bör i regel det för ersättningstagarna bästa resultatet ernås. Att grunda medeltalet på flera år torde dessutom kunna föranleda svårigheter i avseende å tillförlitligt utronande av inkomsten.»

Utöver vad av kommitterade sålunda anförts torde i avseende å 3 mom. intet annat vara att bemärka än att det numera ansetts lämpligt att stadga, att vid beräkandet av medelårsinkomsten hänsyn endast under viss, närmare angiven förutsättning, skall tagas till sådan avlöningsförbättring, som inträtt under de närmaste två kalenderåren före monopolets ikraftträdande, medan kommittéförslaget innehöll motsvarande föreskrift allenast beträffande avlöningsförbättring, som inträtt under det närmaste kalenderåret före nyssberörda tid.

4 mom.

Vid bestämmandet av storleken av ersättningarna till de i 1 mom. a—d) omförmälda kategorierna av ersättningstagare skall, såsom av 4 och 5 mom. inhämtas, hänsyn tagas såväl till ersättningstagarens verksamhetstid inom tobaksindustrien som till hans levnadsålder. De sålunda föreslagna ersättningsgrunderna äro i allo överensstämmande med dem, som enligt kommittéförslaget skulle gälla beträffande personlig ersättning för ifrågavarande grupper av ersättningstagare. I avseende å de synpunkter, som varit bestämmande vid valet av ovanberörda kombination mellan verksamhetstid och levnadsålder såsom ersättningsgrund, framhålla kommitterade särskilt, att då de personliga ersättningarna närmast avse att underlätta ersättningstagarens övergång till annat yrke och det i allmänhet vore svårare för en äldre person än för en yngre att övergå till nytt yrke och där skaffa sig utkomst, hänsyn bör tagas icke blott till den tid, varunder ersättningstagaren utövat yrket utan även till dennes levnadsålder.

Maximiersättningen är för de i 4 mom. avsedda ersättningstagarna liksom enligt kommittébetänkandet föreslagen att uppgå till fem gånger ersättningstagarens enligt 9 § 3 mom. beräknade medelårsinkomst. Den föreslagna kombinationen av verksamhetstid och levnadsår skulle med tillämpning av den i 4 mom. intagna ersättningskalan verka därhän, att vederbörande ersättningstagare, för att komma i åtnjutande av berörda maximiersättning, måste hava utövat verksamheten i minst 14 $\frac{1}{2}$ år och vara minst 41 år gammal.

I likhet med kommitterade är jag av den åsikten, att de ersätt-

ningar, som i enlighet med ovanberörda grunder skulle tillkomma de i 4 mom. avsedda ersättningstagarna, måste anses fullt tillfredsställande för det med ersättningarna åsyftade ändamålet, nämligen att underlätta möjligheten av ersättningstagarnas övergång till annat yrke och att tillförsäkra dem inkomst under härför i allmänhet erforderlig tid.

Ersättningarna till de i 5 mom. åsyftade handelsresandena hava i enlighet med kommittébetänkandet föreslagits skola utgå med hälften så stora belopp som ersättningarna till de i 4 mom. omförmälda ersättningstagarna. Anledningen till att för handelsresandena på dylikt sätt beräknats lägre ersättningar än för annan inom tobaksindustrien anställd yrkesutbildad personal är givetvis, att handelns frihet icke beröres av monopollagstiftningen. Såsom kommitterade framhålla, komma handelsresandena icke att genom monopolets införande bliva förhindrade att fortsätta med sin verksamhet, men då monopolet i allt fall torde föranleda minskat arbetstillfälle å deras förutvarande arbetsfält, har det ansetts billigt, att viss, om ock mindre ersättning tillerkändes dem.

5 mom.

Redan förut har framhållits, att ersättningarna till de i detta mom. avsedda personerna torde böra sättas avsevärt lägre än ersättningarna till den i de föregående momenten omförmälda yrkesutbildade personalen. Med hänsyn till de ifrågavarande ersättningarnas speciella karaktär torde ett ersättningsbelopp, motsvarande en halv medelårsinkomst, icke kunna anses för lågt tilltaget.

9 § 6 mom.

10 §.

Såsom redan förut i förbigående omnämnts, bildades på sommaren år 1912 genom sammanslutning av ett fyrtiotal inom tobaksindustrien arbetande företag aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, vilket sedermera i sig upptagit ytterligare några förut självständiga företag inom tobakstillverkningen.

De i föregående paragrafer meddelade bestämmelserna angående inlösning och ersättning böra givetvis, så långt ske kan, tillämpas jämväl i avseende å aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker och dess personal. Sålunda åligger det staten att i enlighet med de i 6 och 7 §§ angivna grunder inlösa eller till bolaget utgiva ersättning för värdemiuskning å bolagets i och för tobakstillverkningen använda lösa och fasta egendom ävensom att till den hos bolaget vid monopolets ikraftträdande fast anställda personalen, i den mån densamma icke beredes

sysselsättning hos monopolets utövare, utbetala personliga ersättningar efter vad i 9 § stadgats. Däremot äro de i 8 § meddelade bestämmelserna angående ersättning för förlorad näringsverksamhet icke utan vidare tillämpliga å aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, vilket företag icke uppnått den för erhållande av dylik ersättning i 8 § 1 mom. stadgade minimiålder. Då det emellertid påtagligen vore obilligt att lämna berörda bolag utan någon ersättning för näringsverksamhetens förlust, därest bolaget nu till följd av monopollagstiftningens genomförande nödgas upphöra med sin inom tobaksindustrien bedrivna rörelse, har det varit nödvändigt att söka genom särskilda bestämmelser bereda bolaget skälig gottgörelse i nu ifrågavarande avseende; och har jag vid utarbetandet av de bestämmelser, efter vilka sagda gottgörelse skall utgå, låtit mig angeläget vara att så litet som möjligt avvika från de principer, som kommit till uttryck i de i 8 § stadgade grunderna för den till andra företag utgående ersättningen av ifrågavarande slag.

Jämväl i vissa andra hänseenden kräver emellertid billigheten, att beträffande aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker särskilda bestämmelser meddelas. Vid sitt bildande har nämligen bolaget icke blott inlöst de särskilda i bolaget ingående företagens för tobakstillverkningen använda fasta och lösa egendom utan även, enligt vad som uppgivits, till en stor del av den hos företagen anställda personalen utbetalat eller förbundit sig att utbetala betydande ersättningsbelopp i form av pensioner, understöd och gratifikationer.

Beträffande först de av bolaget övertagna materiella tillgångarna erhåller bolaget visserligen enligt de i 6 och 7 §§ angivna grunder ersättning för desamma, i den mån de vid monopolets införande fortfarande av bolaget användas för tobakstillverkning — beträffande lös egendom dock endast under förutsättning, att den sedan minst ett år därför varit regelbundet i bruk inom den fabrik, varom fråga är. På grund av den av bolaget så småningom genomförda, redan vid dess tillkomst åsyftade koncentrationen av driften har emellertid en hel del av den av bolaget övertagna lösa och fasta egendomen numera blivit obehörlig och antingen av bolaget realiserats, mången gång till underpris, eller ock visserligen bibehållits i bolagets händer men utan att vidare användas inom tobakstillverkningen. I avseende å dylik egendom skulle bolaget icke enligt de förut meddelade bestämmelserna vara berättigat till någon ersättning. Då den av bolaget genomförda driftskoncentrationen efter monopolets införande i allt fall måst företagas och de av bolaget för ändamålet havda utgifterna sålunda, åtminstone delvis, komma det allmänna till godo, torde det emellertid vara med

billigheten överensstämmande, att bolaget av statsmedel beredes viss ersättning jämväl för sådana av bolaget övertagna materiella tillgångar, vilka på grund av driftskoncentrationen icke vidare komma till användning inom tobakstillverkningen. Vad beträffar den form, i vilken dylik ersättning bör utgå, synas de i 6 och 7 §§ stadgade grunderna i möjligaste mån böra lända till tillämpning. Inlösning av i bolagets ägo fortfarande befintlig egendom av nu ifrågakomna slag synes alltså böra förekomma endast i avseende å specialmaskiner samt sådana lösa inventarier, vilka uteslutande eller huvudsakligen äro användbara för tobakstillverkning, varemot beträffande andra lösa inventarier samt fastigheter endast den värdeminskning torde böra ersättas, som de till följd av sin minskade användbarhet i bolagets händer kunna hava undergått. Har egendomen av bolaget realiserats, synes, i överensstämmelse med vad ovan är sagt, gottgörelse till bolaget böra utgå för den vederbörligen uppskattade förlust, som härigenom kan hava för bolaget uppkommit.

Vad angår de ersättningar, som bolaget kan hava utbetalat eller förbundet sig att utbetala till den hos de särskilda i bolaget ingående företagen förut anställda personalen, torde desamma — med här nedan angivna begränsningar och med undantag av sådan ersättning, som utgått till personer, vilka sedermera vunnit anställning hos bolaget — jämväl vara att betrakta såsom direkt förorsakade av den företagna driftskoncentrationen och sålunda av den natur, att bolaget skäligen bör av staten erhålla någon gottgörelse för desamma. Därest driftskoncentrationen icke företagits och ifrågavarande personer sålunda fortfarande haft anställning inom tobaksindustrien, skulle staten nämligen i många fall haft skyldighet att till dem utgiva ersättning i enlighet med de i 9 § stadgade grunder — en skyldighet, från vilken staten nu på grund av bolagets mellankomst blivit fritagen. Gottgörelse torde emellertid böra utgå endast i den mån ersättningarna ifråga avsetts för personer, tillhörande någon av de i 9 § omförmälda kategorier av ersättningstagare. Då bolaget dessutom vid fastställandet av ersättningsbeloppens storlek synes hava följt helt andra principer än de, som i det nu föreliggande förslaget kommit till uttryck, torde vidare den till bolaget för varje dylik ersättning utgående gottgörelsen icke böra bestämmas till samma belopp, som bolaget i ersättning faktiskt utbetalt eller förbundet sig att utbetala, utan skäligen böra begränsas till det belopp, som till ersättningstagaren skulle hava utgått enligt de i 9 § angivna grunder med de tillägg till och modifieringar i desamma, som kunna finnas erforderliga. Ytterligare en begränsning i bolagets rätt till gottgörelse av nu ifrågavarande slag synes emellertid böra göras. Åtskilliga av de av bolaget

utgivna ersättningarna lära nämligen, enligt vad som uppgivits, hava till ersättningstagarna utbetalats i form av stamaktier i bolaget. Då det torde vara tvivelaktigt såväl i vilken mån dessa utbetalningar kunna anses representera någon verklig kostnad för bolaget som ock till vilket värde de mottagna valutorna i ersättningstagarnas händer för närvarande böra uppskattas, synes någon gottgörelse för desamma svårigen kunna beredas bolaget. Billighetens krav torde sålunda få anses uppfyllda, därest bolagets rätt till gottgörelse av nu ifrågavarande slag begränsas till att omfatta allenast de av bolaget i kontanta penningar utbetalta eller utfästa ersättningarna.

I enlighet med den allmänna tankegång, som ansetts böra följas vid utarbetandet av grunderna för de särskilda till bolaget utgående ersättningarna, synes bolaget slutligen, utöver vad ovan är nämnt, skäligen böra beredas ersättning jämväl för kostnader av förut ej angiven art, vilka bolaget för fabrikationens koncentring bevisligen fått vidkännas, i den mån det kan visas, att de av bolaget vidtagna åtgärderna länt monopolets utövare till nytta och besparing i kostnad.

I överensstämmelse med ovan angivna principer hava de i 12 § införda bestämmelserna angående de till aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker utgående särskilda ersättningarna blivit avfattade. I fråga om innehållet i berörda bestämmelser torde ytterligare vara att tillägga följande.

10 § 1 mom.

Stadgandena i detta moment avse att bereda bolaget ersättning för sådan av bolaget vid dess bildande inlöst, för tobakstillverkning då använd lös egendom, som på grund av den av bolaget företagna driftskoncentrationen icke, på sätt för ersättning enligt 6 § förutsättes, vid monopolets införande varit sedan minst ett år därförut regelbundet i bruk inom någon bolaget tillhörig fabrik. Alltefter beskaffenheten av den lösegendom, varom fråga är, skall ersättningen, därest egendomen vid monopolets ikraftträdande fortfarande är i bolagets ägo, i enlighet med de i 6 § angivna grunder utgå i form av inlösen eller gottgörelse för uppkommen värdeminskning. Har egendomen av bolaget realiserats, skall bolaget, där detsamma kan styrka sig hava genom realisationen lidit förlust, äga påfordra gottgörelse härför. Såsom förutsättning för erhållande av sådan gottgörelse har emellertid, för undvikande av spekulation, stadgats, att realisationerna skola hava ägt rum före den 1 juni 1914.

I analogi med vad i 6 § stadgats, har därjämte föreskrivits, att inlösen respektive ersättning för värdeminskning och gottgörelse för

realisationsförlust skall ifrågakomma endast i avseende å sådan egendom, som vid den tid, då den av bolaget förvärvades, varit under minst ett år därförut regelbundet i bruk inom någon av de bolaget inlösta fabriker.

I 7 § uppställs såsom förutsättning för erhållande av däri om- 10 § 2 mom. förmäld ersättning för värdeminskning å fastighet, att fastigheten vid tiden för monolets införande av tobaksfabrikant användes för tobakstillverkning. Av skäl, för vilka förut redogjorts, har det emellertid ansetts med billigheten överensstämmande, att aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker erhåller liknande ersättning jämväl i avseende å sådana av bolaget från de särskilda i bolaget ingående företagen inlösta fastigheter, som på grund av driftskoncentrationen icke vid tiden för monolets införande disponeras för dylik tillverkning och av denna anledning undergått värdeminskning. Ersättning för värdeminskning å sådana fastigheter, som bolaget vid monolets ikraftträdande fortfarande har i behåll, skall bestämmas i överensstämmelse med de i 7 § angivna grunder. Har fastighet av bolaget realiserats till lägre pris än det, till vilken den av bolaget övertagits, skall bolaget äga rätt till gottgörelse för den härigenom lidna förlusten. Såsom förutsättning härför gäller emellertid av härovan vid behandlingen av mom. 1 öförmäld anledning, att realisationen ägt rum före den 1 juni 1914.

Efter vad redan förut antytts, har bolaget, såsom utgörande en 10 § 3 mom. sammanslutning av äldre inom tobaksindustrien arbetande företag, ansetts, oberoende därav att detsamma icke uppnått den i 8 § stadgade ålder för åtnjutande av den i sagda paragraf öförmälda ersättning, böra, på sätt om andra företag är stadgat, erhålla viss gottgörelse för den av monolets införande orsakade förlusten av näringsverksamhet. Denna gottgörelse skall, i överensstämmelse med vad som enligt 8 § i allmänhet gäller, utgå i visst förhållande till den å tobakstillverkningen uppkomna handelsvinsten; och skall jämväl i övrigt vid ersättningens bestämmande de i 8 § angivna grunder, så långt ske kan, lända till efterrättelse. På grund av de speciella förhållanden, som föreligga i avseende å aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker, har det emellertid varit nödvändigt att därutöver meddela vissa särskilda föreskrifter att tillämpas vid bestämmandet av den bolaget tillkommande ersättningen.

I allmänhet skall, enligt vad av 8 § framgår, den till ett visst företag i förhållande till handelsvinsten utgående ersättningen bestämmas sålunda, att sedan med ledning av de i paragrafen angivna grunder

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 176 häft. (Nr 254—256). 21

uträknats medelhandelsvinsten å fem år av företagens tillverkning under de mellan den 31 december 1906 och den 1 januari 1914 fallande verksamhetsåren, denna medelhandelsvinst multipliceras med ett i viss relation till företagets ålder stående tal, som uträknas enligt en i paragrafens andra moment intagen skala. Det gäller sålunda att först bestämma den medelhandelsvinst, som skall läggas till grund för beräkning av ersättningsbeloppets storlek, och därefter det nyssberörda ålderstalet.

I avseende å aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker har det, då bolaget såsom sådant icke existerat sedan längre tid tillbaka än år 1912, varit nödvändigt att för beräkning av den medelhandelsvinst, som skall tagas till utgångspunkt vid ersättningsbestämmande, vad åren 1907—1911 beträffar gå tillbaka till de särskilda företag, av vilka bolaget bildats. Härvid har emellertid ansetts rättvisast att taga hänsyn endast till sådana företag, vilka under sagda femårsperiod över huvud taget haft att uppvisa medelhandelsvinst. Sedan för vart och ett av dessa företag handelsvinsten respektive förlusten å rörelsen för vart av åren 1907—1911 uträknats, skall med ledning därav beräknas årsresultatet av samtliga ifrågavarande företags rörelse, betraktade såsom om de utgjort *en* affär, varefter bland de sålunda erhållna årsresultaten jämte bolagets egna årsresultat för åren 1912 och 1913 det bästa och det sämsta uteslutas. Medeltalet av de fem återstående årsresultaten skall anses utgöra bolagets medelhandelsvinst och sålunda läggas till grund för ersättningsbestämmande.

Jämväl för bestämmande av det ålderstal, varmed bolagets på ovan angivet sätt beräknade medelhandelsvinst skall multipliceras för erhållande av det ersättningsbelopp, som till bolaget skall utgå, är det, då ju bolaget såsom sådant ägt bestånd endast sedan år 1912, nödvändigt att gå tillbaka till de särskilda i bolaget ingående företagen. Att helt enkelt utgå från medeltalet av samtliga ifrågavarande företags ålder låter sig emellertid, därest man vill hava ett något så när riktigt resultat, icke göra. Ett tillfredsställande sätt att bestämma den sökta ålderskoefficienten synes emellertid vara att begagna sig av det rent matematiska förfarande, som i 10 § 3 mom. angives. Berörda förfarande, vilket, med hänsyn till det utförliga sätt, varpå detsamma i författningen beskrivits, icke torde kräva någon vidare förklaring, synes uppfylla alla de fordringar på rättvisa och enkelhet, som i nu ifrågavarande hänseende skäligen kunna uppställas.

Sedan medelhandelsvinst och ålderskoefficient sålunda blivit funna, uträknas, enligt vad ovan antytts, utan svårighet storleken av det bolaget tillkommande ersättningsbeloppet.

Såsom förut nämnts, har bolaget ansetts böra av staten erhålla *10 § 4 mom.* gottgörelse för ersättning, som bolaget i penningar utbetalat eller förbundet sig att utbetala till person, förut anställd hos något av de särskilda i bolaget ingående företagen och tillhörande någon av de i 9 § 1 mom. omnämnda kategorier av ersättningstagare, dock högst med det belopp, som till ersättningstagaren skulle hava utgått enligt de i 9 § angivna grunder med erforderliga tillägg och modifikationer. Dylik gottgörelse har emellertid, för undvikande av tänkbar spekulation i ifrågavarande avseende, ansetts böra utgå endast för sådana ersättningar, som av bolaget utbetalats eller med rättsligt bindande verkan utlovats inom viss tid före framläggandet av det föreliggande förslaget, exempelvis före den 1 juni 1914.

Såsom förutsättning för erhållande av gottgörelse enligt detta moment har vidare, i analogi med vad i 9 § 2 mom. stadgats, föreskrivits, att den person, som av bolaget tillerkänts ersättning, sedan viss tid tillbaka skall hava varit svensk medborgare samt vid den tid, då han av bolaget tillerkändes ersättning, hava uppnått minst 21 års ålder, vidare att hans inkomst av arbete under viss tid, innan han lämnade sin förutvarande anställning, uteslutande eller till väsentlig del härflutit av sådan inom riket utövad verksamhet inom tobaksindustrien, som i 9 § 1 mom. avses, och slutligen att han icke erhållit någorlunda motsvarande anställning hos bolaget. Vidare har såsom en ytterligare förutsättning för erhållande av gottgörelse av nu ifrågavarande slag uppställts den fordran, att den person, som av bolaget tillerkänts ersättning, vid monopolets ikraftträdande fortfarande skall vara i livet, då ju i annat fall ersättning av statsmedel till honom icke kunnat ifrågakomma och bolaget sålunda icke genom att tillerkänna honom ersättning fullgjort något åliggande, som eljest skulle hava åvilat staten.

Att andra tidsperioder än de, som enligt 9 § 3—6 mom. skola läggas till grund för bestämmandet av den medelårsinkomst, efter vilken ersättning enligt nyssberörda författningsrum skall utgå, måst tagas såsom utgångspunkt för beräkningen av den bolaget tillkommande, nu omnämnda särskilda gottgörelsen torde utan vidare vara självklart.

Såsom förutsättning för erhållande av ersättning, varom i detta moment förmåles, har i enlighet med de principer, som genomgående följts vid utarbetandet av bestämmelserna angående de till bolaget utgående särskilda ersättningarna, stadgats, såväl att de kostnader, för vilka gottgörelse må åtnjutas, bevisligen skola hava förorsakats av företagen koncentrerings av fabrikationen, som ock att monopolets utövare

av de vidtagna åtgärderna har nytta samt besparing i kostnad. Såsom exempel på kostnader, för vilka ersättning av nu ifrågavarande slag möjligen kan tänkas ifrågakomma, må nämnas de av bolaget havda utgifterna för de i och för sammanslutningen tillsatta uppskattningskommissionernas arbete, i den mån nämligen sagda arbete vid det nu ifrågasatta inlösnings- och ersättningsförfarandet kan visa sig komma till nytta. Ett annat exempel på dylika kostnader äro sådana utgifter, som bolaget kan hava haft för flyttning av lager och inventarier från de av bolaget till följd av driftskoncentrationen nedlagda fabrikerna till andra bolaget tillhöriga fabriksanläggningar, vilka vid monopolets ikraftträdande ännu äro i gång och av monopolets utövare övertagas för att fortfarande användas för tobakstillverkning.

Då aktiebolaget Förenade svenska tobaksfabriker har i gång ett betydande antal fabriker inom olika grenar av tobakstillverkningen, skulle det vara en fördel för monopolets utövare att vid monopolets ikraftträdande kunna omedelbart träda in och fortsätta tillverkningen i de fabriker, som kunde finnas lämpliga att övertaga. Jag har också fört underhandlingar med nämnda bolags styrelse i sagda syfte samt därvid ställt i utsikt, att vid bestämmandet av ersättningen åt bolaget vissa för bolaget fördelaktiga modifikationer i här ovan omförmälda grunder för ersättningens beräkning kunde komma att medgivas såsom vederlag för ett tillmötesgående från bolagets sida i nu angivna hänseende. Det har emellertid befunnits omöjligt att få en sådan uppgörelse till stånd, då bolaget icke velat antaga de från min sida framställda anbuden utan uppställt villkor, som jag funnit med hänsyn till statens intressen alldeles oantagliga.

11 §.

Liksom enligt kommittébetänkandet har ansetts, att vid monopolagstiftningens antagande ett visst begränsat anslagsbelopp borde ställas till Kungl. Maj:ts förfogande i och för beviljande av understöd i vissa fall åt personer, vilka genom monopolets införande förlorat förut innehavd sysselsättning inom tobaksnäringen men som av en eller annan anledning icke kunnat erhålla ersättning enligt någon av föregående paragrafer i denna förordning. I avseende å understödsrättens omfattning företer emellertid det nu föreliggande förslaget så tillvida en olikhet mot kommittébetänkandet, som — sedan genom ändrade bestämmelser i avseende å importen av tobaksvaror alla berättigade anspråk på ersätt-

ning eller understöd från handlandehåll blivit undanröjda — understödsrätten kunnat begränsas till att omfatta endast den inom den nuvarande tobaksindustrien sysselsatta personalen. Såsom förutsättning för erhållande av understöd har ansetts böra stadgas, *dels* att skäligen anledning finnes att antaga, att den understödssökande till följd av förlusten av sin förutvarande sysselsättning saknar utväg att själv skaffa sig uppehälle, *dels ock* att ansökning om understöd blivit till Kungl. Maj:t ingiven inom ett år från monopolets ikraftträdande.

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställde departementschefen, det täcktes Kungl. Maj:t i särskilda propositioner föreslå riksdagen 1:o) att

dels antaga upprättade förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med ett aktiebolag, avsett att i enlighet med de i förut omförmälda förslag till stiftelseurkund angivna grunder bildas under benämning aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och med bolagsordning i huvudsaklig överensstämmelse med jämväl omförmält förslag till dylik ordning, träffa överenskommelse angående utövändet av svenska statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med förberörda, inom finansdepartementet upprättade förslag till sådan överenskommelse;

2:o) att, under förutsättning av bifall till vad under 1:o) här ovan föreslagits,

dels å riksstaten för år 1915 under rubriken utgifter för kapitalökning bevilja ett anslag, att utgå av lånemedel, å 18,000,000 kronor till utbetalning av ersättning och understöd m. m. enligt de i ovan nämnda förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket angivna grunder så ock till gäldande av kostnader för de i samma förordning omförmälda kommissioners arbete ävensom av utgifter för bildande av ett bolag för utövande av statens tobaksmonopol m. m., av vilket anslag högst 350,000 kronor finge användas till utbetalande av understöd enligt 11 § i sistnämnda förordning;

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge redan under år 1914 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna de belopp, som för ovan nämnda ändamål kunde vara under samma år erforderliga;

3:o) att under förutsättning av bifall till vad under 1:o) här ovan föreslagits, ej mindre besluta,
dels att rubrikerna nr 195—197 i nu gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

		Kvantitet för tullberäk- ningen.	Tullsats.	
			Kronor.	öre.
195.	Tobak: oarbetad, blad och stjälk	1 kg.	1	—
	<i>Anm.</i> Oarbetad tobak må införas allenast av utö- varen av statens tobaksmonopol.			
196.	arbetad: cigarrer, cigarrcigarretter och cigarretter..	1 kg.	6	—
197.	andra slag	1 kg.	1	80
	<i>Anmärkning</i> ar till nr 196 och 197.			
	1. Mot erläggande av ovan angivna tullavgifter må arbetad tobak införas endast av utövarn av statens tobaksmonopol eller av handlande med tobaksvaror.			
	2. Vid förtullning av arbetad tobak, som införes av resande för eget bruk jämlikt 21 § av förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, skall tullavgiften förhöjas, så att den utgör			
	a) för kvantitet icke överstigande den av Kungl. Maj:it enligt 3 mom. av nämnda § fastställda			
	för cigarrer och cigarrcigarretter 15 kr. per kg.			
	” cigarrerter 20 ” ” ”			
	” arbetad tobak, andra slag ... 4 ” ” ”			
	b) för vad som överskjuter den under a) härövan åsyftade kvantitet			
	för cigarrer och cigarrcigarretter 30 kr. per kg.			
	” cigarrerter 40 ” ” ”			
	” arbetad tobak, andra slag ... 8 ” ” ”			
	Efter de här ovan under b) bestämda tull- satsar skall tull beräknas för prov å färdiga tobaksvaror, som av vederbörligen legiti- merad handelsresande införas mot deposition av belöpande tull eller ställande av säker- het därför.			
	3. Avdrag i vikten medgives ej för papper, askar, burkar, etuier, cigarrlådor och dylikt emballage.			

dels att vad i gällande tariff å tara för inkommande utländska varor vore stadgat under rubrikerna nr 196 och 197 Tobak: arbetad skulle upphöra att gälla;

dels ock att tulltaxeförordningen skulle i nedannämnda delar erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Tullfrihet åtnjutes, utom för varor, vilka enligt tulltaxan äro fria från tullavgift, jämväl för:

f) förnödenheter, tillhöriga resande, ombord å fartyg anställda personer, tågpersonal eller formän, i den mån sådana förnödenheter prövas icke överstiga behovet under resan samt för så vitt anledning icke finnes antaga, att de äro avsedda för annat ändamål, skolandet till handelsavsikt; dock att om resandes rätt att för eget bruk tullfritt medföra färdiga tobaksvaror och cigarrettpapper skall gälla vad särskilt stadgas;

g)

medgiva tullfrihet för skeppsproviant.

§ 5.

Vid resa, annorledes än med järnväg, från Norge till Sverige över de delar av gränsen, som äro belägna norr om gränsstationen i Mitandersfors i Värmland, vare det, med undantag för spelkort, vilka äro underkastade såväl stämpelavgift som tull, samt brännvin och sprit jämte därmed beredda drycker ävensom vin och arbetad tobak, för vilka senare varor tull skall erläggas, medgivet att av till införsel tillåtna, tull underkastade naturalster eller tillverkningar tullfritt medföra följande mindre partier, nämligen:

spannmål, omalen, 150 kilogram,

» malen, 100 kilogram,

vävnader, alla slag, tillsammans 15 meter, dock icke utöver ett värde av 40 kronor, samt

andra varor till ett sammanlagt värde av 30 kronor;

dock att

stadgat.

än även förklara, att de nya bestämmelserna om att tullen å cigarrer, cigarrcigarretter och cigarretter skulle utgöra 6 kronor för kilogram och tullen å tobak: arbetad: andra slag 1 krona 80 öre för kilogram och att avdrag i vikten ej medgåves för visst emballage ävensom om uteslutande av vissa stadganden ur gällande tariff å tara för inkommande utländska varor skulle träda i kraft å dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes, samt att övriga nya eller ändrade stadganden skulle tillämpas från och med den 1 november 1914.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle propositioner till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisa.

Ur protokollet:

Albert Tondén.

Bilaga A.

Sammandrag av uppgifter rörande svenska tobaksindustrien åren 1909—1912 infordrade av kungl. kommerskollegium från svenska tobaksfabrikanter enligt cirkulärskrivelse den 10 oktober 1913.

1. Utredningens omfattning.

Kungl. Maj:t anbefalldes kommerskollegium enligt skrivelse den 3 oktober 1913 att från tobaksfabrikanterna i riket införskaffa vissa uppgifter rörande fabrikernas ekonomi, försäljning, personal m. m. De företag, till vilka frågeformulär för vederbörligt besvarande skulle ut-sändas, voro följande:

A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker, Stockholm.

A. B. Tabacos, Stockholm.

Cigarrettfabriken Aladdin, Stockholm.

Cigarrfabriken Primus, Stockholm.

Jac. Fr. Ljunglöf, Stockholm.

Nya A. B. Cigarrettfabriken Orient, Stockholm.

Stockholms Nya Tobaksfabrik, Wald. Brandt, Stockholm.

Ragnar F. Uhnér Tehamkerten & C:o, Stockholm.

A. B. Ed. Laurens »Le Khédive», Stockholm.

Cigarrfabriken Oscar Schutz, Stockholm.

Oscar Almfeldts cigarrfabrik, Sigtuna.

N. Noréns cigarrfabrik, Upsala.

Aug. Vitz tobaksfabrik, Norrköping.

Vadstena cigarrfabrik, Vadstena.

O. F. Ståhlgren, Mjölby.

Alfvesta cigarrfabrik, Alfvesta.

Cigarrettfabriken Efr. Svensson & C:o, Oskarshamn.

Cigarrett- och tobaksfabriken Smyrna, Karlskrona.

Sven Olsson, Karlskrona.
W. Reuters snusfabrik, Karlshamn.
A. B. Zellinger & Skoog cigarrfabrik, Karlshamn.
Zellinger & Skoog, Karlshamn.
A. B. Sydsvenska cigarr- och tobaksfabriken, Kristianstad.
Per Svenssons cigarrfabrik, Åhus.
N. Jönsson & C:o cigarrfabrik, Bäckaskog.
Ingrid Anderssons cigarrfabrik, Håkanryd.
Cigarrfabriken Svea, Gualöv.
Aurell & Hallström, Malmö.
Cigarrfabriks A. B. Svecia, Malmö.
Cigarr- och tobaksfabriken Falken, Malmö.
Cigarrfabriken Fylgia, Malmö.
Cigarr- och tobaksfabriken Skåne, Malmö.
August Jönssons cigarrfabrik, Malmö.
J. Knutssons cigarrfabrik, Malmö.
A. Letterstedt & Son, Malmö.
Aug. Mårtensons cigarr- och tobaksfabrik, Malmö.
Nya Bremercigarrfabriken, Malmö.
Adolf Peils cigarrfabrik, Malmö.
Martin Perssons cigarrfabrik, Malmö.
Cigarr- och cigarrettfabriken Prawda, Malmö.
Cigarrfabriken Ceylon, Landskrona.
B. C. Strandqvists cigarrfabrik, Hälsingborg.
Anderssons och Nordmarks cigarrfabrik, Ystad.
Cigarrfabriken Hoppet, Ystad.
Ivan & A. Nilssons cigarrfabrik, Annelöv.
A. Eskilssons cigarrfabrik, Marieholm.
Carl F. Petterssons cigarrfabrik, Billeberga.
Nya cigarrfabriken, Anton Nilsson, Kävlinge.
J. O. Engström, Höganäs.
Nils P. Bengtsson, Södra Sundby.
Cigarrettfabriken Progress, Halmstad.
A. B. Cigarrettfabriken Prince of Wales, Göteborg.
J. A. Boman & C:o, Göteborg.
Göteborgs cigarr- & tobaksfabriks A. B., Göteborg.
Fiedler & Lundgren, Göteborg.
A. Stiberg & C:o cigarrfabrik, Göteborg.
Cigarrfabriken S:t Felix, Åmål.
Lidköpings tobaksfabrik, Lidköping.

Janna Noréns snustillverkning, Lidköping.
 Fr. Olséns eftr:s tobaksfabrik, Karlstad.
 Tobaksfabriks A. B. A. T. Sundin & C:o, Västerås.
 Gäfle cigarrfabrik, R. E. Åkerlund, Gävle.
 Cigarrfabriken Fram, Gävle.
 P. C. Rettig & C:o tobaksfabrik, Gävle.
 Ph. U. Strengberg & C:o A. B., Härnösand.

Ovanstående förteckning upptager sextiofem firmor eller, om var och en av de fyrtiosju fabriker, som hava ingått i »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker», räknas såsom ett företag, *ettundraelva*. Från tolv av dessa har intet som helst svar influtit. Dock har för dessa företag en del upplysningar erhållits ur ifrågavarande fabrikers uppgifter till kommerskollegii årliga statistik över industrien. Tre företag hava på grund av sin ringa betydenhet — deras sammanlagda tillverkningsvärde för år 1912 uppgår till endast kronor 5,710 — fullkomligt uteslutits ur den följande behandlingen. *Efterföljande översikt av den svenska tobaksindustrien omfattar alltså de återstående 108 företagen.*

2. Tobaksindustriens fastigheter, inventarier och varulager.

a) Värdet av materiella tillgångar tillhöriga *41 tobaksfabriker, anslutna till »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker»,* angivet vid årsskiftet 1911—1912:

	Värde enligt boksluten 31 dec. 1911 kr.	Verkliga värden 1 jan. 1912 kr.
Fastigheter (vid 25 företag)	3,627,588	4,321,714
Inventarier	832,043	948,669
Lager	6,563,379	6,930,705
	<hr/> Summa 11,023,010	<hr/> 12,201,088

De »verkliga värdena» äro fastställda av A. B. Förenade Svenska Tobaksfabrikers centralkommission. Några uppgifter rörande värdet av dessa 41 fabrikers tillgångar den 31 december 1912 ha ej kunnat erhållas.

b) Värdet av materiella tillgångar tillhöriga *de tre firmorna A. B. Havannamagasinet, A. B. Eric Mellgren & Son samt A. B. Cigarrfabriken Phoenix* (sedermera anslutna till »A. B. Förenade», men *ej* medräknade bland de 41 under mom. a) behandlade fabrikerna), angivet vid slutet av år 1911:

	Värde enligt boksluten 31 dec. 1911 kr.	Verkliga värden 1 jan. 1912 kr.
Fastigheter (vid 2 företag)	230,000	305,000
Inventarier	89,382	96,517
Lager	201,389	201,389
Summa	520,771	602,906

De här meddelade »verkliga värdena» äro *icke* uppskattade av A. B. Förenade Svenska Tobaksfabrikers centralkommission. Ej heller för dessa tre företag föreligga några uppgifter angående tillgångarnes värde vid 1912 års slut.

c) Värdet av materiella tillgångar tillhöriga 51 fabriker, ¹⁾ som ej äro anslutna till »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker», angivet vid slutet av de fyra åren 1909—12:

	Värde enligt boksluten			
	31 dec. 1909 kr.	31 dec. 1910 kr.	31 dec. 1911 kr.	31 dec. 1912 kr.
Fastigheter (vid 30 företag) ...	2,948,827	2,988,531	3,038,863	3,074,967
Inventarier	708,579	873,406	901,871	909,345
Lager av färdiga varor	635,311	662,833	651,553	630,802
Lager av råtabak, halvfabrikat, ingredienser och dylikt ...	3,626,220	3,521,997	4,031,177	3,681,511
Summa	7,918,937	8,046,767	8,623,464	8,296,625

Från 33 av de 51 företagen meddelas, att verkliga värdet å materiella tillgångar överensstämmer med det bokförda.

Från 15 företag angivas de belopp, varmed de verkliga värdena torde överstiga de bokförda vid 1912 års slut, och uppgå dessa belopp till kronor 175,515 för fastigheter, kronor 11,360 för inventarier, kronor 4,168 för lager av färdiga varor samt kronor 66,350 för lager av råvaror, halvfabrikat, ingredienser och dylikt.

Från tre större företag (J. F. Ljunglöf, P. C. Rettig och Boman & C:o) hava slutligen ingått uppgifter om, att de verkliga värdena å såväl fastigheter som varulager i hög grad överstiga de meddelade bokförda värdena eller taxeringsvärdena, men saknas sifferuppgifter, som kunna läggas till grund för beräkandet av tillgångarnas verkliga värden.

¹⁾ Bland dessa 51 fabriker ingå även tobaksfabriken Industria och A. B. Turkiska tobaksfabriken, vilka sedermera ingått i »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker». Ifrågasvarande två företag äro *icke* medräknade under mom. a) härövan.

d) Från de 13 återstående tobaksfabrikerna hava inga uppgifter rörande de materiella tillgångarnas värde kunnat erhållas. Tillverkningsvärdet vid dessa företag uppgick under år 1911 till sammanlagt endast kronor 208,422, vilket utgör blott 0.94 procent av hela tobaksindustriens tillverkningsvärde för detta år.

Sammanställas nu uppgifterna i mom. a), b) och c) härövan, erhålles värdet av materiella tillgångar tillhöriga de 95 företag (representande för år 1911 över 99 procent av hela tobaksindustrien), från vilka uppgifter i här behandlade fråga föreligga, vid årsskiftet 1911—1912. Det har varit nödvändigt att välja denna tidpunkt, emedan fullständiga uppgifter från de till »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker» anslutna företagen ej kunnat anskaffas för årsskiftet 1912—1913.

	Bokförda värden 31 dec. 1911 kr.
Fastigheter (vid 57 företag)	6,896,451
Inventarier	1,823,296
Lager	11,447,498
Summa	20,167,245

Huru stor del av lagret, som utgöres av färdiga tobaksvaror, torde kunna beräknas förmedelst användande av det procenttal — 18.4 — som, enligt kommerskollegii utredning år 1908 rörande tobaksindustrien, angav, huru stor del av lagervärdet under sexårsperioden 1903—1908 i medeltal kom på de färdiga fabrikaten. Enligt en sådan beräkning uppgick värdet av färdiga varor den 31 december 1911 till kronor 2,106,340 samt värdet av råvaror, halvfabrikat, ingredienser och dylikt till sammanlagt kronor 9,341,158.

Vad beträffar verkliga värdet av de materiella tillgångarna vid här berörda 95 företag kan blott en undre gräns för ifrågavarande värde meddelas, detta på den grund, att uppgifter rörande denna sak fattas för tre högst betydande firmor (jämför mom. c) härövan).

	Undre gräns för verkliga värdet av materiella tillgångar vid 95 tobaksfabriker vid års- skiftet 1911—12 kr.
Fastigheter	7,841,092
Inventarier	1,958,417
Lager	11,885,342
Summa	21,684,851

3. Tobaksindustriens försäljning av tillverkade varor.

Här nedan meddelas en översikt av kvantitet och värde å de av utredningen berörda 108 fabrikernas försäljning under åren 1909—1912. — *Kvantiteten* redovisas i kilogram; från en del företag ha meddelats endast stycketalet försålda cigarrer eller cigarretter och ej vikten. I dylika fall har en reducering verkställts medelst användande av följande relationer:

		Kg.
1,000 cigarrer	väga	5.17
1,000 cigarrcigarretter »	2.78
1,000 cigarretter	»	1.17

Det *värde*, som meddelas, är det pris, som ernåtts vid försäljningen efter avdrag av försäljningsrabatt, dock ej av diskonto eller kassarabatt (*nettoförsäljningsvärdet*).

För tretton mindre företag hava inga uppgifter angående försäljningen erhållits; i stället har för dessa företag begagnats industrististikens uppgifter över tillverkningen.

Då dessa företags tillverkning för år 1912 uppgick till endast 278,488 kronors värde (utgörande cirka 1 proc. av hela tobaksindustriens produktvärde), torde det fel, som eventuellt uppstått genom användandet av uppgifter över *produktionen* i stället för över *försäljningen*, kunna anses vara av så ringa betydelse, att någon inverkan på slutresultatet därigenom icke förorsakats.

*Försäljningen av tobaksvaror, tillverkade vid tobaksfabrikerna,
åren 1909—12.*

Fabrikat	1909		1910		1911		1912	
	Vikt kg.	Nettoförsäljningsvärde kr.	Vikt kg.	Nettoförsäljningsvärde kr.	Vikt kg.	Nettoförsäljningsvärde kr.	Vikt kg.	Nettoförsäljningsvärde kr.
Cigarrer.....	407,053	4,687,185	443,585	5,050,241	440,499	5,204,090	434,941	5,179,963
Cigarrcigarretter ...	219,054	2,783,996	253,120	3,132,481	247,892	3,182,386	270,051	3,414,780
Cigarretter	190,023	2,661,188	197,893	2,570,412	229,513	2,765,107	259,137	2,983,488
Kardus- o. rökto- bak	353,600	915,624	339,636	886,326	333,314	875,254	331,146	931,385
Press- rull- o. spinn- tobak	594,261	2,070,718	574,149	2,003,704	558,764	1,938,504	552,673	1,884,547
Snus	5,875,016	8,168,733	6,041,760	8,440,000	6,088,655	8,566,274	6,326,511	8,915,603
Summa	7,639,007	21,287,444	7,850,143	22,083,164	7,898,637	22,531,615	8,174,459	23,309,766

I *medeltal per år* under fyraårsperioden 1909—12 uppgick försäljningen till 7,890,562 kilogram tobaksvaror med ett nettoförsäljningsvärde av 22,302,997 kronor. Medelförsäljningen av de skilda fabrikaten under ifrågavarande tidsperiod utgjorde för

	Kg.	Kr.
Cigarrer	431,520	5,030,369
Cigarreigarretter	247,529	3,128,411
Cigarretter	219,142	2,745,049
Kardus- och röktobak	339,424	902,147
Press-, rull- och spinntobak ...	569,962	1,974,368
Snus	6,082,985	8,522,653

Omsättningen per år var under fyraårsperioden i ständig stegring. Vad beträffar kvantiteten uppgick *årliga ökningen i medeltal* till 178,484 kilogram och vad beträffar *nettoförsäljningsvärdet* till 674,107 kronor.

Den *nettovinst*, som under åren 1909—1911 uppkommit inom tobaksindustrien, har redovisats till följande belopp:

	Kr.
1909	2,209,173
1910	2,287,926
1911	2,333,818

Härvid bör dock anmärkas, att dessa vinstsummor utgöra skillnaden mellan hela den vinst och hela den förlust, som av de enskilda företagen bokförts under ifrågavarande tre år.

Enligt Kommerskollegii berättelser över industrien belöpte sig tobaksfabrikanternas *bevillningstaxerade inkomst* av fabriksrörelsen åren 1910—1913 till nedanstående belopp:

	Kr.
1910 (d. v. s. taxeringen av 1909 års inkomst)	2,021,160
1911 (» » » 1910 » »)	2,438,557
1912 (» » » 1911 » »)	2,342,728

För beräkandet av den vinst, som uppkommit under år 1912, har det ej varit möjligt att erhålla fullständiga uppgifter.

4. Personalens antal och löner.

Angående denna fråga saknas uppgifter för 14 företag med ett sammanlagt tillverkningsvärde å kronor 250,799 år 1912 (cirka 1 proc. av tobaksindustriens totala tillverkningsvärde). Från samtliga övriga företag finnas fullständiga uppgifter över personalens antal och över de belopp, som till dem under år 1912 (för »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker» meddelas lönebelopp, som hänföra sig till kalenderåret 1913) blivit utbetalda. En sammanställning av dessa uppgifter meddelas i nedanstående tablå.

	Antal	Lönebelopp kr.
Affärsledare, disponenter, verkställande direktörer samt andra i tobakshanteringen yrkesutbildade arbetsledare	76	437,344
Verkmästare	70	205,799
Resande och platsförsäljare	125	331,923
Kontors- och lagerpersonal	264	442,130
Arbetare	4,333	3,140,039
	<u>Summa 4,868</u>	<u>4,557,235</u>

Enär ingen uppgift förefinnes rörande den tidrymd, personalen vid de skilda företagen varit i arbete under året, så torde det ej vara möjligt att för de olika yrkesspecialiteterna beräkna någon medellön per vecka eller per år. Däremot kan en uppskattning verkställas rörande de belopp, som i medeltal utbetalats till varje person inom de speciella yrkesgrenarna, fränsett, huruvida tjänstetiden i genomsnitt varat ett år eller kortare tid.

	Kr.
Till affärsledare, disponenter etc. utbetaltes i medeltal	5,755
» verkmästare » » »	2,940
» resande och platsförsäljare » » »	2,655
» kontors- och lagerpersonal » » »	1,675
» arbetare » » »	725

Bland affärsledare etc. äro icke medräknade enskilda ägare, vilka ej beräknat någon lön för eget arbete. Bland arbetarne hava 4,121 redovisats såsom yrkesutbildade tobaksarbetare och 212 såsom icke yrkesutbildade. Av de insända uppgifterna att döma torde emellertid de olika uppgiftslämnarna hava verkställt uppdelningen i yrkes- och icke yrkes-

utbildade arbetare efter vitt skilda grunder. Så t. ex. angiver en cigarrett-fabrikant sina samtliga arbetare såsom yrkesutbildade, en annan däremot redovisar endast en liten del av arbetareantalet bland de yrkesutbildade. Av denna orsak har det icke ansetts lämpligt att i ovanstående tablåer verkställa någon uppdelning i yrkes- och icke yrkesutbildade arbetare.

Vad beträffar tobaksfabrikanternas förbindelser att utbetala **pensioner** till personal, som är eller varit i deras affär anställd, meddelas i de inkomna uppgifterna följande: Vid »A. B. Förenade Svenska Tobaksfabriker» är frågan rörande pensionering av personal ännu icke definitivt ordnad. Vid de övriga företagen förekomma pensionering endast vid fem firmor, varav fyra meddelat årssumman av de utbetalda pensionerna, och uppgå dessa till sammantaget kronor 16,100. *Fonder avsatta för pensionsändamål* hava antecknats för två företag: vid det ena av dessa tillhör fonden, uppgående till 6,000 kronor, affären, vid det andra utgöres fonden av en arbetarne tillhörig sjuk- och begravningskassa.

Bilaga B.**Svenska Tobaksfabrikantföreningens och Svenska Cigarrfabrikantföreningens yttranden angående specialmaskiner och specialverktyg inom tobakshanteringen.**

Med anledning av Eder skrivelse den 11 sistlidne oktober till Svenska Tobaksfabrikantföreningen, med hemställan att genom Fabrikantföreningens försorg erhålla en möjligast fullständig och tillförlitlig förteckning över redskap av olika slag, vilka kunde anses såsom sådana specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror, att i händelse av statsmonopol å tobak, förbud såväl angående innehavande av dylika maskiner och verktyg som ock angående import av desamma skulle bliva behöfligt, får undertecknad härmed enligt uppdrag lämna det begärda svaret, och hänvisar jag i sådant avseende till följande uppställning.

Förteckning över sådana maskiner och verktyg som *uteslutande användas och äro användbara* för tillverkning av tobaksvaror.

Inom cigarrfabrikationen.

Vickelmaskiner.
Överrullningsmaskiner.
Cigarravskärningsmaskiner.
Cigarrformar.

Inom kardus- och tuggtobakstillverkningen.

Tobaksskärmaskiner.
Tobakstorkmaskiner.
Stjälkvalsverk.
Paketeringsmaskiner.
Tobakspressar.

Maskiner för framställning av plugtobak.
Tobaksspinnrockar.
Spinnmaskiner.

För snusfabrikationen.

Snusblandningsmaskiner.

För cigarrettfabrikationen.

Tobaksskärmaskiner och slipmaskiner som inom kardusfabrikationen.
Cigarretthylsmaskiner.
Cigarretstoppmaskin.
Cigarrettmaskin.
Cigarretthandmaskiner.

Förteckning över sådana vid tobaksvarutillverkningen använda maskiner, vilka äro av sådan beskaffenhet att *de även kunna användas för annat ändamål* än i och för tobakstillverkning:

Klistringsmaskiner.
Pappersskärningsmaskin inom cigarrfabrikationen.
Stämplingsmaskiner.
Cigarrlåds-, bränn- och stämpeljärn.
Lådstiftningsmaskiner.
Halvhandspressar för cigarrformar.
Slipmaskiner, automatiska, inom kardus- och tuggtobakstillverkningen.
Snuskvarnar.
Pappersskärmaskin inom cigarrettfabrikationen.
Ritsmaskin.
Papperssax.
Stansmaskiner.

Stockholm den 10 november 1910.

Walter Bäckström.

Härhos bifoga vi begärt utlåtande över vilka maskiner och andra mekaniska hjälpmedel enligt vår erfarenhet äro säregna för cigarr- och cigarrettfabrikationen.

Högaktningsfullt

Svenska Cigarrfabrikantföreningen

John A. Bäckström.

Hj. Bolin.

Inom cigarrfabrikationen.

Vickelmaskiner, olika system.

Cigarrmaskiner.

Cigarrcigarrettmaskiner.

Överrullningsmaskiner.

Cigarravskäringsmaskiner.

Maskiner för stämpling av cigarrlådslock såväl med färgtryck som ock med brännjärn.

Cigarrlådstiftningsmaskiner.

Cigarrformar.

Halvhandspressar för cigarrformar.

Tobaksskärmaskiner.

Inom cigarrettfabrikationen.

Tobaksskärmaskiner.

Cigarretthylsmaskiner.

Cigarrettmaskiner såväl automatiska som för hand.

Cigarrettavskärningssaxar.
